

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL OTORİTELERİN AFRİKA SİYASETİNDEKİ ROLÜ:
NİJER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDOĞAN İLKADLI

AFRİKA ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL OTORİTELERİN AFRİKA SİYASETİNDEKİ ROLÜ:
NİJER ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Erdoğan İLKADLI

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Elem EYRİCE TEPECİKLİOĞLU

AĞUSTOS 2025

ETİK BEYANI

Bu tezde yer alan yazılı, görsel ve işitsel tüm bilgi ve belgeleri akademik kurallar ve etik ilkeler çerçevesinde toplayıp sunduğumu; başka kaynaklardan aldığım bilgileri bilimsel normlara uygun olarak metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi ve kaynak gösterilen kısımlar dışında tezimin kendi özgün çalışmam olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Erdoğan İLKADLI

TEŞEKKÜR

Tezimin başından itibaren bilgilerini, tecrübelerini ve kıymetli zamanlarını esirgemeyerek bana her daim yardımcı olan değerli danışmanım Prof. Dr. Elem Eyryce Tepeciklioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans eğitim sürecinde Afrika'ya dair birçok bilgi öğreterek yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Mürsel Bayram'a da hürmetlerimi sunarım.

Akademik hayata adım atmamda ilham kaynağım olan, kişisel kariyerimde her daim maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen canım anne ve babama, teşekkürlerimi sunuyorum. Bu sürecin her anında sabrıyla, anlayışıyla ve desteğiyle yanımda olan sevgili eşime teşekkür ederim.

Tez sürecinde desteklerini esirgemeyen değerli yöneticim Abdullah Aydos'a saygılarımı sunarım. Ayrıca akademik çalışmalarında destek gösteren Dr. Osman Türk, Araştırma Görevlisi Gülistan Alpaslan ve değerli Nijerli dostlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	7
TEORİK ÇERÇEVE.....	7
1. OTORİTE KAVRAMI.....	7
1.1. Otorite Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	9
1.2. Otorite Üzerine Kuramsal Tartışmalar	13
1.3. Otorite ve İtaat İlişkisi.....	22
1.4. Otorite ve İktidar İlişkisi	25
1.5. Weber'in Otorite Sınıflandırması	29
1.5.1. Otorite Türleri	32
1.5.1.1. Rasyonel Yasal Otorite.....	34
1.5.1.2. Karizmatik Otorite.....	36
1.5.1.3. Geleneksel Otorite.....	39
II. BÖLÜM.....	45
GELENEKSEL OTORİTELERİN AFRIKA SİYASETİNDEKİ ROLÜ.....	45
2.1. Sömürgecilik Öncesi Dönem.....	50
2.2. Sömürgecilik Dönemi.....	54
2.3. Bağımsızlık Sonrası Dönemde Geleneksel Otoriteler	58
2.4. Geleneksel Otoritelerin 1990'lardan İtibaren Yeniden Ön Plana Çıkması	67
III. BÖLÜM	76
NİJER CUMHURİYETİ: DEVLET YAPISI, TOPLUMSAL DİNAMİKLER VE JEOPOLOTİK KONUM	76
3.1. Nijer'in Coğrafi ve Demografik Yapısı.....	76
3.1.1. Ülkedeki Mevcut Etnik Gruplar	77
3.1.1.1. Tuaregler	78

3.1.1.2.Fulaniler	81
3.1.1.3.Hausalar	83
3.1.1.4. Songhai-Zarmalar	84
3.1.1.5.Kanuri ve Tubular	85
3.2. Nijer Ekonomisi	85
3.3. Nijer'in Siyasi Tarihi ve Geleneksel Otoritelerin Dönüşümü	88
3.3.1. Sömürgecilik Öncesi Dönemde Siyasi Tarih.....	88
3.3.2. Fransa Sömürge Yönetimi Altında Nijer (1890-1960).....	89
3.3.3. Sömürgecilik Döneminde Nijer'deki Geleneksel Otoritelerin Siyasal Konumu.....	94
3.3.4.Bağımsızlık Sonrası Dönemde Nijer'deki Yönetim Anlayışı ve Geleneksel Otoritelerin Siyasal Durumu	100
3.3.4.1.Hamani Diori Dönemi (1960-1974)	100
3.3.4.2. Askeri Yönetimler Dönemi (1974-1991).....	102
3.3.4.3. Çok Partili Demokrasiye Geçiş ve Yeni Dengeler (1991'den Günümüze Kadar Olan Dönem)	105
3.4.Nijer'de Günümüzde Varlığını Devam Ettiren Sultanlıklar ve Geleneksel Yönetim Yapıları	109
3.4.1. Aïr (Agadez) Sultanlığı	110
3.4.2. Damagaram (Zinder) Sultanlığı.....	114
IV. BÖLÜM	119
NİJER'DEKİ GELENEKSEL OTORİTELERİN ROLÜ	119
4.1.Nijer'deki Şeflik Sistemi	120
4.1.1. Şeflik Sisteminin İşleyişi.....	122
4.1.2.Şeflik Sisteminin Önemi ve Rolü	125
4.2. Geleneksel Otoritelerin Meşruiyetini Zayıflatan Etkenler	127
4.3.Geleneksel Otoritelerin Yönetimdeki Roller ve Siyasi Yetkinlikleri.....	128
4.4. Geleneksel Otoritelerin Farklı Alanlardaki Roller	131
4.4.1. Yerel Kalkınmadaki Roller	131
4.4.2. Adaleti Sağlamadaki Roller.....	134
4.4.3. Çatışma Çözümündeki Roller	136
4.4.3.1. Tuareg İsyanında Geleneksel Otoritelerin Rolü	140
4.4.4. Radikal ve Devlet Dışı Silahlı Gruplarla Mücadeledeki Roller	144
4.4.5. Doğal Kaynaklarla İlgili Çatışmaların Çözümünde Oynadıkları Roller	148
4.4.6. Demokratikleşme Alanındaki Roller.....	150
SONUÇ	155
KAYNAKÇA	161

ÖZET

GELENEKSEL OTORİTELERİN AFRİKA SİYASETİNDEKİ ROLÜ: NİJER ÖRNEĞİ

Erdoğan İLKADLI

Yüksek Lisans, Afrika Çalışmaları Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Elem EYRİCE TEPECİKLİOĞLU

Ağustos/2025

Afrika kıtasında geleneksel otoriteler, tarihsel derinliği, toplumsal meşruiyeti ve yerel düzeydeki etkisiyle, günümüz merkezi hükümet devlet yapılarının şekillenmesinde ve toplumsal düzenin sağlanmasında bağımsızlık öncesinde olduğu gibi bağımsızlık sonrasında da önemli bir rol oynamaya devam etmiştir. Özellikle 1980 ve 1990'lı yıllardan itibaren geleneksel liderlerin kırsal kesimlerde sosyo-kültürel, ekonomik, güvenlik ve politik alanlardaki etkileri ve rolü oldukça dikkat çekici bir konu haline gelmiştir. Bu tez ile Afrika kıtasında sömürgecilik öncesinden günümüze kadar varlığını sürdüren geleneksel otoritelerin, günümüz devlet yapıları içerisindeki rolleri incelenmiştir. Özellikle Frankofon Afrika'da, şeflik yapısı üzerine inşa edilen bu sistemde, günümüz merkezi hükümet devlet mekanizması ile geleneksel otorite yapısı aynı coğrafi sınırlar içerisinde birlikte varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar bu birliktelik zaman zaman kurumsal bir ikilik ortaya çıkarsa da uygulamada bu iki yapının karşılıklı etkileşim ve uyumu yerel düzeyde yönetim ve toplumsal barışın tesisi açısından tamamlayıcı işlevler üstlenmektedir. Bu çalışmada hem tarihsel süreklilik hem de kurumsal dönüşüm perspektifinden hareketle, geleneksel otoritelerin günümüz siyasal süreçlerine etkisi; yerel yönetimdeki, toplumsal meşruiyetteki, çatışma çözümündeki katkıları ve demokratik süreçlerle olan etkileşimi Nijer örneği üzerinden analiz edilmiştir. İlgili yasa metinleri ve literatür üzerinden yapılan analizler, geleneksel liderliğin yalnızca kültürel bir unsur olmadığını, geleneksel aktörlerin aynı zamanda aktif siyasal aktörler olarak varlıklarını sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Çalışmanın temel argümanı, geleneksel otoritelerin merkezi hükümetlere destek vererek siyasal süreçlere doğrudan veya dolaylı etki ettiği ve yerel yönetim, toplumsal meşruiyet, çatışma çözümü, kültürel devamlılık, ekonomik kalkınma ve güvenlik sağlama gibi alanlarda önemli roller üstlendiğidir. Bu bağlamda tez, Nijer'deki geleneksel liderlerin çok yönlü etkilerine dikkat çekerken, merkezi hükümet yapılarıyla birlikte var olan hibrit yönetim modellerinin gerekliliğini de vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Otorite, Meşruiyet, Şeflik Sistemi, Afrika Siyaseti, Nijer.

ABSTRACT

THE ROLE OF TRADITIONAL AUTHORITIES IN AFRICAN POLITICS: THE CASE OF NIGER

Erdoğan İLKADLI

Master's Degree, Department of African Studies

Thesis Advisor: Prof. Dr. Elem EYRİCE TEPECİKLİOĞLU

August /2025

In the African continent, traditional authorities have continued to play significant roles both in the formation of contemporary state structures and in the maintenance of social order, much as they did prior to independence. With their deep historical roots, strong social legitimacy, and influence at the local level, these authorities remain key actors in governance. Since the 1980s and 1990s in particular, the socio-cultural, economic, security, and political roles of traditional leaders in rural areas have drawn increasing scholarly attention. This thesis examines the roles of traditional authorities whose presence dates back to the precolonial era within modern African state systems. Focusing especially on Francophone Africa, where the governance system is built upon hierarchical chieftaincies, the study explores how both the modern centralized state apparatuses and traditional authority structures coexist within the same geographical space. Although this coexistence may sometimes create institutional dichotomies, in practice, these two systems often function complementarily at the local level, contributing to governance and social cohesion. Adopting both a perspective of historical continuity and institutional transformation, the thesis analyzes the influence of traditional authorities on contemporary political processes in Niger - particularly through their support of central governments, their roles in local governance, their contributions to social legitimacy, conflict resolution, and their interaction with democratic institutions. Based on legal texts and relevant literature, the analysis reveals that traditional leadership in Niger is not merely a cultural remnant but also an active political actor. The central argument of the study is that traditional authorities significantly affect political processes by supporting central governments either directly or indirectly and play crucial roles in areas such as local governance, social legitimacy, conflict mediation, cultural continuity, economic development, and the provision of security. In this context, the thesis highlights the multifaceted influence of traditional leaders in Niger

and underscores the necessity of hybrid governance models that accommodate both state and customary structures.

Keywords: Traditional Authority, Legitimacy, Chieftaincy System, African Politics, Niger

KISALTMALAR

ACTN	Nijer Geleneksel Şefler Derneği
AES	Sahel Devletleri İttifakı
AIN	Nijer İslami Derneği
ANC	Afrika Ulusal Kongresi
AOF	Fransız Batı Afrikası
BCEAO	Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası
COGTA	Güney Afrika Kooperatif Yönetişim ve Geleneksel İşler Dairesi
COFO	Arazi Mülkiyeti Komisyonu
DEAŞ	Irak ve Şam İslam Devleti
FDN	Nijer Demokratik Cephesi
FRELIMO	Mozambik Kurtuluş Cephesi
CGT	Genel Emek Konfederasyonu
IFP	Inkatha Özgürlük Partisi
ISGS	Büyük Sahel İslam Devleti
ISWAP	İslam Devleti Batı Afrika Eyaleti
JNIM	El Kaide bağlantılı Nusretü'l-İslam ve'l-Müslimin Cemaati
MSA	Sawaba Partisi
PNDS	Nijer Demokrasi ve Sosyalizm Partisi
PPN	Nijer İlerici Partisi
RDA	Afrika Demokratik Birliği
UDN	Nijer Demokratik Birliği
USGS	ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu
UNIS	Nijer Bağımsızlar ve Sempatizanlar Birliği

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Sömürgecilik Öncesi Afrika'da Şeflerin Yetkisi.....	51
Şekil 2. Sömürgecilik Döneminde Afrika’da Bulunan Frankofon Ülkeler.....	57
Şekil 3. Günümüz Afrikası’nda Şeflerin Kırsal ve Kentsel Bölgelerdeki Yetki Alanları.....	71
Şekil 4. Yerel Çatışmaların Çözümünde Geleneksel Liderlerin ve Yerel Yönetimlerin Rolü (birincil sorumluluk)	74
Şekil 5. Bağımsızlık Sonrası Nijer Haritası, 2024	76
Şekil 6. Tuareglerin Sahra’da Yaşadığı Bölgelerin 8 Federasyona Bölünmüş Haritası	80
Şekil 7. Nijer’in Güncel Ekonomik Göstergeleri, 2024	87
Şekil 8. Fransız Batı Afrika’sında Nijer Haritası, 1938	91
Şekil 9. Zinder Haritası	115
Şekil 10. Zinder Sultanlık Sarayı Duvarı	118
Şekil 11. Zinder Sultanlık Sarayı Girişi	118
Şekil 12. Katılımcıların Köylerinde Çatışma Çözümü ve Adaletin Sağlanmasında Başvurdukları Kişiler..	145
Şekil 13. Geleneksel ve Dini Otoritelerin Toplum Çatışmalarına Müdahale Etme Derecesi (Bölgelere göre).....	149

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Kojeve'nin Otorite Tipi ve Teori Sınıflandırması	16
Tablo 2. Sahra Altı Afrika'da Şeflikle İlgili Ulusal Politikaların Tipolojisi.....	63
Tablo 3. Afrika'daki Kırsal Bölgelerde Şeflerin Yetki Oranları (2008-2009).....	66
Tablo 4. Sömürgecilik Döneminde Fransız Sömürge Yönetimi	91
Tablo 5. Nijer'in Güncel Yönetim Sistemi	107
Tablo 6. Geçmişten Günümüze Kadar Aïr Sultanları	113
Tablo 7. Geçmişten Günümüze Kadar Damagaram Sultanları	117
Tablo 8. Adalet Sağlanması İçin Başvurduğunuz Aktör.....	134
Tablo 9. Topluluğunuz İçinde/Diğer Topluluklarla Çatışma Çözümü İçin Başvurduğunuz Aktör	138
Tablo 10. Güvenlik Sağlanması İçin Başvurduğunuz Aktör.....	139
Tablo 11. Günümüze kadar Nijer'deki Tuareg İsyanları	142
Tablo 12. Salifou'ya göre Geleneksel Şefliğin ve Demokrasinin Temelleri	152

GİRİŞ

Afrika toplumları, toplumsal dokusunda derin kökleri olan ve kültürel bir meşruiyete sahip geleneksel liderlik¹ sistemine bağlılıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Bu liderlik biçimi, birçok Afrika ülkesinde yerel halkın yaşamını düzenlemede hâlen önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde birçok Afrika ülkesinde geleneksel otoriteler, anayasa, yasama organı veya yerel meclis kadar “modern” siyasi yapının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Geleneksel liderlerin özellikle merkezi hükümet yapıları üzerindeki etkisi ve rolü son yıllarda dikkat çeken bir araştırma alanı haline gelmiştir.

Geleneksel otoriteler, statik yapılar olmayıp; sömürge öncesi imparatorluklar, sömürgecilik dönemi, bağımsızlık sonrası devlet inşa süreçleri, demokratikleşme ve yerinden yönetim gibi süreçlerin etkisiyle zamanla güçlenmiş veya zayıflamış yapılar haline gelmişlerdir. Modern ve resmi hükümet yapılarından farklı olan bu otoriteler, nesiller boyunca varlıklarını sürdürmüş, yerel yönetim, çatışma çözümü ve kültürün korunmasında önemli roller üstlenmişlerdir (Molenaar vd., 2019).

Kültürlerine, tarihlerine, toplumsal örgütlenmelerine, karşılaştıkları sorunların doğasına ve özellikle ellerindeki maddi araçlara göre toplumlar, kendi yönetim anlayışlarına sahip olmuşlardır. Nitekim Afrika’daki birçok devlet, bağımsızlık sonrası süreçte, merkezi hükümet yapılarının yanı sıra geleneksel otoritelerden de faydalanmıştır. Ancak bu durum kimi zaman olumlu sonuçlar getirmişken, kimi zaman da otorite çatışmalarına dönüşmüştür.

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika’daki pek çok hükümet, şefleri kendi güçlerine yönelik bir tehdit ve modernleşme ile ulus inşasına engel olarak görmüşlerdir. Bundan dolayı şeflerin yerel yönetim ve ulusal siyasetteki rollerini azaltmaya çalışmışlardır. Fakat geleneksel liderler, siyasi liberalleşme, demokratikleşme ve âdem-i merkeziyetçiliğe rağmen kendilerini öne çıkarmayı ve özellikle de yerel yönetim alanında, kendilerine yeni siyasi alan açmayı başarmışlardır. En önemlisi, kamuoyunda hem geleneksel otoritelerin çatışmaları yönetme ve çözmede oynadıkları role, hem de liderlik vasıflarına ve sıradan insanlara ulaşılabilirliklerine büyük önem verilmiştir. Hatta 1990’lardan günümüze kadar Afrika hükümetleri, uluslararası kurumlar ve donör kuruluşlar geleneksel liderlere daha fazla ilgi göstererek konumlarını güçlendirmelerine ya da resmileştirmelerine yardımcı olmuşlardır (Ubink, 2008). Burada

¹ Afrika’da geleneksel liderlere kral veya şef denilmesinin temel nedeni, farklı bölgelerde bu terimlerin yaygın olarak kullanılmasıdır. Özellikle Frankofon (Fransızca konuşulan) bölgelerde “şef” terimi tercih edilirken, Anglofon (İngilizce konuşulan) bölgelerde ise “kral” ifadesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte yerel dillerde bu liderleri tanımlayan çok daha çeşitli ve özgün terimler bulunmaktadır. Ayrıca bu tezin teorik bölümlerinde genellikle geleneksel lider ve geleneksel şef terimleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Ayittey, 2006).

belirtilmelidir ki, merkezi hükümet ile geleneksel otorite yapılarının uyumlu hale getirilmesi, her ikisinin de tutarlı ve etkili bir yönetim sistemine entegre edilebilecek şekilde reform edilmesine bağlıdır. İki yapıyı uzlaştıran reformlar aynı zamanda devlet-toplum ilişkilerini de uzlaştırmakta ve böylece kıtada demokratik yönetimi teşvik edebilmektedir (United Nations, 2007, s. 26).

Afrika ülkelerinde 1990'lı yıllarda başlayan demokratikleşme süreciyle birlikte geleneksel şefliğin siyasette ve kamu yönetiminde artan rolü dikkat çekmektedir. Çatışma yönetimi, toprak tahsis ve kalkınma yardımlarındaki işlevleriyle öne çıkan şeflik kurumu, günümüz yönetim taleplerine uyarlanarak merkezi hükümetlerle daha sürdürülebilir ve işlevsel bir iş birliğini mümkün kılmaktadır. Özellikle devlet otoritesinin zayıf olduğu kırsal bölgelerde, geleneksel liderler hem kamu hizmetlerinin ulaştırılmasında hem de toplumsal barışın sağlanmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Bu yönleriyle geleneksel liderlik, yalnızca sembolik bir unsur değil; aynı zamanda etkin bir yönetim biçimi olarak önemini korumaktadır. Nitekim bugün Afrika üzerinde çalışan ve dahası kıtanın birçok sosyo-kültürel değerini vurgulayan Afrikalı ve yabancı birçok araştırmacı (Salifou, Ubink, Buur, Kyed, Baldwin, Perrot, Molenaar vd.) bu noktayı vurgulamaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada geleneksel otoritenin modern yönetim biçimlerinde arzu edilebilirliğini, nasıl rol oynadığını, meşruiyetini, geleneksel yönetimin demokratik hukukun üstünlüğü ilkeleriyle uyumu ve geleneksel otoritenin merkezi hükümet ile “biraradılığı” Nijer örneği üzerinden detaylıca ele alınıp tartışılacaktır.

Nijer, 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlığını elde ettiğinde Fransız kolonileri arasında en düşük eğitim seviyesine sahip ülkeler arasında yer almaktaydı. Bu nedenle pek çok sektörde önemli bir yönetici eksikliği bulunmaktaydı. Bundan dolayı Nijer merkezi hükümeti, geleneksel şeflerin kendi bölgelerinin yönetimindeki rollerini devam ettirmelerine izin vermiştir. Geleneksel liderler, bağımsızlık sonrası dönemde içinde bulundukları bağlamı ve toplumsal sorumluluklarını iyi kavramışlardır. Onlar için bu değişimde önemli olan geleneklerini terk etmek değil, modern dünyanın sağlıklı istekleriyle uyum sağlamalarıydı. 1990'lardan itibaren geleneksel şeflerin doğal olarak üstlendiği arabuluculuk rolü de genişlemiştir. Arabuluculuk rollerini, kamu yetkilileri, sendikalar ve sivil toplum örgütleri arasındaki çatışmalarda hem yerel hem de uluslararası düzeyde uygulamakta oldukları görülmektedir (Salifou, 2007, ss. 3,149, 254).

Birçok Afrika ülkesinde merkezi hükümetler, geleneksel otoritelere kanun ile ya da dolaylı olarak bir pozisyon tahsis etmektedir. Ayrıca geleneksel liderlerin önemli işlevlerinden birisi de topluluklarını temsil eden ve ihtiyaçlarını resmi organlara ileten bir aracı olmasıdır

(Ubink, 2008). Nitekim bu tez çalışmasının örneği olan Nijer’de geleneksel otoritelerin varlığı ve atanmaları yasal çerçeveye bağlanmış, geleneksel otoriteler, vergi toplama ve uyuşmazlık çözümü gibi görevlerle resmen yetkilendirilmişlerdir.

Nijer, zengin kültürel çeşitliliği ve karmaşık toplumsal yapısıyla da dikkat çeken bir ülke olmuştur. Ülkede devlet otoritesinin etkin olmadığı Tillabéri’nin kuzeyi, Tahoua’nın kuzeyi, Agadez bölgesi ve Diffa’nın güneyinde birçok etnik ve kabile bulunmaktadır. Son yıllarda bu bölgelerde artan terör olaylarının çözümü noktasında da önemli rol üstlenen geleneksel liderlere duyulan ihtiyaç artmıştır. Zira geleneksel liderler, özellikle kırsal bölgelerde merkezi hükümet otoritesinin zayıf olduğu durumlarda toplumsal hayatın düzenlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Geleneksel otoriteler, sadece yerel güvenliği sağlamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal normların korunmasında da önemli bir işlev üstlenmektedirler. Bu durum merkezi otoritelere de katkı sağlamakta olup yerel halk nezdinde de bu liderlerin meşruiyetinin ve etkisinin sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır.

Merkezi otorite ile geleneksel otoritelerin bir arada bulunması, bir toplum içerisinde hem merkezi hükümetin hem de geleneksel otoritelerin eş zamanlı varlığına ve işleyişine işaret etmektedir. Özellikle Nijer gibi büyük bir yüz ölçümüne ve yaşam şartları açısından da zor bir coğrafyaya sahip bir ülkede bu iki otoritenin birlikteliği önemli görülmektedir. Zira merkezi hükümetin ülkenin tamamında etkili bir varlığının bulunduğu söylenemez. Bu bölgelerde yüzyıllardan beri varlığını devam ettiren geleneksel otoriteler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı geleneksel liderlerin günümüz devlet yapıları içerisindeki konumu ve rollerini Nijer örneği üzerinden kapsamlı bir şekilde incelemektir. Nijer, geleneksel liderlerin toplum nezdinde hâlen meşruiyet ve etki sahibi olduğu; anayasal düzeyde tanındığı, merkezi otorite ile geleneksel otoritelerin bir arada var olabildiği ve devletin sunduğu hizmetlerin eksik kaldığı bölgelerde geleneksel liderlerin tamamlayıcı rol üstlendiği bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Ülkedeki etnik çeşitlilik, coğrafi zorluklar ve merkezi otoritenin sınırlı etkisi, geleneksel otoritelerin önemini daha da artırmaktadır.

Nijer örneği üzerinden yapılacak bu inceleme, geleneksel otoritenin meşruiyet kaynaklarını, modern devlet yapısıyla ilişkisini, çatışma çözümündeki rolünü ve demokratikleşme süreçlerine katkılarını anlamaya imkân sağlayacaktır. Ayrıca bu yapıların, devlet-toplum ilişkilerinin güçlendirilmesinde nasıl bir işlev gördüğünü ortaya koyarak Afrika’daki yönetim modellerinin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışma Nijer örneği üzerinden geleneksel liderlerin günümüz devlet yapılarıyla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğunu, meşruiyetlerini hangi faktörlere dayandırdıklarını, toplumsal yapıya etkilerini ve günümüzdeki rollerini nasıl sürdürdüklerini sorgulamaktadır.

Bu temel araştırma sorusu yardımıyla cevabı aranan yardımcı sorular ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Günümüzde geleneksel otoritelerin varlıklarını devam ettirmesini sağlayan temel faktörler nelerdir?
2. Nijer'deki geleneksel liderlerin özellikle kırsal kesimlerde toplumsal sorunlarda arabulucu olmasını sağlayan etkenler nelerdir?
3. Afrika'daki geleneksel liderler günümüz merkezi hükümet yapılarıyla nasıl bir siyasi etkileşim halindedir? Özellikle kırsal bölgelerde geleneksel otoritelerin nasıl rolleri bulunmaktadır? Bu rollerin merkezi hükümete katkısı nelerdir?
4. Afrika ülkelerinin geleneksel otoritelere karşı tutumları, toplumsal ve yasal dayanakları nelerdir?
5. Özellikle 1990'lı yıllarda demokratikleşmenin gelişmesiyle birlikte geleneksel otorite varlığının önemini arttıran sebepler nelerdir?

Bu çalışmanın temel argümanı, Nijer örneğinde geleneksel otoritelerin sadece kültürel bir unsur olmadığı, aynı zamanda siyasal, toplumsal ve yönetsel alanlarda hala önemli rol oynadıkları ve özellikle de kırsal bölgelerde yaşanan otorite boşluğunu geleneksel otoritelerin doldurduğudur. İlaveten, geleneksel otoriteler, merkezi hükümet otoritesinin az olduğu bölgelerde merkezi hükümete birçok açıdan destek sağlayarak devletin varlığını tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Çalışmanın ilk aşamasında, yöntemsel olarak, konuya ilişkin mevcut literatür taranmış, geleneksel liderlik ve modern devlet etkileşimi üzerine yazılmış akademik makaleler, kitaplar ve raporlar incelenmiştir. Bu süreç, teorik bir çerçeve oluşturmak ve araştırmanın bağlamını netleştirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın bir diğer önemli bileşeni, ikincil veri analizleridir. Bu bağlamda, mevcut veri tabanları, istatistiksel veriler ve önceden yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Örneğin, Nijer'deki sosyal, ekonomik ve politik dinamikler üzerine yapılmış olan çalışmalar ve resmi istatistikler, geleneksel liderlik sisteminin modern devletle olan ilişkisini anlamada önemli bir kaynak sağlamaktadır. Bu verilerin analizi, literatürle örtüşen veya çelişen bulguların ortaya konulmasına olanak tanımaktadır. Öte yandan, araştırmanın diğer önemli bir kaynağı olarak görülen Nijer Anayasası gibi resmi kaynaklar gibi birincil kaynaklar araştırılarak geleneksel liderlerin rollerine yönelik argümanlar desteklenmektedir.

Araştırma sürecinde kapsamlı bir literatür araştırması gerçekleştirilmiş, fakat konu ile ilgili Türkçe akademik kaynakların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu ise İngilizce ve Fransızca dillerinde kaleme alınmış olup, Nijer'e

özgü geleneksel otorite yapıları üzerine yapılan araştırmaların sayıca azlığı da literatürün sınırlılığını ortaya koymaktadır. Bu tez çalışması, özellikle geleneksel otoriteler ile ilgili kaynakların oldukça sınırlı olduğu Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Tezin birinci bölümünde çalışmanın teorik çerçevesi ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle otorite kavramı ele alınmış, kavramın tarihsel gelişimi incelenerek siyaset bilimi ve sosyoloji literatüründeki yeri ve anlamı açıklığa kavuşturulmuştur. Ardından otoriteye dair çeşitli kuramsal yaklaşımlar karşılaştırmalı biçimde tartışılmıştır. Bu teorik tartışmalar, otoriteyle yakından ilişkili olan itaat ve iktidar kavramlarıyla olan bağlantıların incelenmesiyle derinleştirilmiştir. Son olarak modern otorite kuramları içerisinde merkezi bir yere sahip olan Max Weber'in otorite sınıflandırmasına yer verilerek, geleneksel otorite tipinin kuramsal dayanakları ortaya konmuştur.

Tezin ikinci bölümünde, geleneksel otoritelerin Afrika siyasetinde varlığını nasıl devam ettirdiği konusu dönemselsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Öncelikle sömürgecilik öncesi dönemde geleneksel otorite yapılarına ve işleyişlerine yer verilmiş, bu yapıların yerel toplum içindeki meşruiyet kaynakları ve siyasal işlevleri açıklanmıştır. Ardından sömürgecilik döneminde bu otoritelerin nasıl dönüştürüldüğü ve sömürge yönetimleri tarafından hangi amaçlarla kullanıldıkları incelenmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde ise geleneksel otoritelerin karşı karşıya kaldığı yapısal dönüşümler, siyasetteki rolleri ve karşılaştıkları zorluklar analiz edilmiştir. Bu husus, Gana, Mali, Libya, Güney Afrika ve Kamerun gibi kıtanın farklı bölgelerindeki ülkelerden örneklerle desteklenerek geleneksel liderlerin Afrika'daki varlıkları ele alınmıştır. Son olarak 1990'lı yıllarda çok partili rejimlere geçişle birlikte geleneksel otoritelerin yeniden siyasal alanda görünür hale gelmeleri ve bu süreçte üstlendikleri roller üzerinde durulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde, çalışmanın odak noktası olan Nijer Cumhuriyeti hakkında genel bir çerçeve sunulmuştur. Bu kapsamda öncelikle ülkenin coğrafi özellikleri, demografik yapısı, başlıca etnik grupları ve ekonomisine dair ilişkin bilgi verilmiştir. Devamında, ülkenin siyasi tarihi ele alınarak, sömürgecilik öncesi dönemden günümüze uzanan süreç hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle sömürgecilik dönemi ve bağımsızlık sonrası dönemde değişen yönetim biçimleriyle birlikte geleneksel otoritelerin siyasal konumundaki dönüşümler ele alınmıştır. Son olarak günümüzde varlığını devam ettiren ve ülkede önemli sultanlıklar olarak görülen Aïr (Agadez) Sultanlığı ve Damagaram (Zinder) Sultanlığı hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Nijer'deki geleneksel otoritelerin günümüzdeki yapıları, işlevleri ve siyasal rollerine ilişkin kapsamlı bir analiz sunulmuştur. Bu kapsamda Nijer'deki büyük sultanlıklar dışında geleneksel liderlerin oluşturduğu şeflik sisteminin rolleri, statüsü ve

yasal olarak dayanakları hakkında bilgi verilmiştir. Ardından geleneksel otoritelerin meşruiyeti sürdürürken karşılaştıkları güçlükler analiz edilmiştir. Devamında, geleneksel otoritelerin yönetimdeki rolleri kapsamında, siyasal sistem, yerel kalkınma, adalet ve sosyal alanlardaki rollerine detaylı biçimde yer verilmiştir. Bununla birlikte, geleneksel liderlerin çatışmalardaki rollerine değinilerek merkezi hükümetlere sağladığı yardımcı otorite rolü, Tuareg örneği üzerinden anlatılmıştır. Son olarak geleneksel otoritelerin demokratikleşme süreçlerine etkileri ve bu süreçte karşı karşıya kaldıkları yapısal ve siyasal zorluklar değerlendirilmiştir.

I. BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

Otorite, bireylerin veya grupların başkaları üzerindeki meşru güç ve etki kapasitesini tanımlayan bir kavram olarak tarih boyunca farklı toplumsal, kültürel ve politik bağlamlarda çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Bu kavram, sadece bir gücün kullanımı değil, aynı zamanda bu gücün meşru kabul edilmesi, benimsenmesi ve bu güce itaat edilmesi ile de ilgilidir. Ayrıca otorite olgusu, yalnızca devletin veya yöneticilerin egemenlik ilişkileriyle sınırlı kalmayıp, aile içi, iş yeri, hukuki ve dini yapılar gibi çeşitli toplumsal alanlarda da kendini göstermektedir. Dolayısıyla otorite kavramı, siyasi sistemlerin, toplumsal düzenin ve bireysel ilişkilerin yapı taşlarını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Siyaset bilimi literatüründe otorite, çok sayıda araştırmacı tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu kapsamda bazı araştırmalar siyasal otoritenin ahlaki temellerini ele alırken, diğerleri modern devlette otoritenin sosyolojik ve pratik temellerini araştırmaktadır. Bu çalışmada otorite kavramı, geleneksel ve modern bağlamlarda ele alınmaktadır. Günümüzde Afrika'da varlığını sürdüren geleneksel otoritelerin nasıl devam ettiği ve modern yönetim biçimlerinde arzu edilebilirliği, Afrika toplumlarında nasıl bir rol oynadığı, meşruiyeti, geleneksel yönetimin demokratik hukukun üstünlüğü ilkeleriyle uyumu ve geleneksel otoritenin merkezi hükümet ile "biraradallığı" konuları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin otorite anlayışı üzerindeki etkileri ele alınarak geleneksel otoritelerin modern dünyadaki işlevselliği ve yardımcı otorite kavramının bu bağlamdaki rolü analiz edilmektedir.

1. OTORİTE KAVRAMI

Otorite kavramı, farklı kuramsal yaklaşımlarda benzer şekilde ifade edilse de bu terimlere yüklenen anlamlar bağlama göre değişkenlik göstermektedir. İktidar, güç, baskı, zorlama, şiddet ve itaat gibi kavramlarla sıkı bir ilişki içerisinde ele alınan otorite kavramı, disiplinler arası bir önem taşıması nedeniyle kuramsal düzlemde net bir şekilde tanımlanması güçtür. Siyasal, psikolojik, felsefi, teolojik ve hukuki gibi farklı alanlarda çeşitli biçimlerde incelenen otorite hem ilişkisel boyutları hem de türsel çeşitliliği açısından oldukça geniş ve çok yönlü bir araştırma alanı sunmaktadır.

Moderniteyle birlikte, otorite kavramı Weber'in teorik çerçevesiyle yeniden tartışma alanı kazanmıştır. Bu bağlamda Sennett, Arendt, Milgram, Foucault, Heywood ve Kojève gibi düşünürlerin eserlerinde otorite kavramı önemli bir yer edinmiştir. Söz konusu düşünürler, otoriteyi tarihsel, sosyolojik ve siyasal perspektiflerden ele alarak kavramın farklı yönlerine vurgu yapmış ve otoritenin modern dönemin toplumsal-siyasal yapılarındaki rollerini çeşitli perspektiflerden analiz etmişlerdir.

“Otorite” kelimesi, Merriam-Webster sözlüğünde, “düşünce, fikir ve davranışı etkileme veya yönlendirme gücü” olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, bu gücü kullanan kişi veya kurum da otorite olarak adlandırılmaktadır (Merriam-Webster, 2024). Otorite kavramının kökenini oluşturan “auctoritas” kelimesi, Latince “çoğaltmak” veya “arttırmak” anlamına gelen “augere” fiilinden türemiştir. Otoriteye sahip kişiler, Romalıların “maiores” (atalar) olarak nitelendirdiği ve toplumsal yapının temelini atan yaşlılar, senato üyeleri gibi figürlere dayanmaktadır. Bu otorite, söz konusu bireylerden devralınmış olup, otorite sahibi olan “patres” (babalar) tarafından sürdürülmüştür. Otoritenin veya otorite sahibi bireylerin sürekli olarak çoğalttıkları unsur da bu mirastan kaynaklanmaktadır (Arendt, 2012, s.167).

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre otorite üç farklı anlama gelmektedir. İlk olarak “yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü; yetke, sulta, velayet” açıklaması yapılmaktadır. İkinci olarak, “siyasi veya idari güç”tür. Son olarak da “çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse olarak” tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2025). Latince “auctoritatem” olarak kullanılan otorite kavramı, görüş, tavsiye, fikir ve etki gibi genel anlamlar taşımaktadır. Özne olarak ise “auctoritas” şeklinde kullanılmaktadır. Bu kavram, Roma idaresinin temel unsurlarından biridir. Roma'da imparator veya diktatör, yönetimde iki temel unsura sahiptir: “Potestas” ve “Auctoritas”. Kelimenin kökeni Latince “auctor”dan türemiştir. “Lider” veya “yönetici” anlamına gelen bu kelime, günümüzde “aktör” kelimesiyle eşdeğer kabul edilmektedir. “Auctoritatem” kelimesi, sonradan “etkilemek” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Eski Fransızca'da “auctorité” olarak dönüşen bu kelime, modern Batı dillerinde “autorité” biçimine evrilmiştir. Günümüzdeki anlamını ise 1610'lu yıllardan itibaren kazanmıştır. Otorite kavramının kökeninin ve zamanla geçirdiği bu anlam değişikliklerinin karmaşıklığı, kavramı tanımlamanın baştan itibaren ne kadar zorlu bir süreç olduğunu açıkça göstermektedir. Bu tarihsel dönüşüm, otoritenin yalnızca basit bir kavram değil, tarihsel, kültürel ve siyasi bağlamlarla zenginleşmiş çok katmanlı bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır (Kutluay, 2019, s. 4).

Günlük yaşamda genellikle “yetke, yaptırma gücü ve hakkı” olarak tanımlanan ve çoğunlukla “güç” ve “iktidar” kavramlarıyla birlikte ele alınan otorite, tarihsel süreçte farklı

düşünürler tarafından siyasal, sosyal, dinsel ve ekonomik gibi alanlara özgü şekillerde tanımlanmıştır (Özer, 2014, s.135). Etimolojik kökeni itibarıyla Latince auctoritas terimine dayanmakta olup birden fazla anlamı içermektedir. Kavramın kökeni, bir yandan “yazar, kurucu, öncü, aktör” gibi anlamlara gelen *auctor* sözcüğüne, diğer yandan ise, yukarıda da belirtildiği üzere, “çoğaltmak, artırmak, önünü açmak” gibi karşılıklar sunan *augere* kelimesine dayanmaktadır (Ünal, 2021, s. 126). Bu bağlamda otorite, yalnızca bir hükmetme veya karar verme yetkisini değil, aynı zamanda oluşturucu, büyütücü ve dönüştürücü bir gücü de ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere, otoritenin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Nitekim Arendt (1961), kavramın hem sosyolojik hem de psikolojik bir içeriğe sahip olması nedeniyle ampirik çalışmalarda fonksiyonel olarak tanımlanmasının zor olduğunu belirtmektedir. Çünkü otorite kavramı, toplumsal yaşamın hemen her alanında farklı biçimlerde yaşanmaktadır. Bu durum otoritenin evrensel bir tanımını bulmanın oldukça zor olduğunu göstermektedir.

1.1.Otorite Kavramının Tarihsel Gelişimi

İlkçağlardan itibaren otorite, genellikle mutlak bir egemenlik, merkezi bir güç ya da tek otoriter bir figür olarak anlaşılırken modern çağla birlikte bu kavram önemli bir dönüşüm geçirmiş ve daha karmaşık, çok boyutlu bir hal almıştır. Siyaset bilimciler, otoritenin kaynağını, meşruiyetini, sınırlarını ve toplum üzerindeki etkilerini sorgularken aynı zamanda modern dünyada bu kavramın giderek bir krizle karşı karşıya olduğunu gözlemlemişlerdir. Özellikle demokratikleşme süreçleri, bireysel haklar ve özgürlüklerin ön plana çıkması, küreselleşmenin getirdiği yeni toplumsal dinamikler ve kültürel çeşitlilik gibi faktörler otorite anlayışını daha da karmaşıklştırmıştır. Bu gelişmeler otorite biçimlerinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Otorite, tarihsel derinliğe sahip ve toplumsal, kültürel, felsefi bağlamlarla şekillenen bir kavram olarak güç ilişkilerinin analizinde temel bir araç haline gelmiştir. Ancak birey ve siyasal otorite arasındaki ilişkilerin tarihsel olarak sürekli dönüşmesi, kavramın kesin bir biçimde tanımlanmasını güçleştirmektedir. Hegel’in “*Dünya tarihinde gördüğümüz ilk biçim Despotizm, ikincisi Demokrasi, üçüncüsü Monarşidir*” (2006, s. 84) ifadesi, otoritenin tarihsel değişimine dair önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda despotizmin tarihsel olarak ilk otorite biçimi olması, otoritenin yalnızca rıza temelli değil, aynı zamanda zorlayıcı biçimlerde de ortaya çıktığını göstermektedir. Eski Mısır ve Mezopotamya gibi uygarlıklarda görülen despotik yönetim anlayışı da bunu desteklemektedir. Bu durum, otoritenin toplumsal mutabakatla sınırlı biçimde açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu ve sosyal sözleşme

kuramlarının bu konudaki sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim Kutluay da otoriteyi yalnızca “meşru iktidar” olarak tanımlamanın yetersiz olduğunu vurgulayarak bu tartışmayı derinleştirmektedir (2019, s. 9).

Arendt, antik Yunan siyasal deneyimleri ve düşünceleri kapsamında otoriteye tekabül eden bir Yunanca kelime ya da pratikte bir karşılık bulunmadığını savunmaktadır (2020, ss.151-152). Arendt’e göre antik Yunan düşüncesinde, dilinde ve siyasal pratiğinde otorite kavramı, müstakil bir yer bulamamış olsa da özel alandaki efendinin köleye, erkeğin kadına ve çocuklara yönelik yetkisini andıran örtük kavramsal durumları barındırmaktadır (Ünal, 2021, s. 126).

Kojeve’nin aktardığı üzere, Platon’a göre gerçek otoritenin adalet ve hakkaniyet temeline dayanması gerekmektedir. Bu temelden yoksun her otorite biçimi gayrimeşru, istikrarsız ve geçici olarak nitelendirmektedir. Şiddetle tesis edilen otoriteler ise doğaları gereği kalıcı değildir. Aristoteles ise otoriteyi, yalnızca bir tahakküm aracı olarak değil, bilgi ve öngörüye dayalı bir liderlik biçimi olarak ele almaktadır. Üst konumdaki bireyler, astlarına kıyasla daha geniş bir perspektife ve stratejik düşünme yetisine sahiptir. Bu bağlamda öğretmen, kâhin ve peygamber gibi figürler, Aristoteles’in otorite anlayışını somutlaştıran örneklerdir (Kojeve, 2020, s. 29).

Arendt’e göre Platon ve Aristoteles’in eserlerinde otorite manasına benzer unsurlara rastlanmakla birlikte, otoritenin en belirgin ve kurucu örneği Roma imparatorluğunda görülmektedir (Ünal, 2021, s. 128). Bu kavramın dayandığı deneyimler her zaman tüm topluluklarda mevcut değildir. Arendt, otorite kelimesinin kökeninin hem dilsel hem de pratik düzeyde kullanımı olarak Roma dönemine dayandırmaktadır (Arendt, 1961, s. 104).

Romalıların otorite anlayışında, Senato’nun yaşlı üyelerine tanınan otorite ile halkın sahip olduğu iktidar arasında belirgin bir tezatlık vardı. Halk, karar alma ve uygulama yetkisine sahipken, Senato’nun yaşlı üyeleri daha çok tavsiye niteliğinde kararlar verebilmekte, ancak bunlar doğrudan emir değil, yönlendiren bir tür talimat olarak kabul edilmekteydi (Bal, 2014, ss. 250-251). Bu durum Roma’da halkın doğrudan egemenliğiyle, yaşlı ve deneyimli senatörlerin rehberliği arasında bir denge kurma çabasıydı. Bu ayrım, Roma siyasetinde otoritenin sadece halkın gücüne dayanmayan, aynı zamanda bilgiden ve deneyimden gelen bir öge olduğunu göstermektedir.

Otorite, Arendt’in tarihsel-fenomenolojik² incelemesinde, antik dönemin siyasal yapısını anlamlandırmada önemli ve kurucu bir rolü üstlenmektedir. Antik Roma’da Senato, iktidar adına gerçekleştirilen her eylemi, kuruculara ve atalara referansla meşrulaştırarak ve

² Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin yaşadıkları olayları kendi anlam dünyaları içinde nasıl deneyimlediklerine bakar. Yani olayın nesnel yönünden çok, kişisel algı ve yorum ön plandadır.

siyasal yapının sürekliliğini sağlayarak yapının kalıcılığını oturtmuştur. Bu bağlamda, otoritenin siyasal ve kamusal düzlemdeki en somut ve belirleyici örneği, Roma'nın siyasal pratiği ve bu döneme dair düşünsel birikimden hareketle açıklanabilmektedir (Ünal, 2021, s. 126). Arendt, Antik Roma döneminde otoriteyi oluşturan üç temel unsur olduğunu savunmaktadır. Bunlar din, gelenek ve Roma siyasal yapısıdır (Arendt, 2020, ss. 179-180). Antik Yunan ve Roma dönemlerinde otorite, genellikle saygı ve üstünlüğün kabulü temelinde şekillenmiştir. Bu nedenlerle otoritenin belirgin ve kurucu örneği, antik Roma dönemi olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu dönemde otorite, kurucu atalara sürekli referansla, siyasal yapının hem yeniden tesis edilmesini hem de sürekliliğinin sağlanmasını ifade etmektedir.

Hristiyanlığın ortaya çıkışıyla birlikte otorite kavramı önemli bir dönüşüm geçirdiği söylenmektedir. İlk dönemlerde Kilise, iktidarı dünyevi otoritelere bırakarak kendisini yalnızca manevi bir otorite olarak konumlandırmıştır. Ancak zamanla ahlaki ve dini öğretiler aracılığıyla yalnızca ruhani değil, aynı zamanda siyasi bir egemenlik de kurmuştur (Bal, 2014, s. 251). Bu süreçte siyasal otorite, Orta Çağ'da skolastik düşüncenin etkisiyle teokratik bir yapıya bürünmüş; toplumun değer yargıları ve siyasal algısı Hristiyan inancı çerçevesinde şekillenmiştir (Kutluay, 2019, s. 20).

Tanrı inancını temel alan dinlerde otorite kavramının genellikle Tanrı ile özdeşleştirildiği ve bu bağlamda Tanrı'nın ya da tanrıların mutlak otorite olarak kabul edildiği görülmektedir. Tanrı'nın yöneticilik, egemenlik, yargılama gibi aşkın nitelikleri, otorite kavramına kutsal bir boyut kazandırmıştır. Bu anlayışta nihai otorite Tanrı'ya aittir ve dünyevi otoritelerin meşruiyeti ilahi kaynaklara dayanmak zorundadır. Ancak dinsel gelenekler arasında bu ilişkinin yorumu farklılık göstermektedir. Bazı gelenekler, mevcut otoriter yapıların meşruiyetini Tanrı'nın buyruklarına uygunluk üzerinden değerlendirirken; bazıları otoriteyi doğrudan kutsalla ilişkilendirerek meşrulaştırmakta, hatta Kral-Tanrı anlayışı gibi modellerle otoriteyi ilahi bir varlık olarak sunmaktadır (Gündüz, 2017, ss. 9-13).

Ebenstein'in belirttiği üzere, Hristiyanlığın Batı dünyasında yayılmasıyla birlikte siyasal otorite, insana dayalı bir temelden uzaklaşarak Tanrı'ya atfedilmiştir. Bu bağlamda Hristiyanlık, Antik Çağ'ın birey ve vatandaşlık anlayışını yıkmış; siyasetten bağımsız ve ona üstün bir ruhani alanın varlığını savunarak Kilise'yi toplumsal yaşamın merkezine yerleştirmiştir. Böylelikle Kilise, yalnızca ruhani bir rehberlik kurumu olmakla kalmamış, aynı zamanda Tanrı adına egemenlik iddiasında bulunarak siyasal otoritenin temel aktörü haline gelmiştir. Bu durum, toplumsal ve siyasal düzeni dini temellere dayandıran, devrim niteliğinde bir ilkenin ortaya çıkışını sağlamıştır (Ebenstein, 2009, s. 94; aktaran: Kutluay, 2019, s. 20). Görüldüğü üzere, siyasal düşünce tarihinde siyasal otorite kavramı güç, zor ve cebir anlamlarını

çağrıştıran bir içeriğe, Orta Çağ Avrupa'sına hâkim olan Hristiyanlık diniyle birlikte sahip olmuştur.

Otoritenin teolojik meşruiyetine ilişkin bir diğer tasavvur, yöneticilerin, özellikle kralların ve imparatorların, sahip oldukları gücü Tanrı'dan aldıkları inancına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre yöneticiler, iktidarlarını ilahi bir belirlemeye ve onaya dayandırarak meşruiyet kazanmaktadır. Kral-Tanrı kültüne kıyasla daha yaygın ve etkili olan bu yaklaşım, Eski Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarından Eski Roma'ya kadar birçok kadim toplumda oldukça yaygın bir durumdu (Gündüz, 2017, s. 17). Orta çağ boyunca kilise ve feodal siyasi yapılar, toplumsal ve siyasi iktidarı ellerinde tutarken, bu güçlerin çözülmesinde egemenlik düşüncesinin belirleyici bir etkisi olmuştur. Egemenlik kuramı, mutlakiyetçi devletlerin yükselişine ideolojik bir temel sağlamış ve modern ulus devletleri açıklayıcı bir işlev üstlenmiştir. 19. ve 20. yüzyılda ise bu kuram, modern devleti meşrulaştıran ve kavramsal çerçevesini oluşturan klasik bir teori olarak geniş bir kabul görmüştür (Mısır, 2013, s. 55).

Aydınlanma düşüncesi ile geleneksel otorite anlayışı yıkılarak akli otoriteye zemin hazırlanmış, otoritenin anlamı ve kapsamı genişlemiştir. Bu yeni otorite algısı, liberalizmin öngördüğü özgürlük, düzen ve ilerleme düşünceleriyle örtüşmüş ve bu bağlamda toplumsal yapıları yeniden şekillendirmiştir. Kapitalist düzen, kendi meşruiyetini sağlamak için politik yapıları, işçi-patron ilişkilerini ve bu ilişkilerle uyumlu değerler alanını inşa etmiştir (Esgin, 2013, s. 109). Modernleşme ile birlikte insanın kendi tercihlerinin sonuçları olan fikirleri ve kararları ön plana çıkmıştır. Bu nedenle insanların ürettiği fikirler, otorite olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Chan, 2001, s. 26). Gelenek ve dinin toplumsal düzenin temel dayanakları olmaktan uzaklaşması, otoritenin tarihsel ve siyasi bağlamda sahip olduğu meşruiyet zeminini zayıflatmış ve onu modern dünyada daha kırılğan bir duruma sürüklemiştir.

Modern devletlerin doğuşuyla birlikte devletlerin siyasi bir aygıt olarak otorite tesis etme ve bu otoriteyi uygulama süreçlerinin meşrulaştırılmasına yönelik pek çok teori ortaya atılmıştır. Bu süreç, vatandaşların kendilerini yönetmek için neden yönetim talimatlarına itaat etme yükümlülüğünde hissetmeleri gerektiği sorusunu gündeme getirmiştir. Yönetimin tüm uygulamalarının neden “meşru siyasi güç kullanımı” olarak kabul edilmesi gerektiğine dair bir siyasi meşruiyet sorunsalı ortaya çıkmıştır (Bal, 2014, s. 251).

Siyasi otoritenin kökenine dair bir diğer önemli yaklaşım, bu kavramı ekonomik bir fenomen olarak açıklayan görüştür. Bu yaklaşıma göre siyasi otorite, ekonomik süreçlerin toplumsal ve siyasi olaylara üstün gelmesiyle şekillenmiştir. Ekonomik gelişmelerin toplumu sınıflara ayırmasıyla birlikte siyasi otorite, çıkarları birbiriyle çatışan toplumsal sınıflar arasında, ekonomik olarak güçlü olan sınıfın, güçsüz sınıflar üzerinde baskı kurmasına olanak

tanıyan bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda, siyasal otorite, çeşitli yorumlara göre farklı niteliklere bürünmektedir. Kimi zaman insan doğasının bir gereği olarak ortaya çıkan bir varlık, kimi zaman canlı bir organizmaya benzer şekilde işleyen bir yapı, kimi zaman ise tahakküm kurma ve istibdat aracı olarak kullanılan bir mekanizma olarak görülmektedir (Kutluay, 2019, s. 16).

1.2. Otorite Üzerine Kuramsal Tartışmalar

Gündelik yaşamda otorite, genellikle kabul görmüş güç ya da gücü elinde tutan kişiyle özdeşleştirilmektedir. Bu yaklaşım, pratik kullanım açısından sorun oluşturmaya da sosyolojik çözümlemeler bağlamında yetersiz ve indirgemeci bir tanım olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sosyolojik perspektifte otorite ile güç kavramları arasında anlam farkları bulunmaktadır. Bu iki kavramın her durumda birbirini karşılamadığını gösteren çok sayıda örnek mevcuttur (Esgin, 2013, s. 93).

Siyasal bağlamda ise otorite kavramına ilişkin yapılan tanımların farklılık göstermesi, her dönemin özgün sosyal, dini, siyasi, ekonomik ve kültürel sorunlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda otorite ve siyasal otorite kavramlarına yönelik tanımlar, belirli bir dönemin koşullarına göre değişmekte ve daha farklı bir biçimde tanımlanabilmektedir. Bunun sonucunda, siyasal otoriteye olan bakış açısı her dönemde farklılık göstermektedir. Özellikle modern toplumlarda bu bakışın genellikle olumsuz bir yön taşıdığı gözlemlenmektedir. Bu durum, otoritenin baskıcı veya sınırlayıcı bir güç olarak algılanmasından kaynaklanabilmektedir (Kutluay, 2019, s. 1).

Mendel ve Arendt gibi sosyal bilimciler, otoriteyi her ne kadar gönülden itaat etme temeline dayandırsalar da bu yaklaşımın otoriteyi tam anlamıyla açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Sennett'in de dikkat çektiği gibi sezgisel otorite anlayışını geliştirmek oldukça zordur. Çünkü bu anlayış, sıklıkla birbirine zıt ve karmaşık problemlerle iç içe geçmiştir. Bu güçlüğün temel nedenlerinden biri, otorite kavramının ortaya çıktığı Batı dünyasında, "Authority" kelimesiyle aynı kökten türeyen terimlerin taşıdığı tarihsel ve kültürel anlam çeşitliliğidir (Kutluay, 2019, s. 4). Örneğin, "author" (yaratıcı veya hak sahibi), "authentic" (sahih, özgün), "authorative" (otoriteye dayalı veya otoriteden kaynaklanan) ve "authorize" (yetki vermek, devretmek) gibi kelimeler, otorite kavramının zamanla farklı bağlamlarda derinleşen ve karmaşılaşan bir tarihsel arka plana sahip olmasına yol açmıştır. Bu durum, kavramın anlamını tam olarak kavramayı daha da güçleştirmektedir (Bal, 2014, s. 249).

Weber, otoriteyi (egemenlik) belirli bir grup kişinin, belli emirler ya da tüm emirler karşısında itaat etme ihtimali olarak tanımlamaktadır. Bu itaatin, basit bir alışkanlıktan çıkarların rasyonel hesaplanmasına kadar uzanan çeşitli gerekçelere dayanabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle her gerçek egemenlik biçiminin, gönüllü asgari bir boyun eğişi yani itaatin arkasındaki örtük nedenleri ya da gerçek bir kabullenışı içerdiğini savunmaktadır. Bir diğer ifadesinde ise Weber, otoriteyi, yöneticinin emriyle bir ya da daha fazla kişinin (yönetilenlerin) davranışlarını etkilemeyi amaçladığı ve bu kişilerin emrin içeriğini sorgulamadan doğal bir şekilde yerine getirdiği bir durum olarak tanımlamaktadır (Weber, 2012, ss. 312-331).

Arslan, “otorite” kavramını, yönetimin temel itici ve yönlendirici eylemi olarak tanımlamaktadır (2018, s. 2). Otorite, en temel manasıyla “meşru iktidar” veya bir iktidar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Bal, 2014, ss. 248-249). Özbaş ise otoriteyi, tarihin her döneminde her toplumda gözlenen en yaygın sosyal organizasyon olarak ifade etmektedir. Otorite, siyaset bilimi, psikoloji, felsefe, kamu yönetimi, örgütsel yönetim, sosyoloji ve hukuk gibi çeşitli disiplinlerin ortak inceleme ve ortak sorun alanı olabilmektedir. Otorite, ayrıca, dinler ve dini topluluklar açısından da önemli bir konu teşkil etmektedir (2023, ss. 10-12).

Eze ve Kabiru, otoriteyi örgütsel ilişkiler bağlamında karar alma süreçlerini yönetme ve bu kararların uygulanması amacıyla çalışanların davranışlarını yönlendirme yetkisi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, otoritenin işlevsel ve pratik yönüne vurgu yaparken, yöneticilerin çatışmaları önleyip çözebilme becerisinin otoritenin etkin kullanımına bağlı olduğunu belirtmektedir (Ikechukwu Bernard ve Umar, 2014, s. 174). Benzer biçimde Yükselbaba, otorite kavramını Mendel’in tanımı üzerinden değerlendirerek otoritenin fiziksel zorlamaya başvurmadan, taleplerini tartışmaya açmadan ya da meşrulaştırmaya çalışmadan gönüllü itaat sağlamaya dayandığını ifade etmektedir. Ancak Yükselbaba’nın aktardığı bu tanım, akıl dışı ve düşüncesiz itaatkârlık gibi olumsuz bir tutumu da içermesi bakımından, otoriteyi salt bir güç ya da kontrol mekanizması olarak görmenin risklerine dikkat çekmektedir (Mendel, 2005, s.21; aktaran: Yükselbaba, 2017, s. 251). Haugaard ise otoritenin çok boyutlu bir kavram olduğunu vurgulayarak hem sosyolojik teoriler ışığında ampirik ve kuramsal bir çerçevede ele alınabileceğini hem de politik teoriler aracılığıyla normatif bir perspektifle incelenebileceğini belirtmektedir (2017, s. 1). Heywood’un perspektifi ise otoritenin toplumsal bağlamdaki işlevine odaklanmaktadır. Heywood, otoritenin toplumu bir arada tutan ortak normlar ve değerler oluşturduğunu, böylece bireylere sosyal kimlik ve aidiyet duygusu kazandırdığını savunmaktadır (2015, s. 54).

Otorite, genellikle bir makam veya pozisyonla birlikte gelen bir güç biçimidir. Ayrıca belirli bir eylem türünün gerekçelendirmesine dayanan bir meşruiyet inancına bağlıdır. Otorite sahibine, belirli bir düzeyde rıza gösterilmesini zorunlu kılmaktadır (Haugaard, 2017, s. 4). Toplum içinde yaşayan bireyler, tarih boyunca bir otoriteye itaat etme eğiliminde olmuşlardır. Bu eğilim, otoritenin varlığını ve kabulünü de beraberinde getirmiştir. Otorite kavramı, genellikle gücün, kabul edilmiş kimse olarak ya da meşru kabul edildiği birisi olarak tanımlanmaktadır (Esgin, 2013, s. 90).

Otorite, özünde bireyin bilgi, feraset ve uygulama bakımından kendisinden daha üstün olduğunu düşündüğü bir görüşe ya da eyleme, bu üstünlüğü doğru kabul ederek ve kendi iradesiyle yönelmesi anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda otorite, yalnızca başkalarının ona yüklediği anlam ve yorumlama biçimleriyle ortaya çıkabilmektedir. Daha da ötesi, otoritenin gerçek mahiyeti, ona yönelen bireylerin düşünsel değerlendirme ve eleştiri yapabilme kapasitesine dayanarak belirginleşmektedir (Tatar, 2017, s. 72)

Chan'a göre (2001) otorite, hukuk ve siyaset felsefesinin merkezi kavramlarından biridir. Chan, otorite kavramını teorik ve pratik otorite olarak ele almaktadır. Teorik otoritede belirli konulardaki görüşleri diğerlerinden üstün olan ve bu nedenle inanılmaya hakkı olan bir uzmana atıfta bulunmaktadır. Pratik otoritede ise kendilerine diğer insanların davranışları üzerinde bağlayıcı olan kararlar alma yetkisi veren bazı makamlara veya sosyal rolleri işgal eden kişilere atıfta bulunmaktadır. Bu kapsamda Siyasi otorite, pratik otoritenin bir türü olarak görülmektedir (s. 25).

Esgin, otorite kavramını sosyolojik bir perspektiften ele alarak gündelik yaşamda çoğu zaman sorgulanmaksızın kullanılan bu kavramın, toplumsal gerçekliği ve insan ilişkilerinin doğasını belirleyen temel kodlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Sosyolojik açıdan otorite, toplumsal yapının dinamik doğasıyla sürekli dönüşen, devlet biçimlerinden bireylerin yaşam algılarına kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Farklı dönem ve toplumlarda kimi zaman tanrısal güçle, kimi zaman geleneksel kabullerle ya da akılcı uzlaşılarda temellendirilen otorite, toplumsal hiyerarşilerin meşrulaştırıcı zemini olarak işlev görmüştür (Esgin, 2013, ss. 91-107).

Yükselbaba'ya göre (2017) otorite, otorite sahibi ile ona itaat eden bireylerin birlikte varlığıyla anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda otoritenin içerdiği itaat olgusu, hukuksal düzenin kavranmasında temel bir rol oynamaktadır. Otorite ile hukuk arasında kurulan bu ilişki, aynı zamanda grubun doğası, uyma davranışı, sosyal öğrenme, iletişim biçimleri ve tutumlar gibi sosyal psikolojik unsurlarla da yakından bağlantılıdır (s. 227). Otorite, toplumu hiyerarşik bağlarla şekillendirmektedir. Bu nedenle otoriteyi anlamak, yalnızca bir kavramı çözümlemekten öteye geçmektedir. Anne-baba ile çocuk ilişkilerinden oy verme davranışını

belirleyen değişkenlere, öğretmen-öğrenci ya da işçi-patron ilişkilerinin sonuçlarından koşulsuz itaate yönelmiş bireylerin eylemlerini betimlemeye kadar birçok farklı olguyu açıklamak için temel bir zemin sunmaktadır (Esgin, 2013, s. 93). Sennett ise otoriteyi, bireyler tarafından hem inşa edilen bir güç hem de maruz kalınan bir zayıflık biçiminde ele almaktadır. Kamusal alanda otoriteye karşı çıkılabileceğini, ancak özel yaşamda bireylerin çoğu zaman kendi kurdukları otorite biçimlerinden bağımsızlaşamadıklarını vurgulamaktadır (Arslan, 2018, s. 7).

Kojeve'ye göre (2020) otorite, tarihsel süreçte dört temel ve birbirinden bağımsız teori şeklinde bulunmaktadır. Kojève, bu otorite kategorilerini, aynı zamanda farklı düşünürlerin ya da kuramsal yaklaşımların otoriteye ilişkin sunduğu içeriklerle özdeşleştirerek teorik bir paralellik kurmaktadır. Bunlar Platonun teorisi, Aristoteles'in teorisi, Skolastiklerin teorisi (Teolojik teorisi) ve Hegel'in teorisi. 1 numaralı tabloda da görüleceği üzere, bu dört teori, her biri kendine özgü bir yapıya sahip olarak yalnızca tek bir otorite anlayışını kabul etmektedir. Her biri otoriteyle ilgili diğer tüm olguları yalnızca gücün bir yansıması olarak görmektedir. Bunlar, Baba (Neden), Efendi (Risk), Reis (Tasarı-öngörü) ve Yargıç'dır (Hakkaniyet, Adalet). Devlet, bu çok katmanlı otorite biçimlerinin somut bir yansımasıdır (ss. 8, 21- 39, 102-118). Kojève, bu eşleştirme aracılığıyla otoritenin farklı biçimlerini yalnızca kavramsal düzeyde değil, aynı zamanda tarihsel ve felsefi bir bağlamda da anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Tablo 1. Kojève'nin Otorite Tipi ve Teori Sınıflandırması

Otorite Tipi	İlgili Teori
Baba (Neden)	Skolastik (Teoloji)
Efendi (Risk)	Hegel
Reis (Tasarı-öngörü)	Aristoteles
Yargıç (Hakkaniyet, Adalet)	Platon

Kaynak: (Alexandre Kojève, Otorite Kavramı, Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti. 2020).

Kojeve'ye göre (2020) otorite, yalnızca tepki veremeyen bir hayvan topluluğuyla sınırlı olmayan, tarihsel bilinç ve iradeye sahip bir toplumsal varlığın ürünüdür. Toplum, biyolojik evrimin ötesine geçerek tarihsel bir süreci temsil etmektedir. Bu bağlamda otorite, yalnızca zaman içinde var olabilen bir fenomendir. Kojève, otoritenin temelini, doğal zaman anlayışına karşıt olarak geçmiş, şimdi ve geleceğin bütünlüğüyle tanımlanan tarihsel zamanın bir biçimi olarak konumlandırmaktadır (s. 63). Kojève'ye göre, hiçbir zaman dilimi kendi başına otoriteye sahip değildir. Otorite, zamansal bağlamda belirli bir işlev veya özellik aracılığıyla anlam kazanmaktadır. Geçmiş, yalnızca geleneksel değerleri ve pratiği yönlendiren bir yapı olarak

otorite kazanmaktadır. Bu durum babanın otoritesini temsil etmektedir. Gelecek ise yalnızca bir tasarı ya da projede somutlaştığı ölçüde, öngörüye dayanan reisin otoritesini ortaya koymaktadır. Şimdiki zaman, eylemin ve riskin alanıdır. Bu bağlamda, efendinin köle ile giriştiği ölüm-kalım mücadelesindeki zaferi üzerinden kazandığı otoriteyle ilişkilendirilir. Bu üç otorite tipi, insan yaşamının sınırlı zaman anlayışına dayanır ve insani zamanın sınırları içinde kalmaktadır. Buna karşın, dördüncü otorite tipi olan yargıcın otoritesi, zamanın ötesinde bir bağlama, yani ebedi zamana aittir ve diğerlerinden ayrılmaktadır (Ünal, 2021, s. 133).

Otoriteyi toplumsal bir kategori olarak tanımlayan Simmel'e göre otoritelere inanan bir kişi sosyal bir etkinliğe kendiliğinden katılmaktadır. De Jouvenel ise tüm otorite türlerinin ortadan kaldırılması halinde insanlar arasında iş birliği, güvenlik ve toplumun varlığının mümkün olmayacağını ileri sürmektedir (Simmel, 1908; De Jouvenel, 1955, s. 49 ; aktaran: Njegovan vd., 2011, s. 660). Özbaş, otoriteyi bireyler ve gruplar arasında var olan bir ilişki biçimi olarak görmektedir. Bu ilişki, bir tarafın itaat ettiği, diğer tarafın ise itaat edilen konumunda bulunduğu bir etkileşim ile olmaktadır. Özbaş, ayrıca, otoriteyi “otorite = iktidar+meşrûiyet” şeklinde formüle etmiştir (Özbaş, 2023, s. 13).

Otorite, yaşamın birçok alanında varlığını hissettirerek belirli sosyal rollerde kendini göstermektedir (Njegovan vd.,2011, s. 658). Otorite ilişkileri, yalnızca vatandaş-devlet ilişkilerinde değil, aynı zamanda aile içi dinamiklerde, eğitim, sağlık ve hukuk kurumlarında, iş yaşamında ve toplumsal hayatın diğer pek çok alanında da gözlemlenebilen bir olgudur. Bu nedenle otorite ilişkileri çok farklı toplumsal yapılara sahip olan bireyleri içine almaktadır. Otorite ilişkileri ve ilgili süreçler, sadece toplum içi yaşamda değil, toplumlar/devletlerarası ilişkilerde, ulus ötesi örgütler ve firmalardaki ilişkilerde de kendini hissettirmektedir (Özbaş, 2023, ss. 12-13). Grlic'e göre ise otoritenin kabulü bilinçli, özgürlükle ve belli bir entelektüel özerklikle uyumludur. Otoriter manipülasyonun, körü körüne boyun eğmenin, “kolektif transın” ya da sözde “merkezden gelen direktifin” bir sonucu değildir (Grlić 1965: 49; akt: Njegovan vd.,2011, s. 660).

Devletin ayırt edici özelliğinin otorite, yani yönetme hakkı olduğunu belirten Wolf, bireyin temel ahlaki yükümlülüğünü özerklik ilkesini başkalarının yönlendirmesi yerine kendi aklıyla karar vermesi olarak tanımlamaktadır. Bu iki ilke arasında uzlaşmaz bir çatışma bulunduğunu savunan Wolff, otoriteye karşı radikal bir eleştirel duruş sergilemektedir. Buna karşılık Raz, daha uzlaşmacı bir yaklaşım benimseyerek “hizmet anlayışı” (service conception) çerçevesinde otoritenin amacını bireylere hizmet etmek olarak tanımlamaktadır. Raz'a göre otorite, bireylerin hedeflerine daha etkin ulaşmalarını ve toplumsal sorumluluklarını yerine

getirmelerini sağlamakta ve bu yönüyle de bireysel özerkliği bastırmak yerine desteklemektedir (Chan, 2001, ss. 26-27).

Öte yandan, Özbaş, “otoriteye sahip olmak” ile “otorite olmak” arasındaki ayrımı vurgulamaktadır. Otorite olmak, bireyin bilgi ve becerilerine dayalı olarak, belirli bir alanda yetkili kabul edilmesini ifade etmektedir. Ayrıca bu durum sosyal olarak kabul görmüş bir uzmanlık biçimiyle ilişkilidir. Buna karşılık, otoriteye sahip olmak, bireysel yeteneklerden ziyade hiyerarşik bir konumdan kaynaklanan statü ve güce dayalı bir sosyal ilişkidir. Ancak bu, bireysel yetkinliğin hiyerarşik bir pozisyona erişimde etkisiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, başlangıçta mevcut ya da iddia edilen yetkinliğin, zamanla otoritenin unvanına veya pozisyonuna aktarılması ve böylece bireyden bağımsız, kurumsallaşmış bir nitelik kazanması söz konusudur (Özbaş, 2023, s. 18).

Otorite kavramını açıklarken, onun ne olduğundan ziyade ne olmadığını ortaya kon Arendt’e göre otoritenin hem argümana dayanan iknaya hem de güce dayanan zorlamayla karşılıklı içinde olması gerekmektedir. Çünkü zorun veya iknanın devreye girdiği yerde otoritenin etkileyici gücünün yittiği ve başarısızlığa uğradığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte otorite, eşitler arasında gerçekleşen argümantasyon ve fikir alışverişi yoluyla ikna etme süreçlerinden de farklıdır. Zira otorite, ikna etme gerekliliğinin bulunmadığı, kendiliğinden itaatin sergilendiği hiyerarşik ilişki biçimlerinde varlık bulmaktadır. Kısaca Arendt, otoritenin şiddetle sağlanmadığını, onu güçlendiren otorite üstü kaynakların var olduğunu savunmaktadır. Ona göre özellikle modernitenin yükselişiyle birlikte otorite giderek insan dünyasından silinmeye başlamıştır (Arendt, 2012, s.129), (Arendt, 2020, ss.135-137). Arendt’e göre, otoritenin tanımı hem baskı yoluyla zorlamanın hem de mantıklı argümanlarla ikna etmenin zıddıdır. Bu bağlamda emreden ile itaat eden arasındaki otoriter ilişki ne ortak akla ne de emredenin gücüne dayanmaktadır. Her iki tarafın ortak paydası, yalnızca otoritenin sıklığını ve meşruiyetini kabul etmeleridir. Ayrıca bu ilişki, önceden belirlenmiş ve sabit bir konumda bulunan bir hiyerarşinin yapısına dayanmaktadır (1961, s. 93). Zira bu bağlamda Chan da otoritenin, öğüt veya iknadan farklı olan ayırt edici özelliğinin eylemin kendisi olduğunu belirtmektedir. Emrin içeriğinin makul olup olmadığına kişi tarafından karar verilmesi istenmemektedir. Aksine, kişinin, emrin değerine ilişkin kişisel değerlendirmeye göre değil, emrin kendisine göre hareket etmesi istenmektedir (2001, s. 25).

Kojève, otorite kavramına pozitif bir tanım getirmesi ve analizlerinde paradigmatik tarihsel örneklerle daha sınırlı şekilde yer vermesi bakımından Arendt’ten görüş olarak ayrılmaktadır (Ünal, 2021, s. 132). Kojève’ye göre (2020) otorite, edilgen bir boyuta değil, etkin bir varoluşa dayanmaktadır. Bu bağlamda, özgür ve bilinçli bir edimin sonucunda ortaya

çıkan, zorunluluk temelinde şekillenen bir ilişki biçimi olarak değerlendirilmektedir (ss. 14-15). Otoritenin “tanındığı” ölçüde varlık kazandığını belirten Kojeve, otorite ile meşruiyetin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini, hatta bu iki kavramın zorunlu olarak bir arada bulunması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin, bir efendi ancak kölesi onu olduğu gibi tanıdığı veya kendisini köle olarak tanıdığı sürece efendilik pozisyonuna sahip olmaktadır. Bu bağlamda otoritenin doğuşu, ona tabi olacaklar tarafından yapılan “tanıma” eyleminin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Kojeve, 2020, s. 45). Bu görüş, otorite kavramının, karşılıklı kabul ve meşruiyet zemini olmaksızın var olamayacağını ortaya koymaktadır.

Chan’a göre (2001) otorite, bağlayıcı kabul edilen emir ve kararların uygulanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Temelinde emir verme gücü bulunmakla birlikte tehdit veya zorlama yoktur. Davranışları değiştirmenin birçok yolu olsa da cebir bu yöntemlerden yalnızca biridir ve tek başına otorite oluşturmamaktadır. Zorlama, kimi zaman ahlaki olarak meşru kabul edilse de örneğin meşru müdafaa ya da insani müdahale durumlarında bu, zorlayanın karşı taraf üzerinde otorite sahibi olduğu anlamına gelmemektedir (ss. 25-26).

Haugaard, Weber, Arendt ve Raz üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda otoritenin güç/iktidar ile ilgili önemli bir kavram olduğunu belirtmektedir. Güç gibi, otorite de ilişkisel bir kavramdır. A kişisinin B kişisi üzerinde güç kullanabilmesi için öncelikle B’ye karşı bir güce sahip olması gerekmektedir. Ayrıca Haugaard, iktidarın yalnızca baskı veya güç kullanımıyla değil, aynı zamanda normlar, değerler ve kültürel sistemler yoluyla toplumsal olarak üretildiğini ve sürdürüldüğünü savunmaktadır. Otorite, bireylerin bu norm ve değerlere rıza göstermesiyle meşrulaşmaktadır (2017, s. 10).

Milgram’a göre bir otorite sistemi içinde en az iki kişi vardır. Bu sistem birinin diğerinin davranışını belirlemeye hakkı olduğu düşüncesine dayanan hiyerarşik bir sistemdir. Milgram’a göre meşru bir otorite tarafından belirlenen kural ve davranışlar, bireyler tarafından genellikle kabul edilmektedir. Ayrıca Milgram, meşru otoriteyi “verili bir durumda sosyal kontrol pozisyonunda algılanan kişi” olarak belirtmektedir. Buna göre otoritenin gücü kişisel özelliklerinden değil, sosyal yapıdaki konumunun diğerleri tarafından nasıl algılandığından gelmektedir (Milgram, 2015; aktaran: Yükselbaba, 2017, s. 251).

Kutluay, siyaset felsefesinin temel tartışma alanlarından biri olan otorite ilişkilerini, “devlet” ve “insan” kavramları temel alınmadan kavranamayacağını belirtmektedir. Zira devlet, otoritenin kurumsallaşmış biçimi olarak onun hem taşıyıcısı hem de uygulayıcısıdır. İnsan ya da halk ise bu otoritenin hem nedeni hem de meşruiyet kaynağıdır. Bu bağlamda devlet ve insan, siyasal otoritenin tarihsel ve kuramsal düzeyde birbirinden ayrılamaz bileşenleridir (Kutluay, 2019, s. 10).

Modernleşme süreciyle ortaya çıkan değişimler, insanı önemli bir tercihle yüzleşmeye zorlamaktadır: “İnsan ya kendini otoritenin güvenli kollarına bırakacak ya da varoluşun tehlikesini kendi omuzlarına alacaktır” (Jaspers, 1981, s. 16). Bu süreçte modern düşüncenin otorite kavramı üzerinde yaptığı değişiklikler, yalnızca toplumsal yapıda değil, aynı zamanda tanrı tasavvurunda da köklü bir dönüşümü beraberinde getirmiştir (Çınar, 2006, s. 240). Arendt bu noktada, modern dünyada kaybettiğimiz otoritenin tüm zamanlara veya toplumlara özgü evrensel bir kavram değil, Batı dünyasında tarihsel olarak gelişmiş özel bir otorite türü olduğunu belirtmektedir (Arendt, 2012, ss. 128-129).

Le Bon, yönetilenlerin içgüdüsel olarak bağlılığa önem verdiğini belirtirken, Canetti ise otoriteden emir almanın insan doğasına uygun olduğunu savunmaktadır. Emir alma, bireyde içsel bir rahatsızlık oluşturmalarına rağmen, bu durumdan kaçınmak mümkün değildir. Ancak geçmişte otoritenin daha açık şekilde uygulandığı yönetim biçimlerinde, emirlerin ve yasakların kaynağı net bir şekilde bilinmekteydi. Bu bağlamda birey, otoritenin kim olduğunu, taleplerini ve başkaldırma ya da boyun eğme durumunda karşılaşacağı sonuçları öngörebilmekteydi. Günümüzde ise modern yönetim biçimlerinde otoritenin niteliği önemli bir dönüşüm geçirdiği için kavram daha soyut ve dolaylı bir hale gelmiştir. Çünkü ekonomik zorunluluklar, pazar dinamikleri, sağduyu, kamuoyu ve bireylerin düşünce, duygu ve eylemleri, günümüz otoritesinin yeni tezahür biçimlerini oluşturmaktadır (Arslan, 2018, ss. 8-9).

Hodkinson’a göre (2008) otoritenin reddedilmesi genellikle yöneticilerin gerekli uzmanlık ve niteliklere sahip olmadığı algısının yaygınlaşmasıyla görülmektedir. Eğer örgütsel amaçlara ulaşmak, uzmanlık gerektiren araçların kullanılmasına bağlıysa, örgüt ikilikçi bir otorite yapısına yönelecektir (ss. 92-93). Bu durum, hiyerarşik yapıda aksamalara ve yönetim zafiyetlerine yol açabilecektir. Yöneticiler, hiyerarşilerindeki mevkilerine meşruiyet kazandırmak istiyorlarsa, ya hiyerarşi ve uzmanlık arasındaki çatışan otoriteleri örgütsel bütünlük içinde uzlaştırmalı ya da yönetici pozisyonlarına, alanında uzman, eğitilmiş, deneyimli ve ehliyetli kişiler atamalıdır (Arslan, 2018, s. 9).

Liberal gelenekte otorite, özgürlükle gerilim içinde kavramsallaştırılmaktadır. Temel sorun, otoritenin özgürlüğü sınırlayıcı doğasıyla demokratik elit dolaşımı ve modern bürokratik otoritenin nasıl uyumlu hale getirileceğidir. Anarşist düşünce, otoritenin özgürlükle bağdaşmaz olduğunu iddia ederken, liberal düşünce, aynı özgürlük ve özerklik temellerinden hareket ederek otorite için kavramsal bir alan oluşturmaktadır (Haugaard, 2017, s. 17). Bu sebeple liberal otorite anlayışında, bireylerin ve toplumun olabildiğince kendi haline bırakılması esastır. Liberal devlet, ekonomik ve toplumsal farklılıklardan kaynaklanan eşitsizlikleri gidermek gibi bir sorumluluk üstlenmemektedir. Bunun yerine, devletin rolü yalnızca hakemlik ve

jandarmalık yapmakla sınırlıdır (Közleme, 2013, s. 242). Yani devlet, düzeni sağlamak ve bireyler arasındaki ilişkilerde adaleti tesis etmekle yetinmektedir. Bu minimal müdahale anlayışı, bireylerin özgürlüklerini ve kendi potansiyellerini geliştirmelerini öncelikli bir değer olarak kabul etmektedir.

Libertaryenlik ve anarşizm³, otoritenin özgürlüğe düşman olduğuna, sorgusuz itaat talep ederek aklı ve eleştirel düşünme yetisini tehdit ettiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca liberteryenler ve anarşistler otoritenin insanları başkalarını kontrol etmeye ve baskı altına almaya teşvik eden psikolojik ve muhtemelen ahlaki bir yozlaşmaya neden olduğunu savunmaktadır. Fakat Heywood, otorite kavramının yanlış anlaşılacak otoriteriyenizm⁴ kavramıyla karıştırıldığını belirtmektedir. Otorite, “aşağıdan yükselen” bir meşruiyet temeline dayanırken, otoriteriyenizm, siyasal hakimiyetin toplumdan rıza alınmaksızın “yukarıdan” dayatıldığı bir yönetim pratiği ve inancı olarak tanımlanmaktadır. Otoriteriyenizm, monarşik mutlakiyetçilik, geleneksel diktatörlük, askeri yönetim gibi farklı yönetim biçimlerinin yanı sıra, komünizm ve kapitalizm gibi farklı ideolojik sistemlerle de ilişkilendirilmektedir. Bu çeşitlilik, otoriteriyenizmin yönetim modelleri açısından oldukça geniş bir sınıflandırmaya sahip olduğunu göstermektedir (Heywood, 2015, ss. 54-246).

Öte yandan, korku ve dayatma yöntemlerini benimseyen yöneticiler, zamanla otoriteriyen⁵ bir kişiliğe bürünmektedir. Bu durum hem psikolojik bir üstünlük algısını hem de otoritenin üstünlüğüne dair bir inancı pekiştirmektedir. Otoritenin yanlış kullanımı, sınırsız yetki anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlayışın bir sonucu olarak keyfiyet, şiddet, irrasyonelite ve ölçsüzlük gibi sonuçlar doğmaktadır. Nihayetinde, otoriter yönetimin tek geçerli model olduğu algısı zamanla içselleştirilmektedir (Arslan, 2018, s. 8).

Otoriter kavramı, kendi yaklaşımını zorla kabul ettirmeye çalışan kişi veya kurumları tanımlamak için kullanılmaktadır. Otorite, başkaları üzerinde bir kontrol mekanizması içermeksizin, bireylerin özgürce kabulüne dayanırken, otoriter ise yalnızca buyurmakla kalmamakta aynı zamanda başkalarının bu emirleri nasıl uygulayacağını da sıkı bir şekilde denetlemektedir (Tatar, 2017, s. 72). Otoriterliğe karşı çıkan liberal görüş,, yalnızca otoriterliğe yönelik bir eleştiriyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda otoriteye karşı bir direniş geliştirmektedir. Bu yaklaşım, otoriteyi çoğunlukla ahlaki bir “kötülük” olarak görmekte ve otoritenin olası

³ Libertaryenlik, bireysel özgürlüğü ve minimum devlet müdahalesini savunan bir siyasi ve felsefi akımdır.

Anarşist, merkezi otoriteyi, yani devlet ve hiyerarşik yönetim biçimlerini reddeden, toplumun kendi kendini örgütlemesini savunan kişidir.

⁴ Otoriteriyenizm, bireysel özgürlüklerin sınırlı olduğu, merkezi otoritenin güçlü olduğu ve çoğu zaman halkın siyasal katılımının kısıtlandığı bir yönetim anlayışdır.

⁵ Kağıtçıbaşı'na göre otoriteriyen kişilik kuramı, “*ön yargılı ırk ayrımı tutumunu ele alarak bunu kişiliğin derinine inen bir eğilim olarak kabul etmiştir*” Akt. (Arslan, 2018, s. 8).

kurucu rollerini göz ardı etme eğilimindedir. Bu bakış açısı, otorite kavramının hem akademik açıdan derinlemesine incelenmesine engel olmakta hem de otoritenin potansiyel yapılandırıcı ve meşruiyet sağlayıcı işlevlerinin gözden kaçmasına yol açmaktadır (Ünal, 2021, s. 127).

İtaat, egemenlik ve iktidar kavramları, otoriteyle yakın ilişki içinde olan kavramlardır. Bu nedenle bir sonraki bölüm kapsamında itaat-otorite ve iktidar-otorite ilişkilerini daha iyi anlayabilmek adına, söz konusu kavramlar arasındaki ilişki ele alınacaktır. Daha sonra ise Weber'in otorite sınıflandırmasına değinilecektir.

1.3. Otorite ve İtaat İlişkisi

Siyaset bilimciler, İnsan neden itaat etmektedir? Otoriteye itaat hangi gerekçelere dayanmaktadır? Otorite rızaya ya da uzlaşmaya mı dayanmaktadır? Otorite, zorlayıcı olmak zorunda mıdır? gibi sorulara cevap aramaktadır. İnsanların otoriteye neden itaat ettiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, itaatin temelini bireyin kişisel sağduyusunun rehberliğinde değerlendirirken, bazıları ise itaati toplumsal fayda sağlamak amacıyla benimsenen bir uyum süreci olarak görmektedir. Diğer bir görüş ise, bireylerin resmi otorite tarafından belirlenmiş ve yerleşik hale getirilmiş sosyal normlara uyum sağlamasını, itaatin ana kaynağı olarak öne çıkarmaktadır (Njegovan vd., 2011, s. 658).

“İtaat” ya da “boyun eğme” kavramı, kabullenen kişinin eyleminin, esas olarak verilen emrin içeriğini kendi davranışına temel alarak benimseyerek bir yol izlemesidir. Bu bağlamda, boyun eğen kişinin emri benimsemesi, yalnızca resmi bir yükümlülükten kaynaklanmaktadır. Emrin içeriğinin değerli ya da değersiz olmasına dair kişisel tutumundan bağımsızdır (Weber, 2005, s.39). Weber’e göre (2012, s. 320):

Bir emir yetkisinin “geçerliliği” öncelikle bilinçli olarak oluşturulmuş rasyonel bir kurallar sistemi içinde açıklanabilmekte ve uygulanabilmektedir. Bu kurallar ya üzerinde anlaşılmış olabilmekte ya da yukarıdan dayatılabilmektedir. Yönetim, bu kurallar çerçevesinde, itaat talep ettiğinde genellikle bağlayıcı norm olarak kabul edilen itaat ile karşılaşmaktadır. Bu durumda, her emir yetkisi sahibi, rasyonel normlar sistemi tarafından meşrulaştırılmakta ve gücü bu normlarla uyumlu olduğu sürece meşru kabul edilmektedir. Dolayısıyla itaat, kişi yerine normlara gösterilmektedir. Ancak bir emir yetkisinin geçerliliği, aynı zamanda kişisel otoriteye de dayanabilmektedir. Kişisel otorite, örfi ve süreklilik arz eden geleneklerin kutsallığına dayalı olabilmektedir. Bu gelenekler belirli bir kişiye itaat edilmesini emretmektedir. Diğer bir olasılık ise, kişisel otoritenin kaynağının olağanüstü bir duruma teslimiyet, karizma veya bir kurtarıcı, peygamber ya da kahraman sıfatına sahip bir kişinin gerçek vahye ya da Tanrı vergisine inanılmasıyla şekillenmesidir.

Weber, itaat kavramını, itaat eden kişinin eyleminin temelde, emrin içeriğinin, bireyin davranışlarını belirleyen bir unsur olarak kabul edildiği bir süreç olarak ele almaktadır. Buna

ek olarak bu durum, aktörün emrin değerine ya da değersizliğine ilişkin tutumuna bakılmaksızın yalnızca biçimsel itaatle ilişkilendirilmektedir (Weber, 2012, s. 334). Yani bir kişiye meşru bir otorite tarafından emir verilirse bu kişi genellikle itaat etmektedir. Toplumsallık içinde itaat kolayca ve sıkça gerçekleşmektedir. Toplumsallığın kaçınılmaz bir özelliği olan itaat, sosyal hayatın içinde her zaman ve her yerde vardır (Yükselbaba, 2017, s. 232).

Bu duruma ilişkin olarak Mendel, insanların otoriteyi temsil eden bireylerin karakterlerine yönelik olumsuz düşüncelere sahip olsalar veya kötülük sezseller dahi, bu kişilere karşı boyun eğme eğilimini devam ettirmekte olduklarını söylemektedir. Mendel, bu durumun temel nedenlerinden birisinin terk edilme korkusu olduğunu öne sürerken, Lipson ise bu eğilimi insanların otoriteyle çatışmaktan kaçınma ve uyumlu görünmek istemesi ile ilişkilendirmektedir (Arslan, 2018, s. 5).

Milgram, itaati toplumsal yaşamın en temel yapı taşlarından biri olarak değerlendirmektedir. Milgram'a göre (1963) çeşitli otorite sistemleri, ortak yaşamın vazgeçilmez bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü her toplumsal düzen, belirli bir otorite yapısına ve bu yapıya uygun bir itaat mekanizmasına ihtiyaç duymaktadır. Yalnızca izole bir yaşam süren birey, başkalarının emirlerine itaat etmek veya karşı gelmek gibi bir durumla karşı karşıya kalmamaktadır. Bu nedenle itaat, bireysel eylemi politik hedeflere bağlayan temel bir psikolojik mekanizmadır. Aynı zamanda, insanları otorite sistemlerine bağlayan eğilimsel bir bağlayıcı unsurdur (s.371). Bu nedenle toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurları otorite ve itaat olarak görülmektedir.

Milgram'ın 1974'te gerçekleştirdiği Otoriteye İtaat Deneyinin⁶ temel unsurlarından biri olan ve günlük hayatta farkında olmadan itaat edilen otoriteler, birçok davranışa yön vermektedir. Örneğin, statüsüne bağlı olarak bir otorite figürü olan doktorun insanlar üzerinde büyük etkisi ve güvenilirliği bulunmaktadır. Bu tür otoriteler karşısında rasyonel düşünce süreçleri bir kenara bırakılıp, kör bir şekilde otorite konumundaki kişiye inanılmaktadır. Doktorun talimatlarına sorgulamadan uyulmaktadır, zira otoritenin daha fazla bildiği veya daha deneyimli olduğu, bu yüzden güvenilmesi gerektiği kabul edilmektedir (Gary ve ConnieBird, 2008: aktaran: Yükselbaba, 2017, s. 227). Yükselbaba, Milgram'ın deneyinin yöntem açısından tartışmalara yol açmasına rağmen, hem sonuçları hem de yeni sorular akla getirmesi açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü otoriteye itaatle ilgili sonuçlar ilk elden doğrudan sosyal olguların gözleminden çıkmaktadır (Yükselbaba, 2017, s. 232). Milgram'ın deneyi,

⁶ Deney, otoriteye itaati ölçmeye çalışırken, netleştirilmesi gereken bazı kavramları içinde barındırmıştır. Otorite nedir? Kimler otoritedir? İtaat nedir ve nasıl gerçekleşmektedir? Kime itaat edilmektedir? Bu ve benzeri sorular otorite, itaat, uyma ve meşruluk gibi kavramlar aracılığıyla sorgulanmaktadır (Yükselbaba, 2017, s. 232).

bireylerin otoriteye sorgusuz itaat ederek normalde onaylamayacakları eylemleri gerçekleştirebildiklerini göstermiştir. Bu deney, otoriteyi “sorgusuz itaat” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın en dikkat çekici özelliği, sahip olunan konum itibarıyla itaat ettirmenin ve itaat etmenin insan doğasının bir özelliği olarak yorumlanabilmesidir (Kutluay, 2019, s. 5).

Toplumsal alanda buyruk verme ve itaat etme ilişkisi bağlamında otorite, özellikle itaat eden birey açısından, uzlaşıya kapalı bir durum olarak görülebilmektedir. Gerçekten de itaat etme davranışı, en azından itaat eden birey açısından, buyruk verenin üstünlüğünün doğrudan kabulünü ve onun hükmü altına girmeyi ifade etmektedir. Bu yönüyle, boyun eğme davranışı sadece eşitlik ilkesini baştan ihlal etmekle kalmamaktadır. Aynı zamanda özgürlük bilincini ya da durumunu ortadan kaldırarak otorite kavramına olumsuz bir anlam yüklemektedir. Fakat boyun eğme davranışının zorlamaya dayanmadığı ve buyruk verme ile itaat etme ilişkisinin zor kullanmaktan ziyade karşılıklı uzlaşmaya dayalı olarak geliştiği belirli koşullarda, durum farklı bir nitelik kazanmaktadır (Esgin, 2013, ss. 94-95). Böyle bir bağlamda otorite, bireyler arasındaki rızaya dayalı bir ilişki biçimi olarak ortaya çıkmakta ve kavrama daha olumlu bir anlam kazandırmaktadır.

İtaat, bireyin doğrudan varlığını kabul ettiği otoritenin talimatına boyun eğerek davranışını değiştirmesi olarak tanımlanabilmektedir. Bir grubu veya bir bireyi kabul etme şeklinde de ortaya çıkabilen itaatin temelinde, otoriteye tabi olan kişinin otoriteye uyan kişi üzerindeki güç veya kontrolü bulunmaktadır. İsteğe uyma, genellikle dışsal etkenlerle belirlenirken, kurallara uyma hem içsel hem de dışsal etkenlerden kaynaklanabilmektedir. İtaat ise doğrudan üstün bir güce boyun eğme yoluyla davranışın değişmesini içermektedir (Demirkasımoğlu, 2015, s. 151).

Otorite her zaman itaat gerektirdiğinden genellikle bir tür güç veya şiddet olarak yanlış anlaşılmaktadır. Oysa otorite, harici zorlama araçlarının kullanılmasını engellemektedir. Güç kullanıldığında otoritenin kendisi başarısız olmuştur (Arendt, 1961, ss. 92-93). Kojeve de bu görüşü desteklemektedir. Otoriteyi uygulamak, yalnızca güç (şiddet) kullanmak olarak anlaşılmamalıdır. Bu iki olgu aynı zamanda birbirini karşılıklı olarak dışlamaktadır. Genel olarak otoriteyi uygulamak için herhangi bir müdahale yapmaya gerek yoktur. Güç veya şiddet kullanmak zorunda kalmak, otoritenin var olmadığına dair bir kanıt teşkil etmektedir. Aksine insanlara, güç kullanmadan kendi iradeleriyle yapmadıkları şeyleri ancak otorite aracılığıyla yaptırmak mümkündür (Kojeve, 2020, s. 17).

Otorite, itaat beklentisiyle şekillenen geleneksel toplumsal düzenin ana simgesi olarak yerleşen bir olgudur. Geleneksel toplumlarda otorite, kaynağını tanrısal güçten ve bireyselliği

aşan geleneksel kabullerden almaktadır. Bu bağlamda otoriteye itaat edenler için, sorgusuz itaat her durumda gerekli bir olgu olarak kabul edilmektedir. Tanrısal eylem söz konusu olduğunda, insani tepki veya bireysel değerlendirme mutlak şekilde imkânsızdır. Çünkü bu tür bir otorite kaynağı, insan aklının ya da değerlendirmesinin ötesindedir (Esgin, 2013, s. 108). Akli merkeze alan otorite olarak kabul edildiğinde, insan aklının ürünü olan ve onunla uyum içinde bulunan yapı veya ilkelere teslim olmaktadır. Bu bağlamda itaat, doğrudan otoriteye değil, otoritenin akıllıca, faydalı veya uygun olduğunu ifade eden kendi yargı mekanizmasına yönelmektedir. Bu durum, bireyin otoriteye olan bağlılığının, aslında kendi akıl yürütmesine ve değerlendirmesine dayandığını göstermektedir. O, itaat ederken gerçekte kendine da itaat etmiş olmaktadır (Çınar, 2006, ss. 237-238).

Modern devlet anlayışı düşüncesi, bireylerin kişisel otoritelerin değil, kuralların ve soyut manevi güçlerin hâkimiyeti altında yaşayacağını öne sürmektedir. Bu anlayışa göre, bireyin bu güçlere itaat etmesinin temel nedeni, bu güçlerin insan doğasının manevi yönünden kaynaklandığı inancıdır. Dolayısıyla, bu itaat gönüllü bir kabul niteliği taşımaktadır. Ancak modern düşünce perspektifinde bu gönüllü itaat, bireyin kendini onaylaması ve özünü bulması olarak yorumlanırken, modernite eleştirmenlerine göre bu süreç, bireyin kendi doğasına yabancılaşmaktan başka bir şey değildir (Çınar, 2006, s. 240).

1.4. Otorite ve İktidar İlişkisi

İktidar, sosyal bilimlerin temel kavramlarından biri olarak siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk ve felsefe gibi disiplinlerde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. İlk bakışta daha çok siyasal bir olgu gibi görünse de iktidarın etkisi yalnızca yönetim gücüyle sınırlı değildir. Aksine, bu kavram toplumsal yaşamın her alanında, bireylerin en basit ilişkilerinden karmaşık toplumsal yapılar ve süreçlere kadar farklı bağlamlarda karşımıza çıkmaktadır (Saraçoğlu, 2022, s. 1527).

Cevizci'nin tanımına göre (1999) iktidar, “eylemde bulunma, bir şeyler yapabilme doğal gücü ya da yeteneği, etkide ya da eylemde bulunma imkânı veren hukuki, siyasi ve ahlaki güçtür” (s. 454). Yayla ise iktidarı, “bir muhalefetin varlığına rağmen veya bir muhalefetle karşılaşmaksızın, ulaşılmak istenen herhangi bir sonuca ulaşma yeteneği” olarak tanımlamaktadır (2005, s. 106). İktidar aynı zamanda, “bir bireyin yahut bireyler topluluğunun kendi istekleri doğrultusunda, rızaları olup olmadıklarına bakmaksızın diğer insanların davranışlarını etkileyebilme, yönlendirebilme veya denetleyebilmesi; toplumu yönetme,

yönlendirme gücü, bu gücü elinde bulunduran otorite veya organ” olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 1992, s. 176).

Esgin’in de belirttiğine göre (2013), otorite ve iktidar kavramları sıklıkla eşanlamli kullanılsa da bu iki kavram ne tamamen örtüşmekte ne de otorite yalnızca politik alanla sınırlı kalmaktadır. Esgin, otoritenin toplumsal yaşamın farklı bağlamlarında ortaya çıkan, iktidardan bağımsız ve özgün bir olgu olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. “Otorite her yerdedir” ifadesiyle, onun yalnızca devlet ya da siyasal yapılarla sınırlı olmayan, tüm toplumsal ilişkilerde işlevsel bir rol üstlenen çok boyutlu bir yapı olduğuna işaret edilmektedir. Örneğin, bir annenin çocuğu üzerindeki otoritesi ile devletin yurttaşı üzerindeki otoritesi benzer bir kabul ettirme gücüne sahip olsa da dayandıkları meşruiyet zeminleri farklıdır. Bu durum, toplumsal ilişkilerde otoritenin işleyiş biçimlerinin çeşitliliğini yansıtırken; aynı zamanda bu çeşitliliğin, otoritenin toplumsal alandaki anlamını açıklamaya yarayan ortak temeller üzerinden kavranabileceğini göstermektedir (ss. 93-94).

Weber, iktidarı, bireyleri itaat etmeye ve istemedikleri davranışlarda bulunmaya zorlayabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda iktidarı, “meşru” ve “meşru olmayan” şeklinde ikiye ayırmakta ve rızaya dayanan meşru iktidarı “otorite” olarak adlandırmaktadır (2006, s. 110). Otorite, iktidarın belirli bir formu olarak öne çıkmakta ve genel anlamda “meşru iktidar” şeklinde tanımlanmaktadır. Otorite’nin iktidardan farkı, verdiği emirlerin halkın rızasına dayandırılarak gerçekleştirilmesidir. Bu sebeple meşruiyet, halkın iktidara olan itaatini sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2014, s. 71-73).

Otoriteyi en geniş anlamıyla bir iktidar biçimi olarak tanımlayan Heywood’a göre (2015), otorite bazı durumlarda “meşru iktidar” olarak da tanımlanabilir. Heywood’un da belirttiği üzere eğer iktidar başkalarının davranışlarına tesir etme kabiliyeti ise, otorite bunu yapma hakkıdır. Heywood, böylece otoritenin bir zorlama veya hileyle yönlendirme (manipülasyon) biçimi olarak değil, itaat etmenin bir görev olarak kabulüne dayandığını savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre otorite, meşruiyet veya yasallık zemininde temellenmiş bir iktidar biçimidir. Ancak otorite kavramı hem normatif⁷ hem de deskriptif (tanımlayıcı) bir terim olarak da kullanılabilir (s. 53).

İktidarı bir sosyal ilişki olasılığı olarak ele alan Weber’in aksine, Arendt, iktidarı sosyal olanın aracısı olarak görmüş ve onun rızadan türediğini savunmuştur. Arendt’e göre, iktidar

⁷ Otorite, normatif felsefede “hükmetme hakkı” olarak ahlaki bir iddia biçimine bürünmektedir. Yani burada asıl vurgulanan, “otoriteye itaat edilir” ifadesinden ziyade, “otoriteye itaat edilmelidir” önermesidir (Heywood, 2015, s. 53).

yalnızca uyum ve ahenk içinde işleyen bir sosyal bedenin varlığında ortaya çıkabilmektedir. Bu anlayış, iktidarın bireyler arası çatışmadan ziyade kolektif uzlaşıya dayandığını ve sosyal ilişkilerin temel dinamiklerinden biri olarak işlediğini vurgulamaktadır (Kurnaz ve Kara, 2022, s. 721). Arendt'e göre (2020) otorite ile iktidar arasında belirgin bir karşıtlık bulunmaktadır. Örneğin, antik Roma'da otoritenin temsilcisi olan Senato, fiili bir iktidar gücünden yoksundur. Buna karşın, iktidarı elinde bulunduran Roma halkı ise eylemlerini meşrulaştıracak danışma, rehberlik ve yol gösterici bir otoriteye sahip değildir (ss. 176-177). Otorite ile iktidar kavramları burada farklı kapasiteler olup, birbirlerini tamamlamaları halinde sağlıklı bir siyasal yapının önünü açabilmektedir (Ünal, 2021, s. 129).

İktidar, kamusal alanda bir araya gelen insanların ortak eylemleri ve sözleri aracılığıyla kurulan ve sürdürülen bir bağıdır. Bu bağlamda iktidar, siyasi bir mevki ya da makamın sahipliğinden ziyade, insanların müşterek bir dünya oluşturma çabalarının bir sonucudur. İnsanların birlikte hareket etmeyi bıraktığı, ortak eylemlerin sona erdiği anlarda, iktidarın varlığı da ortadan kalkmaktadır (Arendt, 2018, s.292). Dolayısıyla iktidar, yapısı gereği kırılgan ve geçici bir nitelik taşımaktadır. Otorite ise daha kalıcı ve istikrarlı bir yapıya sahiptir. İktidar, eşitler arası etkileşimle ortaya çıkarken, otorite, hiyerarşik bir düzen içinde konumlanmaktadır.

Weber, iktidarı toplumsal tabakalaşmanın temel unsurlarından biri olarak görmekte ve bu kavramı üç temel başlık altında incelemektedir. Sınıf, statü ve parti. Ona göre, iktidar yalnızca siyasal bir olgu değil, toplumsal ilişkilerde kendini gösteren çok yönlü bir fenomendir. Weber, iktidarı genel anlamda, “kişilerin ya da grupların, diğerlerinin itirazlarına rağmen kendi iradelerini gerçekleştirme kapasitesi” olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan, iktidar toplumsal bir ilişkidir ve bir tarafın diğerine baskın geldiği bir etkileşim süreci olarak işlemektedir (Saraçoğlu, 2022, s. 1528). Marshall da Weber'e benzer şekilde, iktidarın toplumsal tabakalaşmanın merkezi olduğu düşüncesine sahiptir (Marshall, 2005, s. 328; aktaran: Saraçoğlu, 2022, s. 1528)

Toplum halinde yaşamak zorunda olan insanların sevk ve idaresini sağlamak ve toplumsal düzenin devamını mümkün kılacak kuralları uygulamak adına, sosyal bir olgu olarak “iktidar” ve “otorite” kavramlarının gereklilik arz etmekte olduğu düşünülmektedir. Bu husus, “devlet” kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İktidarın, onu elinde bulunduranların kişisel bir ayrıcalığı haline gelmesini önlemek ve toplumun genel çıkarları doğrultusunda kullanılmasını sağlamak amacıyla “devlet” fikri ortaya atılmıştır (Kaplan, 1994, s. 267). Böylece devlet, iktidarın bireyler adına kurumsallaşmış bir biçimde sürdürülebilmesini mümkün kılan temel yapı olarak işlev görmüştür.

İktidar kavramı, tarih boyunca farklı formlar kazanmış olsa da özünde değişmeden varlığını sürdürmüştür. Onu tanımlayan en temel özellik ise, zor kullanma tekelini elinde bulundurmasıdır. Günümüzde de bu tekel, iktidarın temel varlık şartı olarak kabul edilmektedir. Ancak bu tekel zayıflayıp zor kullanma yetkisi başka aktörlere devredildiğinde, iktidarın meşruiyeti ve gücü sarsılmaya başlamakta ve nihayetinde yıkılma sürecine girmektedir (Özdemir, 2014, s. 71).

Görüldüğü üzere, iktidarın tanımı ve içeriği, farklı yaklaşımlar arasında önemli tartışmalara yol açan bir konudur. Örneğin bazı görüşler, iktidarı aktörlerin kabiliyetleri çerçevesinde ele alırken, diğerleri yapısal koşullar ve belirleyiciler üzerinden açıklamaktadır. Benzer şekilde, iktidarı ele geçirilebilen ve gerektiğinde kullanılabilen bir araç olarak gören yaklaşımların karşısında, onu toplumsal ilişkilerden doğan bir olgu olarak değerlendiren görüşler de bulunmaktadır. Ayrıca her otorite bir iktidar türü olarak kabul edilse de her iktidar türü otorite olarak nitelendirilmemektedir. Çünkü bazı iktidarlar yalnızca zorlamaya dayanırken meşruiyet temeline sahip değildir (Kutluay, 2019, s. 9). İktidarı zorunluluğun bir ürünü olarak algılayanlarla, onu rıza temeline gelişen bir ilişki olarak yorumlayanlar arasında da ayrışmalar vardır. İktidar, kimilerine göre baskı ve sınırlama aracı olarak, bir grubun diğerleri üzerindeki tahakkümünü ifade ederken, kimilerine göre ise aktörlerin ortak bir hedef doğrultusunda iş birliği yaparak üretken bir güç oluşturdukları bir süreçtir. Modern yaklaşımlar, iktidarı, bireylerin ortak bir amaç doğrultusunda iş birliği yapma gücü olarak tanımlasa da iktidar, genel olarak bir kesimin diğerleri üzerindeki etkisi ve baskısı bağlamında ele alınmaya devam edilmektedir (Şengül, 2013, s. 42).

Modern yaklaşımların merkezileşmiş iktidar anlayışına karşılık Foucault, “iktidar disiplin değildir; disiplin, iktidarın mümkün işleyiş biçimlerinden birisidir” (Foucault, 2000) ifadesini kullanmaktadır. Foucault, iktidarı dağınık, yayılmış ve toplumun her bir gözeneğine nüfuz eden bir yapı olarak tanımlamaktadır. Ona göre, iktidar her yerdedir. Çünkü varlığını her yerde yeniden üretebilme özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, iktidar sadece belirli bir merkezde toplanmış bir otorite değil, toplumsal ilişkiler ağı içinde sürekli işleyen bir süreç de olabilmektedir. Ayrıca Foucault, iktidarı bir mülkiyet ya da statik bir varlık yerine, performansa dayalı ve stratejik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle, iktidar yalnızca toplum içindeki ilişkiler ağı ve dolaşım dinamikleri aracılığıyla işlev kazanmaktadır (Şengül, 2013, s. 47).

Foucault, iktidarı modern yaklaşımlardaki gibi merkezi ve devlet odaklı bir yapı olarak değil, toplumun her alanına yayılan, dağınık ve dinamik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bir başka ifadeyle iktidar, “her yerdeliğine” vurgu yapmaktadır. Ona göre iktidar, yalnızca belirli

bir merkeze bağılı olmayan, toplumsal ilişkiler ağı içinde sürekli yeniden üretilen ve performansa dayalı bir olgudur. Bu yaklaşım, iktidarın sadece devletle sınırlı olmadığını, gündelik yaşamın mikro düzeyli ilişkilerinde de işlediğini ortaya koymaktadır (Foucault, 2000).

Foucault, modern siyasal biçimlerin temelinde yer alan eski bir iktidar tekniğini “pastoral iktidar” olarak adlandırmaktadır. Foucault’a göre (2005) pastoral iktidar, modern siyasal iktidardan farklı olarak bireyin zihnine, ruhuna ve mahremiyetine nüfuz etmeyi gerektirdiği için tanrısal bilgiye ve bu bilgiyi uygulama kudretine ihtiyaç duymaktadır. Bu iktidar biçimi, yönetsel olmaktan çok bireyin kurtuluşuna yöneliktir; hükmetmektense kendini adamakta, hukuksal iktidarın aksine bireyi özneleştirir. Yaşamla iç içe, sürekli ve bireyin kendine dair hakikatini üretmeye yönelik bir işleyiş taşımaktadır (ss. 65-66). Bu bağlamda bireyler, iktidarın yalnızca nesneleri değil, aynı zamanda onun taşıyıcıları olarak da konumlanmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle otorite kavramının iktidar, güç ve meşruiyetle belirli bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Bazı kuramcılar, otoritenin meşruiyet ilkesine dayanmasını vazgeçilmez bir koşul olarak değerlendirirken, bazıları bu durumun zorunlu olmadığı görüşündedir. Ayrıca kimi düşünürler otoriteyi iktidar kavramıyla eş anlamlı olarak ele alırken, bazıları bu iki kavramı titizlikle ayırmanın gerekliliğini savunmaktadır. Bununla birlikte genel eğilim, otoritenin cebir ve ikna gücünden farklı bir niteliğe sahip olduğu ve geçmişten gelen bir saygı duygusuna ya da toplumsal rızaya dayandığı yönündedir.

1.5. Weber’in Otorite Sınıflandırması

Weber’in çalışmaları günümüzde siyaset biliminin temel konuları arasında yer almaktadır. Weber’in kapsamlı çalışmaları birçok alanda tarihsel sürecin genel hatlarını anlamaya yönelik önemli şablonlar sunmakta ve otorite ile ilgili konularda yapılan çalışmalarda, özellikle Weber’in görüşlerine başvurulmaktadır. Weber’in çalışmalarının belki de en dikkat çekici yönü, iktidarların sadece zorlama yoluyla sürdürülemeyeceğini ve meşruiyetlerini sağlamak adına bir inanç oluşturma çabası içinde olduklarını ilk kez ortaya koymuş olmasıdır (Özdemir, 2014, s. 73).

Weber, otorite kavramını “autoritat” ve “herrschaft” terimleriyle ifade etmektedir. Bu kavram, toplumsal yapıda farklı roller ve konumlar üzerinden çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilen çok katmanlı bir anlam taşımaktadır. Otorite, yasa koyucudan yargıca, öğretmenden din adamına kadar birçok toplumsal figürde farklı biçimlerde somutlaşabilen geniş bir işlevsel kapsama sahiptir (Weber, 2012). Weber, otoriteyi emir verme gücü olarak değerlendirirken, bu

kavramın hukuki olmaktan ziyade toplumsal bir olay ve sosyolojik bir olgu olduğunu iddia etmekte, hatta otoritenin bir toplumsal yapı biçiminde işlediğini vurgulamaktadır. Ona göre, kişiye otorite tarafından verilen emirler, kişi bunları sanki kendi olağan davranışlarıymış gibi hissederse geçerli olacaktır (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 44).

Weber, meşruiyet kavramını, “bir düzenin üyelerinin büyük çoğunluğunun bu düzeni kabul etmesi ve bağlayıcı olarak kabul edilmesi” olarak tanımlamaktadır. Ancak, güç sahibi kişilere gösterilen itaat, her zaman inançtan veya sadakatten kaynaklanmamaktadır. İnsanlar fırsatçılık, bencil maddi çıkarlar ya da alternatiflerin yokluğu nedeniyle de itaat edebilmektedirler. Bu tür durumlar, egemenlik türlerini sınıflandırmak için bir ölçüt değildir. Önemli olan, belirli bir otorite sistemine yönelik meşruluk iddialarının büyük ölçüde kabul görmesi ve buna uyulmasıdır. Bu durum otoriteyi öne süren kişilerin konumlarını ve güçlerini belirleyen esas durumdur (Weber, 2005, s. 37), (Weber, 2012, s. 108).

Ona göre, meşruiyetin temeli inançtır. Yani bir otoriteye itaat edilmesi için insanların bu otoritenin kabul edilebilir olduğuna inanmaları gereklidir (Öztürk, 2015, s. 61; aktaran: Ok, 2017, s. 45) Bu bağlamda Weber, meşruiyetin “inanç temelli” bir yaklaşım olduğunu savunmaktadır. Bu anlayışa göre bir şeyin iktidar olabilmesi, toplumun o iktidarı meşru olarak görmesiyle mümkündür.

Her sözleşme veya resmi düzenlemeye dayalı bir durum, otomatik olarak bir otorite ilişkisi oluşturmamaktadır. Örneğin, iş sözleşmesi çerçevesinde bir işçi, işverene karşı egemenlik uygulamış sayılmamaktadır. İşçi, işvereniyle belirli hakları tanıyan bir sözleşme ilişkisi içinde yer almaktadır. Ancak, bu tür ilişkilerde bir otoritenin varlığı ya da yokluğu net bir şekilde söylenememektedir. Mesela kamu görevlerine giriş de sözleşmeye dayalı olup, görevden istifa etmek mümkündür. Bu durum, bireylerin özgürce seçebileceği ve terk edebileceği ilişkileri göstermektedir. Sonuç olarak, otorite her zaman zora dayalı bir yapıya sahip değildir (Weber, 2005, s. 37).

Meşruiyet, tarih boyunca farklı siyasal yapılar ve ideolojik dönüşümler içinde süreklilik arz eden temel bir sorunsal olarak varlığını korumuştur. Kabile şeflerinden mutlakiyetçi krallara, Tanrı’dan güç aldığına inanan hükümdarlardan demokratik yollarla seçilen modern otoritelere kadar tüm yönetim biçimleri, iktidarlarının meşruluğunu temellendirme ihtiyacı duymuştur. Üstelik devletin yalnızca seçimle belirlenen siyasal aktörlerden ibaret olmadığı, bürokrasi ve elit yapılarla daha karmaşık bir ilişkiler ağına sahip olduğu kabul edilse bile, meşruiyet sorunu ortadan kalkmamaktadır. Meşruiyet, çoğunlukla devralınan, zamanla yeniden inşa edilen ve kutsallık atfedilen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle meşruiyet gerekçeleri

genellikle sorgulamaya kapalı, ayrıcalıklı bir konumda değerlendirilmektedir (Birsin, 2012, ss. 6-7).

Burada meşruiyet ve egemenlik kavramları arasındaki ilişkiye de değinmek gerekmektedir. Weber, egemenlik kavramını, “belli bir kaynaktan çıkan belli özel (ya da bütün) emirlere, belli bir grup bireyin uyma ihtimali olarak” tanımlamaktadır. Bu bağlamda otorite, yalnızca başkaları üzerinde güç kullanma ya da etki oluşturma anlamına gelmemektedir. Otoriteyi farklı kılan, rasyonel bir amaca yönelmiş olması ve itaatın sıradan alışkanlıkların ötesinde belli bir gerekçeye dayanmasıdır. Gerçek bir egemenlik ilişkisinde ise temel unsur, en azından belli bir ölçüde gönüllü kabuldür. Zira Weber, itaatın ister içsel bir inançla ister dolaylı teşviklerle olsun, daima bir çıkar ya da motivasyonla ilişkili olduğunu belirtmektedir (Weber, 2005, s. 35).

Weber’in modern sosyoloji disiplininin kurucularından biri olarak siyasal analizlere en önemli katkısını siyasal meşruiyetin kaynaklarına dair geliştirdiği sınıflandırma ile yaptığı söylenmektedir. Weber tarafından iktidar, meşru ve meşru olmayan biçimde iki temel kategoriye ayrılmaktadır. Bu bağlamda, rızaya dayanan meşru iktidar ise siyasal otorite olarak tanımlanmaktadır. Weber’in otorite tiplerini açıklarken temel aldığı “meşru iktidar” kavramı, yalnızca hukuki meşruiyet çerçevesini değil, aynı zamanda toplumsal meşruiyeti de kapsayan geniş bir anlayışa sahiptir (Kutluay, 2019, s. 22). Böylelikle Weber’in tipolojisi, otorite kavramını yalnızca güç ilişkilerine indirgemeyen, aksine toplumsal onay ve rıza süreçlerini de dikkate alan bir perspektif sunmaktadır.

Weber’in yaklaşımını esas alan perspektifler, modern toplumlarda iktidar ilişkilerinin özellikle devlet aygıtı ve onun çevresinde yoğunlaştığını savunmaktadır. Bu bağlamda Weberyen görüş, iktidarın devlette toplanmasının, devlete ve devlet aktörlerine, bu gücü toplumsal aktörler karşısında özerk ve bağımsız bir şekilde kullanma yetisi sağladığını ileri sürmektedir (Şengül, 2013, s. 45). Bu görüşe göre, bir siyasi kurumun idari organı, tekelinde bulunan meşru fiziksel şiddeti, toplumsal düzeni sağlamak için başarılı bir şekilde kullanabiliyor ve bu yetkiyi sürdürebiliyorsa, bu siyasi yapıya devlet denilmektedir. Bu nedenle devletin ayırt edici özelliği, meşru şiddet tekeli elinde bulunduruyor olmasıdır (Ok, 2017, s. 44).

Weber’e göre toplumda istikrarın sağlanmasının önemli bir önkoşulu, siyasal düzenin meşru olarak algılanabilmesi veya tanınmasıyla ilgilidir (Vergin, 2010, s. 76). Meşruiyet, siyasal otoritenin sahip olduğu siyasal gücü haklılaştırma ve toplumsal kabul kazanma çabasıdır. Bu haklılaştırma gerekliliği, siyasal otoritenin yalnızca iktidarı elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu iktidarı sürdürülebilir kılma gayretinden doğmaktadır (Kutluay,

2019, s. 14). Bu bilgilerden hareketle siyasal otoritenin varlığını devam ettirmek ve toplumun rızasını kazanmak adına, gücünü belirli ideolojik, hukuki veya toplumsal temellere dayandırmak zorunda olduğu söylenebilir. Bu bağlamda meşruiyet, siyasal otoritenin varoluşunun ve sürekliliğinin temel taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Weber, otoritenin kabul edilebilmesi için yalnızca meşru olması gerekmediğini, aynı zamanda bireylerin maddi çıkarları, çaresizlik veya fırsatçılık gibi nedenlerle de otoriteyi meşru kabul edebileceğini vurgulamaktadır. Bu tür durumlar, otoritenin gerçek doğasını belirlemek için yeterli değildir. Weber'e göre (2005) asıl belirleyici olan, bir meşruluk iddiasının toplumsal bağlamda geçerli sayılması ve bu iddia temelinde geniş çaplı bir uyumun sağlanmasıdır. Otoritenin kabulü hem iktidar sahiplerinin konumunu hem de bu iktidarın kullanım biçimini doğrudan etkilemektedir (s. 38). Otoritenin rasyonel ya da meşru kabul edilmesi veya tam aksine bu niteliğini kaybetmesi, kavrama anlam kazandıran tarihsel ve kültürel bağlamla da doğrudan ilişkilidir. Sonuç olarak otorite, meşruiyeti kabul edilen ve baskı ya da ikna yöntemlerine başvurmaksızın gönüllü uyumu sağlayan bir güç olarak tanımlanmaktadır (Esgin, 2013, s. 97).

1.5.1. Otorite Türleri

Weber, otoriteyi (meşru egemenliği) üç saf tipe⁸ ayırmaktadır. Bunlar rasyonel/ussal-yasal, karizmatik ve geleneksel olmak üzere üç ana kategoride sınıflandırılmaktadır. (Weber, 2012, s.334). Weber, bu sınıflandırmayı, otoritenin meşruiyeti kazanma biçimlerine göre yapmaktadır. Ayrıca bu sınıflandırma ile meşruiyet ve hukukilik kavramları ayrılmaktadır (Birsin, 2012, s. 7). Öte yandan, yönetimin biçimi ve yöneticilerin nitelikleri ise büyük ölçüde iktidarın dayandığı meşruiyet temellerinin niteliğine göre belirlenmektedir (Ok, 2017, s. 45).

1. Rasyonel otorite, yasallaştırılmış kuralların (anayasa) ve bu kurallara dayanarak otorite konumuna gelmiş kişilerin emir verme yetkisinin yasal olduğuna duyulan inanca dayanmaktadır.
2. Geleneksel otorite, köklü geleneklerin kutsallığına duyulan derin inanç ve bu geleneklere dayanan otoritenin meşruluğuna dayanmaktadır.
3. Karizmatik otorite, belirli bir kişinin ve o kişi tarafından belirlenen ya da ortaya konan normatif kalıpların ya da düzenin istisnai kutsallığına, kahramanlığına veya

⁸ Weber'in Ekonomi ve Toplum kitabındaki çeviride saf tip ifadesi geçmektedir (Weber, 2012, s. 335).

örnek gösterilen karakterine duyulan bağlılığa dayanmaktadır (Weber, 2012, ss. 334-335).

“Saf” otorite tipleri, bu üç olası meşruiyet tipiyle doğrudan ilişkilidir. Ancak tarihsel gerçeklikte ortaya çıkan otorite biçimleri, bu “saf” tiplerin birleşimlerini, karışımlarını, uyarlamalarını veya düzenlemelerini oluşturmaktadır. Weber, bu otorite tiplerini her biri tarafından tipik olarak yapılan meşruluk iddiasının çeşidine göre sınıflandırmaktadır. Ayrıca otorite türlerinin sınıflandırılmasında önemli olan, belirli bir durumda meşruluk iddiasının türüne bağlı olarak önemli ölçüde geçerli kabul edilmesidir. Bu durum, otorite iddiasında bulunan kişilerin pozisyonlarını doğrulaması ve bu iddiayı hayata geçirecek uygulama araçlarının seçiminde yardım etmesi bakımından belirleyici bir rol oynamaktadır (Weber, 2012, ss. 320-333).

Weber’e göre her bir otorite tipi birer ideal tip olarak değerlendirilmekte, ancak her biri, birden fazla otorite tipiyle desteklenebilmektedir (Bal, 2014, ss. 251-252). Weber’in tanımladığı bu üç otorite tipi, Duverger’e göre (1982), klasik siyasi rejimlerin belirgin örnekleriyle örtüşmektedir. Duverger’e göre, geleneksel otorite, feodal derebeylikler ve eski rejim monarşileri gibi yönetim biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Yasal-ussal otorite, Batı’da Amerikan ve Fransız devrimlerinin ardından kurulan demokratik-liberal devletlerde ve günümüz komünist devletlerde görülen otorite biçimidir. Karizmatik otorite ise, liderin yüceltilmesiyle özdeşleşen diktatörlüklerde, özellikle çağdaş faşizmde kendini gösteren bir otorite türüdür (s. 203).

Weber, üç farklı otoriteden bahsederek bu otoritelerin itaati sağlayabileceğini savunmakla birlikte, her bir otorite tipinin organizasyonların gelişiminde farklı bir aşamaya uygun düştüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda en etkili yöntem olarak gördüğü rasyonel-yasal otorite, Weber’in “ideal tip” tanımlamasıyla bürokrasi modeli temelinde şekillenmiştir. Yani bu tip, kesinlik, hız, sürdürülebilirlik, gayri şahsılık ve itaatin en üst düzeye ulaşmasını mümkün kılan sıkı bir bürokratik idareyi ifade etmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 43).

Özdemir, Weber’in tipolojisinde, meşruiyetin yalnızca hukuki bir zemine dayanmadığını belirtmektedir. Hukuken meşru kabul edilen bir iktidar, toplumun vicdani onayını alamadığı takdirde sorgulanmaya başlanmaktadır. Bu durumdaki bir iktidarın ise uzun vadede ya istikrarsızlığa sürüklenmesi ya da yıkılması kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazen bunun tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bir iktidar hukuka uygun davranmasa bile toplum tarafından kabul görebilmektedir. Bu durumda toplumda oluşan veya oluşturulan algının rolü önemlidir. Dolayısıyla hukuka uygunluk ile meşruiyet arasında tek yönlü ve doğrudan bir ilişki kurmak mümkün değildir (Özdemir, 2014, s. 74).

Rasyonel otoritede yasalara, geleneksel otoritede kişilere, karizmatik otoritede ise kişinin özelliklerinden dolayı sahip olduğu karizmaya itaat edilmektedir. Bürokratik idarede, yasal, geleneksel ve karizmatik otorite türlerinin her biri, yönetim biçimi açısından farklılıklar göstermektedir. Her bir otorite türü, toplumsal düzenin farklı yönlerini ve iktidarın işleyişini şekillendirmektedir. Bürokrasi, kapitalizmin gelişimiyle ilişkili olmakla birlikte, tek başına bu gelişimin tek belirleyicisi değildir. Ancak kapitalizmin etkisi oldukça büyüktür. Bürokratik yönetimin temelinde bilgi bulunması, bu yönetim biçiminin rasyonel bir özellik taşımasına yol açmaktadır. Bürokrasi, sosyal sınıf farklarını azaltarak daha eşitlikçi bir yapı oluşturmaktadır (Kılıç, 2022, s. 1071).

1.5.1.1. Rasyonel Yasal Otorite

Weber'e göre (2012) yasal otorite, belirli iddiaların kabulüne dayanmaktadır. İlk olarak, yasal normlar menfaat ya da değer rasyonelliğine dayanarak örgüt üyeleri tarafından oluşturulabilmektedir. Bu durum, sosyal ilişkileri ve örgütlenme biçimini kapsayacak şekilde genişletilebilmektedir. İkinci olarak, otoriteye sahip birey (amir), kişisel eğilimlerine göre değil, kişiler üstü bir düzene bağlı kalarak hareket etmektedir. Üçüncü olarak, otoriteye itaat eden birey, yalnızca örgütün bir üyesi olarak ve hukuka uygun şekilde hareket etmektedir. Son olarak, üyeler otoriteye bireysel olarak değil, kişiler üstü düzene bağlı oldukları için itaat etmektedir. Bu itaat, rasyonel olarak tanımlanmış yetki alanı ile sınırlı kalmaktadır (ss. 336-337).

Heywood, yasal otoriteyi, “de jure” otorite olarak da adlandırmaktadır. Bu otorite türünde kimin hangi konuda otoriteye sahip olduğu, belirli usul ve kurallara göre tanımlanmakta ve faaliyetler bu kurallara uygun şekilde yürütülmektedir. “Yetkili” olarak tanımlanan kişilerin de jure (hukuken) otoriteye sahip olduklarını kabul edilmekte ve bu otoriteleri belirli bir makama dayandırılmaktadır. Ayrıca de jure otorite biçimleri geleneksel otoritede de görülmektedir (Heywood, 2015, s. 53).

Weber, rasyonel-yasal otoritenin temel kategorileri olduğunu söylemektedir. Bunlardan bazıları;

1. Resmi işlerin sürekli olarak kurallara dayalı bir şekilde yönetilmesi,
2. Belirlenmiş yeterlilik alanları bulunması,
3. Hiyerarşi ilkesine göre makamların olması,
4. Makamın davranışını düzenleyen kurallar, teknik kurallar veya normların bulunması,
5. İdari kadronun üyelerinin üretim ya da yönetim araçlarının sahipliğinden tamamen ayrılma zorunluluğu bulunmasıdır (Weber, 2012, ss. 337-338).

Rasyonel-yasal otorite, günümüzde birçok modern devlette görülen otorite biçimidir. Bu otorite tipinde itaat, belirli bir kişiye veya yönetici aileye değil yetkileri yazılı bir anayasa ile tanımlanmış olan kurumlar ve kurallara yöneltilmektedir. Yönetimin yasa ve emirlerine itaat, kişisel bağlılıkla değil bu yasa ve emirlerin üretildiği süreçlerin yaygın bir biçimde kabul edilmesiyle sağlanmaktadır (Poggi, 2002, s. 123). Yasal-ussal otoriteyi diğer otorite türlerinden ayıran temel özellik, meşruiyetinin formel, resmi ve kişisellikten arınmış bir zemine dayanmasıdır. Bu bağlamda iktidar, kararları, talimatları ve buyrukları uygulayan yöneticinin bireysel kimliğinden bağımsız olarak işlerlik kazanmaktadır (Ok, 2017, ss. 46-47).

Kanunla belirlenen görevlerin yerine getirilmesinde itaat esastır. Yasal otorite durumunda itaat, yasal olarak yetkilendirilmiş kişilere yönelik olarak belirlenen üst düzene yöneliktir. Bu, emirlerin biçimsel yasallığı nedeniyle ve yalnızca makamın otoritesine dayanarak o makamın otoritesini kabul eden kişilere yöneltilmektedir (Weber, 2012, s. 335). İktidara sahip olan kişinin otoritesi ve meşruiyeti, şahsi özelliklerinden veya bireysel niteliklerinden değil, herkes için eşit derecede geçerli ve bağlayıcı olan, genellik taşıyan ve ussallığı kabul edilen soyut bir normu faaliyete geçirmesinden kaynaklanmaktadır (Vergin, 2010, s. 75).

Weber'e göre yasal otorite tipi, normatif kuralların meşru kabul edilmesine ve bu kurallar doğrultusunda iktidar pozisyonuna gelenlerin emir verme yetkisine sahip olduklarına dair rasyonel temele dayanmaktadır (Ok, 2017, s. 46). Rasyonel temeller, yasallaştırılmış kuralların ve bu kurallar doğrultusunda otorite pozisyonuna gelmiş kişilerin emir verme yetkisinin yasallığına duyulan inanca dayanmaktadır. Bu otorite biçimine göre verilen emirler yasaldir. Bu nedenle insanlar buna itaat etmektedir. Çünkü emirler meşru ve rasyonel bir niteliğe sahiptir (Weber, 2012, s. 334).

Rasyonel otorite, akıl ve mantıkla yapılan seçimler sonucunda kazanılmakta ve aynı temellere dayalı olarak aktarılmaktadır. Kurallar herkes için bağlayıcıdır. Bu otorite türü daha spesifik ve daha evrensel bürokratik yapılar için temel oluşturmaktadır. Rasyonel kurallar hukuka eşdeğer kabul edilmektedir. Bu noktada Weber'in öngördüğü bürokrasi, yasal otoritenin en gelişmiş biçimini temsil etmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2021, ss. 45-46).

Yasal otorite, bireyin üstü ya da amirinin otoritesini, bu yetkinin yasalara uygun şekilde elde edildiği ve yine yasal çerçevede icra edildiği inancıyla meşru kabul etmesi anlamını taşımaktadır (Vergin, 2010, s. 74). Yasal-ussal otoritede itaat edilen, birey değil, yasaların yetkilendirdiği ve kişilerden bağımsız olan makamlardır. Aynı durum, itaat eden bireyler açısından da geçerlidir. Meşruiyet türünün en somut örneği, modern bürokratik yapılarla ortaya çıkmaktadır (Oktay, 2003, ss. 45-46).

Yasal otorite, belirli kurallara dayalı ve net bir yetki alanına sahip bir yönetim biçimi olup, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Kılıç, 2022, s. 1071). Nitekim toplum yaşamında kurallar, toplumsal düzen içerisinde bireylerin davranışlarını düzenlemek üzere vardır. Bireylerin büyük çoğunluğunun toplumsal düzeni sağlayan genel eylem ve davranış kurallarına uyması sağlanamadığı sürece, bu bireylerin eylem ve davranışlarının etkilerini değerlendirmek mümkün olmayacaktır (Demirkasımoğlu, 2015, s. 139).

Hukuki bir sistemde bireyler, kurallara uymakla yükümlü kılınırken, yöneticiler ise kuralların ihlali durumunda ilgili bireyler üzerinde yaptırım yetkisine sahiptir. Ast-üst ilişkisine dayalı olan bu yapı, genel olarak “bürokrasi” olarak adlandırılan hiyerarşik düzeni tanımlamaktadır. Hiyerarşinin sürdürülebilirliği, gücün meşru bir biçimi olan otoriteye dayanmaktadır. Otorite, en temel anlamıyla, örgüt üyelerinin kurallara uyumunu sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır. Sonuç olarak gerek iş yaşamında gerek toplumsal düzende kurallara uyum ve bu kuralların ihlali, çıkarlarla ilişkilidir. Bu bağlamda, bireyin kurallara uyması, rasyonel bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir (Demirkasımoğlu, 2015, s. 145).

1.5.1.2. Karizmatik Otorite

“Karizma” teriminin kökeni etimolojik olarak Antik Yunanca’ya dayanmakta ve Yunanca’da “Tanrı’nın lütfu” ya da basitçe “lütf” anlamına gelmektedir. Örneğin, azizlere, Tanrı tarafından bir hediye olarak karizma verildiğine inanılmaktadır (Oktay , 2003, s. 49). “Karizma” terimi, bireysel bir kişiliğin, doğaüstü, insanüstü ya da en azından istisnai güçle ve niteliklerle donatılmış sayılması sayesinde olağanüstü olarak kabul edildiği bir özelliği ifade etmektedir. Bu nitelikler, sıradan insanlar için erişilemez olup, ilahi kökenli veya örnek alınacak özellikler olarak görülmektedir. Bu temele dayanarak ilgili birey “lider” olarak kabul edilmektedir (Weber, 2012, ss.335,362).

Weber, karizmatik otorite biçimini diğerlerinden herhangi bir kurala ve yaptırıma tabi olmaksızın oluşmasıyla ayırmaktadır (Beetharn, 1991, s. 41). Weber'e göre (2012) karizmatik otorite, geçmişi reddederek devrimci bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu otorite tipi, ayrıcalıklı grupları, mülk sahipliğini ve güç pozisyonlarını meşru olarak kabul etmemektedir. Karizmatik otoritenin meşruiyet kaynağı, liderin karizmasının sürekli olarak kanıtlanması ve takipçilerine sağladığı fayda ile olmaktadır (s. 364). Karizmatik liderler, devrimci bir nitelik taşımaktadır. Karizmatik bir hareket, geleneksel toplum yapısını köklü bir şekilde değiştirmektedir. Bu tür liderler, toplumun ahlaki temellerini dönüştürme ve yenileme amacı

götmektedirler (Közleme, 2013, s. 248). Karizmatik meşruiyet, bir bireyin olağanüstü kutsallığına, kahramanlık niteliklerine, örnek teşkil eden özelliklerine ya da onun tarafından ilan edilen veya emredilen normatif düzenin kutsiyetine duyulan bağlılık temeline dayanmaktadır (Oktay , 2003, s. 49).

Karizmatik meşruiyetin en belirgin özelliği, istisnai, sıra dışı ve alışılmışın dışında bir nitelik taşımasıdır. Geleneksel ve yasal-rasyonel otorite türlerinden farklı olarak, karizmatik otorite bireysel bir kişiliğe dayalıdır. Bu bağlamda, bu otoriteye uyma ya da bağlılık, doğrudan bireyin kendisine yöneliktir (Ok, 2017, s. 47). Ayrıca karizmatik lider, sahip olduğu istisnai özellikler, olağanüstü nitelikler veya etkileyici bir vizyon sayesinde diğerlerinden ayrılarak toplum tarafından lider olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2022, s. 1071).

Özbaş'a göre (2023) endüstri toplumlarında baskın otorite türü yasal otorite olmasına rağmen karizmatik otorite de bu toplularda sıklıkla gözlemlenmektedir (s. 25). Heywood, karizmatik otoriteyi de facto veya fiiliyatta otorite olarak da adlandırmaktadır. Bu otorite kurallar bütününe dayandırılmadan koşullar içinde uygulanarak işlev görmektedir. Bu nedenle karizmatik otorite, bireyin özgün bilgi ve becerileri nedeniyle otorite olarak kabul edilmesini içeren ve genellikle uzman otoritesi olarak adlandırılan otorite türünü de kapsamaktadır (Heywood, 2015, s. 53).

Karizmatik liderler, Weber tarafından tanımlandığı şekilde diğer liderlerden farklı özellikler taşımaktadır. Bu liderler, takipçileriyle güçlü bir zihinsel iletişim kurma yeteneğine sahip olup, hareketleri ve önerileri dini, tarihi, doğal ve mistik kaynaklarla uyumlu kabul edilebilir niteliktedir (Közleme, 2013, s. 248). Karizmatik liderin yönetim kadrosu, “memurlardan” oluşmamaktadır ve üyeleri teknik olarak eğitilmiş değildir. Üyeler, sosyal imtiyaz, ailevi ya da kişisel bağımlılık temeline dayalı olarak seçilmemektedir. Örneğin, peygamberin müritleri, diktatörün korumaları ve liderin vekilleri bu kategoriye girmektedir. Atama, azletme, kariyer ve terfi gibi düzenli işlemler yoktur. Yalnızca liderin isteği doğrultusunda, karizmatik niteliğe sahip olanlar çağrılmakta, hiyerarşi bulunmamaktadır. Lider, kadrosunun üyelerini, belirli bir görev için karizmatik nitelikten yoksun gördüğü durumlarda müdahale etmektedir. Makam yetkileri, uzmanlık alanı ya da yeterlilik alanı gibi faktörler ya da sosyal imtiyazlar temelinde elde edilmemektedir. Ancak karizmatik güçlerin veya bireyin görevine ilişkin bölgesel veya işlevsel sınırlamalar olabilmektedir (Weber, 2012, s. 363).

Weber'e göre geçmiş üç asır boyunca geleneksel otorite tipinden yasal-rasyonel otorite tipine doğru geniş bir geçiş yaşanmış olsa da karizmatik otorite tipi, dikkat çekici bir şekilde üçüncü bir siyasal otorite tipi olarak ortaya çıkmıştır. Karizmatik otorite, kahraman ya da aziz

olarak algılanan ve takipçilerine kendi kurallarına uymalarını telkin eden, kişisel siyasal liderlik özelliklerine sahip olan bireyler tarafından temsil edilmektedir. Bu tipin en bilinen örnekleri arasında Napolyon Bonapart, Adolf Hitler, Mao Tse-tung, Benito Mussolini ve Ayetullah Humeyni yer alırken, Fidel Castro ve Muammer Kaddafi de bu tür karizmatik liderlerin çağdaş örnekleri arasında sayılabilmektedir. Bu rejim tipinde kamu yönetimi, geleneksel yönetim anlayışları ya da liyakat ve ehliyet esaslarına göre seçilen tarafsız bürokratlardan değil, liderin geliştirdiği ideoloji, dini inanç, vizyon veya hikmete inanan takipçilerin elindedir (Bal, 2014, s. 252).

Karizmatik temeller, bir bireyin ve bu birey tarafından belirlenen ya da şekillendirilen normatif yapılar ile düzenlerin istisnai kutsallığı, kahramanlığı ya da örnek alınan karakterine duyulan bağlılığa dayalı olabilmektedir. Karizmatik otorite durumunda itaat, liderin kahramanlığına veya karizmasına duyulan kişisel güven nedeniyle, karizmatik olarak nitelendirilen lidere yöneltilmektedir (Weber, 2012, s. 335). Bir toplum, düzenli bir şekilde ilerlerken, karizmatik liderlerin ortaya çıkma olasılığı azalmakta ve bu tür bir durumda halkın da karizmatik bir lidere olan ihtiyacı bulunmamaktadır. Bu nedenle karizmatik liderler, çoğunlukla toplumsal bunalım veya kriz dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Karizmatik liderliğin, kişiye özgü bir doğası olduğu için diğer iktidar biçimlerine kıyasla daha az istikrarlıdır. Weber'e göre, karizmatik liderin meşruiyeti, halkın onu bu şekilde kabul etmesiyle sağlanmakta ve lider, toplumun ihtiyaçlarına yanıt verdiği sürece iktidarını sürdürebilmektedir (Weber, 1995, s. 354). Bunun yanı sıra, karizmatik liderler, toplumdan farklı fiziki görünümeleri, etkileyici hitap kabiliyetleri, beden dilini etkili bir şekilde kullanma becerileri, yenilikçi ve vizyoner düşünme kapasiteleri, keskin zekâları ve toplumsal düzeyde sürekli olarak ön planda yer alma gibi belirgin kişisel özelliklere sahiptirler. Bu özellikler, onların liderliklerini pekiştiren unsurlar arasında yer almaktadır (Közlme, 2013, s. 248).

Karizmanın geçerliliği, otoriteye tabi olanların özgür iradeleriyle verdikleri onaya dayanmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, karizmatik otorite, ilhama, kahraman kültüne ya da lidere duyulan mutlak güvene dayanmaktadır. Ancak karizmanın meşruluk iddiasının temeli yalnızca bu unsurlarla sınırlı değildir. Bu temel, daha çok karizmatik otoritenin gerçekliğini onaylama ve ona göre hareket etmenin, ona tabi olanlar için bir görev olduğu anlayışına dayanmaktadır (Weber, 2012, ss. 362-363).

Karizmatik otoritenin en zayıf yönü, liderin karizmatik niteliklerinin uzun süre görülmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, toplumda liderin tanrısal, büyüsel ya da kahramanlık gücünün onu terk ettiği algısını oluşturabilmektedir. Eğer lider uzun bir süre boyunca başarı sağlayamaz ve en önemlisi, yönetimi altındakilere somut bir fayda sunamazsa,

karizmatik gücün etkisi tamamen ortadan kalkabilmektedir. Ayrıca, karizmatik liderin ölmesi ya da başarısızlığa uğraması durumunda, karizmaya dayalı otoritenin varlığı ciddi bir tehdit altına girmektedir (Ok, 2017, s. 47).

Karizmatik otorite, olağan dışı nitelikleri nedeniyle rasyonel ve özellikle bürokratik otoriteye, ayrıca egemenlik biçimleri olan patriarkal (ataerkil), patrimoniyal⁹ ya da elit tabaka gibi yönetim zümrelerine genellikle karşıdır. Zira bürokratik otorite akıl yoluyla çözümlenebilen ve belirli kurallara bağlı olması bakımından rasyonel kabul edilmektedir. Karizmatik otorite ise tüm kurallara yabancı olma anlamında irrasyoneldir (Weber, 2012, s. 364). Karizmatik otorite, özellikle kritik dönüşüm anlarında, diğer iki meşruiyet türünün (geleneksel ve yasal otorite) erişemeyeceği düzeyde etkili hale gelerek tarihi yönlendirme gücüne sahip olabilmektedir. Ancak, saf bir karizmatik otoritenin istikrar içinde varlığını sürdürmesi ve uzun ömürlü olması mümkün değildir. Zamanla ya gelenekselleşecek ya rasyonelleşecek ya da her ikisinin bir sentezine dönüşecektir (Weber, 2013, s. 96; aktaran: Ok, 2017, s. 47).

1.5.1.3. Geleneksel Otorite

Geleneksel otorite, geçmişten alınan ve nesilden nesile aktarılan bir kurumu veya gücü ifade etmektedir (Cheka, 2008, s. 72). Gelenekler, geçmişin düşüncelerini, gereksinimlerini ve duygularını temsil etmektedir (Le Bon, 1997, s. 74). Zamana karşı direnerek geçmişten miras kalan fikirlere, pratiklere veya kurumlara işaret eden gelenek, genellikle nesiller arası devamlılığı ifade etmektedir. Gelenek, toplumsal birliği güçlendiren tarihe kök salmış, toplum içinde ahlaki ve kültürel bir temel olması nedeniyle bireye bir aidiyet ve kimlik duygusu kazandırmaktadır. Başka bir deyişle, gelenek, insanlara bireysel ve kolektif olarak kim olduklarına dair bir kimlik kazandırmaktadır (Heywood, 2015, ss. 176-177).

Geleneksel otorite, tarihsel süreklilik taşıyan kural ve güçlerin kutsallığını vurgulayarak meşruiyet kazanmaktadır. Bu bağlamda, otoriteyi kullanan kişi ya da kişiler, geleneksel normlarla belirlenmiş bir konumda bulunmaktadır. Bireylerin, bu kişilere itaat etme zorunluluğu da söz konusu kişinin geleneksel konumuna dayanmaktadır (Ok, 2017, s. 45). Başka bir ifadeyle, geleneksel otorite o toplumda yaşayan bireylerde her zaman var olduğu için doğal olarak meşru kabul edilmektedir. Önceki nesiller bunu kabul ettiği için de geleneksel liderler tarih ve toplum tarafından kutsallaştırılmıştır (Heywood, 2015, s. 277).

⁹ Patrimoniyal sistem, kamu gücünün kişisel mülk gibi kullanıldığı, ailevi ya da sadakate dayalı ilişkilerle yürüten geleneksel otorite biçimidir.

Weber, geleneksel otoriteyi, “geleneksel meşruiyet” perspektifinden değerlendirmektedir. Ona göre bu siyasal meşruiyet tipi yönetme hakkının kabulü, geleneğe dayanmaktadır. Geleneksel otorite durumunda itaat, otoritenin geleneksel olarak onaylanmış konumunda bulunan ve kendi alanı içinde gelenek tarafından sınırlanan şefin şahsına yöneliktir. Ancak burada itaat zorunluluğu, alışılmış zorunlulukların ötesinde, kişisel sadakat meselesi olarak ortaya çıkmaktadır (Weber, 2012, s. 335). Chan, bu otoritenin tipik olarak insan iradesinden veya aklından daha yüksek olduğu varsayılan bir otorite tarafından desteklendiğini belirtmektedir. Geleneksel otorite, Tanrı'nın emri, Cennetin Emri veya Doğal Yasa gibi üst bir kaynağa dayanabilmektedir. Bu nedenle siyasi otoriteye itaat, ilahi bir otorite biçimine genel itaatin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Chan, 2001, s. 26).

Weber'e göre (2012) otorite, eğer asırlık kuralların ve yetkilerin kutsallığına dayalı olarak meşruluğu talep edilmekte ve buna inanılmaktaysa, geleneksel olarak adlandırılmaktadır. Bu kişiler, geleneksel kurallar doğrultusunda atanmakta ve onlara sahip oldukları geleneksel statüler nedeniyle itaat edilmektedir. Bu tür örgütlü yönetim, öncelikle ortak yetiştirme sürecinden kaynaklanan kişisel bağlılığa dayanmaktadır. Otoriteyi uygulayan kişi, amir değil, kişisel bir efendidir. Yönetim kadrosu, genellikle memurlardan değil, kişisel hizmetlilerden oluşmaktadır. Yönetilenler, bir ortaklığın “üyeleri” değil, ya geleneksel “yoldaşları” ya da “tebaası”dır. İdari kadronun efendiyle olan ilişkisi, memurun kişiler üstü görevinden değil, kişisel bağlılıklarından kaynaklanmaktadır (s. 346).

Geleneksel otorite, tarih boyunca süregelen kuralların ve yerleşik güç ilişkilerinin kutsallık atfedilerek meşru kabul edilmesiyle oluşmaktadır (Kılıç, 2022, s. 1071). Weber'e göre, gelenek temelli otoritenin en önemli meşruiyet kaynağı ataerkilliktir. Söz konusu toplumun gelişim sürecine bağlı olarak jeontokrazi¹⁰, patriarkalizm¹¹, patrimonyalizm¹² ve sultanizm¹³ şeklinde daha büyük ölçekli bir yapıya bürünebilmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 45). Patriarkal, feodal ve monarşik otoriteler, geleneksel otorite biçimlerinin başlıca örnekleridir

¹⁰Jeontokrazi: Siyasal otoritenin yaşa dayalı olarak belirlendiği bir yönetim biçimidir. Toplumda en yaşlı bireylerin ya da yaşlılar meclisinin karar alma süreçlerinde belirleyici olduğu bu yapı, geleneksel toplumlarda otorite ve bilgelik arasında kurulan bağa dayanır.

¹¹Patriarkalizm: Toplumda erkek egemenliğinin kurumsallaştığı ve özellikle baba figürünün otoriteyi temsil ettiği bir toplumsal ve siyasal yapılanmadır. Bu sistemde otorite hiyerarşisi genellikle ailenin reisi olan erkekten başlayarak tüm toplumsal düzene yayılır.

¹²Patrimonyalizm: Max Weber tarafından geliştirilen bu kavram, otoritenin bir hanedan veya aile aracılığıyla, kişisel sadakat ilişkilerine dayalı olarak sürdürüldüğü bir yönetim biçimini tanımlar. Devlet ile hükümdarın kişisel mal varlığı arasındaki ayrımın belirsizleştiği patrimonyal sistemlerde bürokrasi genellikle aile ya da sadık çevreler üzerinden şekillenir.

¹³Sultanizm: Yine Weberyen otorite tipolojisi içinde yer alan bu kavram, hükümdarın kişisel iradesinin tüm kurumsal yapılar üzerinde belirleyici olduğu, keyfi ve mutlak otoritenin öne çıktığı bir yönetim tarzıdır. Sultanizmde iktidar, yasal rasyonaliteye değil, liderin şahsi tasarrufuna dayanır.

(Kapani, 1999, s.90). Geleneksel otoritenin ilkel biçimi, jeontokrasi, yani ailenin en eskisinin egemenliği ve patriarkalizm, yani ataerkil aile olarak ifade edilmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 45). Cheka, geleneksel otoritenin meşruiyetinin kalıtsal olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle geleneksel liderler doğal olarak siyasi aktörlerdir (Cheka, 2008, s. 74).

Weber'e göre, geleneksel otoritenin dayandığı meşruiyetin kaynağı, toplumun köklü gelenekleri, inançları ve kutsal değerleridir. Bu kurallar, genellikle yazılı olmamakla birlikte bireyler üzerinde güçlü bir bağlayıcılık taşımaktadır. Toplumun bu kurallara itaat konusundaki ortak anlayışı, geleneksel otoritenin meşruiyet temelini oluşturmakta ve bu anlayış, otoriteye olan itaatin sürekliliğini sağlamaktadır. Geleneksel otorite anlayışında, iktidara itaatin aynı zamanda kutsala boyun eğmek anlamına gelmesi, bu otoriteye karşı mutlak bir itaati beraberinde getirmektedir (Özdemir, 2014, s. 75).

Geleneksel otorite, asırlık ilkelerin ve kurumların meşruiyetinin kabulüne dayanmaktadır. Bu otoriteye dayalı örgütlü bir yönetim biçimi, en temel düzeyde, ortak bir yetişme sürecinden kaynaklanan kişisel bağlılık üzerine kuruludur. Bu bağlamda otorite, bir amirin değil, bir efendinin uygulamasıdır. Yönetilenler ise, geleneksel bağlarla efendiye bağlı olan kişisel hizmetliler olarak görülmektedir (Çetinkaya, 2022, s. 6).

Geleneksel meşruiyetin ayırt edici özelliği, siyasi iktidarın emirlerine itaatin temelinde geleneklerin var olmasıdır. Bu nedenle geleneksel yönetim biçimlerinde, yöneticilerin iktidara gelme yöntemleri seçim temelli değildir. Bu tür yönetimlerde, geçmişten gelen alışkanlıklar, örneğin, belirli bir kabile ya da toplumda en yaşlı birey olma durumu veya veraset gibi geleneksel yöntemler, iktidarın meşruiyetini sağlamanın başlıca yollarıdır. Ayrıca geleneksel yönetimlerde, yöneticiler genellikle kral, sultan, bey ve emir gibi unvanlarla anılırken, yönetici pozisyonlarına atanan bireyler liyakat veya yetenek temelli değil, kişisel bağlılık ve sadakat üzerinden görevlendirilmektedir. Bu tür bir yönetim anlayışında, bireyler, vatandaşlık haklarıyla donatılmış bireyler değil, hükümdarın tebaası veya hizmetkarları olarak kabul edilmektedir (Ok, 2017, s. 46).

Geleneklerin kutsallığı ve bu gelenekler altında yetkilerini kullananların doğal meşruiyeti toplum tarafından doğal bir şekilde kabul edilmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2021, s. 45). Geleneksel otoritelerde, kamu yönetimindeki temel idari pozisyonlar veya emniyet müdürlüğü gibi kritik görevler genellikle yönetici ailenin üyelerine, örneğin, kralın küçük kardeşine verilmiş olsa da yönetici sınıfın elindeki iktidar, doğuştan gelen haklar ve ailevi eğitimle şekillenen bir egemenlik anlayışına dayanmaktadır (Bal, 2014, s. 252).

Geleneksel yönetim tipinde, bürokratik idari kadronun belirli temel özelliklerden yoksun olduğu görülmektedir. Bu özellikler arasında, kişiler üstü kurallara bağlı olarak açıkça

tanımlanmış yeterlilik alanının bulunmaması, rasyonel bir şekilde oluşturulmuş ve işlevselleştirilmiş bir hiyerarşinin eksikliği, özgür anlaşmaya dayalı düzenli bir atama ve terfi sisteminin olmaması yer almaktadır. Ayrıca idari pozisyonlar için düzenli bir ihtiyaç olarak teknik eğitimin sağlanmaması ve sabit maaşlara dayanan bir ücret sisteminin mevcut olmaması da bu eksiklikler arasında yer almaktadır (Weber, 2012, s. 348).

Geleneksel otorite anlayışında, yöneticinin takdirine bırakılmış bir alan her zaman mevcuttur. Güç, efendinin tebaasını isyana sürüklemekten sınırlarını ne kadar genişletebileceği üzerinden uygulanmaktadır. Bu tür bir otoritenin hâkim olduğu toplumlarda gerçek anlamda bir yenilik yoktur. Yeni bir kural ancak geçmişte var olduğu, unutulduğu ya da kullanılmadığı varsayılan bir düzenlemenin, ihtiyaç anında “bilgece” yeniden ortaya çıkarılmasıyla kabul görebilmektedir (Çetinkaya, 2022, s. 6). Çoğu şeyi geçmişte olduğu gibi yapma eğilimi gösteren geleneksel otorite tipi, tarihsel ve kültürel mirasın etkisiyle şekillenmektedir. Ancak teknoloji, ekonomi ve kitle iletişim araçlarındaki hızlı gelişmeler, bu otorite tipini giderek zayıflatmaktadır (Özalp, 1995, s. 185; aktaran: Közleme, 2013, s. 247).

Aydınlanma ve modernizmle birlikte, geçmişin yol göstericisi olan gelenekle kurulan bağın koptuğu söylenmektedir. Geleneğin kaybıyla birlikte geçmiş, anlamlı bir temel olmaktan çıkarak belirsizlik ve tehlikeyle dolu bir hâle bürünmektedir. Gelenekten kopuş, insanın tarihsel derinliği ve kültürel kökleriyle olan bağını yitirmesi anlamına da gelmektedir (Çınar, 2006, s. 244).

Weber’e göre, geleneksel yönetim biçimleri, modern toplumların dinamik yapısına uyum sağlamadıkları gibi, toplumsal sorunları da etkili bir şekilde çözme kapasitesine sahip değildir. Geleneksel yönetimler, meşruiyetlerini zaman ve geleneklerden alırken, bu yapılar, değişken ve gelişen modern toplumlarda önemli uyuşmazlıklar ve çatışmalara neden olabilmektedir (Ok, 2017, s. 43). Buna karşılık, modern dönemde gerçekleşen teknolojik devrimler, kültürel etkileşimler, toplumsal ve ekonomik dönüşümler, otoritenin etkisini tam olarak zayıflatamamıştır. Bunun temel nedeni, otoritenin farklı biçimlerde yeniden yapılandırılarak, manipüle edilmiş ve dönüştürülmüş bir şekilde varlığını sürdürmesidir (Arslan, 2018, s. 5).

Bu bilgilere dayanarak geleneksel otoritenin özellikleri ve temel dayanak unsurları olarak şu faktörler sıralanabilir:

1. Geleneksel Meşruiyet ve Kutsallık: Geleneksel otorite, toplumun geçmişten gelen kuralların ve yönetim biçimlerinin kutsallığına dayanmaktadır. Bu otoritenin meşruiyeti, toplum tarafından tarihsel ve doğal olarak kabul edilen geleneklere dayalıdır.

2. Kişisel Bağlılık ve Sadakat: Bireylerin geleneksel otoriteyle arasındaki kişisel bağlılık ve sadakate dayanmaktadır.

3. Doğal Meşruiyet ve Doğuştan Gelen Haklar: Geleneksel otorite, doğal meşruiyet ile bağlantılıdır ve genellikle doğuştan gelen haklara dayanmaktadır. Bu tür yönetimlerde, liderin gücü ve otoritesi genellikle soy, aile veya kabile yapısına dayanmaktadır.

4. Toplumsal ve Kültürel Dayanaklar: Geleneksel otorite, genellikle etnik veya kültürel temellere dayanmaktadır. Meşruiyet, toplumun etnik yapısı ve kültürel geçmişiyle bağlantılıdır. Bu yapılar, geleneksel liderlerin yerel halk tarafından doğal ve kalıcı yönetici olarak kabul edilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca geleneksel liderin toplumsal ve kültürel normları devam ettirme sorumluluğu bulunmaktadır.

5. Ataerkillik ve Hiyerarşi: Çoğu geleneksel otoritede önemli unsurlarından biri, genellikle ataerkil yapılara dayalı olmasıdır.

6. Siyasi Otoriteye İlahi Dayanak: Geleneksel otorite, genellikle insan iradesinden bağımsız olarak kabul edilen daha yüksek bir güçten -tanrı, doğa yasası, vb.- gelen ilahi bir kaynağa dayanmaktadır.

Bu bölümde otorite kavramının kuramsal ve kavramsal çerçevesi analiz edilmiştir. Sunulan bilgiler, otoritenin tarihsel gelişimini ve farklı disiplinlerdeki yorumlarını kapsayarak geniş bir perspektif sunmaktadır. Otoritenin yalnızca siyasal bir kavram olarak ele alınmaktan çıkıp, toplumsal, psikolojik ve hukuki boyutlarının da derinlemesine irdelenmesi, kavramın çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır.

Bölüm kapsamında da belirtildiği üzere, modern dönemde otorite kavramı, geleneksel algılardan uzaklaşarak, meşruiyet ve rıza üzerine yoğunlaşan bir yapıya bürünmüştür. Weber'in karizmatik, geleneksel ve rasyonel otorite tiplerinden yaptığı ayırım, otoritenin farklı toplumsal yapılarda nasıl şekillendiğini anlamamıza önemli bir katkı sağlamaktadır. Arendt ise otorite kavramına getirdiği yorum ile, zorlama ve ikna arasında bir ara pozisyon olarak otoritenin varlığını sürdürebileceğini öne sürmektedir. Bu bakışa göre, otoritenin kaynağı bireylerin gönüllü itaatinde yatmaktadır. Arendt'in analizleri, modern dönemde otorite kavramının gerilemesine dair önemli eleştiriler içermekte ve demokratik toplumlar için yeni çözüm yolları sunmaktadır. Öte yandan, Foucault'un otoriteyi bir iktidar çerçevesinde ele alması, disiplinler gücün toplumsal yapı içinde nasıl işlediğini göstermektedir. Otoritenin bireylerin davranışlarını denetleme ve yönlendirme gücü olarak tanımlanması, modern toplumlarda iktidarın yayılım alanlarını anlamak için oldukça önemlidir. Otoritenin büyük oranda bireylerin içselleştirdiği normlar üzerinden kurulduğu görülmektedir.

Otorite kavramının statik bir kavram olmadığı, aksine toplumsal değişimlere ve dönüşümlere duyarlı bir çerçeveye sahip olduğu görülmektedir. Gerek geleneksel toplum yapısında gerekse modern dönemde otoritenin yeniden tanımlanma süreci devam etmektedir. Bu durum, otoritenin meşruiyet kaynakları ve sınırları konusunda sürekli bir tartışma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, otorite kavramının günümüzde giderek daha karmaşık bir hal aldığını ve küreselleşme, bireyselleşme ve demokratik dönüşümlerle birlikte geleneksel otorite anlayışlarının dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca bu çalışmada geleneksel otorite kavramı, Max Weber'in tanımlaması temelinde ele alınmakta; Mendel, Arendt ve Milgram'ın yaklaşımları ise analitik çerçeveyi derinleştiren tamamlayıcı referanslar olarak kullanılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, geleneksel otoritelerin Afrika siyasetindeki yapıları ve değişimleri tarihsel olarak ele alınacaktır. Bu bağlamda, sömürge öncesi dönemden başlayarak, sömürgecilik süreci ve özellikle bağımsızlık sonrası dönemde devlet inşası aşamalarında bu otoritelerin ne tür roller üstlendikleri, hangi biçimlerde dönüşüme uğradıkları ve günümüzde Afrika ülkelerinde nasıl bir işlevselliğe sahip olduklarına dair bilgi verilecektir.

II. BÖLÜM

GELENEKSEL OTORİTELERİN AFRIKA SİYASETİNDEKİ ROLÜ

Afrika’da bağımsızlık sonrası dönemde merkezi otorite ile geleneksel otoriteler arasındaki ilişkiler, akademik tartışmalarda dikkat çeken bir konu olarak öne çıkmıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllardan itibaren merkezi hükümetlere ve geleneksel şefliklere yönelik bakış açısında belirgin bir değişim gözlemlenmiştir. Daha önceki dönemlerde antropologlar, siyaset bilimciler ve tarihçiler genellikle Afrika’da modern devletin oluşumuna ve inşa süreçlerine odaklanmışlardır. Ancak günümüzde geleneksel krallıklar ve şefliklerin değişen sosyo-politik bağlamlarda nasıl yeniden güç kazandıkları ve etkinliklerini nasıl sürdürdükleri üzerine yapılan çalışmalar artış göstermektedir. Merkezi otorite ile geleneksel otoriteler arasındaki ilişki, sadece iki farklı yönetimin bir arada varoluşu meselesiyle sınırlı kalmamaktadır. Aksine, bu yapılar arasındaki etkileşim ile karşılıklı uyum ve bütünleşme süreçleri, akademik tartışmalarda temel konular arasında öne çıkmaktadır (Perrot, 2009, s. 17).

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika devletlerinin pek çoğunda modern devlet yapıları varlığını sürdürse de geleneksel liderlik özellikle yerel düzeyde toplumsal düzen ve yönetişimde önemli rol oynamaya devam etmiştir. Bu dönemde, Afrikalı liderler geleneksel liderlik kurumunu modernleşme ve ulus inşa süreçlerine engel olarak görüp güçlerini azaltmaya çalışmışlarsa da siyasi liberalleşme, demokratikleşme ve âdem-i merkeziyetçilikle geleneksel liderler yerel yönetimlerde kendilerine yeniden siyasi alan açmıştır. Geleneksel liderler, devlet otoritesinin yetersiz kaldığı çatışma yönetimi eğitim ve kalkınma gibi alanlarda oynadıkları rollerin yanı sıra, hükümet ile halk arasında aracı işlevi görerek kamu politikalarının uygulanmasında etkin aktörler olarak konumlanmaktadır. Geleneksel otoritelerin liderlik vasıfları ve kırsal topluluklarla yakın bağları giderek önem kazanmış, 1990’lardan itibaren Afrika hükümetleri, uluslararası kuruluşlar ve donörler bu liderlerin konumunu güçlendirme veya resmileştirme yönünde çeşitli adımlar atmıştır (Ubink, 2008).

Toplumsal ve kültürel geleneklerden kaynaklanan otorite biçimleri genellikle arkaik¹⁴ olarak değerlendirilse de geleneksel otoriteler, modern devletlerin oluşumu sürecinde varlıklarını sürdürmeye ve hatta zaman zaman güçlenerek yeniden şekillenmeye devam etmektedir. Modern devletin ortaya çıkışı, geleneksel şeflerin mutlak takdir yetkisini kısıtlasa

¹⁴ Arkaik sözcüğü genel olarak artık kullanılmayan, eski bir şeyi anlatırken kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2025).

da onları arazi yöneticileri ve devlet bürokrasisinin kilit aktörleri hâline getirerek farklı bir güç alanına taşımaktadır. Böylece geleneksel otorite tamamen ortadan kalkmamakta, aksine devlet inşa sürecinde yeniden yapılandırılarak daha istikrarlı bir forma kavuşturulmaktadır (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 707). Bu süreç, geleneksel otoritelerin modern yönetim yapılarıyla iç içe geçerek siyasi ve sosyal düzenin şekillenmesinde hâlâ önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Afrika'nın yönetim kurumları, sömürgecilik dönemi ve sonrasında yaşanan köklü dönüşümler sonucunda yalnızca siyasi yapılanmalar açısından değil, aynı zamanda güncel sosyoekonomik dinamikler bağlamında da derinlemesine yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu dönüşümler, kıtanın toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısını temelden etkilemiştir (United Nations, 2007, s. 6). Ancak geleneksel bir siyasal sistemden modern bir yönetim modeline geçiş, yalnızca eski yönetimin terk edilmesiyle gerçekleşmemektedir. Aksine, siyasal dönüşümün sürdürülebilirliği, yeni yönetim modelinin ortaya çıkan boşluğu anlamlı ve işlevsel bir şekilde doldurabilmesine bağlıdır. Aksi takdirde bu değişim hem teorik hem de pratik düzeyde meşruiyetini yitirme riski taşımaktadır. Bu bağlamda, yeni siyasal yapıların inşasında meşruiyet krizini aşmaya yönelik yenilikçi ve işlevsel mekanizmalar geliştirilmesi kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmektedir (Birsin, 2012, s. 7).

Toplumlar, içinde bulundukları coğrafyanın sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerine bağlı olarak kendilerine özgü siyasal ve kurumsal yapılar geliştirmektedir. Özellikle siyasal sistemler, bu dinamiklerden ayrı düşünülemeyeceği gibi, otorite ve meşruiyet kavramlarına yönelik anlayışlar da doğrudan o toplumun siyasal kültürünün bir yansıması olarak şekillenmektedir (Özdemir, 2014, s. 69). Bu çerçevede birçok Afrika devletinde, geleneksel liderlerin hukuki olarak güçlendirilmesi, halkın tabandan yönetime katılımını teşvik etmesi, Afrika'ya özgü bir demokratik model inşa etmenin ve merkezi idarenin zayıf olduğu devletlerde hem devletin erişimini genişletmenin hem de meşruiyetini pekiştirmenin bir çözümü olarak değerlendirilmiştir (Buur ve Kyed, 2007). Bu yaklaşım, modern devlet yapıları ile geleneksel otoriteler arasında bir denge kurarak yönetimi daha kapsayıcı ve yerel dinamiklere uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Geleneksel kurumların korunmuş olması, bazı Afrika ülkelerinin istikrarını sağlamıştır. Örneğin, Botsvana'da sömürgecilik öncesi döneme uzanan siyasal kültür ve kurumlar, özellikle karar alma ve istişare mekanizması olarak işlev gören *kgotla* forumları gibi geleneksel yapılar, demokratik siyasal düzene geçişi kolaylaştırmıştır. Bağımsızlık sonrasında ise modern siyasi ve hukuki kurumlar inşa edilirken geleneksel yapılar tamamen dışlanmamış, aksine sistemin meşruiyetini pekiştiren bir kaynak olarak işlev görmüştür. Ayrıca *kgotla* benzeri geleneksel kurumların, modern siyasi düzeni destekleyici bir rol üstlendikleri ve kıtada yaygın olarak

karşılaşılan etnik ve dini çatışmaların çözümünde aracı bir rol oynadıkları görülmüştür. Bu çerçevede Botsvana demokrasisinin, gelenekselliği pragmatik bir şekilde kullanarak siyasal istikrarı güçlendirdiği söylenebilir (Bayram, 2014, s. 84).

Foucault, modern yaklaşımların merkezileşmiş iktidar anlayışına karşı çıkarak iktidarın yalnızca tek bir merkezden değil, farklı araçlar ve mekanizmalar üzerinden de uygulanabileceğini vurgulamaktadır (Şengül, 2013, s. 47). Bu görüşü destekleyecek durum ise Afrika'nın birçok ülkesinde gözlemlenebilmektedir. Merkezi hükümet otoritesinin zayıf olduğu kırsal bölgelerde, sosyal ve politik organizasyonun önemli bir parçası hâline gelen resmi ve gayri resmi geleneksel yapılar bulunmaktadır (Molenaar vd., 2019). Bu sayede geleneksel otoriteler, kırsal alanlarda merkezi otoritenin dolaylı bir temsilcisi olarak işlev görmek ve devlet otoritesinin yerel düzeyde hissedilmesine aracılık etmektedir.

Geleneksel otoriteler; sömürgeci yönetimlerin müdahaleleri, bağımsızlık sonrası devlet inşa süreçleri, demokratikleşme dalgaları, âdem-i merkeziyetçilik politikaları ve devlet dışı silahlı aktörlerin etkileri gibi çeşitli tarihsel ve siyasal dinamikler karşısında zaman zaman güç kazanmış, zaman zaman da zayıflamış yapılardır. Bu otoriteler, modern ve resmi devlet kurumlarından yapısal ve işlevsel olarak farklılık göstermektedir. Kuşaklar boyunca varlıklarını sürdüren geleneksel otoriteler; yerel yönetim, toplumsal uyumsuzlukların çözümü ve kültürel mirasın korunması gibi alanlarda önemli roller üstlenmişlerdir. Günümüzde ise birçok ülkede bu yapılar, devlet aygıtının dışında kalmakla birlikte onunla etkileşim hâlinde varlıklarını sürdürmekte ve belirli yönetim alanlarında aktif bir rol oynamaya devam etmektedirler (Molenaar vd., 2019).

Geleneksel otoriteler ile modern devlet arasındaki ilişkiler, günümüzde karşılıklı girişimlerin ve hassas bir dengenin belirlediği bir yapıya sahiptir. Her iki taraf da karşılıklı olarak birbirlerinin etki alanlarına nüfuz etmenin yollarını aramaktadır. Modern devlet, yerel topluluklara daha etkili bir şekilde ulaşabilmek için geleneksel liderleri aracı olarak kullanmakta, özellikle seçim süreçlerine yönelik mesajlarını ve direktiflerini bu liderler üzerinden iletmeye çalışmaktadır (Perrot, 2009, s. 20). Bu durum, geleneksel otoriteler ile modern devlet yapılarının birbirlerini tamamlayan ancak zaman zaman çatışan bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Heywood'a göre (2015) otorite, toplumu bir arada tutan ortak normları ve değerleri kurarak bireylere sosyal kimlik ve kökleşmiş olma duygusu vermektedir (s. 54). Simmel ise otoriteyi toplumsal bir kategori olarak tanımlamaktadır. Ona göre otoritelere inanan bir kişi sosyal bir etkinliğe kendiliğinden katılmaktadır. De Jouvenel ise tüm otorite türlerinin ortadan kaldırılması halinde insanlar arasında iş birliği, güvenlik ve toplumun varlığının mümkün

olmayacağını ileri sürmektedir (Simmel, 1908; De Jouvenel, 1955, s. 49; aktaran: Njegovan vd., 2011, s. 660). Bu açıklamalardan da görüldüğü üzere, geleneksel otoritelerin meşruiyeti, onların kökenlerine ve toplumla kurdukları derin ilişkilere dayanmaktadır. Bu durum onları, modern devletlerin ve yönetim biçimlerinin hâkimiyetinin ötesinde, toplumsal yapıyı şekillendiren birer aktör hâline getirmiştir.

Nitekim Afrika'da da geleneksel otoriteler tarihsel bir mirasın ürünü olmakla kalmamakta, aynı zamanda modern Afrika devletlerinin dönüşüm sürecinde önemli aktörler olarak da yer almaktadır. Bu otoritelerin toplumsal yapılar içindeki rolü, kıtanın siyasi değişiminde kritik bir eşik oluşturmaktadır. Geleneksel otoritelerin modern devletle nasıl entegrasyon sağladığı hususu, Afrika'nın sürdürülebilir kalkınma ve sosyal uyum süreçlerinin şekillenmesinde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel otoritelerin rolü özellikle Afrikalı devletlerin yerel düzeydeki etkilerinin sınırlı olduğu bölgelerde daha da belirginleşmektedir. Merkezi hükümetin zayıf kaldığı durumlarda geleneksel liderler, kırsal alanlarda toplumsal dayanışmayı ve yerel yönetim işlevlerini devralarak devletin ve merkezi hükümetin hizmetlerinin yerine getirilmesinde kritik bir boşluğu doldurmaktadır. Bu liderlerin otoritesi, toplumsal normların korunmasında, kültürel kimliğin sürdürülmesinde ve yerel ekonomilerin şekillendirilmesinde önemli bir unsurdur. Ayrıca bu liderler, yerel düzeydeki karar alma süreçlerinde devletin merkezi otoriteleriyle paralel ya da bağımsız bir güç odağı oluşturabilmektedir (Baldwin, 2016, s. 5).

Geleneksel otoriteler, Afrika özelinde de görüldüğü üzere, özellikle devletin hukuki meşruiyetinin ve uygulama kapasitesinin sınırlı kaldığı bölgelerde daha görünür hâle gelmektedir. Çünkü geleneksel otoritelerin devletle iş birliği yapma potansiyeli ve bu yapıların toplumsal dayanışmayı tesis etme kapasitesi, yerel yönetişimde dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu noktada Logan'a göre (2013) geleneksel otoriteler ile devlet arasında hem tamamlayıcılık hem de rekabete işaret eden dinamikler bulunsa da bu yapılar esasen devletle ya da seçilmiş siyasi liderlerle doğrudan bir rekabet ilişkisi içinde değildir. Aksine yerel düzeydeki yönetim boşluklarını doldurarak devlet otoritesini destekleyici bir rol üstlenebilmektedirler (s. 21).

Modernleşme süreci boyunca birçok Afrika devleti geleneksel otorite yapılarını marjinalleştirmeye veya göz ardı etmeye çalışmıştır. Ancak bu otoriteler değişen siyasal ve toplumsal koşullara rağmen varlıklarını sürdürmeyi başarmıştır. Özellikle merkezi hükümetin zayıf olduğu bölgelerde geleneksel liderler, çatışma yönetimi ve yerel yönetişim süreçlerinde kritik roller üstlenerek devlet otoritesinin eksikliğini telafi etmeye çalışmıştır. Geleneksel otoriteler, sömürgecilik öncesi dönemlere, sömürgecilik dönemine, bağımsızlık sonrası devlet

inşası kurma süreçlerine, rejim kırılmalarına, toplumsal isyanlara, daha yakın tarihli devletlerin âdem-i merkeziyetçiliğine ve radikal silahlı çatışma gruplarının ortaya çıkışına tanıklık ederek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hatta bu otoritelerin daha uzun yıllar varlıklarını koruyacağı öngörülmektedir. Geleneksel liderler, koşullara uyum sağlama becerileri sayesinde farklı durumlara ve gerekliliklere uygun liderlik tarzlarını benimseyebilecek duruma gelmektedirler. Bu esneklik, onların yalnızca belirli bir liderlik modeline bağlı kalmaksızın, toplumsal dinamikleri ve çevresel koşulları analiz ederek en uygun yöntemi seçmelerine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla geleneksel liderliğin etkinliği, sabit bir modele değil, liderin çevresel uyum kapasitesine ve kültürel bağlamda kazandığı liderlik becerilerindeki çeşitliliğe bağlı olarak gelişebilmektedir (Molenaar vd., 2019).

Geleneksel şefler, birçok Afrika ülkesinde halen aktif bir şekilde varlığını sürdürmekte ve siyasal yapının önemli bir bileşeni olmaya devam etmektedir. Ancak şefler, yetki alanlarının kapsamı ve meşruiyetlerinin boyutları konusunda diğer devlet dışı gruplarla mücadele etmektedir. Devletin kurumsal kapasitesi geliştikçe, geleneksel şefler de güçlü siyasal aktörler olarak konumlarını korumaya devam etmektedir. Bu bağlamda şeflik kurumları zamanla ortadan kalkmak yerine, devlet oluşumu sürecinde yeniden yapılandırılarak yeni işlevler kazanmaktadır (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 720). Bu nedenle Afrika'nın geleneksel siyasi değerlerinin modern yönetim değerlerine dahil edilmesi, Afrikalı devletlerin yeniden inşasında kritik bir adım teşkil etmektedir. Karar alma süreçlerinin merkezden uzaklaştırılması, farklılıkları daraltarak çatışmaların çözülmesi, temel kararların istişare temelinde alınması ve yönetimin güç paylaşımı düzenlemelerinin oluşturulması, devletin siyasi ve kültürel değerleri temelinde daha geniş bir halk kontrolü altına alınmasına katkıda bulunmaktadır. Devletin yeniden inşası ve geleneksel kurumların entegrasyonu bu nedenle birlikte yürütülmesi gereken tamamlayıcı süreçlerdir (United Nations, 2007, s.20).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, geleneksel otoritenin yeniden canlanma sürecinin 1990'lardan itibaren Sahra Altı Afrika'da hız kazanan demokratikleşme dalgasıyla aynı döneme denk geldiği söylenebilir. Bu süreç, birçok Afrika devletinin yönetim modellerini yeniden şekillendirmesine ve geleneksel liderlik yapılarının siyasal süreçlerdeki rolünü yeniden tanımlamasına zemin hazırlamıştır. Afrika devletlerinin, kendi sosyo-politik dinamiklerine dayalı özgün bir demokratik model geliştirmeleri halinde, hedeflenen yönetim anlayışına ulaşmaları mümkün olacaktır. Nitekim bugün Afrika üzerinde çalışan ve dahası kıtanın sosyo-kültürel değerlerini vurgulayan Afrikalı ve yabancı birçok araştırmacı bu noktayı vurgulamaktadır.

Bu nedenle hem tezin genel çerçevesinde hem de bu bölümde geleneksel otoritelerin merkezi otoritelere yardımcı veya tamamlayıcı rolleri üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda, Afrika'daki geleneksel otoritelerin tarihsel gelişimi, bağımsızlık sonrası merkezi hükümetle olan etkileşimleri, üstlendikleri siyasal ve toplumsal roller, meşruiyet dinamikleri ve geleneksel yönetim sisteminin demokratik yönetim anlayışıyla ne ölçüde uyumlu olduğu, bu bağlamda yapılan eleştiriler ve örnekler çerçevesinde analiz edilecektir. Geleneksel liderlerin meşruiyet konumlarının tarihsel süreçte nasıl değişikliğe uğradığı konusu da ayrıca incelenecektir.

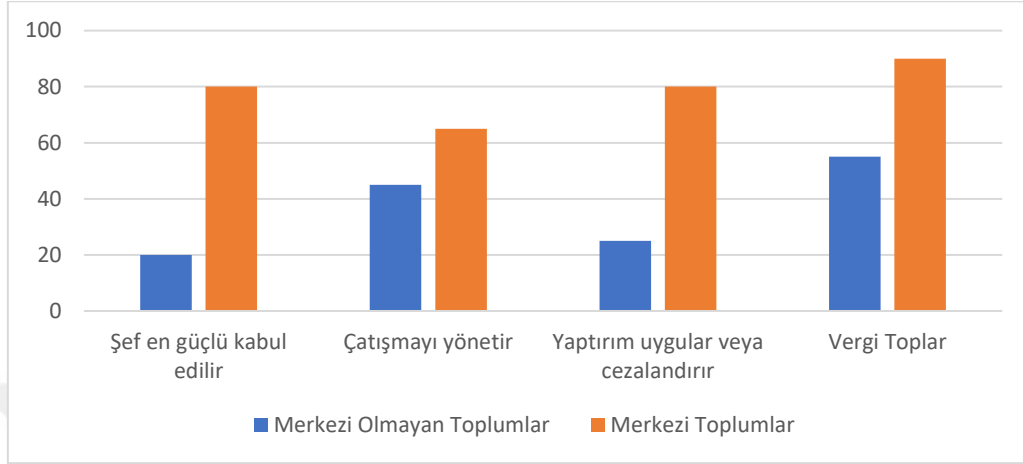
2.1. Sömürgecilik Öncesi Dönem

Sömürgecilik öncesi Afrika toplumlarında geleneksel şefler, siyasal, ekonomik ve toplumsal organizasyonun temel aktörleri olarak sosyal hayatın pek çok alanında etkiliydi. Yönetimsel otoriteyi ellerinde bulundurmanın yanı sıra, toplumsal düzenin sağlanmasında da merkezi bir rol üstlenmekteydiler. Ancak bu yönetim kadrosu yalnızca geleneksel şeflerle sınırlı değildi. Yönetimde klan liderleri ile farklı sınıftan temsilciler de topluluk içinde meşru bir söz hakkına sahip olup toplumsal karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılmaktaydı (Langa, 2007, s. 106). Sömürgecilik öncesi dönemde toprak yönetimi örf ve âdet hukukuna göre yapılmaktaydı. Her köy şefi kendisine tahsis edilen araziye, idaresi altındakilere dağıtmaktaydı. Köy şefi tarafından kendisine bir miktar toprak tahsis edilen kişi, aynı zamanda bu toprağı aile fertlerine dağıtma özgürlüğüne sahipti. En verimli topraklar ise köy şefleri, şeflerin akrabaları ve onların seçtiğı seçkin kişiler tarafından alınmaktaydı (Cau, 2024, s. 22).

Şefler, sömürgecilik öncesi Afrika toplumlarının büyük çoğunluğunda yönetici konumuna miras yoluyla gelmekteydi. Ancak miras kuralları, Avrupa monarşilerindeki gibi katı ve kesin kurallara bağlı olmayıp daha esnek ve değişken bir yapıya sahipti. Çoğu durumda bir şefin vefatının ardından yönetici ailesinin birden fazla üyesi tahta geçme hakkına sahip olabiliyordu. Ayrıca yönetimin babadan oğula geçtiğı patrimoniyal gruplar ile anneden aktarılan anaerkil sistemler arasında önemli yapısal farklılıklar bulunmaktaydı. Bununla birlikte her iki durumda da belirli bir topluluk içindeki “kraliyet ailesi” veya “yönetici soyu” liderlik pozisyonunu tekeline alarak otoriteyi büyük ölçüde miras yoluyla devretmiştir. Geleneksel otoritenin çoğunlukla kalıtsal olması durumu, Murdock’un köy şeflerinin atanma yöntemleri üzerine topladığı verilerle de desteklenmektedir. Murdock’un çalışmasının gösterdiği üzere, Afrika’daki toplumların yalnızca %10’undan daha azında köy şefi konumuna seçimle veya resmi mutabakat yoluyla atanma gerçekleşmiştir. Öte yandan, köy şefleri neredeyse dörtte üç

oranında miras yoluyla bu konuma gelmiştir. Geri kalan %16'sında ise farklı gayri-miras yöntemleriyle atama gerçekleşmiştir (George Murdock 1967; aktaran: Baldwin, 2016, s. 23).

Şekil 1. Sömürgecilik Öncesi Afrika'da Şeflerin Yetkisi

Kaynak: (Ross,1983; aktaran: Baldwin, The Paradox of Traditional Chiefs in Democratic Africa, 2016, s. 27).

Şeflerin belirli yetkilere sahip olduğu toplumların yüzdesel dağılımını gösteren 1 numaralı şekil, merkezi devlet yapısına sahip toplumlar ile merkeziyetçi olmayan toplumlar arasındaki ayrımı da ortaya koymaktadır. Bu göstergeler değerlendirildiğinde, merkezi devlet anlayışına sahip toplumlarda şeflerin ortalama olarak daha güçlü bir otoriteye sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan, merkeziyetçi olmayan toplumlarda otoritenin daha dağıtılmış ve topluluk içi dinamiklere bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Antropologlar sıklıkla devletsiz toplumlar ile merkezi devletler arasındaki keskin farklara odaklansa da çoğu sömürgecilik öncesi Afrika toplumu bu iki uç nokta arasında bir yerde yer almaktaydı. Murdock, Afrika toplumlarını siyasi hiyerarşilerine göre derecelendirmiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

- %25'i tamamen devletsiz,
- %42'si küçük şefliklere sahip,
- %23'ü büyük şeflikler altında yönetilen,
- %10'u ise merkezi devlet yapılanmasına sahip (Murdock 1967; aktaran: Baldwin, 2016, s. 22).

Sömürgecilik öncesi Afrika toplumlarında kral veya şef, nihai karar verme yetkisine sahip olsa da düzenli olarak toplumu temsil eden danışmanlarla istişare etmek zorundadır. Bu nedenle bir şef ölene kadar şefliği devam etse bile halkın refahını ve gelişimini gözeteyeceğine

yemin ettiği için nesilden nesile aktarılan kurallar ve geleneksel usuller çerçevesinde görevini yerine getirmediği takdirde, makamından alınabilmektedir (United Nations, 2007, ss. 31-32). Kral, kendisine gösterilen hürmetin bir karşılığı olarak toplumda barışın, güvenliğin, bereketli hasatların ve sosyal uyumun tesisinden sorumludur. Bu görevleri yerine getirebilmesi için hem yüksek düzeyde ahlaki erdemlere hem de yeterli maddi ve manevi kaynaklara sahip olması beklenmektedir. Teorik düzlemde geleneksel liderlik makamı ömür boyu süren bir otoriteyi ima etse de belirli istisnai durumlarda geleneksel liderlerin çevrelerinde etkili olan aktörlerin müdahalesiyle görevlerinden alındığı durumlar da olmuştur. Bu duruma örnek olarak, 18. yüzyıl Nijerya'sının güneybatısında yer alan Oyo Krallığı'nın geleneksel monarşik sistem ile aristokratik kontrol mekanizmalarının birlikte işlediği bir yönetim modeline sahip olması gösterilmektedir (Balima, 1996, s. 82). Oyo Krallığı gibi siyasal yapılarda, krallar kutsal ya da sembolik figürler olsalar da denetlenebilir yerel siyasal kültürün ayrılmaz parçalarıydı. Bu, Afrika'nın birçok yerel yönetim geleneğinde görülen, modern anlamda "hesap verebilir liderlik" anlayışının tarihsel köklerine işaret etmektedir

Geleneksel şeflerin dini ve ritüel işlevleri, toplumsal yapının sürdürülebilirliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu liderler yalnızca siyasal ya da yönetsel otoriteler olarak değil, aynı zamanda kutsal olanla dünyevi olanı birleştiren sembolik aracı figürler olarak görülmektedirler. Geleneksel otoriteler, topluluğun geçmişı, bugünü ve geleceği arasında kültürel bir süreklilik sağlayarak; atalara duyulan saygının kurumsallaşmasını ve bu sayede toplumsal belleğin gelecek kuşaklara aktarılmasını mümkün kılmaktadır (Baldwin, 2016, s. 29).

Sömürgecilik öncesi Afrika'da hukukun temel işlevlerinden biri, toplumsal dengeyi korumak ve bozulan sosyal uyumu yeniden tesis etmektir (Langa, 2007, s. 113). Özellikle göçebe topluluklarda sosyal ve hukuki düzenin dayandığı temeller, asabiyye (toplumsal bağlılık) bağı ve kabile büyüklerine duyulan saygıya dayalı bir hiyerarşı içinde şekillenmektedir. Bu yapı, yazılı kurallardan ziyade örfi hukukun üstünlüğüne dayanan, esnek fakat otoriteye bağlı bir düzen anlayışını beraberinde getirmiştir (Yaşar, 2017, s. 516). Toplumsal istikrarı sağlamak ve anlaşmazlıkları çözmek amacıyla geleneksel liderler, örfi hukuk mekanizmalarını topluluk liderleri aracılığıyla hayata geçirmekte, böylece hukukun işleyişinde önemli rol üstlenmekteydiler.

Sahra-Altı Afrika'daki bazı toplumlar, sömürgecilik öncesi dönemde köy düzeyinin ötesine geçen ve sosyo-ekonomik örgütlenmelerin en gelişmiş biçimleri olan devletleri ya da imparatorlukları kurmayı başarmışlardır. Afrikalı hükümdarlar, sömürgecilik öncesi dönemde devlet yönetiminde siyasal, hukuki ve diplomatik danışmanlardan oluşan geniş bir yönetim kadrosu tarafından desteklenen kurumsal bir yapıya sahipti. Ayrıca hükümdarlar, iyi organize

edilmiş ve donanımlı bir askeri güç ile yönetimlerini pekiştirmektedir. Danışmanlar arasında her sosyal sınıftan kişiler yer almakta, köleler ve onların soyundan gelenler de yönetim mekanizmasında belirli roller üstlenebilmektedir. Hatta çoğu zaman hükümdarlık hanedanına tamamen yabancı kişiler bulunmaktaydı (Salifou, 2007, ss. 35-245). Bu devletler, gelişmiş devlet bürokrasisine, dış ilişkiler kurma ve topraklarını yönetme yeteneğine sahipti. Örneğin, 11. yüzyılda Gana Krallığı, gelişmiş bir ordu, adalet sistemi ve bürokratik yönetimiyle güçlü bir devlet yapısına sahipti. 1240 yılında Mansa Musa tarafından kurulan Mali İmparatorluğu ise yalnızca istikrarlı yönetimiyle değil, aynı zamanda ticaret zenginliğiyle de bölgenin en etkili güçlerinden biri hâline gelmişti. Geniş bir coğrafyayı yöneten Mali İmparatorluğu Merini Sultanlığı (şimdiki Fas bölgesi), Memlük Sultanlığı (şimdiki Mısır) ve Abbasi Halifeliği (şimdiki Suudi Arabistan) gibi devletlerle diplomatik ilişkiler kurarak uluslararası alanda etkili olan bir devlet haline gelmiştir (Mızrak, 2022, s. 54).

Sömürgecilik öncesi dönemde yarı-demokratik nitelikler taşıyan siyasal kültüre sahip devletler bulunmaktaydı. Bunlar içerisinde Botsvana önemli bir örnekti. Botsvana'nın Tsvana kabile devletlerinin yöneticileri olan “kgosiler”, toplumsal saygınlığa sahip figürlerdi. Kgosiler yalnızca arazilerin kullanım amacını (avcılık, tarım veya yerleşim) belirlemekle kalmamakta, aynı zamanda kabile içi ya da kabileler arası ihtilafların çözümünde de merkezi bir rol üstlenirlerdi. Bununla birlikte, kgosiler halkın üzerinde mutlak bir otoriteye sahip değildi; aksine toplumla eşit konumda kabul edilirdi. Bu eşitliği güvence altına alan en önemli kurum ise siyasal tartışmaların yürütüldüğü bir forum işlevi gören “kgotla” idi (Beauulier, 2003; Ayttey, 1991; aktaran: Bayram, 2014, s. 81). Afrika'nın diğer toplumlarıyla karşılaştırıldığında görece daha katılımcı bir yapıya sahip olan bu meclislerde, kadınlar ve ast görülen topluluklar (örneğin Sanlar) dışarıda bırakılmakla birlikte, her yetişkin erkeğin kgosiyi eleştirme veya ona tavsiyede bulunma hakkı bulunmaktaydı (Leith 2005, s. 21; Düsing 2002, s. 182; aktaran: Bayram, 2014, s. 81).

Sömürgecilik öncesi dönemde Batı Afrika'da Damagaram, Katsina (Maradi) ve Gobir gibi Hausa şehir devletleri, Mossilerin, Ouagadougou, Tenkodogo ve Yatenga krallıkları, KénéDougou, Ashanti, Abomey ve Porto-Novo krallıkları; Orta Afrika'da Darfur, Kordofan, Kongo ve Téké krallıkları; Doğu Afrika'da Zimbabwe ve Monomotapa, Bouganda, Bounyoro, Kouba ve Louba krallıkları ile Güney Afrika'da ise Xhosa, Swazi, Pondo ve Zulu krallıkları bulunmaktaydı. Ayrıca Batı Afrika'da Mali ve Songhay İmparatorlukları, Orta Afrika'da Bornu İmparatorluğu ve Doğu Afrika'da Etiyopya İmparatorluğu, sonradan imparatorluğa dönen bazı krallıklar arasındadır (Kizerbo, 1978, ss. 156-157, 242-245).

2.2. Sömürgecilik Dönemi

Sömürgeci tarih anlayışı, Afrika toplumlarını durağan, ilkel ve değişime kapalı yapılar olarak tanımlamıştır. Oysa kıtadaki örgütlenmeler ve akrabalık bağlarına dayalı sosyal yapılar, tarihsel süreç içinde şekillenen dinamik oluşumlar olmuştur. Bu yapıların sabit ve değişmez olduğu iddiası, özellikle sosyal ağlardan türeyen etnik kimliklerin çeşitliliği göz önüne alındığında çelişkili bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde aynı klana ait farklı etnik kimliklere sahip gruplar bulunabildiği gibi, aynı etnik topluluk içinde de farklı alt-kimlikler yer alabilmekteydi. Bu gerçeklik Afrika toplumlarının sanıldığı gibi aksine statik değil sürekli değişen, dönüşen ve çok katmanlı bir kimlik yapısına sahip olduğunu göstermektedir (Newbury, 2009, ss.189-203; aktaran: Arslan, 2012, s. 205).

Avrupalılar, Afrika'ya vardıklarında bazı bölgelerde iyi organize olmuş ve halklarına karşı sorumluluklarının bilincinde olan liderler tarafından yönetilen devletlerle karşılaşmışlardır. Bu devletler, siyasi, diplomatik, sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkileri sürdüren köklü yapılar oluşturmuştu. Yerel yönetim sistemleri, toplumsal düzeni sağlamak ve ekonomik işleyişi devam ettirmek adına etkili mekanizmalara sahipti (Salifou, 2007, s. 248). Ancak sömürgecilerin gelişiyle birlikte bu yerleşik yapılar ya baskılanmış ya da sömürge yönetimine hizmet edecek şekilde yeniden oluşturulmuştur. Böylece bu devletler, sömürgeci dönemde önemli otorite kaybına ve değişikliklere uğramıştır (Dullah Omar Institute, 2024, s. 23).

Örneğin, 17. yüzyılın sonundan 19. yüzyıla kadar Portekizliler Afrika'da birçok bölgeyi ele geçirmiş ve geleneksel otoritelerin gücünü çeşitli yollarla zayıflatmıştır. Ayrıca Portekizliler geleneksel otoriteler arasındaki rekabeti de istismar ederek bazılarının diğerleriyle olan savaşlarında onlara destek vermiştir. Berlin Konferansı'ndan (1884-1885) sonra sömürge devletleri, kıtanın bütününe hâkimiyetlerini yaymıştır (Cau, 2024, ss. 28-29). Böylece 19.yüzyılda Afrika kıtası, özellikle 1870 ile 1890 yılları arasında gerçekleşen hızlı bir sömürgeleştirme sürecine maruz kalmıştır. Bu dönemin sonunda kıtanın yaklaşık yüzde doksanı Avrupa devletlerinin kontrolü altına girmiştir (Armaoğlu, 2017; aktaran: Gür, 2024, s. 50). Yaşanan işgaller sonucunda geleneksel liderler de otoritelerini kaybetmeye başlamıştır.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, sömürge yönetimlerinin etkisiyle geleneksel liderlerin otoritesi ciddi biçimde zayıflamaya başlamıştır. Ancak bu liderlerin bazıları zamanla sömürge yönetimleri tarafından resmi olarak tanınmış ve sınırlı da olsa belirli yetkilerle donatılarak idari yapının bir parçası haline getirilmiştir. Bu uygulamada, idare maliyetlerinin düşürülmesi ve yerel kaynakların daha etkin kullanımı amaçlanmıştır. Bundan dolayı da bazı geleneksel

liderlere vergi toplama, zorla alıştırma ve kamu düzenini sağlama gibi görevlerle yetki verilmiştir. Bu süreçte geleneksel otorite, yerel meşruiyetten uzaklaşıp sömürgeci çıkarları gözeten otoriter bir yapıya dnşmştir. Böylece bazı yerel yönetim mekanizmaları, sömürge idaresinin denetimi altına girmiştir (Martin, 1985; Geschiere, 1993; Mamdani, 1996; aktaran: Baldwin, 2016, s. 6)

Sömürgecilik ncesi dönemde geleneksel şefler, topluluklarının siyasi, ekonomik ve kültürel liderleri olarak işlev görmekteydi. Ancak sömürgecilik döneminde, bazı geleneksel liderler büyük ölçüde siyasi özerkliklerini kaybederek sömürge otoritelerinin yerel aracıları hâline gelmiştir (OFPPA, 2015, s. 4). Bunun temel nedeni ise sömürgeci devletlerin, smrgecilige direnen veya bağımsızlık sonrası isyan eden Afrikalı liderleri ya görevden alması ya da ortadan kaldırmasıdır. Buna karşılık sömürge yönetimine boyun eğen liderler, düzenin sağlanması ve vergi toplanması gibi amaçlarla, düşük maliyetli bir idari yapı oluşturmak üzere sömürge yönetiminin dolaylı yöneticileri hâline getirilmiştir (United Nations, 2007, s. 7).

Sömürgeciliğin başlamasıyla birlikte Afrika'daki geleneksel yöneticiler, sömürge güçleri tarafından atanan st düzey liderlere tabi hale gelmiştir. Yöneticilerin bu duruma verdikleri tepkiler büyük ölçüde farklılık göstermiştir. Birçok bölgede geleneksel liderler bu entegrasyona şiddetle direnmiştir. Ancak geleneksel otoriteler, zor kullanılarak ya da savaş yoluyla boyun eğdirilmiştir. Bazı geleneksel liderler ise Avrupalılarla ittifak kurmaya çalışmışlardır. Bu ittifakların diğer Afrikalı yöneticilerle olan askeri ve siyasi ilişkilerinde kendilerine avantaj sağlayacağını ummuşlardır. Ancak bu durumun kendi özerkliklerini ne ölçüde azaltacağını tam olarak ngrememişlerdir. Öte yandan hem Fransızlar hem de İngilizler, geleneksel liderleri yönetme hakkına sahip kişileri atamanın bu hedefe ulaşmada faydalı olduğunu fark etmişlerdir. Temel strateji, sömürge yönetiminin bir parçası olarak orta düzeyde araçlar güçlendirilerek yönetimin yeterince büyük fakat tehdit oluşturmayacak kadar küçük alanlarda verimli hale getirilmesi idi (Baldwin, 2016, ss. 29-30).

Geleneksel merkezietçi toplumlarda yöneticilerin toplum tarafından meşruiyeti güçlü olduğundan dolayı sömürgeci yönetimler, yüzyıllardır devam eden hiyerarşik yapıyı dağıtma yoluna gitmiştir. Böylece eski krallar, daha önce kendilerine bağlı olan alt şeflerle aynı statüye indirilmiştir. Buna karşılık merkezietçi olmayan toplumlarda ise sömürgeci devletler, hiyerarşik yapıyı getirmeye çalışmıştır. Böylece köy düzeyindeki yöneticileri, daha yüksek seviyedeki şeflere tabi hale getirmiştir. Hatta böyle bir otorite yapısı daha önce mevcut olmasa bile bu yapı oluşturulmuştur. Sömürge sınırları, geleneksel hiyerarşileri bozarak st düzey şeflerin alt düzey şeflerle olan bağlantısını koparmıştır. Bu dönemde sömürge güçlerinin müdahalesinden kaçan çok az sayıda geleneksel otorite bulunmaktadır (Englebert, 2000).

Sömürge otoriteleri, geleneksel şeflerin seçilme sürecini de değiştirmiştir. Bazı durumlarda sömürge yönetimi doğrudan müdahale ederek belirli liderleri görevden almış veya belirli kişilerin şef olmasını engellemiştir. Ayrıca sömürge güçleri kuralları resmileştirerek sömürgecilik öncesi kurumların esnekliğini azaltmış ve Afrikalı yöneticiler üzerindeki yerel denetim mekanizmalarını zayıflatmıştır (Kay, 1965). Buna ek olarak sömürgeci güçler, geleneksel otoritelerin yetkilerini genellikle sömürgelerinde standart hale getirmiştir. Bu sayede hem gelir elde etmeyi hem de düzeni sağlamayı amaçlamışlardır. Öte yandan, tüm şeflere vergi toplama ve sömürge projeleri için işgücü düzenleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca şeflerin sadece sömürgecilik öncesi dönemdeki anlaşmazlık çözme rollerini genişleten resmi mahkemeler kurulmuştur. Bu mahkemelerde şefler halklarını yargılayıp para cezası verebilmekteydi. Bu değişiklikler, sömürge yönetiminin sınırlı ama sert güvenlik güçlerini kullanarak şeflerin artan otoritesini desteklemiştir. Bu noktada Boone, sömürgecilik döneminde şeflerin toprak üzerindeki gücünün artmasının onlara düzeni sağlamak için gerekli teşvikleri ve kontrol mekanizmalarını sağlamak amacıyla yapıldığını savunmaktadır (Chanock, 1985).

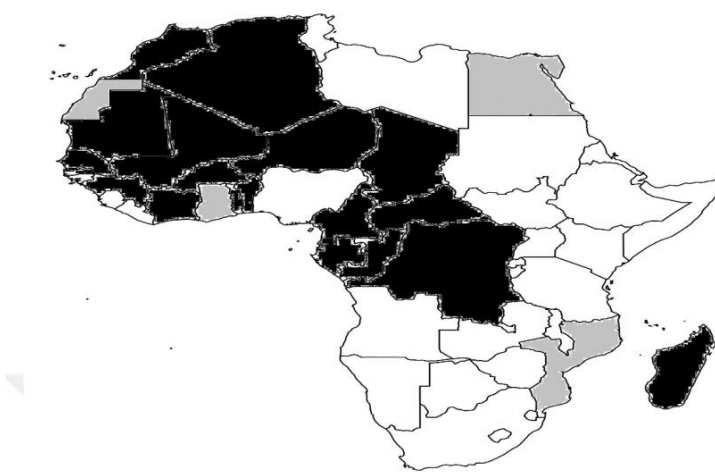
Ayrıca bu dönemde bazı bölgelerde mevcut şefler çeşitli sömürge hükümetleri tarafından tanınırken, şeflerin olmadığı veya ilgili sömürge hükümetine uymayan şeflerin olduğu bölgelerde sömürge yönetimi tarafından yeni şefler atanmıştır. Yerel sömürge yöneticileri ile halk arasına şefleri yerleştirerek onları kendi idari yapılarına entegre etmişlerdir (Ubink, 2008, s. 7). Geleneksel yönetim yapılarının zayıflatılmasının yanı sıra yapay sınırların çizilmesi ve etnik grupların ayrıştırılması sömürgecilik sonrası dönemde birçok Afrika ülkesinde siyasi istikrarsızlık ve kimlik temel krizler yaşanmasına neden olmuştur.

Sömürge rejimlerinin Afrika kıtasında uyguladıkları yönetim biçimleri farklılıklar arz etmekteydi. Örneğin, İngilizler, Nijerya’da dolaylı yönetim sistemini benimseyerek yerel toplulukları yönetmek için geleneksel otoriteleri kullanmıştır. Fransızlar ise Senegal’i doğrudan yönetim sistemini benimseyerek yönetmiştir (Dullah Omar Institute, 2024, s. 23). İngilizler, Afrika’daki bir bölgeyi sömürge haline getirirken karşılaştıkları her yerel güçle savaşmak istememişlerdir. Bunun yerine onları sömürge devlet yapısına dahil etmişlerdir (Rathbone, 2000). Bu süreçte şefi, yönetici bir figür olarak yeniden yorumlamışlar ve şef bulunmayan yerlerde bile atanmasını zorunlu kılmışlardır. İngiliz sömürge yönetimi modeli büyük ölçüde dolaylı yönetim üzerine kurulu olduğundan yerel yöneticilere ihtiyaç duyulmuş ve bu yöneticiler, sömürge idarecileri ile yerel siyaset arasındaki karmaşıklığı dengeleyecek birer yerel yönetici katmanı olarak işlev görmüştür (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 712). İngilizlerin dolaylı yönetim politikasıyla şeflere daha fazla özerklik tanıdığı yönetim modeline karşılık Fransızlar ise doğrudan yönetim politikasıyla Afrikalı yöneticileri yalnızca Fransız

siyasi emirlerini uygulayan memurlar haline getirmiştir. Ancak Boone, yerel elitlere verilen özerklik düzeyinin çoğu zaman imparatorluklar arasında değil, imparatorlukların kendi içindeki farklı bölgelerde de değiştiğini vurgulamaktadır (2003, ss. 43-44).

Fransızlar, ele geçirdikleri bölgelere kademeli olarak yerleşmiş ve yönetimlerini güçlendirmişlerdir. Bu bölgelerde hâlihazırda var olan geleneksel liderlerin varlığına rağmen, sömürge yönetimine daha uyumlu bir idari yapı oluşturmak amacıyla “geleneksel” veya “örfi şefler” olarak adlandıracakları yeni liderleri eğitmiş ve bu bölgelere yerleştirmişlerdir. Bu strateji, yerel halk üzerindeki kontrolü pekiştirmek ve sömürge yönetimini daha etkin bir şekilde sürdürmek için kullanılmıştır. Böylece Fransa idaresindeki şefler, adalet, devleti denetleme ve halkını yönetme gibi geleneksel işlevlerini kaybetmişlerdir (Crowder, 1978). Fransa, ayrıca, sömürgecilik döneminde Afrika’daki kolonilerini sömürge yönetimini merkezileştirmek, idari kontrolü kolaylaştırmak ve ekonomik kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmak amacıyla iki büyük federasyona ayırmıştır: Fransız Batı Afrikası (AOF)¹⁵ ve Fransız Ekvator Afrikası (AEF)¹⁶ (Kizerbo, 1978, s. 489).

Şekil 2. Sömürgecilik Döneminde Afrika’da Bulunan Frankofon Ülkeler

Kaynak: (Osman Türk, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Sahel Bölgesi'nde Aşırılık ve Boko Haram: Çad Cumhuriyeti Örneği, Doktora Tezi, Polis Akademisi, 2024, s. 98).

Mamdani’nin de belirttiği üzere, sömürge düzeni, sömürgecilik öncesi siyasi sistemi ve geleneksel otoritelerin meşruiyetini derinden etkilemiştir. Şeflerin rapor vermesi gereken daha yüksek bir idari yapı empoze edilerek geleneksel liderler yalnızca yerel gerekliliklere yanıt

¹⁵ AOF, 8 bölgeyi bir araya getirmektedir: Fildişi Sahili, Dahomey (şimdiki Benin), Gine (Konakri), Yukarı Volta (şimdiki Burkina Faso), Moritanya, Nijer, Senegal ve Sudan (şimdiki Mali).

¹⁶ AEF, 5 bölgeden oluşmaktadır: Kamerun, Orta Kongo (şu anki Kongo-Brazzaville), Gabon, Bangui Şari (şu anki Orta Afrika Cumhuriyeti) ve Çad.

vermek yerine sömürge yönetiminin taleplerine de uymak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucunda halklarına karşı hesap verebilirliğini kaybeden “idari şefler” ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, yerel halkın sömürge politikalarına tepkisi karşısında, şefler sömürge idaresinden istikrarlı bir destek görme konusunda güvenceye sahip değildi. Bu durum, onları hem sömürge otoritelerine hem de kendi topluluklarına karşı hesap verme zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmış ve oldukça hassas bir yönetim pozisyonuna sürüklemiştir. Nitekim bu koşullar altında geleneksel şefler, toplumsal meşruiyetlerini korumak adına toplumun çıkarlarına öncelik vererek hareket etmişlerdir. Örneğin, şeflerin, vergi toplama gibi halk arasında hoşnutsuzluk oluşturan görevlerdense, anlaşmazlıkların çözümü gibi halkın desteklediği idari işlere daha fazla önem verdikleri görülmüştür (Mamdani, 1996, ss. 52-61).

Bağımsızlık öncesinde siyasi etkisi kademeli olarak sınırlandırılan ülkelerde birisi de Botsvana’ydı. Ülkedeki kgosilerin siyasi etkisi kademeli biçimde sınırlandırılmış, böylece merkezi ve bürokratik devlet yapısının yerleşmesine zemin hazırlanmıştır. Ancak toplumsal meşruiyeti korumak amacıyla kgotla gibi geleneksel sosyo-politik kurumlar varlığını sürdürmüştür. Bu kurumlar, hükümet politikalarının halka aktarıldığı ve aynı zamanda kamuoyu yoklamasının yapıldığı aracı platform rolleri görmüştür (Gulbrandsen, 2012, s. 239; aktaran: Bayram, 2014, s. 82).

13 Mart 1946 tarihli kararnameyle dernek kurma hakkının denizaşırı topraklara da genişletilmesiyle birlikte, (Séze vd., 2012, s. 102) Fransız sömürgelerinde siyasi partiler kurulmaya başlanmıştır. Fransız sömürgelerinde, yerel okullarda eğitim gören Afrikalı yöneticiler bağımsız siyasi hareketler oluşturarak kendi partilerini kurmuşlardır. Geleneksel şefler ise çıkarlarını korumak amacıyla çeşitli dernekler kurmuşlardır (Cooper, 2014). Böylece Sahra Altı Afrika’daki Fransız kolonilerinde üç temel siyasi görüş ortaya çıkmıştır. Fransız yönetimini destekleyenler, sömürge politikalarına karşı mücadele eden siyasi partiler ve kendi çıkarlarını savunan geleneksel şefler. Afrikalı siyasi parti liderleri, şeflerin sömürgecilerle iş birliği yaparak itibar kaybettiklerini düşünse de toplumlar şeflere yakınlık duymaya devam etmiştir. Çünkü şefler, toplumun günlük sorunlarını ana dillerinde dinleyen ve onlara en yakın otoriteyi temsil eden liderlerdi.

2.3. Bağımsızlık Sonrası Dönemde Geleneksel Otoriteler

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika devletlerinde merkezi hükümetlerin geleneksel liderlere yönelik tutumu, siyasi, tarihsel ve kurumsal dinamiklere bağlı olarak farklılık göstermiştir. Geleneksel liderler, bağımsızlık mücadelelerinde önemli roller üstlenmiş olsalar

da bağımsızlık sonrası dönemde merkezi hükümetler tarafından sıklıkla sömürge yönetimleriyle iş birliği yapan aktörler olarak değerlendirilmiştir. Bu algının temel nedeni, sömürgeci yönetimlerin geleneksel liderleri idari mekanizmalarında araçsallaştırarak dolaylı yönetim stratejilerinin bir parçası hâline getirmesidir. Bunun yanı sıra, daha önce de vurgulandığı üzere, bağımsızlık sonrası dönemde merkezi hükümetler, geleneksel liderleri modernleşme ve ulus inşa projelerinin önünde bir engel olarak görmüştür (Buur ve Kyed, 2007, s. 1). Sömürgecilik döneminin sona ermesi, özellikle şeflik kurumu olmak üzere Afrika'nın geleneksel yönetim kurumlarının dönüşümünde bir başka dönüm noktasını temsil etmektedir. Sömürge sisteminin ortadan kaldırılması, şeflerin üst kademelerinin rolünü ve yeni Afrika devletlerinin merkezi otoriteleri ile ilişkilerini belirsiz bırakmıştır. Houphouet Boigny, Sekou Toure, Leopold Senghor ve Kwame Nkrumah gibi Afrika'nın birçok milliyetçi birinci nesil liderleri, şefleri sömürgeci devletlerin görevlileri olarak görmüştür. Bunun bir sonucu olarak pek çok Afrikalı lider, şeflerin yetkilerinin çoğunu ellerinden almaya veya hatta şefliği tamamen ortadan kaldırmaya çalışmış ancak başarısız olmuşlardır (United Nations, 2007, s.8).

Afrika'da bağımsızlık dönemiyle yeni hükümet biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu sistem içerisinde geleneksel otorite yapıları olmadan siyasi yönetim belirlenmiştir. Otoritenin geleneksel biçimlerinin aşıldığı bu dönem, toplumsal yapının yeniden şekillendiği, siyasi iktidarın ve devletin meşruiyetinin sorgulandığı bir döneme işaret etmektedir (Arendt, 1961, s. 91). Afrikalı devletler, yeni bir devlet sistemi oluşturma sürecinde, siyasi yönetim mekanizmaları aracılığıyla bağımsız kimliklerini, milli ve manevi değerlerini kurumsallaştırmaya çalışmışlardır. Ancak bu geçiş süreci, pek çok Afrika ülkesi için siyasal, sosyal, ekonomik ve yönetsel yapılarının yeniden tesis edilmesini gerektiren zorlu ve sancılı bir dönem olmuştur (Banazili ve Ateş, 2022, s. 29).

Bağımsızlık sonrası dönemde Batı merkezli bir yönetişim anlayışını temel alan siyasi ve idari yapılar, yerel kültürel dinamiklerle uyum sağlamakta zorlanmıştır (Erdem, 2022, s. 7). Ihonvbere de bu görüşü destekleyerek birkaç istisna dışında Afrika ülkelerindeki anayasaların halkın doğrudan katılımını sağlayamayan ve toplumsal bağlamdan kopuk metinler olarak kaldığını belirtmektedir (Ihonvbere, 2000, s. 346; aktaran: Erdem, 2022, s. 7). Logan, birçok Afrika devletinin bağımsızlık sonrasında geleneksel otoriteleri dışlayan merkeziyetçi yönetim modellerini benimsediğini belirtmektedir. Ona göre, bu tür merkezi yapıların dışında kalan geleneksel otoriteler, tarihsel süreklilik ve yerel düzeydeki toplumsal meşruiyet zemininde, devletten bağımsız biçimde varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim meşruiyetleri ise devletin onayından değil, toplumsal kabul ve ahlaki otoritelerden kaynaklanmaktaydı (Logan, 2013, s. 2). Bu nedenle birçok Afrika ülkesinde bağımsızlık sonrası dönemde geleneksel

liderlerin yetkilerinin niteliği, kapsamı, kaynakları ile bu liderlerin unvanları ve resmi statüleri, ülkeler ve toplumlar arasında farklılıklar göstermiştir.

Bağımsızlık sürecinde birçok Afrikalı devlet, idari ve siyasi sistemlerin kuruluşunda doğrudan söz sahibi olamamıştır. Afrikalı ülkeler kamu yönetimlerinde, kendi toplumlarında olmayan dinamiklerin dayatılması sonucu ithal edilen sistemleri uygulamaya çalışmışlardır. Bundan dolayı bürokraside etkin ve verimliliği sağlayacak yöntemler gelişmemiştir. Ayrıca bu faktörlerin bir araya gelmesi, üretimden ziyade tüketim amacıyla bir araya gelen toplumlar arasında rant ve ayrıcalıkların nasıl paylaşılacağına ilişkin siyasi savaşların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Banazili ve Ateş, 2022, s. 29) Bütün bunlar Afrikalı ülkelere yönetimsel problemleri beraberinde getirmiştir.

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika'daki bazı ülkelerin kamuoyunda, geleneksel kurumların korunmasının yararlılığı konusunda bir uzlaşma bulunmamaktaydı. Bazı yönetimler ise şefliklerle mücadele etmiştir. (Perrot, 2009, s. 18). Örneğin, Gine'de Sékou Touré, çerçeve yasa rejimi altında 31 Aralık 1957'de "geleneksel şefliği" kaldırmıştır. 1961 yılında ise Senegal ve Mali hükümetleri, sosyalist anlayışa sahip oldukları için geleneksel şeflik sistemini sonlandırmışlardır. Bu üç ülkede geleneksel şeflik sistemi gerici ve çalışan kitlelerin çıkarlarına karşı olan bir kurum olarak görülmektedir. Salifou, Senegal'de şefliğin ortadan kalkmasıyla geleneksel otorite varlığının dini gruplara aktarıldığını bu nedenle Tidjani ve Mouride gibi dini tarikatların önemli bir güce sahip olduğunu belirtmektedir (2007, s. 213).

Gine, Mozambik ve Tanzanya'da da bağımsızlıktan kısa bir süre sonra şeflik makamları yasalarla kaldırılmış, Burundi ve Uganda'da krallar tahttan indirilmiştir. Burkina Faso ve Benin hükümetleri, 1960'lar ve 1970'li yıllarda şeflerin ölümünün ardından yerlerine yenilerinin atanmasını geçici olarak yasaklamıştır. Şeflerin tamamen ortadan kaldırılmadığı Gana ve Zambiya gibi ülkelere ise şeflerin yargısal ve idari yetkileri azaltılarak daha önce sahip oldukları yetkileri resmi mahkemelere veya yerel meclislere devredilmiştir. Ancak bu çabaların çoğu başarısız olmuştur. Zira Afrika'nın pek çok ülkesinde geleneksel liderler mahkeme sistemlerini yönetmeye, toprak tahsis etmeye ve yerel işçi sınıflarını örgütlemeye devam etmektedirler. 1950'lerde ve 1960'larda geleneksel şeflerin pozisyonlarına tutkuyla karşı çıkan aynı hareketlerin liderleri, ülkelerinin demokrasiye geçişleri sırasında şeflerin gücünü aktif olarak arttırmışlardır. Hatta şefler şu anda Afrika'nın daha demokratik devletlerinde daha fazla idari güce sahiptirler (Baldwin , 2016, ss. 3-4).

Gana, Mozambik ve Güney Afrika bu durumun çarpıcı örneklerini sunmaktadır. Gana'da, Kwame Nkrumah hükümeti 1950'lerde geleneksel şeflerin gücünü kırmaya çalışarak önemli şefleri tahttan indirmiş ve toprak üzerindeki yetkilerini yerel yönetimlere devretmiştir.

Ancak 1990'lara gelindiğinde, Gana hükümeti şeflerin toprak tahsis etme hakkını anayasal olarak tanıyarak onların desteğini kazanmaya çalışmıştır. Mozambik'te, FRELIMO¹⁷ hareketi ülkenin uzun süren iç savaşı sırasında şeflere yönelik suikastler düzenlemiştir. Ancak 1990'ların başında Kültür Bakanı Luís Bernardo Honwana, bazı geleneksel yapıları yeniden tesis etmek zorunda kaldığını belirterek şeflerin geri getirilmesi gerektiğini kabul etmiştir. 2000 yılında hükümet, birçok geleneksel lideri sadece tanımakla kalmayıp onlara adaletin sağlanması, polislik, vergilendirme, toprak tahsisi, nüfus kaydı ve kalkınma projelerinin uygulanması gibi görevler de vermiştir. Güney Afrika'da geleneksel liderlere yönelik tutum değişimi de benzer şekilde dikkat çekicidir. 1988 yılında Afrika Ulusal Kongresi (ANC)¹⁸ Ulusal Yürütme Kurulu, soydan gelen makamların kaldırılmasını öngören bir anayasa taslağını onaylamıştır. Ancak on yıldan kısa bir süre sonra parti hem geleneksel şefleri tanıyan hem de Zulu kralı gibi bölgesel monarşilere izin veren yeni bir anayasanın hazırlanmasına öncülük etmiştir (Rathbone, 2000, s. 31).

Tieleman ve Uitermark, Afrika'nın modern devletlerinde şeflik kurumunun devamlılığını veya yeniden güçlenmesini açıklayan iki temel görüş bulunduğunu belirtmektedir. İlk görüş, şeflerin etnik topluluklar içerisindeki kalıcı sosyal, kültürel ve politik önemini vurgulamaktadır. Bağımsızlık sonrası dönemde modern devlet inşası sürecinde şeflerin devre dışı bırakılma çabasının büyük ölçüde başarısız olması, şeflik kurumunun dayanıklı ve köklü bir yapı sahip olduğunu göstermektedir. İkinci görüş ise, şeflerin yönetiminde oynadığı kilit role vurgu yapmaktadır. Tarihsel olarak şefler, sömürge yönetimlerinin yerel vekilleri olarak kritik roller üstlenmişlerdir. Geleneksel otoritenin temsilcileri olarak nüfusun yönetimi ve kaynakların toplanması gibi görevlerle yetkilendirilmişlerdir. Dekolonizasyon süreciyle birlikte bağlam değişse de hükümetlerin kırsal yönetim alanlarında şefleri hâlâ vazgeçilmez bir unsur olarak gördüğü söylenebilir (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 709). Bu görüş, şeflerin yalnızca geleneksel mirasları nedeniyle değil, aynı zamanda devletin yönetim kapasitesini artırmada oynadıkları işlevsel roller nedeniyle de modern devletlerde güçlü konumlarını koruduklarını öne sürmektedir.

Her ülkenin kendine özgü yerel dinamikleri ve siyasal-toplumsal etkileşim biçimleri bulunmaktadır. Örneğin, Mali'de devlet dışı silahlı gruplar ile geleneksel otoriteler arasındaki etkileşim, farklı bir dinamik oluştururken; Libya'da değişen bölgesel durumlar, yerel yönetim

¹⁷ Mozambik Kurtuluş Cephesi (Frente de Libertação de Moçambique), Mozambik'in Portekiz sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesini yürüten ve daha sonra ülkeyi yöneten siyasi partidir.

¹⁸ Apartheid rejimine karşı uzun yıllar mücadele eden Afrika Ulusal Kongresi, 1994 yılında Nelson Mandela'nın cumhurbaşkanı seçilmesiyle sonuçlanan ilk demokratik seçimleri kazanmıştır.

sistemlerini farklı etkilemektedir. Nijer’de ise birden fazla kabile ve etnik grubun varlığı, toplumlar arası ilişkileri daha karmaşık hale getirmektedir (Molenaar vd., 2019, s. 150). Bu farklılıklar, her ülkenin geleneksel liderlik yapılarının toplumsal ve siyasal düzenle kurduğu ilişkinin farklı bağlamlarda ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Birçok Afrika ülkesi geleneksel otoritelerin statülerini farklı şekilde tanımışlardır. Örneğin; yukarıda bahsedildiği gibi bağımsızlığın ilk dönemlerinde Zambiya’daki geleneksel liderlerin ellerindeki yetkiler alınmaya çalışılmış fakat günümüzde, geleneksel liderlerin yerel konseylerde oy kullanma hakkı dahi bulunmaktadır (Dullah Omar Institute, 2024, s. 24). Botswana ise Westminster tipi parlamenter sistemi benimseyerek sekiz Tswana kabilesini temsil eden bir danışma organı (House of Chiefs) kurmuştur. Ayrıca Botswana, Roma-Hollanda hukukunu geleneksel kabile hukuku ile harmanlayan melez bir hukuk sistemi tesis etmiştir. Böylece geleneksel kurumlarla, modern/Batılı kurumların bir arada oluşunu sağlamış, merkezi hükümetin meşruiyetini pekiştiren pragmatik bir strateji izlemiştir (Bayram, 2014, s. 82).

Ayrıca bu durum anayasa ile de tanınmaktadır (Dullah Omar Institute, 2024, s. 24). 1996 tarihli Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası’nın 12. bölümünde de geleneksel liderlerin rolüne dair şu bilgiler yer almaktadır:

- (1) Ulusal mevzuat, yerel toplulukları etkileyen konularda, yerel düzeyde bir kurum olarak geleneksel liderliğe bir rol tanıyabilir.
- (2) Geleneksel liderlikle ilgili konular, geleneksel liderlerin rolü, örfi hukuk ve örfi hukuk sistemine tabi toplulukların gelenekleri ile ilgili meselelerde;
 - (a) ulusal veya eyalet düzeyindeki mevzuat, geleneksel liderler meclislerinin kurulmasını öngörebilir ve
 - (b) ulusal mevzuat, geleneksel liderler konseyinin kurulmasını düzenleyebilir (South African Government, 1996).

Bazı Afrika ülkelerinde ise krallık veya şeflik tamamen ortadan kaldırılmıştır. Örneğin, Madagaskar’da Merina monarşisi Nisan 1897’de Fransız sömürgeciler tarafından kaldırılmış, Burundi’de ise 1966 askeri darbesini takiben monarşi sona erdirilmiştir. Ancak monarşilerin geri dönüşsüz bir şekilde yok edildiği devletlerde bile son zamanlarda krallık imajının yeniden belirdiğini söyleyen Perrot, buna örnek olarak Madagaskar’daki Andriana ve Burundi’deki Baganwa topluluklarını vermektedir (Perrot, 2009, ss. 18-20). Bağımsızlık sonrası ikinci nesil Afrika liderleri arasındaki yeni bazı seçkinler de meşruiyetlerini arttırmak için, geleneksel liderleri kendi saflarına katmaya çalışmışlardır (United Nations. 2007, s. 8). Zira geleneksel otorite, seçilmiş görevlilerin devlet kurumlarında sağlayamadığı güven verici bir tür kurumsal istikrarı ve güveni topluma verebilmektedir (Cheka, 2008, s. 67).

Bako-Arifari ve Le Meur, “Sahra Altı Afrika’da Şeflikle İlgili Ulusal Politikaların Tipolojisi” başlıklı çalışmalarında, dört temel ideal şeflik modeli tanımlayarak bu kurumsal yapıların çeşitliliğini sistematik biçimde ortaya koymuşlardır.

Tablo 2. Sahra Altı Afrika’da Şeflikle İlgili Ulusal Politikaların Tipolojisi

Şeflik Tipi	Tanımı / Özellikleri	Uygulandığı Ülkeler /Dönem
Entegrasyon Modeli	Fransız sömürge modeline dayalıdır. Geleneksel liderler, merkezi yönetimle bütünleştirilerek devlet mekanizmasının bir parçası hâline getirilmiştir.	Nijer, Togo, Kamerun, Sierra Leone
Birlik / Kontrollü İkilik Modeli	Şeflik danışma rolünü sürdürür. Belirli alanlarda yürütme işlevleri de üstlenir. Devletle iş birliği içinde, kısmen resmi bir rol taşır.	1970’lerden itibaren Gana, Nijerya; 1990 sonrası Namibya, Mozambik, Zimbabwe
Dışlanma Modeli	Geleneksel liderler başlangıçta tamamen dışlanmış, resmi olarak tanınmamıştır. Bu model genellikle devrimci ve merkezizetçi yönetimlerde görülür.	1958 Gine, 1974 sonrası Etiyopya, 1975 Mozambik, 1984 Burkina Faso, 1994’e kadar Uganda
Gayri Resmi Hale Getirme / İstikrarsızlaştırma Modeli	Geleneksel liderler siyasi rol üstlenmeden tanınır; ancak kurumsal olarak zayıflatılır. Şeflik hoş görülür fakat etkisizleştirilir.	1990’larda Uganda ve Burkina Faso

Kaynak: Bako Afari ve Piere-Yves Le Meur, Le Retour des rois–Les autorités traditionnelles et l’Etat en Afrique contemporaine, Karthala, 2005.

Şefler, tarih boyunca resmi ve bürokratik devlet kurumlarıyla karşılıklı bağımlılık içinde olmuştur. Bu süreçte şeflik kurumu, modern devletin dinamiklerine uyum sağlayarak dönüşüm geçirmiştir. Örneğin, Gana’da şefler, ulus-devletin bir parçası hâline gelmiş ve aynı zamanda devlet, şeflik sisteminin taşıyıcısı konumuna gelmiştir. Bununla birlikte şeflik kurumunun birçok yönü ve günümüzdeki uygulamaları Weberyen anlamda geleneksel otoritenin Ganalılar gözündeki meşruiyetini temelden zayıflatmamıştır. Aksine şeflik kurumu, devletin kurumsal yapısının bir parçası haline gelmiştir. Gana’da devlet, şefleri meşru bir otorite olarak tanımakta, yetki alanlarını ve bölgelerini belirlemekte ancak kurallar ve düzenlemeleri kesin sınırlarla çizmek yerine esnek bırakmaktadır. Bu durum şeflere dinamik ve karmaşık yerel koşulları

kendi takdirlerine göre yönetme imkânı sunmakta ve modern devlet ile geleneksel otorite arasında işlevsel bir ortaklık oluşturmaktadır (Tieleman ve Uitermark, 2019, ss. 710-719).

Geleneksel liderlerin otoritelerinin yeniden yükselişi üç ana eğilim doğrultusunda gerçekleşmiştir. Birincisi, yerel organizasyonların ve geleneksel liderlerin daha geniş ekonomik ağlara entegre olarak siyasi güçlerini artırmalarıdır. Örneğin, Gana'daki Asante şefliği, doğal kaynaklarla ilişkili ekonomik ve kültürel sermayesini kullanarak ulusal siyasette etkili olmuştur. İkincisi, geleneksel liderler devletin yerine veya tamamlayıcısı olarak mahkeme yönetimi, vergi toplama ve güvenlik sağlama gibi işlevleri üstlenmiş, özellikle devlet otoritesinin zayıf olduğu bölgelerde etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Örneğin, Kongo ve Sierra Leone'deki isyan dönemlerinde bu duruma sıkça rastlanmıştır. Üçüncüsü ise geleneksel liderlerin rolünü resmi olarak tanıyan yasalar ve reformlarla bu otoritenin devlet yönetimine dâhil edilmesidir. Gana, Güney Afrika ve Nijer gibi ülkeler bu kapsamda yasal düzenlemeler yapmıştır (Buur ve Kyed, 2007, s. 2).

Ayrıca geleneksel liderler, Afrika'daki kırsal bölgelerdeki yönetim yapılarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Von Trotha'nın belirttiği gibi, sivil şeflik altındaki şefler ve köy başkanları, yerel çıkarların tartışıldığı ve dile getirildiği bir forum oluşturmaktadır. Böylece devleti yerel toplulukların çıkarları hakkında bilgilendirmenin yanı sıra kırsal nüfusun sadece kalkınma faaliyetleri ve kamu hizmetlerinin dağıtımında değil, aynı zamanda ulusal siyasi süreçte de aktif katılım için harekete geçirilmesinde değerli bir kaynak oluşturabilmektedirler (United Nations, 2007, s. 22).

Günümüzde geleneksel otoriteler, özellikle bazı bölgelerde resmi devletin yokluğunda, tamamlayıcı rolleriyle güçlü ve etkili olmaya devam etmektedir. Bu durum birçok merkezi hükümeti rahatsız etse de aynı zamanda geleneksel liderleri yönetime dahil etmek zorunda bırakmaktadır (Dullah Omar Institute, 2024, s. 23). Örneğin, Benin Cumhuriyeti'nde, 1982 yılında kurulmuş olan Afrika Kùltürleri (Les Cultures Africaines) adlı kuruluş, geleneksel liderlerin, özellikle de “özgün ve gerçek temsilciler” olarak kabul edilen şeflerin ve kralların savunucusu olarak kendini kabul ettirmiştir. Afrika Kùltürleri, Benin Kralları Konseyi'nin oluşturulması yoluyla şefliğin rehabilitasyonu ve restorasyonu için bir strateji geliştirmiştir etmiştir (Afari ve Le Meur , 2005).

Şeflerin modern yönetim sistemine entegre edilme biçimleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de en yaygın biçim, parlamentoda büyük ölçüde danışma rolü olan bir üst meclisin (şefler meclisi) oluşturulmasıdır. Örneğin, Namibya'daki Geleneksel Liderler Konseyi, çoğunlukla ortak arazilerin kullanımıyla ilgili konularda Cumhurbaşkanı'na tavsiyelerde bulunan bir organdır (United Nations, 2007, s. 23). Geleneksel liderler, toplumda başka önemli

işlevler de üstlenmektedir. Örneğin, örfi mahkemelerde hızlı, düşük maliyetli ve anlaşılır çözümler sundukları için uyuşmazlık çözümünde tercih edilen aktörlerdir. 1997'de Botsvana'daki örfi mahkemeler ülkenin ceza ve hukuk davalarının büyük bir kısmını üstlenmiştir. Ayrıca doğal kaynakların yönetiminde aktif rol oynayarak çevresel dengeyi koruma, araziye adil erişimi sağlama ve sosyal güvenlik mekanizmalarını destekleme gibi roller de üstlenmektedirler (Sharma, 1997, s. 41)

Ayrıca geleneksel liderler, toplumlarında önemli bir siyasi güç olarak varlıklarını sürdürmektedir. Hükümet ile yerel halk arasında aracı görevi gören geleneksel liderler, kaynaklar ve insanlar üzerindeki kontrolleri sayesinde kendi toplumlarında etkin bir seçim ve genel nüfuza sahip olarak hesaba katılması gereken birer siyasi güç olmuşlardır. Merkezi hükümetler, geleneksel liderleri siyasi ve idari olarak merkeze entegre ederken, geleneği, hükümet gücü için sembolik ve meşrulaştırıcı bir kaynak olarak kullanmışlardır. Ayrıca belirli şeflerin konumlarını yükselterek onlara yerel ve ulusal düzeyde siyasal sistemde roller vermiştir. Örneğin, Nijer ve Togo'daki geleneksel otoritelerin ulusal dernekleri, hükümetlerin danıştığı önemli siyasi yapılar arasındadır. Botsvana'da Şefler Meclisi, iki meclisli parlamentonun danışma organı olarak görev yapmakta ve örf-adet hukuku ile ilgili yasa tasarılarını değerlendirmektedir (Ubink, 2008, ss. 16-23). Kamerun'da da geleneksel otoriteye ilişkin yasal çerçeve, geleneksel otoriteyi tanıyan ve ona roller tahsis eden 1977 tarihli kararname ile belirlenmektedir. (Cheka, 2008, ss. 69-76).

Geleneksel liderlerin idari gücüne dair en kapsamlı veriler, 2008 veya 2009 yıllarında Sahra Altı Afrika'nın en demokratik ülkelerinde ve bazı yeni demokrasilerinde gerçekleştirilen Afrobarometer anketinden elde edilmiştir. Bu anket kapsamında katılımcılara geleneksel liderlerin gücü ve etkisi hakkında çeşitli sorular sormuştur. Aşağıdaki tabloda nüfusun şeflerin yönetimde, toprak tahsisinde, anlaşmazlık çözümünde ve vergi toplamadaki etkisine dair görüşlerini içeren verileri gösterilmektedir (Baldwin, 2016, s. 33).

Tablo 3. Afrika'daki Kırsal Bölgelerde Şeflerin Yetki Oranları (2008-2009)

Devlet	Yönetim'de Az Etki Sahip Olanların Oranı (%)	Yönetim Büyük Etkiye Sahip Olanların Oranı (%)	Arazi Tahsisinden Birincil Sorumlu Olanlar (%)	Yerel Anlaşmazlıkları Çözmekten Birincil Sorumlu Olanlar (%)	Gelir Vergisi Toplamaktan Birincil Sorumlu Olanlar (%)
Benin	44	14	19	13	2
Botsvana	76	50	27	79	5
Burkina Faso	60	32	23	27	3
Gana	76	47	72	60	5
Kenya	54	41	22	56	2
Lesotho	70	53	39	78	3
Liberya	70	40	16	33	3
Malavi	74	52	66	57	4
Mali	60	36	46	47	14
Mozambik	74	51	—	—	—
Namibya	55	23	28	26	5
Nijerya	59	37	24	32	5
Senegal	52	25	20	33	14
Güney Afrika	51	19	34	23	5
Tanzanya	7	9	2	5	0
Uganda	47	18	32	29	5
Zambiya	62	45	46	53	6
Zimbabve	79	49	60	68	6

Kaynak: Afrobarometer. (2008). Afrobarometer Round 4 Survey. www.afrobarometer.org aktaran: Baldwin, The paradox of traditional chiefs in democratic Africa. Cambridge University Press, 2016, s. 33.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, toplumun %61'i yönetimde en az etkiye sahipken, %34'ü büyük bir etkiye sahiptir. Arazi tahsisinden birincil sorumlu olanların oranı %35, yerel anlaşmazlıkları çözmekten birincil sorumlu olanların oranı %42, gelir vergisi toplamaktan birincil sorumlu olanların oranı ise %5'tir.

Şeflik konumunun nasıl gelişeceği kısmen şefin kabiliyetlerine bağlıdır (Van Dijk ve Van Rouveroy van Nieuwaal, 1999). Geleneksel şefler, günümüzde genellikle seçimle gelmemektedirler. Şeflerin, güçlerini sınırlayan resmi denetimler oldukça azdır. Şefler genellikle yönetici ailelerden miras yoluyla göreve gelmekte ve ömür boyu hüküm sürmektedirler. Güçleri ve meşruiyetleri bir yönden karmaşıktır. Yalnızca toprak kontrolü, etnik liderlik veya sömürgecilik öncesi yönetim yapılarıyla açıklanamamaktadır. Güçlerinin derecesi, yerel sosyal ve ekonomik ağlara ne kadar entegre olduklarına bağlıdır. Şeflerin baskıcı gücü olabilmektedir. Ancak otoriteleri genellikle performans meşruiyetine yani topluluklarına mal ve hizmet sağlayabilme kabiliyetlerine dayanmaktadır (Williams, 2010).

Afrika'daki geleneksel liderler, birçok toplumda alternatif bir yasal otorite olarak işlev görmektedir ve ulusal yasa değişikliklerine karşı bir direnç merkezi oluşturmaktadırlar. Bu direnç, özellikle toprak mülkiyeti sistemine dayalı güç yapıları üzerinden şekillenmektedir. Bu idareler, toprakların kullanım haklarını, genellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştiren ve kadınları ikincil konuma iten geleneksel normlar çerçevesinde dağıtmaktadır (Mwesigye vd. 2020; aktaran: Abukan, 2023, s. 74).

2.4. Geleneksel Otoritelerin 1990'lardan İtibaren Yeniden Ön Plana Çıkması

1990'ların başından itibaren, “yeniden gelenekselleşme” olarak adlandırılan bir dalga, geleneksel otoritenin olumsuz bir güç olarak sınırlandırılması politikasını tersine çevirmiştir. Sahra Altı Afrika'daki birçok ülkede bu dalga, geleneksel otoritenin yerel yönetimde, kalkınmada ve ulusal siyasette giderek artan rolünü yansıtan kademeli bir yeniden yükselişi ve genişlemeyi ifade etmektedir. Geleneksel liderler, çeşitli yollarla devlet inşası ve demokratikleşme süreçlerine giderek daha fazla dâhil edilmekte ve bazı durumlarda resmi olarak tabandan gelen bir yönetim biçiminin bir parçası hâline gelmektedir. Örneğin, Gana'da geleneksel liderler ulusal parti siyasetinde özellikle etkili bir konumda bulunurken; Sierra Leone ve Fildişi Sahili'nde önde gelen ulusal politikacılar, partilerinin siyasi gücünü artırmak için geleneksel otoritelerle olan bağlantılarını büyük ölçüde kullanmaktadır. Hatta bazı durumlarda bu politikacıların kendileri de baş şef konumundadır (Buur ve Kyed, 2007, ss. 2, 30).

1990'lardan bu yana çok sayıda Afrika ülkesi şeflerinin konumunu güçlendirerek resmileştirmiştir. Bu süreç, birçok Afrika ülkesinde geleneksel liderler için yeni kamusal alanların açılmasını sağlamış ve onların siyasi arenada yeniden etkili aktörler hâline gelmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca devletin giderek karmaşılaşan ve iç içe geçen küresel düzen içerisinde bir aktör olarak konumlandırılması eğilimi, geleneksel otoritelerin modern yönetim mekanizmalarıyla daha fazla bütünleşmesini desteklemiştir (Ubink, 2008, ss. 10, 14).

Geleneksel otoritelerin yeniden güç kazanması, büyük ölçüde 1990'lardaki küresel neoliberal ekonomik dönüşümlerle ve Afrika'da kimlik politikalarının yeniden şekillendirilmesi süreciyle eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir (Ainslie ve Kepe, 2016, s. 20). Bu dönemde geleneksel liderler, merkezi bürokratik yapıların zayıf kaldığı devletlerde, seçilmiş siyasal aktörlerin ve kamu kurumlarının yeterince müdahil olamadığı kırsal sorunlara çözüm üretme işlevini üstlenmişlerdir. Bu işlevselliği mümkün kılan temel unsur, makamlarının görece kalıcılığının sağladığı uzun vadeli perspektif sayesinde, toplumsal meselelerin çözümünde

yerel kurumlara yönelik sürdürülebilir yatırımları teşvik edebilmeleridir (Baldwin, 2016, s. 5). Böylece geleneksel otoritelerin topluluklar içinde meşruiyetlerini pekiştirmelerine ve modern yönetim yapılarıyla yeniden bütünleşmelerine olanak sağlanmıştır.

Örneğin, Buganda Krallığı, Uganda yüzölçümünün dörtte birini kapsamakta ve nüfusun %17'sini barındırmaktadır. Ekonomik açıdan ülkenin en zengin bölgelerinden biri olup, başkent Kampala da eski Buganda kraliyet başkentinin üzerine inşa edilmiştir. Uganda'nın bağımsızlıktan sonraki ilk devlet başkanı Milton Oboté'nin 1966 yılında monarşiyi kaldırmasına rağmen, 1986'da Yoweri Museveni'nin iktidara gelmesiyle krallık yeniden tesis edilmiştir. Bugandalılar krallarını kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Uganda Cumhuriyeti, cumhuriyetçi yönetim ile monarşi arasında bir uzlaşmanın ürünü olarak varlığını sürdürmektedir. Museveni'nin geleneksel şefleri tanınması ve Buganda Kralı'nın katkılarının ülkeye istikrar getiren neo-gelenekselci bir süreci başlattığı söylenmektedir (Medard, 2003, s. 361).

1960'larda birçok geleneksel lider okuma yazma bilmezken, günümüzde kral ve şeflerin önemli bir kısmı, göreve gelmeden önce farklı kariyer deneyimlerine sahip olmaktadır. Günümüzdeki geleneksel liderlerin, kamu hizmeti, yönetim, diplomasi veya akademik alanlarda deneyim kazandıkları görülmektedir. Ayrıca bazıları özel sektörde dahi çalışmıştır. Örneğin, Asante Kralı II. Osei Tutu, göreve gelmeden önce Londra'da ithalat-ihracat sektöründe kariyer yapmıştır (Perrot, 2009, s. 19). Bu durum geleneksel liderlerin günümüz dünyasında değişen rolleri ve daha profesyonel bir kimlik kazanmaları açısından dikkat çekicidir.

Afrika'daki başarısız devlet örnekleri, geleneksel liderlerin etkisinin artacağına dair yanlış bir algıya yol açabilmektedir. Oysa geleneksel otoritelerin yeniden canlanması, genellikle işleyen bir devlet aygıtına sahip ve demokratik olarak seçilmiş konseylerle rekabet eden yerel kurumların bulunduğu ülkelerde gerçekleşmiştir. Güney Afrika, Uganda, Malavi ve Gana bu duruma örnektir. Bu süreç, kültürel çeşitlilik, çoğulculuk, demokrasi ve topluluk katılımı gibi küresel eğilimlerle şekillenmektedir. Ayrıca Sahra Altı Afrika'daki son demokratik geçişlerle örtüşerek yönetim pratiklerinde geleneksel otoritelerin rolünün yeniden değerlendirilmesine imkân tanımaktadır (Buur ve Kyed, 2007).

Englebert'in geniş çaplı ülke analizleri ve geleneksel liderliğe ilişkin yasalar incelendiğinde de geleneksel liderlerin yasal statülerini genişletme konusunda en istikrarlı adımları atan ülkelerin aslında “başarısız devletler” değil, daha güçlü devletler olduğu görülmektedir. Örneğin, güçlü ve kapsamlı bir devlet aygıtına sahip olan Güney Afrika, 1996 yılında ANC tarafından hazırlanan anayasa ile geleneksel liderlere geniş kapsamlı anayasal

koruma sağlamıştır (Buur ve Kyed, 2007, ss. 5-6). Ayrıca bu anayasa geleneksel otoritelere yönetsel olarak kurumsal bir zemin tanımış ve eyalet ile ulusal düzeyde temsil yapıları öngörmüştür. 183. madde, eyalet yasama organlarını Geleneksel Liderler Meclisi kurmakla yükümlü kılarken; 184. madde, ulusal düzeyde 20 üyeden oluşan bir Geleneksel Liderler Konseyi'nin oluşturulmasına olanak tanımıştır. 212. madde ise, geleneksel liderliğe yerel yönetişimde rol verilmesini düzenleyerek merkezi hükümete bu yapının yetki sınırlarını belirleme yetkisi tanımıştır (Eyryce Tepeciklioğlu, 2013, s. 101).

1996 tarihli Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası, yalnızca temel hak ve özgürlükleri güvence altına alarak demokratikleşme sürecini kurumsallaştırmakla kalmamış, aynı zamanda geleneksel liderlik kurumunu anayasal bir statüye kavuşturarak yerel yönetişimde tarihsel sürekliliği sağlamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, anayasada geleneksel liderlere ayrılan bölüm, bu liderlerin resmi olarak tanınmasını sağlamış, böylece yerli yönetim biçimlerinin meşruiyetini kabul ederek onları günümüz devlet yapısı ile uyumlu hâle getirmeyi amaçlamıştır (South African Government, 1996). Bu durum, özellikle kırsal kesimlerde geleneksel liderlerin sosyal ve kültürel etkisinin sürdüğü topluluklarda, devlet otoritesi ile yerel meşruiyet arasında bir köprü kurulmasına olanak tanımıştır.

Ayrıca 2003 tarihli “Geleneksel Liderlik ve Yönetim Çerçeve Yasası,” geleneksel liderliğin örfi hukuk ve uygulamalara uygun şekilde yeniden güçlendirilmesi için devlet desteği sunmaktadır (Buur ve Kyed, 2007, ss. 5-6). Güney Afrika'nın 1996 Anayasası, Bu hükümler, merkezi yönetim ile geleneksel yapılar arasında kurumsal bir bağ kurarak, anayasal düzeyde esnek ama kapsayıcı bir model sunmuştur.

Sadece Afrika hükümetleri değil, aynı zamanda uluslararası kurumlar ve bağışçı ülkeler de geleneksel otoritelere yeniden ilgi göstermişlerdir. Geleneksel liderler uluslararası forumların gündeminde üst sıralarda yer almaktadır. Buna örnek olarak Dünya Bankası'nın Gana'daki “Geleneksel Yetkililerle Ortaklıkları Teşvik Projesi” (2003-2006) verilmektedir. Bugün Afrika'yla ilgili pek çok konferansta geleneksel otoriteler konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınmakta, geleneksel otoritelerin heyetleri, yurtdışı seyahatleri sırasında düzenli olarak yabancı hükümetler veya politikacılar tarafından kabul edilmektedir (Ubink, 2008, s. 11).

1990'lardan itibaren seçimlerin yaygınlaşmasıyla birlikte Sahra Altı Afrika'da demokratik siyaset güç kazanmış, birçok ülkede iktidar değişimleri seçim yoluyla mümkün hâle gelmiştir. Bu süreç, geleneksel liderlerin siyasi etkisini artırmıştır. Rekabetçi seçimler, şeflerin gücünün yeniden artmasına yol açmış ve geleneksel liderler günümüzde Afrika'nın daha demokratik ülkelerinde daha fazla güce sahip olmuştur (Baldwin, 2016, ss. 4-7) .

Günümüzde resmi olarak Afrika'daki geleneksel liderler, güçlerini merkezi hükümetlerin idaresinin gölgesinde kullanmaktadır. Örneğin, Gana'da hükümet, hukuki çerçevesini geliştirip bürokratik yapısını inşa ederken şefleri, devlet ağlarına entegre etmiştir. Gana hükümeti, 2005 yılında, şefler üzerindeki kontrolü sıkılaştırmak, liderlik devri ve arazi sınır anlaşmazlıklarını azaltmak ve belirsizliği en aza indirmek amacıyla Şeflik ve Geleneksel İşler Bakanlığı'nı kurmuştur. Geleneksel otoritenin resmi devlet yapılarıyla uyumlu hale getirilmesini sağlamakla görevlendirilen bu bakanlık, artık şeflerle birlikte çalışacak bürokratları atamaktadır (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 713). Ancak bu durum ülkeden ülkeye önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Yaşanan otorite kayıplarına rağmen varlıklarını devam ettiren geleneksel liderler, anlaşmazlık çözümü, doğal kaynakların yönetimi, yerel kalkınma ve geleneksel dini görevler de dahil olmak üzere örf ve âdet hukukuyla düzenlenen önemli işlevleri yerine getirmektedir. (Ubink, 2008, ss. 7, 19). Günümüzde geleneksel kurumun en yaygın yapıları güç ve otorite sırasına göre krallar-sultanlar, şefler, yöneticiler ve köy şefleridir (muhtarları). Örgütlenme biçimleri sayesinde geleneksel liderler, kıtanın birçok kırsal bölgesinde halkla direk iletişim kuran kişilerdir (Dullah Omar Institute, 2024, s. 23).

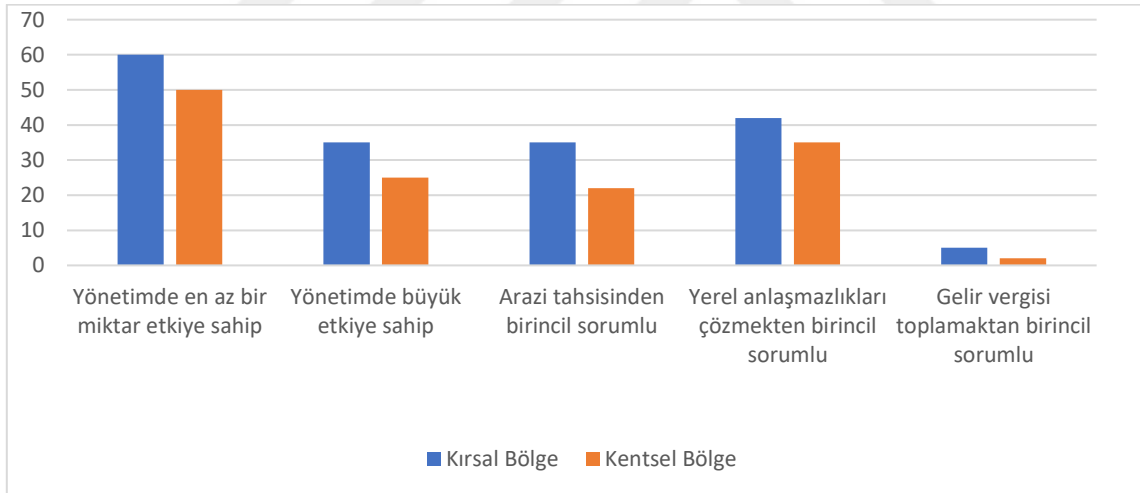
Güney Afrika'daki geleneksel otoriteler, tanınmak ve meşruiyetlerini pekiştirmek adına ellerindeki fırsatları ve kaynakları stratejik bir şekilde kullanmışlardır. Bu süreçte geleneksel otoriteler, ülkenin siyasi ortamında yalnızca sembolik figürler olarak kalmamışlardır. Ülkede 1994'ten sonra geleneksel otoritelerin köreleceği ve yavaş yavaş yok olacağı yönündeki yaygın beklentinin aksine, giderek daha güçlü hale gelmişlerdir. Özellikle kırsal alanlardaki işlevsiz yerel yönetimden duyulan rahatsızlık, geleneksel otoritelerin konumunun güçlenmesini sağlamıştır. Nitekim Inkatha Özgürlük Partisi'nin (IFP)¹⁹, geleneksel liderliğin anayasal düzlemde tanınmasına yönelik talebi, 1993 Geçici Anayasası'nda ülkenin kültürel yapısını muhafaza etme hedefiyle karşılık bulmuştur. Bu talep, yalnızca geleneksel otoritelerin hukuki statüsünü güvence altına alma amacını taşımamaktadır. Aynı zamanda Zulu kralının ulusal düzeydeki siyasi ağırlığını artırma yönünde stratejik bir hamle olduğu da görülmektedir. IFP'nin temel argümanı, birçok bölgede geleneksel yönetim biçimlerinin ve örfi hukuk sistemlerinin toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası olarak varlığını sürdürdüğüdür. Bu yaklaşım, anayasal geçiş sürecinde meşru bir uzlaşma zeminine dönüşmüş ve geleneksel kurumların hukuki konumunu belirleyen düzenlemeler, anayasal güvenceye kavuşturulmuştur (Eyric Tepeciklioğlu, 2013, s. 101).

¹⁹ Inkatha Freedom Party (Inkatha Özgürlük Partisi), Zulu etnik grubunun çıkarlarını savunan bir siyasi partidir.

ANC hükümeti, geleneksel otoritelerin yeniden varlıklarını arttırdığı bir zamanda özellikle kırsal bölgelerde geleneksel otoritelerin desteğini almak için çalışmalar yapmıştır. Nitekim ANC, uyguladığı bu politikalar ile şeflerin rollerini kullanarak 18 bölgede siyasi destek kazanmıştır. Böylece ANC iktidara geldikten sonra 1996 yılında Anayasası'nda geleneksel otoritelerin resmi olarak tanınmasını sağlamıştır. Güney Afrika'da merkezi hükümetin geleneksel liderlere yüklediği anlam her geçen gün arttığı için 2010 yılında geleneksel otoriteler için ulusal olarak Kooperatif Yönetişim ve Geleneksel İşler Dairesi (COGTA) kurulmuştur. COGTA'nın adı daha sonra Geleneksel İşler Departmanı (DTA) olarak değiştirilmiştir²⁰ (Ainslie ve Kepe, 2016, ss.19-27).

Geleneksel liderlerle ilgili yapılan 2008 tarihli bir araştırma, Sahra Altı Afrika'da yürürlükte olan anayasalar ile bağımsızlık dönemindeki anayasalardan elde edilen verilerle hazırlanmıştır. Bu veriler, bağımsızlık dönemine ait anayasaların %41'inin şeflerden bahsettiğini ve %15'inin onları koruduğunu, buna karşın günümüz anayasalarının %41'inin şeflerden bahsettiğini ve %24'ünün onları koruduğunu göstermektedir (Baldwin , 2016, s. 55).

Şekil 3. Günümüz Afrika'sında Şeflerin Kırsal ve Kentsel Bölgelerdeki Yetki Alanları

Kaynak: (Afrobarometer anketi 2008, s. 9; aktaran: Kate Baldwin, The Paradox of Traditional Chiefs in Democratic Africa, Cambridge University Press, 2016, s. 40).

3 numaralı şekilde de görüldüğü üzere, şefler genellikle kırsal alanlarda daha etkili aktörler olarak görülmektedir. Kırsal ve kentsel bölgelerden katılımcıların yaklaşık %50'si geleneksel liderlerin yönetimde belirli bir düzeyde etkili olduğunu düşünmektedir. Bununla

²⁰ COGTA (Department of Cooperative Governance and Traditional Affairs), Güney Afrika'da hem kooperatif yönetim hem de geleneksel otoriteler alanında merkezi hükümetin temel kurumlarından biridir. Kuruluş amacı, demokratik yerel yönetim ile geleneksel liderlik yapıları arasında uyumlu ve işlevsel bir ilişki kurmaktır.

birlikte, şeflerin arazi tahsisi ve anlaşmazlık çözümündeki rolleri kırsal bölgelerde daha belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Öte yandan, şeflerin vergi toplama yetkisi hem kırsal hem de kentsel alanlarda oldukça sınırlıdır.

Daha önce de belirtildiği üzere, geleneksel otoritelerin temel rollerinden biri merkezi hükümet ile yerel halk arasında arabulucu olarak hareket etmek ve böylece yerel düzeyde istikrara katkıda bulunmaktır. Nitekim birçok Afrika ülkesinde geleneksel liderler, bu iki kesim arasında önemli bir aracı pozisyonunda bulunmaktadır. Öte yandan, geleneksel liderler, hükümette yerel halkı temsil ederek halkın kamusal alana girmesinde aracı rol oynamaktadır. Örneğin, Burkina Faso'da 13 Aralık 1998'de gazeteci Norbert Zongo'nun öldürülmesiyle ortaya çıkan krizi çözmek amacıyla devlet başkanı tarafından oluşturulan Bilge Kişiler Konseyi'nde, geleneksel şeflerin arabuluculuk rolüne önem verildiği için onlar da yer almıştır (Perrot, 2009, s. 21). Ayrıca şefler, ülkede kültürel bir figür olarak varlıklarını sürdürmekte ve yerel topluluklar ile devlet kurumları arasında gayri resmi yöneticiler ve aracı aktörler olarak önemli bir rol üstlenmektedir (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 707).

Geleneksel otoriteler, idari otoritelerin direktiflerini tebaalarına iletme gibi diyalog/iletişim görevine sahiptir. Ayrıca davaların geleneksel hükümdarın tebaasını kapsadığı durumlarda adaleti yerel kanunlara ve geleneklere göre yönetmektedirler (Cheka, 2008, s. 81). Geleneksel yapılar hesaba katılmadan yapılan toplumsal ve siyasal mühendisliklerin yerel düzeyde başarısız olma olasılığı bulunmaktadır. Çünkü devletin aldığı önlemler isteksiz veya muhalif şeflerin direnişiyle karşılaşabilmektedir. Örneğin, Nijerya'da geleneksel liderlerin çoğu artık yönetici siyasi sınıfın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Nijeryalı geleneksel otoriteler, ülkenin siyasi yaşamında dikkat çekici bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu rolleri birkaç etkili geleneksel lideri hem bölgesel hem de ulusal siyasi politikalarda ilgi odağı haline getirmiştir (OFPRA, 2015, s. 8).

Nijerya'ya benzer durum Gana, Güney Afrika, Namibya, Zambiya ve Uganda gibi ülkelerde de görülmektedir. Bu ülkelerde geleneksel liderlere ulusal düzeyde siyasi ağırlık kazandırılmıştır. Bu durum, örneğin, ulusal şefler meclisleri kurarak ve geleneksel liderleri anayasa revizyon süreçlerine dâhil ederek gerçekleştirilmiştir. Daha önce çeşitli yasal düzenlemelerle dışlanan geleneksel otorite doğrudan eski statüsüne kavuşturulmamış olsa da bu devlet tanıma süreçleri geleneksel liderlerin hem yerel yönetimde hem de ulusal siyasetteki rollerinin dönüşmesine ve güçlendirilmesine yol açmıştır (Buur ve Kyed, 2007, s. 3).

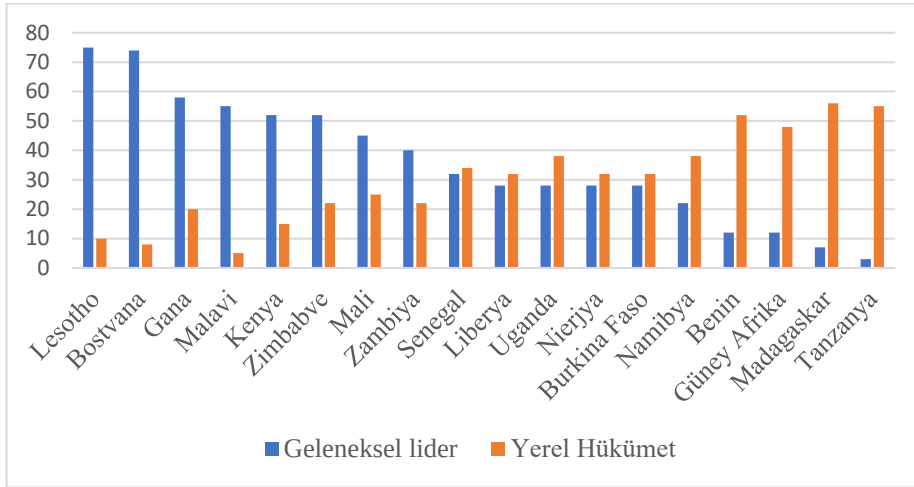
Libya'da da Muammer Kaddafi rejimi sırasında aşiret ileri gelenlerinin rolü, aşiretler ve topluluklar arasında arabuluculuk yapmanın yanı sıra, potansiyel kırsal muhalefeti dizginlemek ve merkezi hükümetten gelen kararları yönetmekle sınırlıydı. Ancak 2011'de Kaddafi rejiminin

sona ermesinden bu yana bölgedeki yetkililer, Fizan gibi bölgelerde gerçekte var olmayan devlet yönetimi aktörlerinin yerini almıştır. Otorite boşluğunun olduğu, istikrarsızlığın arttığı ve kaynakların yetersiz olduğu bir ortamda geleneksel liderler mali, sağlık, eğitim ve güvenlik hizmetlerini gayri resmi olarak sağlamaya çalışmaktadır. (Molenaar vd., 2019, s. 143).

Gana’da da şefler, devletin yönetim ağları içinde giderek daha uzmanlaşmış roller üstlenmektedir. Birincisi, topluluk liderleri olarak halklarına rehberlik etmekte ve yerel yönetim süreçlerinde önemli roller üstlenmektedir. İkinci olarak toprakların koruyucusu olarak otoritelerini pekiştirmekte ve özellikle toprak mülkiyetini resmi olarak kaydettiremeyen bireyler üzerinde etkili olmaya devam etmektedirler. Bu durum, çoğunlukla erken yerleşimciler ve onlardan arazi satın alan grupları kapsamaktadır. Üçüncü olarak şefler, devlet ile yerel halk arasında güçlü birer aracı olarak hareket etmektedir. Devlet ve yarı-devlet otoriteleri, yeni kentsel alanların karmaşıklığını yönetirken şefleri yerel temsilciler olarak kullanmayı tercih etmekte ve böylece merkezi yönetimin doğrudan ulaşamadığı bölgelerde yönetim yetkisini onlara devretmektedir (Tieleman ve Uitermark, 2019, s. 720). Bu süreç, geleneksel otoritelerin modern devlet yapıları içinde işlevsel bir rol üstlenmesini sağlamaktadır.

Liderlik karakterleri ne kadar kusurlu olursa olsun, toplumla olan bağları ve ulaşılabilirlikleri, onları politikacılar ve hükümet yetkililerinden ayırmaktadır. Sorun çözme noktasında daha etkili olan geleneksel otoriteler, yerel bilgi, topluluk normları ve uygulamalarını anlama avantajlarına da sahiptirler. Bu durum onları yerel çatışmaların çözümünde de daha etkili hale getirmektedir (Logan, 2013, s. 20).

Şekil 4. Yerel Çatışmaların Çözümünde Geleneksel Liderlerin ve Yerel Yönetimlerin Rolü (birincil sorumluluk)

Kaynak: Carolyn Logan, The Roots Of Resilience: Exploring Popular Support For African Traditional Authorities, Oxford University Press on behalf of The Royal African Society, 2013, s. 7.

4 numaralı şekilde de görüldüğü üzere, 2008-2009 yılları arasında yaklaşık 26.000 kişi ile yapılan bir araştırmada geleneksel liderlerin en etkili olduğu alan yerel anlaşmazlıkların çözümüdür. Geleneksel liderlerin özellikle kırsal bölgelerde yerel veya merkezi hükümetten daha büyük bir rol oynadıkları görülmektedir. Ancak bu durumla ilgili ülkeler arasında bariz farklılıklar bulunmaktadır.

Afrika'daki siyasi çatışmaların kökeninde kabilecilik, etnik kimliklere dayalı siyaset ve ırk temelli ayrımcılık gibi içsel faktörler bulunmaktadır. Pek çok ülkede resmi, yerel otoriteler ve geleneksel otoriteler güç ve kaynaklar için kıyasıya rekabet halindedir. Arazi tahsisi ve yönetimi ise asıl çekişme noktası olabilmektedir (Dullah Omar Institute, 2024, s. 25). Siyasi liderlerin etnik veya bölgesel temelli ayrımcı politikaları, dışlanan grupların silahlı direnişe yönelmesine yol açabilmektedir. Nitekim 1990 ve 2000'li yıllarda Çad, Nijer ve Mali'de yaşanan çatışmaların bu sebeplerden dolayı ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu tür krizlerde merkezi yönetimler, arabuluculuk rolüyle geleneksel otoritelere başvurmaktadır. Örneğin, Mali'de şeflik sistemi kaldırılmış olmasına rağmen devlet başkanı Alpha Omar Konaré, 1990'ların başında isyan eden liderlerle müzakere edilmesi için geleneksel şeflerden aracılık yapmalarını talep etmiştir (Salifou, 2007, s. 156).

Bu süreç geleneksel otoritelerin çatışmalarda barışı sağlamak adına üst düzey katkılarının olabileceğine dair önemli bir örnektir. Mali'de, Songhai topluluklarının geleneksel liderleri ile Tuareg kabile ve dini liderlerinin önderlik ettiği 1996 barış girişimi, ülkenin kuzeyindeki tüm etnik gruplar arasında uzlaşma toplantıları sonucunda Bourem (Barış)

Paktı'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Lecocq ve Klute, 2013). Geleneksel otoritelerin çatışmalarda barışı sağlamasına diğer bir örnek ise Libya'da Tuareg ve Tubu silahlı grupları arasındaki 2014 Ubari savaşının geleneksel arabulucular arasında uzun süren müzakerelerin ardından sona ermesidir (Molenaar vd., 2019, s.147). Bu durum geleneksel otoritelerle topluluk arasındaki ilişkilerin ve otoritelere duyulan güvenin pekişmesine katkı sağlamıştır.

Şefler, Kamerun'da da uyuşmazlık çözümünde aktif rol oynamışlardır. Resmi mahkemelerin geciktirici prosedürlerinden bıkan yerel topluluklar geleneksel çözüm tekniklerine yönelmişlerdir (Cheka, 2008). Togo'da da geleneksel şeflerin arabuluculuk komitelerinin ve alt-bölgesel uzlaşma komisyonlarının²¹ varlığının olası çatışmaları önlediği söylenebilir. Arabuluculuk komitelerinin bünyesinde yer alan alt-bölgesel komisyonlar karma yapıdadırlar: Bunlar Benin-Togo ortak komisyonu ve Gana-Togo ortak komisyonudur. Her ikisi de bir yandan Togo ve Benin, diğer yandan Gana ve Togo arasında barış ve uyum için çalışmaktadır. Çatışmaları çözme çabalarında bu ortak komisyonlar ilgili toplulukların geleneksel liderlerini de dahil etmektedir (Salifou, 2007, s. 162).

Devlet otoritesinin zayıf olduğu veya devlet ile geleneksel otoritenin ortak bir yönetim mekanizması oluşturmadığı bölgelerde ortaya çıkan güvenlik boşluğunu radikal silahlı gruplar doldurulabilmektedir. Bu gruplar, topluma hizmet sunma vaadiyle vergi ya da zekât toplayarak toplum üzerinde otorite oluşturmaya çalışmaktadır. Geleneksel liderler hem bu baskı hem de etnik gerilimler nedeniyle güvenliklerini korumak adına zaman zaman bu yapılarla taktiksel ittifaklara yönelebilmektedir. Radikal silahlı gruplar uzun vadede geleneksel otorite yapılarıyla etkileşime girdiklerinde, geleneksel liderlerin meşruiyetinin önemli ölçüde zayıflatabilmektedir. Kuzey Mali örneği, söz konusu dinamiğin, geleneksel otoriteleri de kapsayan, derin ve tehlikeli bir toplumlararası çatışma sarmalına dönüşme riskini barındırdığını ortaya koymaktadır (Molenaar vd., 2019).

Takip eden üçüncü bölümde Nijer'in coğrafi, demografik yapısı, ekonomik yapısı ve günümüzde varlığını devam ettiren Aïr (Agadez) Sultanlığı ve Damagaram (Zinder) sultanlığı hakkında genel bilgi verilecektir. Bununla birlikte özellikle Nijer'in siyasi tarihine odaklanılarak bağımsızlık öncesi dönemde ortaya çıkan siyasi parti oluşumları, sömürgecilik dönemi ve bağımsızlık sonrası geleneksel otoritelerin yaşadığı dönüşümler, merkezi hükümet ile geleneksel liderlik yapıları arasındaki dinamik ilişkiler detaylıca incelenecektir.

²¹ Her arabuluculuk komitesinde, Togo Geleneksel Şefler Birliği'nin vilayetler düzeyindeki bölümü tarafından atanan belirli sayıda şef yer almaktadır. Komite, çeşitli arazi, sosyal, ekonomik, siyasi vb. anlaşmazlıkların çözümü için ilgili bölgenin valisine ve hakimine yardım sağlamaktadır (Salifou, 2007, s. 162).

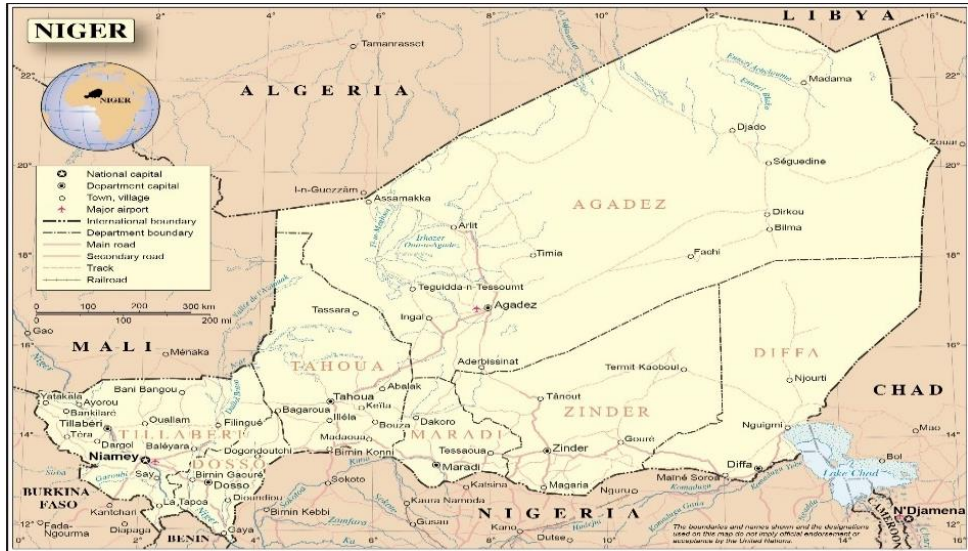
III. BÖLÜM

NİJER CUMHURİYETİ: DEVLET YAPISI, TOPLUMSAL DİNAMİKLER VE JEOPOLOTİK KONUM

3.1.Nijer'in Coğrafi ve Demografik Yapısı

Nijer Cumhuriyeti, Sahra Çölü ile Sahel²² kuşağı arasında stratejik bir geçiş noktasında yer alan Batı Afrika'nın önemli ülkelerinden biridir (Djibo, 2003, s. 41). Yaklaşık 1.267.000 kilometrekarelik yüzölçümüyle Nijer, denize kıyısı bulunmayan ve yedi komşu ülkeyle sınır paylaşan bir kara devletidir. Kuzeyinde Cezayir ve Libya, doğusunda Çad, güneyinde Nijerya ve Benin, güneybatısında Burkina Faso ve batısında Mali bulunmaktadır. Nijer, Djerma, Hausa, Fulani, Tuareg, Kanuri (Berî Berî), Araplar, Toubou ve Gourmantché gibi çeşitli etnik gruplardan oluşan çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Ayrıca ülke, Agadez, Diffa, Dosso, Maradi, Niamey, Tahoua, Tillaberi ve Zinder olmak üzere sekiz idari bölgeye ayrılmaktadır (CADHP, 2008, ss. 13, 27). Bu sekiz idari bölge de kendi içerisinde 36 ile ayrılmaktadır. 2006 yılı itibarıyla 36 bölge ise toplamda 266 belediyeden oluşmaktadır. Bölge içerisinde ise 52 kentsel belediye ve 214 kırsal belediye bulunmaktadır (Aboubacar, 2013, s. 63).

Şekil 5. Bağımsızlık Sonrası Nijer Haritası, 2024

Kaynak: UN Geospatial, <https://www.un.org/geospatial/content/niger>, 2018.

²² Arapça kökenli olup “kıyı şeridi” ya da “sahil” anlamına gelen Sahel terimi, başlangıçta Sahra Çölü’nün güney sınırında yer alan coğrafi bölgeyi tanımlamak için kullanılırken; zamanla bu kavram, tarihsel, siyasi ve kültürel unsurlarla şekillenerek daha kapsamlı bir anlam kazanmıştır (Türk, 2024, s. 81)

Sahel bölgesi büyük ölçüde kırsal bir karaktere sahiptir; nüfusun yaklaşık %79'u kırsal alanlarda ikamet etmekte ve geçimlerini ağırlıklı olarak tarıma dayalı faaliyetlerle sürdürmektedir (UNEP, 2011, ss. 16-17). Bölgede hayvancılıkla uğraşan yaklaşık 50 milyon kişi ile, azalan tarımsal verimliliği telafi etmek amacıyla ekili alanları genişletmeye çalışan çiftçiler arasında artan arazi rekabeti gözlemlenmektedir (Haan vd; 2014). Bu rekabet ortamı, hem etnik gruplar arasındaki toplumsal gerilimleri derinleştirmekte hem de bu grupların merkezi otoriteyle olan ilişkilerindeki ayrışmayı belirginleştirmektedir.

Birleşmiş Milletler verilerine göre Nijer'in nüfusu 1975 yılında 5,3 milyon iken, günümüzde 27 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Ülke, son derece genç bir demografik yapıya sahip olup nüfusun %49'u 15 yaşın altında, yalnızca %2'si ise 65 yaşın üzerindedir. Ancak hızlı nüfus artışı, çölleşme ve tarıma elverişli arazi kaybı gibi çevresel sorunlarla birleşerek tarıma dayalı ekonomik büyüme modeli için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2024, s. 4). Nijer nüfusunun yaklaşık %95'i Müslümandır. Sahra Altı Afrika'nın en yüksek doğum oranı ve nüfus artış hızına sahip olan Nijer, bu alanda dünyada da en yüksek orana sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Nüfusun yaklaşık beşte biri şehirlerde yaşamaktadır. Kırsal nüfus, göçebeler ve yerleşik halklardan oluşmaktadır (Britannica, 2025).

Ülkenin resmi dili Fransızcadır (Britannica, 2025). Halkın büyük bir kısmı, etnik gruplar arasındaki iletişimde ve ticarete en yaygın kullanılan diller olan Hausa veya Zarma dillerini konuşmaktadır. Bununla birlikte ülkede on dil resmi olarak tanınmaktadır. Bunlar Arapça, Buduma, Zarmaca, Fulanice, Gourmantché, Hausa, Kanuri, Tamaşek, Tasawak ve Tubu dilleridir (CADHP, 2008, s. 28).

3.1.1. Ülkedeki Mevcut Etnik Gruplar

Çeşitli arkeolojik bulgular, günümüzde Nijer'in kuzeyinde çölleşmiş olan bölgelerde yaklaşık 600.000 yıl önce insanların yaşadığını göstermektedir. Beş bin yıldan uzun bir süredir, göçebe topluluklar Nijer'den geçiş yapmıştır. Ancak bu toplulukların tarihleri hakkında çok az şey bilinmektedir (CADHP, 2008, s. 30). O nedenle bu bölüm kapsamında, Nijer'deki başlıca etnik gruplara dair kısa ve öz bilgiler verilecektir.

3.1.1.1.Tuaregler

Tuareglerin tarihi Kuzey Afrika'dan başlamaktadır. Varlıkları, tarihçi Heredot²³ tarafından da kaydedilmiştir. Son 2.000 yıl içinde birçok Tuareg, kuzeydeki baskılar ve güneydeki daha verimli topraklara ulaşma umudu nedeniyle yavaş yavaş ülkenin güneyine göç etmiştir. Günümüzde birçok Tuareg, Sahra Çölü çevresindeki şehirlerde yerleşik topluluklar olarak yaşamaktadır. Bu şehirler, Batı Afrika için önemli ticaret merkezleri olmuştur. Tuaregler, Kuzey ve Batı Afrika'da; Akdeniz kıyılarından Gadamis'e, Libya'dan kuzey Nijerya'ya ve Fizan'dan Mali'nin Timbuktu kentine kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Siyasi örgütleri ulusal sınırların ötesine uzanmaktadır. 2010'lu yıllarda yapılan araştırmalara göre dünya genelinde iki milyondan fazla Tuareg'in yaşadığı tahmin edilmektedir (Britannica, 2025). Tuaregler, Nijer nüfusunun yüzde sekizini oluşturmaktadır. Çoğu tarihçi, Tuareg göçebelerini Sahra bölgesinin ilk sakinleri olarak kabul etmektedir. 11. yüzyılda Tuaregler, Sahra Çölü'nden Nijer'in Aïr bölgesine göç etmiş, ardından Agadez merkezli bir devlet kurmuşlardır (CADHP, 2008, ss. 32-36). Tuaregler, göçebe yaşantılarından dolayı yedinci yüzyıldan itibaren İslam'ın bölgede benimsenmesi ve yayılmasında etkili olmuşlardır. Tuareglerin imamına “İneslemenleri” denilmektedir (Molenaar vd., 2019). 17. yüzyıldan itibaren Arap kabilelerinin Kuzey Afrika'yı sürekli istila etmesi Tuareglerin güneye, Sahel bölgesine doğru göç etmelerine neden olmuştur (Pereira vd., 2010).

Berberi gruplarından Targa kabilesine ithafen 16. yüzyıldan itibaren Araplar tarafından bölgede yaşayan tüm topluluklar için “Tevârik”²⁴ ismi kullanılmıştır. “Tuareg” ya da “Tevârik” olarak bilinen bu adlandırma, Arapçadaki “te-re-ke” (terk etmek) fiilinden türetilmiş olup, esas yurdunu terk edenleri ifade eden tekil “targa” veya “târik” kelimesinin çoğuludur. Söz konusu isimlendirme, bölge halkına dışarıdan atfedilmiştir (Kurşun, 2015, ss. 11-12). Araplar, Sahra'nın güneyinde, Libya'nın güneyindeki Fizan bölgesi ile günümüz Mali Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan tarihi Timbuktu şehri arasında yaşayan tüm kabileleri “Tevârik” olarak adlandırmışlardır. Sömürgecilik öncesi dönemde Tevârik toplumu, Kuzey Tevarıkları (Ahaggarlar veya İhaggaren) ve Sudan Tevarıkları olarak iki ana gruba ayrılmaktaydı. Fransız işgalinin ardından bu yapı değişmiştir. Kuzey Tevârikleri veya diğer adıyla Sahra Tevârikleri, kendi içinde Haggar (Hoggar) ve Ezgar Tevârikleri olarak iki alt gruba bölünmüştür. Güney

²³ Yunanlı Halikarnaslı Heredot, milattan önce yaşamış bir tarihçidir (M.Ö. 484-425 civarı). Seyahatleri sırasında hakkında bilgi topladığı çeşitli yerler ve halklar hakkındaki hikayeleri topladığı “Tarihler” adlı eseriyle tanınmaktadır.

²⁴ Arapça kökeni olarak Tevarık ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca Fransızcada Tuareg adı verildiği için genellikle bu ad tercih edilmektedir.

Tevârikleri, yani Sudan Tevârikleri olarak bilinen ikinci grup ise günümüzde Mali ve Nijer sınırları içinde yaşayan Kiluyiler ve Ulyeminler'den oluşmaktadır (Kavas, 2015, ss. 11-12).

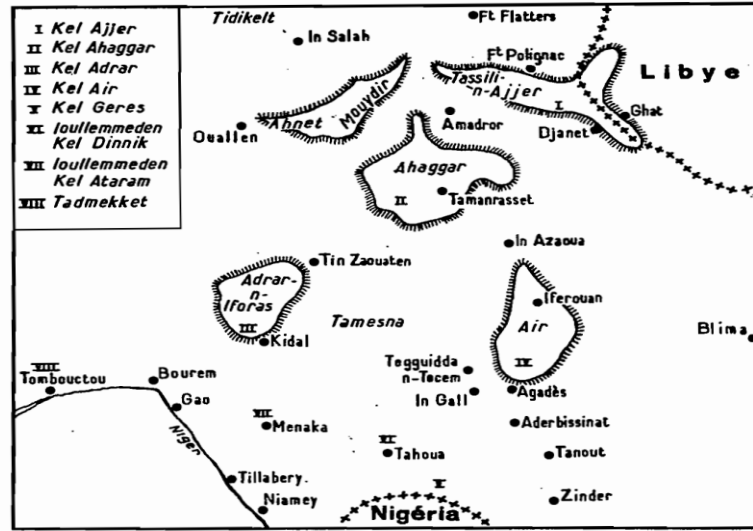
Berth ve Richardson'a göre Tuaregler, tek bir kabileden ziyade çok sayıda klanın birleşiminden oluşan etno-kültürel bir topluluktur. Bu halk, Cezayir'in güneyinden başlayarak Tunus, Trablus ve Sudan'ın kuzeyine kadar uzanan Orta Sahra bölgesinde yayılım göstererek oldukça geniş bir coğrafyaya dağılmış çeşitli grup ve kabile konfederasyonları halinde varlıklarını sürdürmüştür (Rodd, 2013, s. 27). Tuareg toplumu tarihsel olarak üç ana sınıfa ayrılmıştır: deve çobanlığı yapan soylular, keçi çobanlığıyla geçinen vassallar ve kökenleri güneyli siyahi etnik gruplara dayanan köleler (Atallah, 2013, s. 67). Osmanlı kaynaklarında ise Tuaregler, 14. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar Sahra Çölü'nü aşan ticaret kervanlarına hem rehberlik eden hem de güvenlik sağlayan bölgesel bir güç olarak tanımlanmaktadır (Kurşun, 2015).

Çölün asıl Tuaregleri, en önemlileri Ahaggar ve Tassili-n-Ajjer olmak üzere, bu sıradağların içinde veya yakınında konumlanmıştır (Nicolaisen, 1982, s. 9). Tuaregler, Nijer'de birçok farklı kabileye bölünmüştür. Başlıca kabileler şunlardır: Aïr bölgesinde yaşayan Kel-Aïr, Madaoua ve Konni bölgelerinde yoğunlaşan Kel-Gress, Azawak bölgesinde bulunan Iwilli-Minden ve Tanout bölgesinde yerleşik Immouzourak kabileleridir. Tuaregler, kendilerine özgü bir alfabe olan Tifinar ile yazılan Tamaşek dilini konuşmaktadır. Bu isimlendirmeler Tuareg toplumunun kimlik ve kültürel mirasını yansıtan önemli unsurlardır. Kendi alfabeleri olan Tifinagh sayesinde temel okuryazarlığa sahip olsalar da Tuareglerin büyük çoğunluğu modern eğitim almamıştır (Rodd, 1926).

Diğer Sahra kavimleri gibi tamamına yakını Müslüman olan Tuaregler, İslam dinini hicri üçüncü ve dördüncü asırlarda Timbuktu'ya kadar bütün Sahra'yı içine alan Arap fethi esnasında kabul etmişlerdir. Tevârik toplumu, bağımsız kabileler halinde yaşasalar da topluluğu temsil eden bir liderin otoritesini kabul edegelmişlerdir. Kabile şeflerine amgar veya şeyh denirken, tüm Tevârik toplumunu temsil eden en üst düzey lider, Tamaşekçe dilinde "hükümdar" anlamına gelen amenokal olarak adlandırılmaktadır. Her bir kabile, Tamaşekçe'de tabl olarak bilinirken bu kabilelerin bir araya gelerek oluşturduğu topluluk ise tecehe adıyla anılmaktadır. Bu yapı, Tevârik toplumunun hem yerel hem de genel düzeyde örgütlü bir sosyal sistem içinde yaşadığını göstermektedir. Tevârik kabilelerinde kadınlar, toplumsal statü açısından erkeklerden daha üstün bir konuma sahiptir. Bu durum, tek eşliliği beraberinde getirmiştir. Soy, anne üzerinden devam etmekte ve miras da babadan değil, anneden çocuklara aktarılmaktadır. Tevârik toplumunu temsil eden ve amenukallik olarak adlandırılan liderlik makamı, anadan oğula geçmektedir. Bu sistem, Tevarik toplumunda kadının merkezi rolünü ve

anaerkil yapının toplumsal düzene nasıl yansıdığını açıkça ortaya koymaktadır (Kavas, 2015, ss. 20-25).

Şekil 6. Tuareglerin Sahra'da yaşadığı bölgelerin 8 federasyona bölünmüş haritası

Kaynak: Johannes Nicolaisen, Structures Politiques Et Sociales Des Touaregs De L'Aïr Et De L'Ahaggar, Institut de Recherches en Sciences Humaines, 1982, s. 11.

Nijer, Libya, Çad, Cezayir, Mali ve Burkina Faso gibi ülkelerde yaşamını sürdüren Tuaregler, Sahra Çölü'nün geniş coğrafyasında kendilerine yurt edinmiş, köklü bir kültürel mirasa sahip bir topluluk olarak öne çıkmaktadır. Bu kadim halk, çölün zorlu doğasına uyum sağlayan bedevi yaşam tarzı, benzersiz gelenekleri ve binlerce yıllık tarihiyle Sahra'nın sosyokültürel yapısında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir (Demirci ve Gueye, 2018). Tuaregler, idari bakımdan kontrol edilmeleri güç Sahra şartlarında yaşadıkları için tarih boyunca herhangi bir devletin hakimiyetini kolayca kabul etmemiş, bulundukları bölgede kontrolü sağlayan topluluklar olmuşlardır. Özgürlüklerine düşkün olan Tuaregler, daha çok çölde yaşamaya devam etmişlerdir. Özellikle Nijer ve Mali'deki Tuaregler, merkezi hükümetlere karşı bağımsızlık ve özerklik talepleriyle öne çıkan direniş hareketleri başlatmıştır. 2000'li yıllara kadar bu mücadeleler önemli siyasi gerilimlere yol açmış olsa da son dönemde Tuareg toplulukları ile devletler arasında yürütülen kapsamlı görüşmeler ve uzlaş süreçleri sayesinde bu taleplerin etkisinde azalma olmuştur (Kavas, 2015, ss. 15-24).

Tuaregler, Sahra Çölü'nün kadim sakinleri olarak binlerce yıllık milli kimlikleri, kendilerine özgü örf ve adetleri, bedevi yaşam tarzları ve kadınlara verdikleri değerle, antropolojik ve kültürel açıdan özgün bir topluluk olarak öne çıkmaktadır. Bu topluluk, mavi giyiniler olarak da bilinmektedir (Demirci ve Gueye, 2018). Tuareg toplumu geleneksel

olarak soylulardan din adamlarına, zanaatkarlara, işçilere ve kölelere kadar değişen feodal yapıları içermektedir (Britannica, 2025). Tuareglerin siyasi örgütlenmesi, toplumsal hiyerarşinin her seviyesine ait değişken sayıda kabilenin, her zaman aynı aristokrat kabileden seçilen bir lider altında birleştiği “konfederasyonların” bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Johson ve Galaty, 1993, s. 152).

Kökeni Kuzey Afrika’ya dayanan ve hiyerarşik bir yapıya sahip olan Tuareg toplumu, geleneksel olarak göçebe yaşam sürdürmüştür. Ancak 1910’lu yıllarda Fransız sömürgeciliğine karşı başlattıkları isyanların bastırılması ve 1970’lerdeki kuraklık nedeniyle toplumsal yapıları çözülmüş, birçok Tuareg göçebe yaşamı terk ederek kentlere yönelmek zorunda kalmıştır. Tuareg toplumu, altmıştan fazla klana ayrılmış karmaşık bir yapıya sahiptir. Göçebe, yarı-göçebe ile yerleşik yaşam biçimleri bir arada görülmektedir. Anaerkil soy yapısına dayanan toplumda kadınlar, dilin ve kültürün aktarımında önemli rol oynamaktadır. Kuraklık ve madencilik gibi faktörlerle yerleşik yaşama yönelen Tuareg toplumunda yerli halk statülerini hem tarihsel toprak bağlarına hem de kültürel kimlikleriyle birlikte yaşadıkları yapısal dışlanmışlığa dayandırmaktadır. Bu dışlanma hem sömürge döneminin hem de ulus-devlet inşasının bir sonucu olarak görülmektedir (CADHP, 2008, ss. 32-38).

Tuaregler hem sömürgeci güçlere karşı hem de merkezi hükümetlere karşı uzun soluklu ve kararlı bir direniş sergilemişlerdir. Fransız kaynaklarında da ifade edildiği üzere, bu halkın mücadeleci ve isyancı karakteri, bölgedeki sömürge yönetimleri açısından ciddi bir meydan okuma niteliği taşımıştır. Nitekim Tuareg isyanlarının, Fransa’nın Sahel bölgesinde inşa etmeyi amaçladığı sömürgeci barış düzeni *Pax Gallica*’nın hayata geçirilmesini 1934 yılına kadar geciktirdiği öne sürülmektedir (Aouad-Badoual, 2014, ss. 35-48).

3.1.1.2.Fulaniler

Sömürgecilik döneminde Fulani grupları yerleşik kantonların şefliklerine bağlıydı ve yerel olarak Ardos olarak bilinen kabile şefleri tarafından temsil ediliyordu. Yönetim, 1956 yılında bu gruplardan birini resmen tanıyarak ona Lamido (hükümdar) unvanını ve bölgedeki Fulanileri yönetme yetkisini vermiştir (Mohamadou, 2009, s. 3).

Fulaniler, Nijer nüfusunun yaklaşık yüzde 8’ini oluşturmaktadır. Tuaregler gibi Nijer sınırlarını aşan daha büyük bir etno-dilbilimsel grubun parçasıdır. Fulanilerin çoğu öncelikle hayvancılık olmak üzere tarımla hayvancılığı bir arada yürütmektedir. Fulaniler, yaşadıkları coğrafi bölgelere ve farklı dillerdeki adlandırmalara bağlı olarak Peul, Fulbe ya da Fulani gibi farklı adlarla anılmaktadır. Batı Afrika’da, hayvan sürüleriyle birlikte mevsimsel göçler yapan

bu halklar, geleneksel değer sistemlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Fulani halkı ve hayvan sürüleri, Nijer’de Dosso-Agadez-Maine-Soroa üçgeninde yoğunlaşmıştır. Ayrıca bazıları ülkenin batısında Téra, Say ve Niamey çevresine yerleşmiştir. Maradi, Tessaoua, Mirriah ve Magaria bölgelerinde ise Touaregler ve Toubou halkıyla birlikte yaşamaktadırlar (Minority Right Group, 2024). Daha küçük bir grup olan ve Wodaabe olarak bilinen Peul topluluğu ise tamamen göçebe çobanlardan oluşmaktadır. Wodaabeler, yalnızca hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Geleneklerini ve göçebe yaşam tarzlarını korumayı tercih eden Wodaabe topluluğu, modern Nijer toplumuna en az entegre olmuş halklardan biridir (CADHP, 2008, ss. 32-42).

Fulani topluluğunun ana dili, farklı bölgelerde Pular ya da Fulfulde adlarıyla da anılmaktadır. Bu dil, Fulani halkının geniş bir coğrafyada dağılmış olması nedeniyle bölgesel değişiklikler göstermekte, yer yer çevresel etkileşim sonucu yerel dillerden kelime ve yapılar içermektedir. Buna karşın, dilsel çeşitliliğe rağmen Fulfulde, konuşulduğu hemen her bölgede karşılıklı anlaşılabilirlik sağlayan bir iletişim aracı olma niteliğini korumaktadır (Hampshire, 2017, s. 656).

Köken noktasında Fulani halkının nereden geldiği ve nereye dayandığı tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Bazı tarihsel yaklaşımlar, Fulanilerin fiziksel özelliklerinden yola çıkarak onları Kuzey Afrika ya da Arap kökenli, daha açık ten rengi ve düz saç gibi özellikleri nedeniyle göçer topluluklarla ilişkilendirmektedir. Bundan dolayı kimi Afrika toplumlarında Fulaniler “beyaz insanlar” olarak anılmaktadır. Ancak güncel çalışmalar, Fulanilerin hem Kuzey Afrika hem de Sahra altı Afrika menşeli göçebe grupların melezleşmesi sonucu ortaya çıkan karmaşık bir etno-kültürel yapı sergilediklerine işaret etmektedir (Africa Guide, 2020, aktaran: Türk, 2024, s. 116). Fulanilerin kökenine dair diğer bir görüş ise Kuzey Afrikalı Berberilerin güneye ve Batı Afrika’ya göç ettiği, bölgedeki yerli halklarla toplumsal ilişkiler geliştirerek Fulani göçebe halkını oluşturduğu 8. ve 11. yüzyıllar arasında ortaya çıktıklarıdır (Molenaar vd., 2019).

Fulaniler, Batı Afrika’dan Orta Afrika’ya uzanan geniş bir coğrafi yayılım göstererek Senegal ve Gambiya’dan başlayarak Sahel kuşağı boyunca doğuya doğru Çad ve Sudan’a kadar dağılmış çok merkezli bir etno-kültürel topluluktur. Hemen hemen Batı Afrika devletlerin hepsinde Fulani grupları bulunmaktadır (Hampshire, 2017, s. 656). Batı Afrika’daki ülkelerde yaşayan Fulanilerin nüfusa oranı ise şu şekildedir: Gine’de yaklaşık %38, Moritanya’da %30, Gine-Bissau’da %17’nin biraz altında, Mali ve Gambiya’da %16, Kamerun’da %12, Senegal’de %22, Nijerya’da %9’un biraz altında, Nijer’de %7,6, Burkina Faso’da %6,3, Sierra Leone ve Orta Afrika Cumhuriyeti’nde %5, Çad’da %4’ün biraz altında ve Gana ve Fildişi Sahili’nde çok küçük yüzdelere temsil edilmektedir (Sangare , 2019, s.2, aktaran: Türk, 2024, s. 116).

Fulaniler, Batı Afrika'da Müslüman tüccar ve seyyahlar aracılığıyla İslam'ı kabul eden ilk etnik gruplar arasında yer almaktadır. Zamanla yalnızca dini değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik bir güç olarak da bölgede etkili olmuşlardır. Özellikle İslam merkezli yönetim biçimlerinin kurumsallaşmasında belirleyici roller üstlenmişlerdir (Africa Guide, 2020, aktaran: Türk, 2024, s. 116). Bu nedenle Fulani kimliği, yalnızca etnik değil, aynı zamanda İslami değerler etrafında şekillenmiş kültürel bir yapı olarak da değerlendirilebilmektedir. Fulanilerin çoğunluğu, bulundukları ülkelerde Müslüman nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Batı Afrika'da en büyük hayvancılık işi yapan topluluk olmuşlardır. Hayvancılık, Fulani toplumunda yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda Fulani toplumunun toplumsal örgütlenmesini, gündelik yaşam ritüellerini ve kuşaklar arası bilgi aktarımını şekillendiren temel bir sosyal pratik olarak öne çıkmaktadır (Sangare, 2019, s. 4).

Dünyanın en büyük göçebe topluluklarından biri olan Fulaniler, Nijer'de de Tuareglerden sonra en büyük göçebe grubu olarak yer almaktadır. Kuzey Afrika veya Orta Doğu kökenli olarak görülen Fulaniler, erken dönemde İslam'ı benimseyip bölgede yayılmasını sağlamıştır. Sadece dini bir güç olarak değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik bir güç olarak da kendilerini kabul ettirmişlerdir. Göçebe yaşam tarzları sayesinde Batı Afrika'da birçok ticaret yolu oluşturmuşlardır. Nitekim Fulani toplumunda sığır sahipliği hem ekonomik hem de toplumsal statüsü olarak görülmektedir. Ancak hayvanların ekili alanlara zarar vermesi, çiftçilerle çobanlar aralarında çatışmalara yol açmaktadır. Artan yerleşim baskısı, Fulanilerin hem geçim biçimlerini hem de göçebe kimliklerini tehdit etmektedir (CADHP, 2008, ss. 42-43).

Göçebe yaşantılarından dolayı sayılarının tam olarak tahmin edilmesi de zor olmasına rağmen, 2019 yılı verilerine göre, 15 Batı Afrika ülkesinde yaklaşık 35 milyon Fulani yaşamaktadır. Fulaniler yarı göçebe çobanlık yaşam tarzlarına sahip olarak hayatlarını devam ettirmektedirler. Daha çok Nijerya, Burkina Faso ve Nijer'de yaşayan Fulaniler, bu ülkelerde modernleşme, yer altı kaynaklarına yönelik rekabet ve yerleşik nüfus ile uyum sıkıntısı gibi sebeplerden dolayı yeni çatışmaların tarafı haline gelmektedir (AFB, 2024).

3.1.1.3.Hausalar

Hausalar, Batı Afrika'daki en büyük etnik gruplardan biridir ve %30'u Nijerya'nın kuzeybatı bölgesinde, "Hausaland" olarak bilinen bölgede yaşamaktadır (Sabiou, Zainol ve Abdullahi, 2018, s. 180). Nijer nüfusunun %60'ından fazlasını oluşturan Hausalar, ülke genelinde geniş bir coğrafi dağılıma sahiptir. Çoğunlukla çiftçilik, küçük ticaret ve tüccarlıkla

uğraşmaktadırlar. Hausa dili, Batı Afrika'nın en önemli dillerinden biridir. Bunun en büyük nedeni, girişimci ruhlarıyla tanınan Hausa tüccarlarının tüm bölgeye yayılan geniş bir ticaret ağı kurmuş olmalarıdır (CADHP, 2008, s. 31).

Ebu Manka'ya göre (1998) Hausa toplumu, Hâmi unsuruna mensup olup özellikle Berberilerde yaşanan kıtlıklar nedeniyle güney ve doğuya gerçekleşen göçler sonucunda, Orta Safana bölgesinde yaşayan siyahi topluluklarla evlilik yoluyla karışarak oluşmuştur (ss. 1-2). En eski Hausa devletleri 10. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İslam, Hausaların geneline 11. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlamış ve Hausalar, sömürgecilik öncesi dönemde Sahel'de İslam'ın yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Hausalar, geleneksel olarak büyük Sahra ötesi ticaret yolları boyunca uzanan tüccarlar olmuşlardır. Geçmişte Hausalar, savaşçı kraliçeler tarafından yönetilen tek anaerkil Müslüman toplumdur. Günümüzde ise ev içi otorite, erkek soy ve hane reislerinin elindedir. (Molenaar vd., 2019). Günümüzde 68 milyondan fazla kişi tarafından konuşulduğu tahmin edilen Hausa dili hem Nijer hem de Nijerya'da yaygın olarak kullanılmaktadır (Worlddata.info, 2025).

3.1.1.4. Songhai-Zarmalar

Songhai halkı, Batı Afrika'da yaşayan yerleşik tarımcılardır. Songhaylar, 15. ve 16. yüzyıllarda Batı Sahel'i kapsayan bir devlet olan Songhai İmparatorluğu'nun mirasçısıdır. Songhai İmparatorluğu'nun başkenti, günümüz Mali topraklarında bulunan ve aynı adı taşıyan Gao bölgesidir. Songhailer üç gruba ayrılmaktadır. Sorko Songhai, denizlerin efendisi olarak görülen balıkçılar, Do veya Gabibi, dünyanın efendisi olarak kabul edilen çiftçiler ve Gow, sığır çiftçileri ve avcı olarak Songhailer. Songhai toplumunda Marabout'lar, yani dini liderler, önemli bir dini otoriteye sahiplerdir (Molenaar vd., 2019).

Songhaylar, 1591 Tondibi Savaşı'nda Sa'dilere mağlup olduktan sonra Nijer'in güneybatısına yerleşmişlerdir. Buraya yerleşen Songhaylar, Songhay-Zarma halkının birlikteliğini oluşturmuşlardır. Bugün Songhailer Mali, Nijer, Benin ve Burkina Faso'da tarım yapmaya devam ederken kuzeyde Cezayir'e kadar yayılmışlardır (Fuglestad, 1983; aktaran: Saroğlu, 2025, s. 71).

Zarma veya Djerma halkı, 14. ve 15. yüzyıllarda günümüz Mali ve Nijer topraklarını kapsayan Songhai halkının bir alt grubudur. Nijer nüfusunun yaklaşık yüzde 22'sini oluşturmakta olan bu halk, ülkenin güneybatısında, Nijer Nehri boyunca yaşamaktadır. Öte yandan, başkent Niamey'de en çok konuşulan dil Zarma dilidir. Geleneksel olarak çiftçilik ve balıkçılıkla uğraşan Zarma-Songai halkı, 1940'ların sonlarında kurulan Fransız eğitim

sisteminden yararlanan ilk topluluklardan biri olmuştur. Eğitim fırsatlarının artması ve bağımsızlıktan sonra kamu sektörünün hızla genişlemesiyle Zarma halkı hükümet içinde güçlü bir konum elde etmiştir (CADHP, 2008, s. 31).

3.1.1.5.Kanuri ve Tubular

Kanuri veya Beri Beriler, Nijer nüfusunun yaklaşık %4,3'ünü oluşturmaktadır. Ülkenin güneydoğusunda, Zinder ile Çad Gölü arasındaki bölgede yaşamaktadırlar. Farklı etnik kökenlere sahip olan Kanuri halkı, tarım, balıkçılık ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Nijer'in bir diğer etnik grubu olan Tubular ise Tuaregler ve Fulanilere benzer şekilde göçebe olarak yaşamaktadır. Tubular, nüfusun yaklaşık %1,2'sini oluşturmakta olup, Gouré'nin kuzeyi, Guigmi'nin kuzeyi ve Kaouar bölgesinde yayılmış durumdadırlar. Tubu halkı, başta hayvancılık olmak üzere tarım ve tuz üretimi ile geçimini sağlamaktadır. Tubular, Teda ve Daza olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır. Bu grupların ortak bir kökene sahip olduğu düşünülse de günümüzde birbirine yakın ancak farklı diller konuşmaktadırlar. Bu diller Tedaga ve Dazaga dilleridir (CADHP, 2008, ss. 32-45).

3.2. Nijer Ekonomisi

Nijer'de 1960'taki bağımsızlıktan bu yana gerçekleşen darbe girişimleri ve yönetim değişiklikleri, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini sürekli olarak sekteye uğratan temel dinamikler arasında yer almaktadır (World Bank, 2022, s. 22). Nijer ekonomisi büyük ölçüde tarıma ve doğal kaynaklara dayanmaktadır. Ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) yaklaşık %40'ı tarım sektöründen sağlanırken, nüfusun %80'inden fazlası geçimini tarımsal faaliyetlerden elde etmektedir. Ancak tarım sektörü, düzensiz yağış rejimi, kuraklık ve haşere istilaları gibi çevresel faktörler nedeniyle sürekli risk altındadır. Bu durum ülkenin gıda güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturarak nüfusun üçte birini sürekli açlık riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Hükûmet, tarımsal üretimi artırmak ve gıda krizlerine karşı dayanıklılığı güçlendirmek amacıyla “Nijerliler Nijerlileri Besler (3N)” programı gibi projeleri hayata geçirmiştir. Ancak sektördeki yapısal sorunlar ve çevresel belirsizlikler, bu çabaların etkinliğini sınırlamaya devam etmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2024, ss. 5-14).

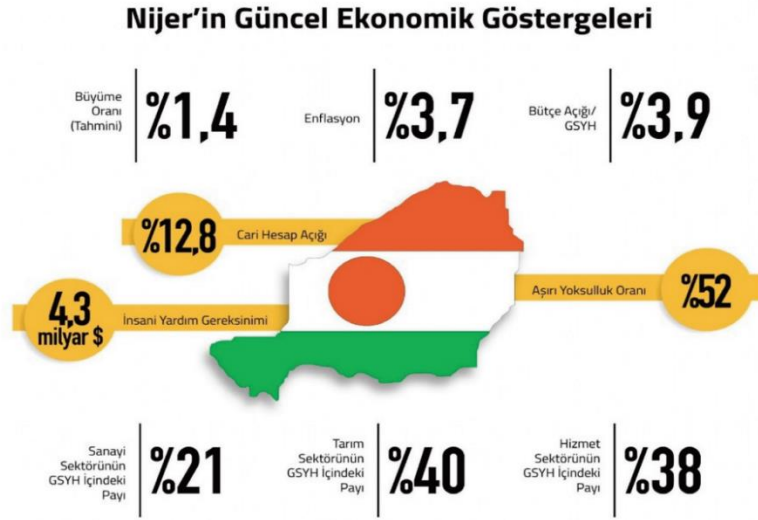
Sahra altı Afrika'da denize kıyısı olmayan bir ülke olan Nijer, dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nijer, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme

Endeksi'nde en düşük değerler sahip ülkeler arasında yer almakta ve küresel sıralamada sondan dördüncü sırada bulunmaktadır. Ülkede kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 1.600 dolar seviyesindedir (Saroğlu, 2025, ss. 69-70).

Dünyanın en büyük uranyum rezervlerinden bazılarına ev sahipliği yapan ülkenin ekonomisi tarım, hayvancılık, petrol ve uranyum ihracatı üzerine kuruludur. Ancak kuraklık döngüleri, lleşme, %3,3'lk yüksek nüfus artış oranı ve uranyum talebindeki küresel düşüş, ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Nijer, Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'nin yedi üyesiyle birlikte ortak bir para birimi olan CFA frangını kullanmakta ve ortak bir merkez bankası olan Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası'na (BCEAO) bağlı bulunmaktadır (CADHP, 2008, s. 26).

Afrika'nın en yüksek kalitedeki uranyum rezervlerine sahip ülkelerinden biri olan Nijer, 2022 yılında 2.020 metrik ton uranyum üreterek dünya uranyum arzının %5'ini karşılamıştır. Nijer, dünyanın en büyük uranyum tedarikçileri arasında da 7. sırada yer almaktadır. Uranyum ve altın, lke GSYH'sının %6 ile %8'ini ve ihracat gelirlerinin yaklaşık %50'sini oluşturmaktadır (World Bank, 2022, s. 30). Fransa, yaklaşık 50 yıldır Nijer'den uranyum tedarik etmektedir. Bu kaynak Fransa'nın nükleer enerji üretiminde önemli bir paya sahiptir. Buna karşın Nijer'in kendi enerji üretimi ve tüketimi sahip olduğu doğal zenginliklerle kıyaslandığında oldukça düşük seviyededir. Ülkede elektriğe erişim oranı %19 iken, kırsal kesimlerde bu oran %7'ye kadar gerilemektedir. Elektrik altyapısındaki bu eksiklikler, Nijer'in ekonomik olarak büyümesini ve kalkınma projelerini sekteye uğratan başlıca engeller arasında yer almaktadır (Arslan zdel, Anadolu Ajansı, 2024). Ülkede 2023 yılında yaşanan askeri darbeye birlikte Fransızların Nijer'deki askeri varlığına son verilmiştir. Bundan dolayı ülkedeki uranyum üretimi azalmaktadır (BBC, 2025).

Şekil 7. Nijer'in Güncel Ekonomik Göstergeleri, 2024

Kaynak: Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası (AfDB), aktaran: Milli İstihbarat Akademisi, 2024, Rapor, s. 15.

7 no'lu şekilde de görüldüğü üzere, Nijer'in 2024 ekonomik göstergeleri, devletin toplumsal ihtiyaçlara yanıt kapasitesinin ne denli sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu göstergeler, özellikle kırsal bölgelerde devletin kurumsal varlığının zayıflığını ortaya koyarken, geleneksel otoritelerin hizmet boşluklarını dolduran tamamlayıcı bir aktör olarak öne çıkmasını anlamlı kılmaktadır.

Petrol sektörü de Nijer'in ekonomik büyüme beklentilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Hâlihazırda günlük 20 bin varil ham petrol üreten ülke, bu petrolü büyük ölçüde iç tüketimde kullanmaktadır. Yaklaşık 5 milyar dolara mal olan ve 2024 yılının mart ayında tamamlanan Nijer-Benin Petrol İhraç Boru Hattı (PENB) projesi sayesinde Nijer'in güneybatısından çıkarılan ham petrolün, 2 bin kilometrelik petrol boru hattıyla komşu ülke Benin'deki Seme Limanı üzerinden ihraç edilmesi hedeflenmektedir. Böylece denize kıyısı olmayan Nijer'in Atlantik Okyanusu kıyısındaki Benin üzerinden petrol ihracatı gerçekleştirmesi planlanmaktadır. Projenin tam olarak hayata geçirilmesiyle günlük 90 bin varilden fazla ihraç edilmek üzere ham petrol üretilmesi beklenmektedir (Le Cam, 2024). Nijer'in 2026 yılında günlük 200 bin varil ham petrol üretebilmesi ise projenin nihai hedefi olarak belirlenmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF), Nijer'in günlük 110 bin varil ham petrol üretebilmesi halinde ülke ekonomisinin yaklaşık yüzde 11 büyüyebileceğine dikkati çekmektedir (Anadolu Ajansı, 2024).

Nijer'in ekonomik kalkınmasını destekleyen başlıca projeler arasında hidroelektrik enerji üretimi ve altyapı yatırımları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda inşa edilen Kandadji Barajı, tamamlandığında ülkenin kronik enerji açığını gidermeye yönelik en kritik projelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Barajın yalnızca enerji üretimiyle değil, aynı zamanda tarımsal sulama sistemlerini geliştirmesiyle de ekonomiye katkı sağlaması beklenmektedir. Ancak finansman eksiklikleri, teknik zorluklar ve yönetsel aksaklıklar, bu tür büyük ölçekli projelerin ilerleyişini yavaşlatmaktadır. Özellikle 2023'te gerçekleşen askeri darbenin ardından, baraj inşaatı büyük ölçüde durma noktasına gelmiştir (Reuters, 2023). Bu durum Nijer'in enerji güvenliği ve tarımsal üretim kapasitesi açısından önemli bir belirsizlik oluşmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak Nijer ekonomisi büyük ölçüde doğal kaynak ihracatına dayansa da bu kaynakların halkın refahına doğrudan yansıtılmasını engelleyen yapısal sorunlarla mücadele etmektedir. Siyasi istikrarsızlık, yetersiz enerji erişimi ve gıda güvenliği krizleri, ekonomik büyümenin önündeki en büyük engeller olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, petrol ihracatındaki artış, uranyum üretiminin devamlılığı ve stratejik altyapı projelerinin tamamlanması, ülkenin ekonomik geleceği açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 16).

3.3. Nijer'in Siyasi Tarihi ve Geleneksel Otoritelerin Dönüşümü

Bu bölümde, Nijer'in siyasi tarihi ele alınarak, sömürgecilik öncesi dönemden günümüze uzanan süreç hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle sömürgecilik dönemi ve bağımsızlık sonrası dönemde değişen yönetim biçimleriyle birlikte geleneksel otoritelerin siyasal konumundaki dönüşümler ele alınmıştır. Nijer'deki geleneksel otoritelerin günümüzdeki rollerine dair bilgi ve analizlere ise çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı biçimde yer verilmiştir.

3.3.1. Sömürgecilik Öncesi Dönemde Siyasi Tarih

Nijer'in bulunduğu coğrafi bölge, tarih boyunca kuzeydeki Amazighler ile güneydeki Bilâdüssûdan toplumları arasında bir köprü işlevi görmüştür. Sahra'nın sert coğrafyası ile Batı Afrika'nın verimli toprakları arasında yer alan bu bölge, ticaret, kültürel etkileşim ve medeniyetler arası geçişin merkezlerinden biri olmuştur (Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 18). Öte yandan, Nijer'in güney bölgesi, Batı Afrika'nın büyük siyasi oluşumlarına ev sahipliği yapmıştır. Eski zamanlardan itibaren Gana, Mali ve Songhay gibi güçlü imparatorlukların yanı

sıra Hausa şehir devletleri, Sokoto Halifeliği ve Bornu Krallığı gibi önemli siyasi yapıların ortaya çıktığı bir merkez olmuştur (Britannica, 2025).

Nijer, 16. yüzyılda Songhai İmparatorluğu başta olmak üzere bölgedeki güçlü Afrika devletleri için stratejik bir ticaret merkezi işlevi görmüştür. 17. yüzyıla gelindiğinde, Zarma halkı, bugünkü Niamey şehrinin yakınlarına yerleşerek tarımsal üretime dayalı bir yaşam modeli benimsemiştir. Songhai imparatorluğunun çöküşüyle Hausa Krallığı (Hausa şehir devletlerinden oluşmaktadır) ortaya çıkmıştır. Hausalar, tüccar geçmişlerine dayanarak yeni ticari bölgelere girmişler ve devletlerinde karmaşık sosyo-ekonomik yapılar oluşturmuşlardır. Hausa kralından, müttefik Tuareg klanlarının şeflerinden ve Hausa topluluklarının liderlerinden meydana gelen piramit şeklindeki bağlılık sisteminin sağlamlaştırılması sayesinde bu yönetim nispeten istikrarlı ve barışçıl olmuştur (Rossi, 2002).

19. yüzyılda Nijer'in güneyinde Gobirli Kadiri şeyhi Osman Dan Fodio, Fulanilerin cihat hareketini başlatmıştır. Fodio, İslam'ın Nijer'in güneyi ile Nijerya'nın kuzey bölgelerine yayılmasını sağlamıştır (Kahraman,2019; aktaran: Saroğlu, 2025, s.71). 1898 yılına kadar Nijer, yerel sultanların yönetimi altındaydı. Ancak bu tarihte Fransızlar bölgeyi sert bir askeri müdahaleyle ele geçirerek sömürge topraklarını genişletmiştir. Bu süreç Nijer'in bağımsız yerel yönetimden çıkarak sömürgecilik sistemin bir parçası hâline gelmesine neden olmuştur (CADHP, 2008, s. 24)

3.3.2. Fransa Sömürge Yönetimi Altında Nijer (1890-1960)

Nijer'in 19. yüzyılda Batı dünyasıyla ilk temasları Avrupalı kaşifler Mungo Park ve Heinrich Barth ile başlamıştır (CADHP, 2008, s. 24). Bu kaşiflerin araştırmaları sonucunda Fransa'nın Nijer'i işgal süreci 1890'lı yıllarda başlamış ve 1897'de bölge resmen Fransız sömürge yönetimine dahil edilmiştir. Fransızlar, 1897-1898 yıllarında Yukarı Volta'daki Mossi ülkesini işgal ettiklerinde Nijer'in batısındaki nehir bölgesinde sadece birkaç kasaba hakkında bilgi sahibilerdi. Bu, o dönemde hala Zinder'den yaklaşık 900 km ve Çad Gölü kıyılarından yaklaşık 1.500 km uzakta oldukları anlamına gelmekteydi. Ülkenin çoğunluğu çöl olan ve büyük kenti olan Agadez, Niamey'e 1.000 km'den fazla uzaklıktaydı. Fransızlar önce birçok bölgeyi ele geçirerek yerli halkın mallarına el koymuş, ardından hızla yeni vergiler oluşturarak bu vergileri işgalin ilk yıllarında aynı olarak almışlardır. Bu vergileri toplamalarına ve yeni işgal ettikleri bölgeleri yönetmelerine yardımcı olmak için seferber ettikleri yerliler arasında geleneksel şefler de bulunmaktaydı (Salifou, 2007, s. 5-7).

Fransız sömürgeciliğinin Sahel bölgesine yayılmasının Louis Faidherbe'nin 1854 yılında Senegal valiliğine atanmasının hemen ardından ivme kazandığı söylenmektedir (Trnovec, 2020, s. 291). 1880 ile 1910 yılları arasında Fransa, Batı ve Orta Afrika'daki sömürgelerini birbirine bağlamak amacıyla Senegal, Cezayir ve Gabon'dan başlayarak Nijer Nehri ve Çad Gölü yönünde kapsamlı askeri seferler gerçekleştirmiştir. 1898 yılında Fransa ile İngiltere arasında imzalanan Nijer Sözleşmesi, bölgenin iki emperyal güç arasında diplomatik yollarla paylaşılmasını resmiyete dökmüştür (Boudais, 2015, s. 91). Bu süreçte Fransız yayılcılığı Batı Sahel'de hem yerel halkın zaman zaman sağladığı iş birliğiyle hem de yoğun bir direnişle karşılaşmıştır. Bununla birlikte, yaklaşık otuz yıl süren sömürgeci çatışmalar sonucunda Fransız kuvvetleri; 1883'te Bamako, 1890'da Segou, 1891'de Nioro, 1894'te Timbuktu, 1899-1903 yılları arasında Gao ve 1899'da Zinder gibi stratejik merkezleri kontrol altına alarak işgal etmiştir. Fransız Sömürgeler Bakanlığı tarafından kurulan Fransız Batı Afrikası, bu dönemde bölgenin geniş bir kısmını idari bir çatı altında toplamıştır. Bu sömürgeci yapı, Senegal, Moritanya, Fransız Sudan'ı (günümüz Mali'si), Nijer, Gine, Yukarı Volta (Günümüz Burkina Faso'su), Fildişi Sahili ve Dahomey (Günümüz Benin'i) bölgelerinden oluşmaktadır. Günümüzde, bu sömürgelerden Dahomey hariç tamamı coğrafi, tarihsel ve siyasal yönleriyle Sahel ülkeleri arasında değerlendirilmektedir (Türk, 2024, ss. 98-99).

Nijer, yaklaşık 61 yıllık sömürge döneminde bir dizi idari değişikliğe maruz kalmıştır. Bu süreçte Fransa, bölgenin statüsünü stratejik ve yönetsel ihtiyaçlara göre revize etmiştir (BBC, 2023). 23 Temmuz 1900'de kurulan Zinder askeri bölgesi ile 11 Ekim 1900'de oluşturulan Djerma bölgesinin birleşmesiyle 20 Aralık 1900'de Yukarı Senegal-Nijer'in üçüncü askeri bölgesi olarak oluşturulmuştur. Bu bölge 7 Eylül 1911'de Nijer askeri bölgesi olmuştur. Bu düzenleme, Nijer üzerindeki sıkı askeri kontrolü ve sömürge idaresinin güvenlik odaklı politikalarını yansıtmaktadır. 1920'li yıllarda Fransız sömürge yönetiminin politikalarında değişim yaşanmış, 4 Aralık 1920 tarihli kararname ile Nijer'in statüsü "Sivil Bölge" olarak güncellenmiştir (Djibo, 2003, s. 41). Bu değişiklik bölgede sivil yönetimin güçlendirilmesi ve idari yapının yeniden düzenlenmesi amacını taşımıştır. 4 Aralık 1920'de bu yapıdan ayrılan Nijer bölgesi, 3 Ekim 1922'de Fransız Batı Afrika Federasyonu (AOF) içinde Nijer kolonisi olarak resmen kurulmuştur. Diğer birçok Fransız Afrika kolonisi gibi Nijer de İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle denizaşırı bir bölgeye dönüşmüştür (Elhadji ve Sani, 2021, s. 144).

Fransızlar, Nijer'de otoritelerini sarsacak her türlü tehdidi zayıflatmaya ve ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Bu süreçte Fransızlara karşı güçlü kabileler direniş göstermişlerdir. Bu nedenle Fransızlar, yerli yöneticileri hedef alarak geleneksel normları kasıtlı olarak yıkmaya çalışmıştır. Ayrıca bu amaca yönelik olarak da federasyonların kurulması ve dağıtılması

yönünde birtakım girişimlerde bulunmuşlardır (Lecocq ve Klute, 2013). Sömürge yönetimiyle uyumlu olan kabileler federasyon rütbesine terfi ettirilerek Fransızlar tarafından tanınan konfederasyonların başına getirilmiş, tehdit oluşturan federasyonlar ise daha küçük şefliklere bölünmüştür. Böylece Fransızlar tarafından atanan daha düşük sosyal statüye sahip şeflerin sömürge rejimine daha uyumlu olduğu görülmüştür (Lecocq, 2010).

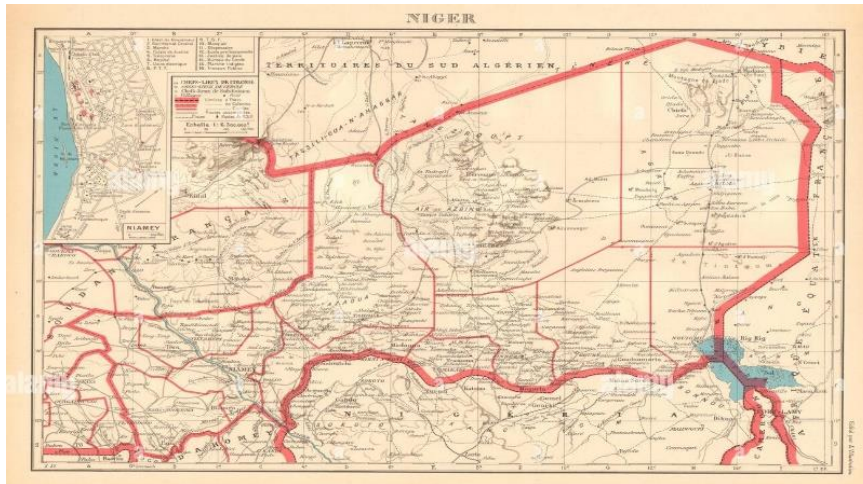
Tablo 4. Sömürgecilik Döneminde Fransız Sömürge Yönetimi

Yönetim Seviyesi	Fransız Otoritesi	Geleneksel Otorite	
		Yerleşik	Göçebe
En Büyük İdari Amiri	Kumandan		
Alt Bölüm	Kumandan		
Bölge/Kabile		Bölge Şefi	Kabile Şefi
Köy/Aşiret		Köy Şefi	Aşiret Şefi

Kaynak: Baz Lecocq, Disputed Desert: Decolonization, competing nationalisms and Tuareg rebellions in Mali, Afrika-Studiecentrum Series , 2010, ss. 12-13.

Fransız yönetimi yalnızca geleneksel güç yapılarına zarar vermekle kalmamış, birçok kabilenin iç yapısı ve düzenlerini de temelden değiştirmiştir. Bunun yansımaları günümüzde de halen görülmektedir. Örneğin, sömürge yönetimi, güç dengelerini yeniden dağıtırken, Fulanileri büyük ölçüde marjinalleştirmişlerdir. Nitekim günümüzde Fulanilerin şeflik sisteminde Tuareg ve Hausa'lardan daha az şef temsilcileri bulunmaktadır. Dolayısıyla şikayetlerine çözüm bulma konusunda daha sınırlı bir erişime sahiptirler (Molenaar vd., 2019, s. 35).

Şekil 8. Fransız Batı Afrika'sında Nijer Haritası, 1938

Kaynak: (Alamy, <https://www.alamy.com/stock-photo-colonial-niger-niamey-city-plan-de-la-ville-french-west-africa-1938-93075798>, t.y.)

1940'lı yıllarda Nijer, Fransız Batı Afrika'sı (AOF) içinde ekonomik, altyapısal ve eğitimsel açıdan en geri kalmış kolonilerden biri olarak öne çıkmaktaydı. Eğitim alanında yaşanan ciddi yapısal eksiklikler, bu durumu somut bir biçimde yansıtmaktadır. 1945 yılında Nijer'deki okullaşma oranı yalnızca %2 seviyesindeyken, bu oran 1960 yılına kadar ancak %4'e ulaşabilmiştir. Ayrıca 1948 yılında ülkede toplam öğrenci sayısı sadece 3.400'dü. 1944 yılında kurulan İkinci Brazzaville Konferansı Grubu, Nijerliler tarafından kurulan ilk siyasi nitelikli örgüt olarak kabul edilmiş ve ülke siyasetinde yeni bir dönem başlamıştır. Sömürge yönetiminin baskılarını ve adaletsizliklerini kınayan bildiriler dağıtan bu grubun amacı yalnızca Fransız Batı Afrika'sından gelen bürokratlara karşı mücadele etmek değil aynı zamanda şehir halkı arasında bilinç oluşturarak kendilerini onların haklarını savunan bir hareket olarak tanıtmaktı. Böylece bu hareket, siyasi bir partiye dönüşmeye başlamıştır. Buna yol açan en önemli gelişme ise yaklaşmakta olan Fransız İkinci Kurucu Meclisi seçimleri olmuştur (Djibo, 2003, ss. 42-43).

Fransa'da 1946 yılında kabul edilen IV. Cumhuriyet Anayasası, sömürge yönetimlerinde önemli bir siyasi dönüşümün başlangıcını teşkil etmiştir. Fransız Birliği'nin oluşturulmasıyla birlikte yerel meclislerin kurulması ve denizaşırı toprakların Fransız Ulusal Meclisi ve Cumhuriyet Konseyi'nde temsil edilmesi sağlanmıştır. Bu anayasanın yürürlüğe girmesiyle 10 Kasım 1946'da yeni parlamento seçimleri yapılmıştır. O sırada çıkarılan 5 Ekim 1946 tarihli bir yasa, Nijer'i Fransız Sudan'ından ayırarak her iki bölgenin ayrı temsilcilere sahip olmasını sağlamıştır (Djibo, 2003, s.44; RFI, 2010; aktaran: Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 12).

Anayasanın getirdiği yeni hükümler, sömürgelerde siyasi partilerin kurulmasına yasal zemin hazırlamış ve bu kapsamda 1946 yılında Nijer'in ilk siyasi partisi olan Nijer İlerici Partisi (Le Parti Progressiste Nigérien, PPN) resmen faaliyete geçmiştir. PPN, Afrika Demokratik Birliği'nin (RDA)²⁵ Batı Afrika'daki yerel koludur. RDA yerli şeflere genel olarak düşmanca bir tavır sergilemiştir. PPN'nin RDA'nın politikalarına uyum sağlama çabası, Fuglestand'a göre özellikle Nijer gibi bölgede sorunlu bulunmuştur Fuglestad'a göre, Nijer, Batı Afrika'daki diğer sömürgelere kıyasla yerel şeflerin nüfuzunun son derece güçlü olduğu ve toplumsal yapısının derin bir gelenekçilik üzerine inşa edildiği bir ülkeydi. Ayrıca değişim yanlısı parti mensuplarının önemli bir kısmını oluşturan kadrolar yerel idarede istihdam edildiklerinden hem şeflere hem de sömürgeci yönetime karşı ekonomik açıdan bağımlı bir konumda

²⁵Afrika Demokratik Topluluğu (Rassemblement Democratique Africain).

bulunuyorlardı. Öte yandan, dönemin sömürge valisi olan Jean Toby'nin bu dönemde yerli şeflere destek sağlaması, değişimi isteyen küçük bir elit tabakadan oluşan PPN için ayrıca bir engel teşkil etmiştir (Fuglestad, 1983; aktaran: Saroğlu, 2025, ss. 75-76).

Parti oluşum sürecinde Nijer'de üç siyasi parti ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki, Fransızlar tarafından yetiştirilen küçük bir elit zümre olan évolués'lere²⁶ hitap eden PPN, ikincisi, kırsal ve geleneksel kesime hitap eden UNIS²⁷ ve üçüncüsü ise şehirli işçilere hitap eden UDN'dir²⁸. Bakary liderliğindeki UDN partisi, kentli işçi sınıfının ücret artışı talepleri doğrultusunda düzenlediği grevler sayesinde geniş bir destek tabanı kazanmıştır. Bu gelişmeden dolayı Fransız yöneticiler rahatsız olmuşlardır. Nitekim UDN'nin Fransız Komünistlerinin etkisi altındaki Genel Emek Konfederasyonu (CGT) tarafından desteklenmesi ve Bakary'nin öğretmenlik mesleğinden istifa ederek sömürge yönetiminden bağımsız bir siyasi aktör haline gelmesi, Fransız idaresini zor bir duruma düşürmüştür (Fuglestad, 1983; aktaran: Saroğlu, 2025, s. 77).

1956 yılında Fransa'da kabul edilen Loi Cadre²⁹ reformu ile Nijer yarı-özerk hale gelmiş, 1957'de yapılan ilk seçimleri Bakary liderliğindeki UDM/BNK koalisyonu kazanmıştır. Pan-Afrikanist bir lider olarak öne çıkan Bakary, 1958'de De Gaulle'un iktidara gelmesiyle Fransa'nın yeni politikalarıyla karşı karşıya kalmıştır. De Gaulle, sömürgelere Fransız-Afrika entegrasyonunu kabul etmeleri ya da bağımsız olarak Fransa ile tüm ilişkilerini koparmaları yönünde bir referandum dayatmıştır. Bakary, referandumdan iki hafta önce tam bağımsızlık talebini açıklamış ve partisini Sawaba (özgürlük) olarak yeniden adlandırmıştır. Ancak Fransa'nın tam bağımsızlığa mesafeli yaklaşımı Nijer'de siyasi kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Öte yandan, Fransa, uranyum kaynakları ve ülkenin stratejik konumu nedeniyle Nijer'i kaybetmek istememiştir. Bu amaçla Vali Don Juan Colombani yoğun bir propaganda yürütmüş, bağımsızlık karşıtı partileri desteklemiştir (Fuglestad, 1983; Idrissa, 2020; aktaran: Saroğlu, 2025, s. 77). PPN-RDA, Fransız Topluluğu'na bağlı tutumundan dolayı geleneksel liderlerin ve Fransız yetkililerin desteğini alarak güç kazanmıştır. Referandumda Sawaba ağır bir yenilgi almış ve Fransız Topluluğu projesi Nijer'de kabul edilmiştir (Djibo, 2003, ss. 55-56).

PPN'nin seçimler için aday gösterdiği Hamani Diori, aralarında Issoufou Saïdou Djermakoye ve Djibrilla Maïga'nın da bulunduğu dört rakibini geride bırakarak seçimi

²⁶ Parti Communist Français

²⁷ Union Nigérienne des Indépendant et Sympathisants

²⁸ Union Democratique Nigérienne

²⁹ Fransız Parlamentosu'nun Afrika'daki sömürgelerine özyönetim hakkı tanıdığı bir yasadır.

kazanmıştır. Anayasal reformların sağladığı siyasi haklar çerçevesinde, 18 Aralık 1958'de Nijer'de cumhuriyet ilan edilmiştir. Ancak bu statü değişikliği, Nijer'in tam bağımsızlığını kavuştuğu anlamına gelmemektedir. Söz konusu dönemde Nijer, Fransa'ya bağlı özerk bir cumhuriyet statüsüyle varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Djibo, 2003, s.44; RFI, 2010; aktaran: Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 12).

1958 referandumunda Sawaba partisinin “Hayır” kampanyasının başarısızlığı, Nijer'de siyasi dengeleri değiştirmiştir. Referandum sonucunun ardından zayıflayan Sawaba hükümeti, parti içinde yaşanan güven kaybı ve Fransız sömürge yönetiminin müdahaleleriyle karşı karşıya kalmıştır. Aralık 1958'de gerçekleşen bölgesel seçimler sonucunda iktidar, Diori'nin başkanlığındaki PPN-RDA'ya geçmiştir (Séré de Rivi re, 1989). Bu süreç, Fransa'nın sömürgecilik sonrası dönemde de nüfuzunu sürdürme stratejisinin bir parçası olarak görülebilir. 1950'lerden itibaren yerel elitlerle iş birliği yapan Fransız yönetimi, tarihsel sürecin getirdiğı değışimleri kontrol altına almayı başarmıştır. Sonuç olarak Nijer'in siyasi geleceğı üzerinde Fransa'nın etkisi devam ederken ülke içinde PPN-RDA'nın hakimiyeti pekişmiştir.

23 Temmuz 1956'da kabul edilen Denizaşırı Reform Yasası'nın ardından 1957 yılının başlarında Fransız Parlamentosu tarafından çıkarılan yeniden düzenleme önlemleri, her koloninin daha geniş bir özerklik kazanmasını sağlayan hükümet organlarının kurulmasını öngörmüştür. 4 Aralık 1958'de Beşinci Fransız Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Nijer, Fransız Topluluğı içinde özerk bir devlet statüsü kazanmıştır. 3 Ağustos 1960'ta tam bağımsızlığını elde eden  lke, Fransız Topluluğı'ndan ayrılmıştır (CADHP, 2008, s. 24).

3.3.3. Sömürgecilik Döneminde Nijer'deki Geleneksel Otoritelerin Siyasal Konumu

Fransız sömürge yönetimi ile geleneksel liderler/şefler arasındaki ilişkiler başlangıçta çatışmalarla başladığı için güvensizlik üzerine kuruluydu. Bazı yerel yöneticilerin sömürge yönetimine direnişı, erken dönemde şefler ile sömürge güçleri arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir (Salifou, 1989). Ancak zamanla işgaller ile şeflikler kontrol altına alınmış, şefler ile sömürge yönetimi arasında kademeli olarak hiyerarşik bağlar inşaa edilmiştir. Bu bağlılık sisteminin en belirgin tezahürlerinden biri, sömürgecinin üç temel yetkiyi kendisine mal etmesiydi: Şefleri atama, yeni şeflikler oluşturma ve onları sınıflandırma yetkileri (Alou, 2009, s. 8).

Yerel şeflerin atanması, uzun süre geleneksel hükümdarların iradesine veya yerleşik yerel adetlere dayalı olarak gerçekleştirilmekteydi. Ancak sömürge yönetiminin müdahalesiyle

bu süreç, artık sömürgecilik çıkarlarını önceleyen bir biçimde yeniden yapılandırılmıştır. Bu müdahale, şefleri ciddi bir ikileme karşı karşıya bırakmıştır. Ya sömürge yönetimine boyun eğecekler ya da görevlerinden alınarak yerlerine sömürge politikalarını daha etkin biçimde uygulayabilecek birisi atanacaktır. Nitekim Latour'un belirttiği üzere Fransız yönetiminin amacı, geleneksel sosyal temellerini koruyan ancak aynı zamanda sömürge devletinin beklentilerine bütünüyle uyum sağlayan bir yerel iktidar inşa etmektir (De Latour, 1987, s. 155).

Şeflik kurumları, kökenleri itibarıyla iki farklı tarihsel gerçekliğe dayanmaktadır. Bir kısmı sömürgecilik öncesi yerel siyasi geleneklerin devamı niteliğindeyken, diğerleri sömürge yönetimleri tarafından tamamen yeni bir şekilde inşa edilmiş yapay oluşumlardır. Bu ikinci kategorideki şefliklerin sınırları hem sömürgecilik döneminde hem de bağımsızlık sonrasında belirli sıklıklarla yeniden düzenlenmiştir (Olivier de Sardan, 1998, s. 2). Nijer'de de şeflik sistemi, sömürgecilik döneminde kurumsal olarak meşrulaştırılma sürecine girmiştir. Bu süreç iki boyutta gelişmiştir. İlki, şefliğin kurumsal olarak kökleşmesi yani yasal statüsünün güçlendirilmesi yoluyla olmuştur. Sonrasında da kurumun yapısında ve ona hayat veren aktörlerde bazı dönüşümler yaşanmıştır. Her rejim değişikliğinde, yeni yönetimler bu kuruma yön vermek amacıyla bir ya da daha fazla yasal metin yayınlamıştır. 1909 ile 1999 yılları arasında şeflik kurumuyla ilgili olarak yayımlanmış çok sayıda resmi metin (genelge, kararname, yasa vb.) bulunmaktadır (Alou, 2009, ss. 3-12). Sömürgecilik döneminde eğitimi reddetmemiş olan Nijerli geleneksel şefler, kendi oğullarını ya da önde gelen kişilerin çocuklarını okula göndermeyi kabul ederek Nijer'in siyasal-idari sistemi içinde önemli pozisyonlar elde etmek için siyasete yatırım yapmanın önemini çok erken bir dönemde kavramışlardır. Bugün de geleneksel şeflik makamlarına erişimin yalnızca, yönetme hakkı ve ayrıcalığı geleneksel olarak tanınan ailelere özgü olarak korunması, onların konumunu daha da pekiştirmektedir. Ayrıca yönettikleri geleneksel topluluklar, sömürgecilik dönemindeki yapılarıyla büyük ölçüde korunmuştur (Danda, 2012, s. 162).

Fransız sömürge yönetimi Nijer'de, geniş bir alana dağılmış, erişimi zor ve iletişim kurulması güç olan nüfus üzerinde kontrol sağlamak için geleneksel şeflere mutlak bir ihtiyaç duyarak geleneksel yapıların güçlerini zayıflatmış ve onları bölme planı uygulamıştır. Sömürge yönetimi, özellikle eski şefliklerin parçalanmasına ve çoğu durumda tarihsel temeli olmayan kantonların sıfırdan oluşturulmasına neden olmuştur. Bu yeniden yapılandırmalar ve yeterince itaatkâr olmayan geleneksel liderlerin sık sık görevden alınması ile geleneksel şeflerin idarenin uysal araçları haline getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Fransızlar ele geçirdikleri bölgelerde otoritelerini empoze etmek amacıyla iş birliğine yatkın zayıf kabile liderlikleri ile ilişki kurmaya çalışmışlardır. Böylece geleneksel otorite yapıları kendisine dayatılan rolden ötürü

itibarını kaybetmeye başlamıştır. Nitekim özellikle varlıklarını sömürgecilerle birlikte kuran bazı şefler, kendilerinden beklenenleri yerine getirmiş, hatta yetkileri altındaki kişileri kendi çıkarları için sömürme fırsatını değerlendirmişlerdir. Diğer geleneksel liderler ise kendilerine ait eski sorumlulukların bilincinde olarak halklarını mümkün olan en iyi şekilde korumaya ve sömürge yönetimi nezdinde onların savunucusu olmaya çalışmışlardır. Derin bir geçmişe sahip büyük şefliklerde ise şeflerin sosyal ve dini meşruiyeti, yabancı bir güce bağımlı olmalarına ve kendilerine dayatılmaya çalışılan itibar sarsıcı durumlara rağmen varlığını devam ettirmiştir (Abba, 1990, s. 53).

Fransızlar tarafından sömürge döneminde şeflik sistemi içindeki şeflerin yönetim araçları olmaları yani hem merkezi yönetim için bilgi kaynağı hem de yerel nüfusa yönelik politika kanalını yürütecek kişiler olmaları sağlanmıştır. Ayrıca vergi tahsildarları olarak hizmet edebilmeleri için Fransızlar tarafından şeflik sistemi kullanılmıştır. Bununla birlikte bir vergi tahsildarının ikinci temel görevi, esas olarak alt düzey yerel şeflerin (mahalle, köy ve kabile düzeyinde) korunmasını sağlamaktır. Daha üst düzeydeki şefler (örneğin kanton ve gruplama şefleri) ise vergileri yalnızca bir havuzda toplayarak bölge vergi dairesine iletmekle sorumluydu (Molenaar vd., 2019). Kırsal alanlarda gücün ve etkinliğin merkezinde yer alan şeflik kurumu, zayıf örgütlenme düzeyi ve sınırlı kolektif eylem kapasitesine sahip köy toplumlarını yönetmekle görevli olsa da sömürgeci yönetimler açısından stratejik bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle Fransa, sömürgecilik döneminde şeflerin seçimi ve özellikle eğitimi konusunda titiz davranarak şefleri, Afrika toplumlarının dönüştürülmesinde kullanılabilecek birer araç olarak değerlendirmiştir.

Bu kapsamda 1936 tarihli kararname Nijer'deki yerel yönetimle ilgiliyken, 1955 kararnamesi herhangi bir nitelendirme olmaksızın doğrudan şefliği ele almaktadır. Sömürgecilik döneminde Nijer'de şeflik, bölgesel siyaset arenasındaki partizan mücadelelerde net bir pozisyon alarak yeni filizlenen siyasi hayatın vazgeçilmez bir aktörü haline gelmişti. Alou'ya göre Nijer'de şeflik, sömürgecilik döneminde kurumsal bir yapı haline gelmiştir. Kurumsallaştırma süreci ise birbirini tamamlayan ve bazen eşzamanlı olan birkaç aşamada gerçekleşmiştir. Bu aşamalar, kurumun tanınması, örgütlenmesi, siyasi ve idari bağımlılığı, siyasallaşması ve morfolojik dönüşümü olarak sıralanabilir (Bancel, 2000; Fransız Birliği Meclis Raporu 1951; aktaran: Alou, 2009, s. 5).

Nijer'in geleneksel otoritelerini bir araya getiren ilk yapı, 30 Ocak-3 Şubat 1949 tarihleri arasında Zinder'de Nijer Kanton Şefleri Birliği adı altında düzenlenen bir kongre sonucunda

ortaya çıkmıştır.³⁰ Öte yandan, 1940'lı yıllarda Nijer'de geleneksel şefler, değişen siyasi ortamda konumlarını korumak amacıyla aktif politika geliştirme çabası içine girmişlerdir. 1940'ların sonlarında Nijer Geleneksel Şefler Derneği'nin³¹ kurulması, şeflerin organize olabilme ve kendilerini bir güç olarak ortaya koyabilme kapasitesini açıkça ortaya koymuştur. 1946 yılında Nijer'in partileşme sürecine girmesiyle geleneksel otoriteler içinde dönüşümler yaşanmıştır (Abba, 1990, ss. 53-54-59). Şefler, 1956 yılında Agadez'de düzenledikleri bir toplantıda, geleneksel vergi sisteminin kültürel ve dini kökleri olduğunu vurgulayarak bu yetkiden vazgeçmeyeceklerini belirtmişlerdir. Seçim hazırlıkları noktasında 1957 parlamento seçimlerine yönelik stratejiler geliştirmiş ve siyasi temsil için hazırlık yapmışlardır. Kurumsal temsil noktasında bölgesel yönetim mekanizmalarında temsil edilme imkanlarını değerlendirmişlerdir. Eğitim politikası ile ilgili olarak Fransız eğitim sistemine entegre olmak amacıyla şef ailelerinin çocuklarının Fransa'ya eğitime gönderilmesi tartışılmıştır. Fransa'da eğitim alınmasıyla ilgili olarak Şef Mouddour Zakara şu ifade de bulunmaktaydı (Salifou, 2007, ss. 91-95):

Çocuklarımızı Fransa'da okumaya göndermek iyi bir şeydir. Ancak avantajlarının yanı sıra dezavantajlarının da olduğunu farkına varmalısınız. Her şeyden önce çocuğun sağlıklı ve çok yetenekli olması gerekmektedir. Ayrıca ahlaklı olması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuk ders çalışmak yerine birtakım zevklere dalar ve kısa sürede serserileşir. Dahası, çocuk Fransa'da eğitime devam ederken ailesi ve gelenekleriyle sürekli bağları olmalıdır. Aksi takdirde kökünden koparılmış, bizim ve halkımız için kayıp bir çocuk olacaktır.

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere geleneksel liderler, bir yandan çocuklarının Fransa'da eğitim almasını isterken diğer yandan onları geleneksel değerlere bağlı ve uyumlu şekilde yetiştirmek istemişlerdir. Öte yandan, yerel düzeydeki mevcut güç dengesi, sömürge yönetimi tarafından atanan şeflerin aileleri ile ilk sömürge okullarındaki öğrencilerin ailelerinin yerel siyasette hâlâ ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Mohamadou, 2009, s. 3).

Şeflik sistemi, Nijer'deki toplumlar üzerinde sömürgeciliğin kontrolünü sağlamada temel bir politik araç işlev görmüştür. Şeflerin sömürge yönetimine kişisel bağlılıkları, onların seçiminde belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Bu amaçla şefler, İkinci Dünya Savaşı öncesinde sömürge yönetimi tarafından oluşturulan yönetim mekanizmalarına dahil edilmişler, savaş sonrasında ise yerel siyasetin en etkili aktörleri arasında yer almışlardır (Alou, 2009, s. 10).

³⁰ Siyasi İşler Ofisi tarafından tutulan Dernekler Siciline göre 8 Ocak 1949 tarih ve 34 sayılı makbuz.

³¹ l'Association des Chefs Traditionnels du Niger

Agadez'deki toplantıdan beş ay sonra, 23 Haziran 1956 tarihli çerçeve kanunu ile Fransız Denizaşırı Topraklarına özerklik tanınmıştır. Bu tarihten itibaren Fransızlar Nijer'de, siyasi ve idari sahneden tamamen kaybolmadan geçmişte olduğundan daha az görünerek boşaltılan alanı yavaş yavaş yeni siyasi elit gruba ve geleneksel şeflere devretmeye bırakmaya başlamıştır. Bu yeni dönemde şefler, aktif bir şekilde siyasi alanda bulunmuşlardır. Şefler, siyasi seçimlere katılarak adaylarını desteklemişler ve güç dengesini büyük ölçüde kendi lehlerine çevirmişlerdir. Nitekim 1957 seçimlerinde geleneksel liderler, seçimin belirleyici faktörü olmuşlardır. Bu seçimler, çerçeve yasa tarafından oluşturulan ilk bölgesel hükümetin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. 31 Mart 1957'de geleneksel şeflerin desteğiyle Djibo Bakary³²'nin Sawaba partisi, Boubou Hama ve Diori 'nin Nijerli Gelişim Partisine karşı yasama seçimlerini kazanmıştır. Ardından Nijer bölgesinde 23 Haziran 1956 tarihli çerçeve kanunda öngörüldüğü üzere 20 Mayıs 1957 tarihli 1423 sayılı kararname ile portföy sayısı belirlenen bir Hükümet Konseyi kurulmuştur. Hükümet Konseyinde bölge şefi Paul Camille Bordier başkan ve Bakary ise başkan yardımcısı olmuştur. Böylece Nijer, geleneksel şefliğin 16 Kasım 1955 tarih ve 2566 A.P.A sayılı yerel kararnameyle yönetilmeye devam ettiği özerk bir bölge haline gelmiştir (Abba, 1990, ss. 53-54), (Salifou, 2007, ss. 91-96). Ancak ilerleyen zamanlarda Nijer'in Fransız Topluluğu'na katılımına ilişkin yapılan referandumda şeflerin destek verdiği parti değişerek PPN olmuştur. Referandum sürecinde yeni bir ittifak değişimi yaşanarak şefler, PPN ile birlikte "evet" oylarının kazanması için halkın seferber edilmesinde aktif rol oynamıştır (Séré de Rivière, 1989).

1955'te Fransız sömürge yönetimi, Vali Jean Ramadier'in kararnamesiyle Nijer'deki geleneksel şeflik yapısını sömürge idaresine entegre eden bir sistem kurmuştur. Böylelikle köyden bölgeye kadar hiyerarşik bir yapı oluşturulmuş, şef atamalarında yerel katılım öngörülse de nihai yetki Fransız yöneticilere bırakılmıştır. Her düzeydeki şefler hem geleneksel otoriteye hem de sömürge idaresine karşı sorumlu kılınmıştır. Bu dönemde kanton, grup ve bölge şefleri, geleneksel meclislerin çoğunluk oyu ile seçilmekte ve yalnızca yurttaşlık haklarına sahip, sicili temiz bireyler bu görevlere getirilebilmekteydi. Sabit ödenekler ile yerel vergi ve harçlardan gelir elde eden şefler; kamu düzenini sağlama, vergi toplama, arazi düzenlemeleri yapma ve hukuki uyuşmazlıkları çözme gibi yetkilerle donatılmıştı. İdari yargıç statüsünde olan bu şefler, görevlerini kötüye kullanmaları hâlinde bölge valisi tarafından cezalandırılabilirdi (Salifou, 2007, ss. 85-88). Bu sistem, Fransız sömürge yönetiminin dolaylı yönetim stratejisinin bir parçası olarak görülebilmekteydi. Geleneksel otoriteleri

³² Mart yasama seçimlerinin galibi ve Niamey belediye başkanı.

kullanarak nüfuz alanını genişleten sömürge idaresi, yerel yönetimleri merkezi otoriteye bağlı hale getirmiştir.

Şeflik kurumu, İkinci Dünya Savaşı ile bağımsızlık arasındaki dönemde de Nijer siyasetinde merkezi bir rol oynamıştır (Djibo, 2001, s. 51). Şefler, bu çalkantılı tarihsel süreçte iktidar dinamiklerini şekillendiren siyasi dönüşümlerin ve ittifak değişimlerinin tam ortasında yer almışlardır. Nitekim şeflerin desteği, Djibo Bakary'nin 1957'de çerçeve yasa ile oluşturulan Hükümet Konseyi Başkan Yardımcılığı'na yükselmesinde belirleyici olurken; 1958'de onun yerine geçen Diori Hamani için de en az o kadar kritik bir rol oynamıştır (Idrissa, 2001, s. 38). Yerli şefler kavramı, çeşitli biçimleriyle İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar politik ve idari söylemde varlığını sürdürmüştür. Sonraki dönemlerde bu kavram önemli reformlarla karakterize edilmiştir. Şeflik kurumu, yasalarla düzenlenerek güvence altına alınmak amacıyla yeniden gündeme getirilmiştir. Bu yasa, Fransız Birliği Meclisi'nde uzun süre tartışılmıştır. Dikkat çekici olan, bu yasa tasarısının “yerli şefler” terimini “geleneksel şefler” olarak adlandırması olmuştur.³³

1960 yılı mayıs ayında Niamey'de düzenlenen konferansta, PPN-RDA Yerel Komitesi Genel Sekreteri Djibrilla Hima, Nijer'in bağımsızlık sürecinde geleneksel şeflik sisteminin radikal biçimde reforme edilmesi yönünde önemli taleplerde bulunmuştur. Bu kapsamda kanton ve bölge şeflikleri kaldırılarak yerine seçimle belirlenen kırsal topluluk meclisleri ve seçim bölgesi konseylerinin kurulmasını talep etmiştir. Ayrıca şef unvanı taşıyan milletvekili ve bakanların maaşlarının kesilmesini ve çifte görev yapmalarının yasaklanmasını önermiştir. Diğer bir talep ise köy muhtarlarının idari baskılara karşı korunması yönünde olmuştur (Barcourgne, 1960). Bu reform önerileri, PPN-RDA'nın sömürge döneminin devamı olarak geleneksel yapıları tasfiye ederek merkeziyetçi modern bir devlet yapısı kurma hedefini yansıtmaktadır. Ancak geleneksel şeflerin toplumsal meşruiyeti ve nüfuzu nedeniyle bu reformların uygulanması mümkün olamamıştır.

Sömürge dönemi sona yaklaşırken Nijer'deki bağımsızlık yanlısı güçler, şeflik kurumunu Avrupa egemenlerine karşı uzlaşmacı, hatta işbirlikçi bir politika izlemekle eleştirmişlerdir. Ancak 1950 ve 1960'larda tanınan Hausa şefleri, topraklarının İngiliz ve Fransız hakimiyetine girmesini önlemeye çalışmış fakat başaramamış olan sarakuna³⁴ soyundan gelmekteydiler (Miles, 1993, s. 34). Fransızlar, 1960 yılında ülkeden ayrılınca iki karşıt

³³ Fransız Birliği Meclis Raporu (Rapport L'Assemblée de L'Union Française, n°275, 1951).

³⁴ Hausa dilinde şefler anlamına gelmektedir.

otoriteyi baş başa bırakmıştır. Bunlardan biri geleneksel otoriteler diğeri ise Haziran 1956³⁵ tarihli çerçeve yasası kapsamında 1957’de kurulan modern merkezi hükümet yapısıdır (Salifou, 2007, s. 29). Nijer’in 1960’ta bağımsızlığını elde etmesinden sonra ülkenin siyasi yapısında geleneksel otoriteler ile modern merkezi hükümet arasında bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu süreç Afrika’nın sömürgecilik sonrası devletlerinde olduğu gibi Nijer’de de geleneksel otorite ile modern merkezi otoritenin bir arada var olma durumunu yansıtmaktadır.

3.3.4.Bağımsızlık Sonrası Dönemde Nijer’deki Yönetim Anlayışı ve Geleneksel Otoritelerin Siyasal Durumu

3.3.4.1.Hamani Diori Dönemi (1960-1974)

Bağımsızlıktan sonra yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, devletin kurumsal yapısında önemli kırılmalara yol açmıştır. Özellikle yönetsel sürekliliğin sağlanamaması, bürokratik işleyişte belirgin aksamalara neden olurken, kamu politikalarının uygulanmasında ciddi tutarsızlıklar ortaya çıkmıştır. Bu durum özellikle hükümet çalışmalarının uygulanmasında belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Danda, 2004, s. 6 aktaran: Elhadji ve Sani, 2021, s. 144). Fransız sömürgecilik mirasının bıraktığı zayıf idari altyapı, etnik çeşitliliğin siyasi gerilimlere dönüşmesi ve doğal kaynak yönetimindeki yapısal sorunlar, bu krizin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Siyasi belirsizliklerin yol açtığı bu kurumsal zayıflık, devlet meşruiyetinin azalmasına ve yönetim krizinin derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Kolonyal hakimiyetten bağımsızlığa geçişi sağlayan milliyetçiler, genellikle sömürge eğitim sisteminden geçmiş bireylerdi. Toplum köklü bir dönüşüme uğratmayı hedefleyen yeni nesil, şeflik sistemini sömürgeciliğin bir aracı ve yardımcısı olarak görmekteydi. Bağımsızlık sonrası dönemde modernite, devletin temsili olarak algılanırken, gelenek ise şeflerin otoritesiyle özdeşleştirilmekteydi. Bu nedenle şefler, bu olumsuz algıyı ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Bu iki yapı bağımsızlık sonrası dönemde birbirine yabancı ve uyumsuz iki farklı dünya olarak görülmekteydi (Perrot, 2009, s. 17).

Bağımsızlığın hemen sonrasında kurulan Hamani Diori yönetimi, sömürge döneminden miras kalan merkezîyetçi yapıyı sürdürürken aynı zamanda geleneksel liderlerle iş birliğine gitmiştir. Bu dönemde geleneksel şeflik kurumları resmi olarak tanınmaya devam edilmiş, yerel yönetimlerde geleneksel otoritelere sembolik yetkiler verilmiş ve merkezi hükümet, kırsal

³⁵ Sahra altı Afrika’daki Fransız kolonilerine ve Madagaskar’a özerklik tanıyan 23 Haziran 1956 tarihli Çerçeve Yasasıdır.

alandan nüfuzunu artırmak için geleneksel yapıları araçsallaştırmıştır. Zira daha önce de belirtildiği üzere, Nijer bağımsızlığını elde ettiğinde Fransız sömürgecilik döneminin mirası olarak son derece düşük okullaşma oranları (%3'ün altında) ve kamu yönetiminde nitelikli insan kaynağı eksikliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Bundan dolayı Nijer'in ilk devlet başkanı Diori, bu açığı kapatmak amacıyla geleneksel şeflik kurumunu modern devlet yapısına entegre ederek ve sömürgecilik dönemindeki işlevlerini (vergi tahsili, kırsal asayiş, anlaşmazlık çözümü vb.) sürdürmelerine izin vererek merkezi otorite ile geleneksel otorite arasında işlevsel bir uzlaş sağlamıştır. Geleneksel liderler de bu süreçte statülerini korumak adına merkezi hükümetin varlığını tanıyarak siyasi istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu dönemde Diori her ne kadar geleneksel liderlere ayrıcalık tanımış olsa da merkezi hükümetin otoritesini arttırmak adına da çalışmalarda bulunmuştur. Örneğin, 1962 yılının mart ayında çıkarılan bir kanunla şeflik arazisi üzerinden elde edilen geleneksel ayrıcalıklar tamamen kaldırılmıştır³⁶ (Salifou, 2007, ss. 27, 126, 254-256). Bu nedenle Diori'nin pragmatik yaklaşımı, Nijer'de devlet inşasında geleneksel otoritelerin rolünü meşrulaştırmış ve geçiş sürecinin yönetilmesinde kritik bir araç olarak kullanılmıştır.

Nijer'i bağımsızlığa götüren ve seçimleri kazanan Diori'nin partisi, sadece Fransa'ya değil aynı zamanda şefliğe de bağımlı olduğunun farkındaydı. Diori'nin on beş yıllık iktidarı boyunca şefliğe karşı takındığı tutum daha çok pragmatik olarak şekillenmiştir. Çünkü bağımsızlığını kazandığı dönemde Nijer nüfusunun %90'ı kırsal bölgelerde yaşamakta ve büyük bir çoğunluğu okuma yazma bilmemekteydi. Toplumda din ve geleneksel yönetim mekanizmaları güçlü bir etkiye sahipti. Her türlü meşruiyetin temel kaynağı öncelikle şeflerdi ve bir otoritenin tanınıp kabul edilmesi, büyük ölçüde şeflerin o güç hakkında yaptığı açıklamalara bağlıydı. Geleneksel liderlerin ileri gelenleri, Diori için ideal araçlar olarak görülmüştür. Bu doğrultuda okuryazarlık düzeyleri bu tür görevleri yürütmeye uygun olan geleneksel şeflik üyelerinin hükümete dahil edildiği ayırmacı bir politika uygulanmıştır. Bu dönemde birçok kanton şefi çeşitli dönemlerde bakanlık görevine getirilmiştir (Abba, 1990, s. 55). Bu durum geleneksel liderlerin yalnızca yerel düzeyde değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal yapının şekillenmesinde de belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Dönemin Birleşmiş Milletler danışmanı I.F. Hentgen, Nijer'in yönetim yapılanmasına ilişkin hazırladığı 1964 tarihli raporda, geleneksel şeflik sisteminin modern devlet yapısıyla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yaklaşık iki yıl süren saha araştırmaları sonucunda kırsal bölgelerde kamu düzeninin büyük ölçüde geleneksel otoritelere dayandığını

³⁶ 12 Mart 1962 tarih ve 62-7 Sayılı Kanun, 15 Mart 1962 tarihli Nijer Cumhuriyeti Resmi Gazetesi.

tespit eden Hentgen, bu yapıların ani bir şekilde kaldırılmasının toplumsal düzeni bozabileceği uyarısında bulunmuştur. Raporda özellikle geleneksel liderlerin yıllar içinde kazandıkları yönetim tecrübesinin modern uygulamalar için önemli bir destek sağlayabileceği ve kalkınma programlarının uygulanmasında kritik rol oynayabilecekleri belirtilmiştir. Hentgen, şeflik sistemine karşı çıkanların çoğunun bu yapının toplumsal işlevini tam olarak kavrayamadığını ya da kişisel çıkarlar peşinde olduğunu ifade ederek reform sürecinde halkın derin bağlarını göz ardı etmeyen bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hentgen, 1964). Bu kapsamlı rapor, Nijer'in yönetim reformu sürecinde geleneksel otoritelerle uzlaşmacı bir yol izlemesine yönelik önemli bir rehber niteliği taşımaktadır.

3.3.4.2. Askeri Yönetimler Dönemi (1974-1991)

Nijer, bağımsızlığını aldıktan sonraki 14 yıl boyunca (1960-1974) Diori liderliğinde tek partili bir sivil rejim tarafından yönetilmiştir. Ancak 1974 yılında şiddetli kuraklığın yol açtığı ekonomik kriz ve yönetimde yaygınlaşan yolsuzluk iddiaları Albay Seyni Kountché önderliğinde gerçekleşen askeri darbeye zemin hazırlamıştır. Kountché, 1974-1987 yılları arasında ülkeyi askeri rejimle yönetmiştir. Kountché'nin 1987'deki vefatının ardından iktidar, Genelkurmay Başkanı Ali Saibou'ya geçmiştir (CADHP, 2008, ss. 24-25).

General Kountché askeri darbe ile iktidara geldiğinde Nijer'deki geleneksel otoritelerin siyasi nüfuzu azaltılmış ve ülke, ayrıcalıklı olarak bazı geleneksel kabilelerin güçlendirildiği yeni bir döneme tanık olmuştur. Aslında Kountché, Fandou şefliğine mensuptu. Hükümetinde, Doua Diallo, Moumouni Djermakoye ve uzun yıllar başbakanlık yapan Hamit Algabid gibi şef ailesinden gelen birçok bakan bulunmaktaydı. Ancak bu dönemde şeflik kurumu siyasi olarak zayıflatılmıştır (Abba, 1990, ss. 57-59). Örneğin, Tuareglerin 1976 yılında darbe girişimine karışmasının ardından hükümet Tuareg temsilcilerinden tasfiye edilmiştir. Sahra ve Göçebe İşleri Bakanlığını kaldırdıktan sonra birçok Tuareg Libya'ya sürgüne gönderilmiştir (Yvan – Mathieu, 2018).

1981 yılında askeri yönetim, geleneksel otorite yapıları üzerinde daha sıkı denetim sağlamak ve modernleşme sürecini başlatmak amacıyla şeflerin atanma ve görevden alma usullerinde köklü değişikliklere gitmiştir. 15 Eylül 1981 tarihli kararnameyle birlikte, şeflerin halk ya da geleneksel seçim kurulları tarafından belirlenmesi uygulamasına son verilmiştir. Bu görevler artık idari makamlar aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. Yeni düzenlemeye göre kanton, göçebe, grup veya kabile şefleri, vali tarafından önerilmekte ve İçişleri Bakanı'nın kararnamesiyle atanmaktaydı. Ancak bu makamlara yalnızca geleneksel kurallar uyarınca aday

olma hakkına sahip kişiler ve çoğunlukla onların soyundan gelenler başvurabilmekteydi (Abba, 1990, s. 58). Bu değişiklik, geleneksel liderliğin modern devlet aygıtına entegre edilmesi yönünde bir adım olarak değerlendirilse de aynı zamanda bu yapıların yerel düzeydeki meşruiyetinin ve özerkliğinin zayıflaması riskini de beraberinde getirmiştir. Askeri rejim, bu yolla merkezi otoriteyi pekiştirmeyi ve geleneksel şeflik kurumunu bürokratik bir uzantı haline getirmeyi hedeflemiştir. Ancak şeflerin atama yöntemine ilişkin yapılan reformlar, halk nezdinde tanınan ve desteklenen güçlü adayların dışlanmasına yol açarak kurumun meşruiyetini zedelemiştir. Zira şeflerin toplumsal prestiji yalnızca geleneksel mirastan değil, aynı zamanda halkın doğrudan desteğinden de beslenmektedir.

Aslında, Nijer'in geleneksel otoritelerinin örgütlü bir yapıya kavuşması, 30 Ocak-3 Şubat 1949 tarihlerinde Zinder'de düzenlenen kongre sonucunda gerçekleşmiştir. Bu kongre Nijer Kanton Şefleri Birliği'nin (Union des Chefs de Canton du Niger)³⁷ kuruluşunu resmileştirerek geleneksel liderlerin siyasi ve idari sistemdeki rolünü yapılandırmayı amaçlamıştır. Bu adım, Fransız sömürge yönetiminin yerel güç odaklarıyla uzlaşma stratejisinin bir parçasıydı. Ancak bu derneğin bağımsızlıktan sonra neredeyse hiçbir faaliyeti olmamıştır. Şefler, bağımsızlık sonrası dönemde değişen siyasi dinamikler karşısında kurumsal etkilerini korumak için 1974 yılında örgütlenme modelini revize ederek, Ekim 1974'te kurulan Association des Chefs Traditionnels du Niger (ACTN) adı altında faaliyetlerine devam etmiştir (Arifari, 1999).

1974 darbesiyle iktidara gelen askeri rejim, Nijer'in geleneksel şeflerine ait bu derneğin kurulmasını teşvik etmiştir. Ardından yeni rejim 1955'ten beri yürürlükte olan yasayı kaldırarak Nijer'deki geleneksel şefliğin statüsünü belirleyen yeni bir kararname yayımlamıştır³⁸. 1974 tarihli bu kararname, uzun bir yasal düzenlemeler zincirinin ilk halkası olmuştur³⁹. Bu sürecin nihai sonucu ise 1983'ten itibaren 'Kalkınma Toplumu' çerçevesinde yeni bir statünün yürürlüğe girmesiyle ortaya çıkmıştır. Geleneksel şefliğin konumu, kendisine özel bir yer

³⁷ Siyasi İşler Ofisi tarafından tutulan Dernekler Siciline göre 8 Ocak 1949 tarih ve 34 sayılı makbuz.

³⁸ 2 Arrêté n°71 MI/DAPA du 5 juin 1974, portant réorganisation de la chefferie au Niger. JORN du 15 juin 1974: 410-412; aktaran: Alou, 2009, s. 20.

³⁹ 10 Ocak 1976 tarihli ve 005 sayılı kararname ile 5 Haziran 1976 tarihli ve 71 MI/DAPA sayılı Nijer'de şefliği yeniden düzenleyen kararnamede değişiklik yapılmıştır. 1 Ağustos 1981 tarihli ve 005/MI/DAPA/CIRC/CF sayılı genelge, geleneksel şeflerin atanmasına ilişkindir; 15 Eylül 1981 tarihli ve 87/MI/DAPA sayılı kararname, Nijer'de geleneksel şefliği yeniden düzenlemektedir. 23 Ekim 1981 tarihli ve 104/MI/DAPA sayılı kararname, 15 Eylül 1981 tarihli ve 87/MI/DAPA sayılı, Nijer'de geleneksel şefliği yeniden düzenleyen kararnameye ait 10. maddeyi değiştirmiştir. (Arrêté n°005 du 10 janvier 1976, modifiant l'arrêté n°71 MI/DAPA du 5 juin 1974 réorganisant la chefferie au Niger; circulaire n°005/MI/DAPA/CIRC/CF du 11 août 1981, relative à la nomination des chefs traditionnels ; arrêté n°87/MI/DAPA du 15 septembre 1981 réorganisant la chefferie traditionnelle au Niger ; arrêté n°104/MI/DAPA du 23 octobre 1981 modifiant l'article 10 de l'arrêté n°87/MI/DAPA du 15 septembre 1981 réorganisant la chefferie traditionnelle au Niger ; aktaran :Alou, 2009, s. 20).

ayırır Kalkınma Toplumu kurumlarının kurulmasıyla daha da pekişmiştir (Miles, 1987, s. 250). 13 Ekim 1983 tarihli geleneksel şefliğin statüsüne ilişkin kararname ise birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. İlk değişiklik statünün düzenlendiği idari düzeyle ilgili olmuştur. Artık geleneksel şefliğin statüsü, bakanlar kurulu tarafından kabul edilen bir kararnameyle düzenlenecekti. Oysa daha önce bu sorumluluk, yönetmelik yoluyla düzenleme yapan işleri bakanının yetki alanındaydı. Karar alma merkezinin işleri bakanlığından bakanlar kuruluna kaydırılmasının ötesinde, dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da kararname ile şefliklerin oluşturulmamasıydı (Alou, 2009, s. 13).

Kountché geleneksel otoritelerin siyasi nüfuzunu azaltmış olsa da kalkınma projelerindeki rolünü vurgulamış ve bu aktörlerle ilişkileri yeniden yapılandırmaya yönelmiştir. Ekim 1974'te, 1959'dan beri toplanmamış olan geleneksel liderler kongresine izin vererek Maradi'de bir buluşmanın gerçekleşmesini sağlamasını bu durumun bir göstergesidir. Kongrede, şefler tüzüklerini değiştirerek kırsal kalkınmanın aktif aktörleri olarak tanınmayı ve merkezi hükümetle daha kurumsal ilişkiler kurmayı hedeflemişlerdir. Maradi Valisi'nin yaptığı konuşmada, şeflerin yalnızca vergi toplayan ya da arabuluculuk yapan figürler değil, toplumsal dönüşümün öncüsü ve halkı bilgilendiren rehberler olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda geleneksel liderlik ile modern yönetim arasında işlevsel bir uyum kurulması çağrısı yapılmıştır (Villaudiere , 2003, s. 258). Bu buluşma, askeri yönetim ile geleneksel liderler arasında karşılıklı anlayışa dayalı yeni bir iş birliği döneminin başlangıcı olmuş, kongre, şeflik kurumunun ülke yönetimindeki rolünü teyit etmiştir. 1974 askeri darbesiyle başlayan süreçte geleneksel otoritelerin siyasi etkisi resmi olarak sınırlandırılmış olsa da kırsal alanda sosyal kontrol mekanizmaları olarak işlevleri devam ettirilmiştir. Başka bir deyişle, merkezi devlet ile geleneksel yapılar arasında kontrollü bir arada var olma modeli benimsenmiştir.

Kountché sonrası dönemde iktidara gelen Nijer'in üçüncü Cumhurbaşkanı Ali Saïbou, Ulusal Kalkınma Konseyi içinde geleneksel lider temsilcilerini muhafaza etmiş ve bu liderlere ikinci anayasa taslağının hazırlanmasında görev vermiştir. Saïbou, böylece, yönetim ile geleneksel şeflik kurumları arasındaki iş birliğini pekiştirmiştir. Ulusal Meclis'te geleneksel şeflik kökenli milletvekilleri de yer almıştır. 1980'lerin sonlarına doğru ise ülkede demokratikleşme talebi güç kazanmış ve halk, 1990'lı yıllarda çok partili siyasete geçilmesini talep etmiştir. Bu geçiş sürecinde ACTN, üyelerini siyasi partiler içinde aktif kampanya yürütmekten kaçınmaları konusunda uyarmıştır. 1991 Kasım ayından 1993 Nisan ayına kadar yaşanan siyasi dönüşüm süreci sonunda çok partili rejim yeniden benimsenmiştir. Bu dönemde başbakan, geleneksel şeflik statüsünü tanımlayan 30 Mart 1993 tarihli 98-38 sayılı kararnamenin yayımlanmasını sağlamıştır. Söz konusu düzenleme, sömürge sonrası dönemde

geleneksel şefliğe tanınan en kapsamlı ve kurumsal statü olarak değerlendirilmiş, bu kurumun meşruiyetini hukuki zemine taşıyan ilk ciddi adım olmuştur (Salifou, 2007, ss. 135-138, 257).

Kararnamede özetle, geleneksel otoritelerin mevcut idari yapıya hiyerarşik olarak entegre edilmesi öngörülmektedir. Yürürlükteki mevzuat uyarınca tanımlanan bu yapılar, yerel yönetim birimlerinin gözetimi altında faaliyet göstermektedir. İlgili kararnamenin çeşitli maddelerinde, geleneksel şeflerin unvanlarının etnik kökenlerine ve sorumluluk alanlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Kararnameye göre, mülki amirin bulunmadığı yerlerde kamu düzenini tehdit eden durumlarda veya doğal afetlerde, geleneksel şefler topluluk içindeki kamu kaynaklarını harekete geçirebilir; ancak bu durum gecikmeksizin yetkili makamlara bildirilmelidir. Şefler aynı zamanda nüfus sayımından sorumlu olabilecek memurlar olarak tanımlanmakta, ekonomik kalkınmada ise yerel aktör ve paydaş konumunda değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, halk sağlığı, çevresel sürdürülebilirlik, su temini, tarımsal üretim ve altyapı gibi alanlardaki gelişim faaliyetlerine doğrudan dâhil edilmeleri öngörülmektedir. Ayrıca halkın meşru temsilcileri olarak yerel yönetim meclislerinde söz hakkına sahip olan bu şefler, özel hukuk tüzel kişiliği oluşturabilmekte ve devlet nezdinde kamu hukuku tüzel kişiliği edinme talebinde bulunabilmektedirler.⁴⁰

1980'lerin sonunda General Kountché'nin askeri yönetiminin güç kaybetmesi ve 1991'de bir Ulusal Konferansın başlatılması, demokratik bir anayasanın ve siyasi partilerin uygulamaya konulmasını beraberinde getirmiştir. Kountché rejiminin son yıllarında birçok kabile şefi, hükümetin önde gelen müttefikleri olmuştur. Ulusal Konferans ve bunu takip eden demokratik geçiş sonucuyla güç dengesi bozulmuştur. Nihayetinde yukarıda bahsedilen kararname ile 1993 yılında kabile şefleri resmi olarak yerel düzeydeki hükümetin yetkilisi olarak tanınmıştır. Bu yetki ve konuları günümüzde de devam etmektedir (Aboubacar, 2013). Bu yetki aslında Nijer'deki her büyük yönetim merkezi için merkezden atanmış devlet yetkilileri, seçilmiş devlet yetkilileri ve geleneksel devlet görevlilerinin olduğu anlamına gelmektedir.

3.3.4.3. Çok Partili Demokrasiye Geçiş ve Yeni Dengeler (1991'den Günümüze Kadar Olan Dönem)

1990'lı yıllarda demokratikleşme sürecinin başlamasıyla birlikte geleneksel otoriteler siyasi partiler tarafından mobilize edilen önemli aktörler haline gelmiştir. Yerel yönetim reformlarıyla şeflik kurumlarının resmi statüsü yeniden tanımlanmış, modern devlet kurumları ile geleneksel yapılar arasında yeni bir güç paylaşımı ortaya çıkmıştır.

⁴⁰ 15 Nisan 1993 tarihli Kararnameye dair maddelerin Fransızcası.

1989 yılında kabul edilen yeni anayasa ile tek partili sivil yönetim sistemine geçilen ülkede 1992 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğiyle ise çok partili sisteme geçişin önü açılmış ve 1993 yılında ülkenin ilk çok partili genel seçimleri düzenlenmiştir (Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 13). 27 Mart 1993'te, Demokratik ve Sosyal Kongre başkanı Mahamane Ousmane, Üçüncü Cumhuriyet'in ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. 16 Nisan'da yapılan resmi törene bütün geleneksel liderler katılmıştır. Hatta Nijerya'daki Sokoto lideri de bu programda bulunmuştur. Ancak Ousmane, konuşmasında geleneksel liderlere herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Yaşanan bu durum merkezi hükümet ile geleneksel liderlerin arasını açmıştır. Hatta bu olaydan iki ay sonra ülkenin merkezi devlet yöneticileri kırsal bölgeden artık vergi gelmediğini ve dahası kırsal nüfusun yeni iktidar tarafından atanan idari makamlara karşı gelmekten çekinmediğini fark etmiştir. Buna karşılık Ousmane, geleneksel liderleri Niamey'e davet ederek onlara hitaben “*Geleneksel şefler meselesi sadece geleneksel şeflerin değil herkesin meselesidir*” şeklinde konuşmuştur. Nitekim 18 Haziran 1993 Cuma günü geleneksel şefler sırayla Cumhurbaşkanı, Ulusal Meclis Başkanlık Divanı ve İçişleri Bakanı tarafından kabul edilmiştir (Villaudiere , 2003, s. 258).

Nijer'de 1991 Kasım ayından 1993 Nisan ayına kadar süren bir siyasi geçiş süreci yaşanmıştır. Şeflikle ilgili yürürlükteki resmi metin demokratik döneme geçilirken oluşturulmuştur. Bu metin, Nijer'de geleneksel şefliğin statüsüne ilişkin 30 Mart 1993 tarihli ve 93-28 sayılı kararnamedir (Olivier, 1998, s. 2). Demokratik siyasi partilerin aktif olduğu bir dönemin başlamasının ardından geleneksel şeflik statüsünü belirleyen 30 Mart 1993 tarihli 98-38 sayılı Kararname, başbakanın imzalamasıyla yayınlamıştır.⁴¹

Yasa yoluyla gerçekleşen bu meşrulaştırma, şefliğin Cumhuriyet kurumları içerisindeki konumunu yükseltmiştir. Bu durum, şeflik statüsüne ilişkin meselelerin tıpkı diğer yüksek devlet kurumlarında olduğu gibi Ulusal Meclis düzeyinde de ele alınmasını sağlamıştır. İçerik açısından bakıldığında ise bu kararname, birçok meseleye açıklık getirmektedir. İlk olarak 1983 tarihli kararnamede yer aldığı şekliyle geleneksel şefliğin tanımını teyit etmektedir. Ardından demokratikleşme süreciyle ortaya çıkan yeni siyasal bağlamda bu kurumun idari konumunu da netleştirmektedir: “Örfi ve geleneksel topluluklar, Nijer Cumhuriyeti'nin idari yapılanmasına hiyerarşik olarak entegre edilmiştir ve mevcut mevzuatla tanımlanıp belirlenen idari bölgelere ve yerel yönetim birimlerine (bucaklar ya da belediyeler) bağlı kılınmıştır.”⁴²

1993'te seçilen hükümet koalisyonu içindeki çekişmeler, hükümetin işleyişinde aksamalara neden olmuştur. Bu durum Albay Ibrahim Baré Maïnassara'nın Ocak 1996'da bir

⁴¹ 1 Temmuz 1993 tarihli Nijer Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, Özel No. 13.

⁴² 15 Nisan 1993 tarihli Kararnameye dair maddelerin Fransızcası.

darbe düzenleyerek hükümeti devirmesine neden olmuştur. Böylece 1996'daki askeri darbenin ardından tüm siyasi partiler yasaklanmıştır. 12 Mayıs 1996 yılında yapılan referandum sonucunda Dördüncü Cumhuriyet anayasası kabul edilmiş, ardından 1996 yılı temmuz ayında başkanlık ve yasama seçimleri düzenlenmiştir. Bu seçimlerin sonucunda İbrahim Baré Maïnassara ülkenin başkanı olmuştur. Ancak siyasi partiler bu süreci geçici bir durum olarak değerlendirerek Restorasyon ve Demokrasi Savunması Cephesi çatısı altında toplanmış ve rejime karşı sert bir muhalefet yürütmüştür. Artan siyasi gerilimler, 9 Nisan 1999'da yeni bir darbenin gerçekleşmesine yol açmıştır. Binbaşı Daouda Mallam Wanké liderliğinde gerçekleştirilen bu darbe sırasında Maïnassara, başkanlık muhafızları tarafından öldürülmüştür. Wanké, Fransız tarzı yarı başkanlık sistemine sahip Beşinci Cumhuriyet için bir anayasanın hazırlanmasını denetlemek amacıyla “Geçici Ulusal Uzlaş Konseyi”ni kurmuştur (CADHP, 2008, s. 25).

Geçici yönetimin başkanı Wanké liderliğinde yürütülen 9 aylık geçiş sürecinin ardından Ağustos 1999'da Beşinci Cumhuriyet'in anayasası kabul edilmiştir. Seçimler sonucunda Demokratik Güçler İttifakı'ndan (AFD) Tandja Mamadou, Beşinci Cumhuriyet'in ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Tandja'nın yönetimi, ülkede belli bir ekonomik ve sosyal istikrar sağlamıştır. Nijer'i iki dönem yöneten Tandja'nın görev süresini anayasal sınırların ötesine uzatma girişimi, istikrarı tehdit etmiştir. Bu süreçte Millet Meclisi ve Anayasa Mahkemesi feshedilerek Ağustos 2009'da yapılan referandumla Altıncı Cumhuriyet'in anayasası kabul edilmiştir (Elhadji ve Sani, 2021, s. 146). Bu olaylar üzerine Tandja'ya karşı bir askeri darbe gerçekleştirilmiştir (BBC, 2010).

Tablo 5. Nijer'in Güncel Yönetim Sistemi

	Görevlendirilmiş	Seçilmiş	Geleneksel	
			Yerleşik	Göçebe
Bölge	Vali	Bölge Başkanı	Bölge Şefi	
Bölge/Kanton	Kaymakam	Belediye Başkanı	Kanton Şefi	Kabile Şefi
Köy/Aşiret			Köy Şefi Mahalle Şefi	Aşiret Şefi

Kaynak: Fransje Molenaar, Jonathan Tossell, Anna Schmauder, Rahmane Idrissa, Rida Lyammouri, The Status Quo Defied The Legitimacy Of Traditional Authorities In Areas Of Limited Statehood in Mali, Niger and Libya, CRU Report 2019.

Nijer'in geleneksel şeflik sistemi son olarak 2015 yılının ocak ayında güncellenmiştir.⁴³ Bu güncelleme ile geleneksel liderlerin seçilme prosedürleri devlet tarafından standartlaştırılmıştır. Teorik olarak şefler yalnızca yönetici olan aile veya aşiret arasından seçilebilmektedir. Seçim, çeşitli ileri gelenlerden ve yerel yetkililerden oluşan bir seçim kurulu tarafından aday gösterilme ve seçilme süreci yoluyla yapılır. Şefler, aday gösterildikten sonra devlet tarafından seçilip onaylanmaları sonucunda göreve başlayabilirler. Aday gösterme süreci bir ahlak soruşturmasının ardından, seçim ise pozisyona bağlı olarak farklı devlet otoritesi düzeylerinden alınan bir kararın ardından gerçekleşmektedir. Sultan, kanton ve grup şefliği pozisyonlarına yapılan seçimler mülki idare bakanı tarafından onaylanmakta, diğerleri ise vali tarafından onaylanmaktadır. Gruplandırma aşiretleri kapsarken, kanton köyleri içermektedir. Son olarak kantonun üzerinde bir sultanın başkanlık ettiği vilayet bulunmaktadır. Bu sultanlıklara “sultanate” denilmektedir. Nijer'de bulunan beş sultanlık modern merkezi hükümetler tarafından da resmi olarak tanınmaktadır. Bunlar Damagaram (Zinder), Aïr (Agadez), Dosso, Maradi ve Diffa sultanlıklarıdır (Molenaar vd., 2019, s. 45).

26 Temmuz 2023'te, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı Abdourahmane Tchiani tarafından gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda Cumhurbaşkanı Muhammed Bazoum ve ailesi, Cumhurbaşkanlığı rezidansında alıkonulmuştur. Vatani Koruma Ulusal Konseyi (CNSP), ülkenin yönetimini ele geçirerek 7. Cumhuriyet'i askıya almıştır (Milli İstihbarat Akademisi, 2024, s. 14) Ardından 10 Ağustos 2023'te, Kountché döneminde maliye bakanı olarak görev yapmış olan Ali Mahamane Lamine Zeine'in başbakanlığında bir geçiş hükûmeti kurulmuştur (China Daily, 2023).

Özet olarak, Nijer'in bağımsızlık sonrası siyasi tarihi, birçok askeri darbe ile şekillenmiş ve bu süreç ülkenin istikrarını derinden sarsmıştır. 15 Nisan 1974'te Yarbay Seyni Kountché, 27 Ocak 1996'da Albay İbrahim Baré Mainassara, 9 Nisan 1999'da Albay Daouda Malam Wanké, 18 Şubat 2010'da Tümgeneral Salou Djibo ve son olarak 26 Temmuz 2023'te Tuğgeneral Abdourahmane Tchiani tarafından gerçekleştirilen darbeler, Nijer'in demokratik süreçlerini kesintiye uğratmıştır. Bu askeri müdahaleler, siyasi yönetimde kalıcı bir istikrarın sağlanmasını zorlaştırmış, ülkede dönemsel otorite değişimlerine ve yönetim krizlerine yol açmıştır (Al Jazeera, 2023). Ayrıca geleneksel otoriteler bağımsızlık döneminde (1960-1974) modern merkezi hükümetler tarafından pragmatik olarak araçsallaştırılmıştır. 1974 ile 1991

⁴³ Nijer Cumhuriyeti. 2015. 31 Temmuz 2008 tarihli ve 2008-42 sayılı, Nijer Cumhuriyeti topraklarının örgütlenmesi ve yönetimine ilişkin yasa; 17 Eylül 2010 tarihli ve 2010-53 sayılı kararname ile değiştirilmiş ve tamamlanmıştır. (République du Niger. 2015. Loi n° 2008-42 du 31 juillet 2008, relative à l'organisation et l'administration du territoire de la République du Niger, modifiée et complétée par l'ordonnance n° 2010-53 du 17 septembre 2010).

yılları arasındaki askeri rejim dönemlerinde ise geleneksel otoriteler, siyaset dışında tutularak toplumdaki nüfuzları arttırılmıştır. 1991 yılında demokratik süreçlerin başlamasıyla geleneksel otoritelerin varlıkları yeniden ön plana çıkmıştır.

Günümüzde ise Nijer'de geleneksel otoriteler, resmi devlet yapısının bir parçası olarak kabul edilmektedir. 2010 yılında yürürlüğe giren yasa ve 2015'te yapılan düzenlemelerle birlikte geleneksel şefler devletin resmi yönetim sisteminde özel bir teşkilat içinde yer almaktadır. Bu bağlamda geleneksel şeflik sistemi, yalnızca tarihsel bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, toplumsal dayanışmanın sağlanması, yerel uyuşmazlıkların çözümü, yerel yönetim, sosyal destek mekanizmaları ve adaletin sağlanması gibi konularda önemli roller üstlenmektedir. Bu durum da onları yerel idarenin doğal bir parçası haline getirmektedir. Aynı zamanda çatışma arabuluculuğunda da devlet tarafından kendilerine resmi yetkiler atfedilmektedir.⁴⁴ Daha önce kabul edilen hiçbir yasama veya düzenleme metni geleneksel şefliğe bu kadar önem vermemişti. Bu kararname geleneksel şefliğe sömürgecilik sonrasının en saygın statüsünü vermiştir.

3.4. Nijer’de Günümüzde Varlığını Devam Ettiren Sultanlıklar ve Geleneksel Yönetim Yapıları

Weber’in geleneksel otorite tanımı, Afrika bağlamında önemlidir. Çünkü bu bölgede toplumsal ilişkiler ve siyasi düzen, genellikle modern devlet yapılarına paralel olarak geleneksel kurumlar üzerinden işlemektedir. Nijer özelinde bu durum hem yerel yönetim düzeyinde hem de ulusal düzeyde kendini göstermektedir. Sömürgecilik öncesi Afrika toplumlarında geleneksel liderler, bulundukları seviyeden bağımsız olarak yalnızca siyasi ve idari değil, aynı zamanda ahlaki bir otorite olarak da kabul edilmekteydi. Bu liderler, toplumun örf ve adetlerine duyulan saygının hem koruyucusu hem de teminatı olarak görülmekteydi. Aynı zamanda toplumsal yaşamda ortaya çıkan anlaşmazlıklarda hakemlik görevini üstlenerek barışın ve düzenin sürdürülmesinde merkezi bir rol oynamaktaydılar.

Nijer’de geleneksel sultanlıklar sömürgecilik öncesi toplumların güç ve yönetim organizasyonunun temel kurumu olarak kabul edilmekteydi. Bu dönemlerde günümüz Nijer coğrafyasında yaşayan toplumlar, Songhay İmparatorluğu, Aïr Sultanlığı, Damagaram, Gobir ve bağımsız Katsina veya Maradi Sultanlığı gibi köylerden daha büyük devlet veya imparatorluklar kurmuşlardır (Abba, 1990, s. 51). Sömürgecilik öncesinde geleneksel liderler,

⁴⁴ Nijer Cumhuriyeti, 13 Ocak 2015 tarihli, 2015-01 sayılı Kanun (République du Niger, 13 Janvier 2015, loi n° 2015-01).

kendi bölgelerinin siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal yöneticileri olarak hizmet vermiş vermişlerdir. Sömürgecilğin gelişiyile birlikte sömürge güçleri geleneksel yöneticilerin egemen yetkilerini ele geçirerek kendi hegemonyalarını dayatmışlardır. Böylece geleneksel liderler, sömürge yönetimine tabi hale gelmiştir. Ayrıca bölgenin sömürülmesi ile geleneksel liderler, siyasi hakimiyet sürecine aracılık etmiştir. Sömürgecilik döneminde başlayan bu sistematik aşınma, sömürgecilik sonrası hem askeri hem de sivil hükümetler döneminde devam etmiştir (Aidelokhi, 2022, s. 63).

Nijer'de resmi olarak tanınan beş sultanlık bulunmaktadır: Damagaram (Zinder), Aïr (Agadez), Dosso, Maradi ve Diffa sultanlıklarıdır. Nijer sınırları içerisinde önemli görülen bu sultanlıklar tarihsel süreç içerisinde geleneksel otorite anlayışı ile yönetilirken 1960 yılı itibari ile Nijer'in Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte merkezi otorite anlayışı ile tanışmış ve yönetsel bir paradigma değişikliğine girmiştir. Söz konusu yönetim anlayışındaki bu dönüşüm yerel aktörler arasında bir dikotomiye sebebiyet vermiştir. Zira günümüzde başta Agadez ve Zinder bölgeleri olmak üzere hala geleneklerine bağlı bir yaşam tarzı sürdüren Tuareg, Hausa ve Fulani gibi etnik grupların sultanlıkları bulunmaktadır.

3.4.1. Aïr (Agadez) Sultanlığı

Nijer'in en büyük bölgesi olan Agadez, 667.799 km²'lik yüzölçümüyle ülkenin kuzeyinde yer almaktadır. Agadez bölgesinin merkezinde yer alan Agadez şehri, “ziyaret edilen yer” anlamına gelmektedir. Agadez şehri, geçmiş tarihlerde Kuzey Afrika ile Sahra Altı Afrika arasındaki güvenli kervan yollarına ev sahipliği yapmıştır (Kavas, 2019, s. 155). Bu şehir Kuzey Afrika'yı günümüz Nijer ve Nijerya'nın kuzeyine bağlayan büyük bir Sahra kervan yolu üzerinde yer almıştır (CADHP, 2008, s. 35).

Aïr bölgesinin yerleşim tarihi Neolitik Çağ'a uzanmakta olup, kaya oymaları ve antik köy kalıntıları siyahi halkların erken varlığına işaret etmektedir. İlk Berberi gruplar, 7. yüzyılda bölgeye ulaşmıştır. Tuareglerin kalıcı yerleşimi ise 10. yüzyıl sonrasında, kademeli ve giderek daha yoğun göçlerle gerçekleşmiştir. Bu süreç, yerli siyahi toplulukların güneye çekilmesine neden olmuştur. Aïr bölgesi, batıda Azawad, merkezde Talak, Tamesna ve Irhazer, güneyde Tadress ile kuzeydoğuda Ténéré çölü gibi alanları kapsayan geniş bir coğrafyadır. Tuaregler, atalarından aldıkları miras ile örgütlenme yapılarını koruyarak kabile ve klan sistemini sürdürmüş, Aïr bölgesinde üstünlüklerini kabul ettirdikten sonra bölgeye yerleşmişlerdir. Aoudjila'dan göç eden dört ana Tuareg kabilesi bölgede hâkimiyet kurmuş, ancak otlak paylaşımı nedeniyle uzun süren çatışmalar yaşanmıştır. Kabileler arasında siyasi birlik

sağlanamayınca, çözüm olarak merkezi bir otorite oluşturma amacıyla sultanlık sistemi önerilmiştir (Touraoua, 2013, s. 4).

Tuaregler, özellikle dağlık Aïr bölgesinde devletleşmiştir. Aïr'in batısında 13. yüzyılda Senhâce Emaziğleri tarafından kurulduğu tahmin edilen Takedda şehri, sonraki yüzyılda Tuareglerin hakimiyeti altına girmiştir. 15. yüzyıla gelindiğinde ise Takedda'nın stratejik ve ekonomik rolünü Agadez Sultanlığı devralmıştır (Ilahiane, 2017; aktaran: Saroğlu, 2025, ss. 71-72).

Agadez sultanı, Aïr Sultanat veya Abzen olarak adlandırılmaktadır. Aïr Sultanat, Tamaşeq dilinden, Abzen ise Hausa dilinden gelmektedir. Aïr sultanlığı adını yaklaşık 400 kilometre uzunluğundaki sıra dağlardan almaktadır (Dufour, 1987). Aïr Sultanlığın kurulma süreciyle ilgili Nicolaisen (1982) ve Touraoua'nın (2013) sözlü kaynaklardan aktardıklarına göre, Tuareg kabileleri arasındaki siyasi parçalanmışlığı aşmak amacıyla bir toplantı düzenlenmiş ve İstanbul'a bir heyet gönderilerek "Türk Sultanı"⁴⁵ndan bölgeye bir yönetici göndermesi talep edilmiştir. Bu rivayete göre Türk Sultanı, bu talebi dikkate alarak divandaki eşlerine söylemiştir. Fakat divandaki eşlerin hiçbirisi, oğullarının uzak ve bilinmeyen bölgeye gitmesini onaylamamıştır. Nihayetinde Sultan, cariyesinden olan oğlu Younouss'u göndermeyi kabul ettirebilmiştir. Tuaregler, yeni yöneticiyi meşrulaştırmak için bölgelerindeki kabilelerin yöneticiyi asalet ve hürmetle tanımlarını sağlamışlardır. Bu stratejik hamle sayesinde Türk Sultanı'nın gönderdiği vali diğer tüm kabileler nezdinde öncelikli konum kazanmıştır. Tuareg kabileleri arasındaki çatışmaları sona erdirmek üzere Aïr'e gelen Türk kökenli sultanın arabuluculuk yaparak belirlediği kabile sınırları bugün hâlâ korunmaktadır. Bu çabalar, bölgede barışın kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. 2012'den beri tahtta bulunan Sultan Oumarou İbrahim Oumarou, bu hanedanın 52. Sultanı'dır (Touraoua, 2013, ss. 4-6).

Nicolaisen'in yaptığı araştırmalara göre, Agadez Aïr Sultanlığı, M.S. 1405 yılında kurulmuştur. Kurulmadan önce ülke genelinde anarşinin arttığı ve İtesenlerin en büyük şefi olan Arombolou'nun çeşitli Tuareg grupları arasında hakemlik yapması için bir sultan seçme girişiminde bulunduğu söylenmektedir. Geleneğe göre İtesen klanlarının temsilcileri, oğullarından birini Aïr'in ilk Sultanı olmaya ikna etmek için Konstantinopol⁴⁶ Sultanına göndermiştir. Sekiz yıllık bir aradan sonra heyet, Aïr halkının lideri olan bir köleyle geri dönmüştür. Nicolaisen, bu anlatılanları Urvoy'dan aktardığını belirtmektedir⁴⁷ (Nicolaisen,

⁴⁵ Yıldırım Bayezid dönemi olduğu rivayet edilmektedir (Ilahiane,2017; aktaran: Saroğlu, 2025, s. 72).

⁴⁶ Metinde Konstantinopol ifadesi geçtiği için bu ifade aynı şekilde kullanılmıştır.

⁴⁷ Bu konuyla ilgili Agadez kaynaklarında yazılı bir belge olmadığından bahsedilmektedir. Bazı Tuaregler ise bu hikâyenin yanlış olduğunu belirtmektedir.

1982, s. 25). Öte yandan, otoritelerini meşrulaştıran Agadez Hanedanı'na İstanbuleva (İstanbullu) denilmiştir (Saroğlu, 2025, s. 72).

Sonuç olarak Tuaregler, 11. yüzyılda kuzeyden gelerek 15. yüzyılda Agadez'de bir sultanlık kurmuşlardır (CADHP, 2008, s. 30). Sultanlık, Itesenlerin girişiyle kurulmuş olsa da sultan, o zamanlar Aïr'de yaşayan Kel Geres, Kel Ooui ve daha sonra diğer Tuaregler tarafından da tanınmıştır. İlk başta kalıcı bir yeri bulunmayan sultan daha sonra Tadeliza bölgesinde göçebe bir yaşam sürdürmüştür. Ardından 15. yüzyılın ortalarında o dönemde gelişmekte olan Aïr boyunca bir ticaret merkezi olarak kurulan Agadez'e yerleşerek sultanlığın merkezini buraya almıştır (Nicolaisen, 1982, s. 25).

Sultanın pratikte gücü az fakat Agadez'den geçen mallardan vergi aldığı için prestiji ve zenginliği çok fazlaydı. Sultan'ın özellikle çeşitli Tuareg grupları arasındaki anlaşmazlıklarda hakem ve yüksek yargıç rolü de bulunmaktaydı. Ancak Tuareglerin iç işlerine müdahale etmiyordu. Bu nedenle Tuaregler arasında sık sık yaşanan olayları durdurabilecek kadar etkili olamadığı da ifade edilmektedir (Nicolaisen, 1982, s. 26). Sultan'ın gelişi öncesinde küçük bir konaklama noktası olan Agadez, Trans-Sahra kervanlarının uğrak yeri idi. Sultanlığın buraya yerleşmesi ve Sandal⁴⁸ konfederasyonların sağladığı güvenlik sayesinde şehir büyüyerek önemli bir ticaret merkezine dönüşmüştür. Artan ticaret ve sultanın desteğiyle Agadez, aynı zamanda cami ve medreselerin inşa edildiği bir İslami kültür merkezi haline gelmiştir (Touraoua, 2013, ss. 8-9).

Tuaregler, toplumsal bir hiyerarşiye sahiptir. Kabileler halinde yaşadıkları halde topluluğun tamamını temsil eden bir liderin önderliğini mutlaka kabul etmektedirler. Aileler veya çadırlar, bir çadır şefi (Amghar) tarafından yönetilen kabilelerde (Taouchitt) birleşmektedir. Kabile şeflerine Amgar/şeyh, bütün Tuareg toplumunu temsil eden şefe ise kendi lisanları Temaşekçe'de hükümdar manasınagelen "amenukal" denmektedir. Tuareg kabilelerinin meydana getirdiği topluluğa ise "tecehe" adı verilmektedir. Birden fazla kabile gruba bağlı olarak Aghola veya Attaboul (Tambari) adı verilen ortak bir liderin otoritesini tanıyan bir konfederasyon veya grup oluşturulabilmektedir (Touraoua, 2013, s. 9; Kavas, 2015, s. 24).

Fransızlar, Agadez bölgesine girmek istediklerinde direnişle karşılaşmışlardır. 1906 yılında bazı Tuareg gruplarıyla (Aïr'in Kel Hoggar, KelGharouss ve KelOwey) çatışmalar yaşanmıştır. 1907 yılında ise KelFarwanlar ve Ikaskazanlar da ayaklanmaya başlamıştır Ancak

⁴⁸ Bu gruplar şunlardır: Itéseyenler, Imoumoufalar, Ilissawenler, KelEweyler, KelGressler ve KelFadeyler. Itéseyenler, İnoussoufalar ve İlissawanlar. Bu konfederasyonlar arasında Sandal barış anlaşması imzalanmıştır.

Agadez Sultanlığı Fransızlara karşı kaybetmiştir (Touraoua, 2013, s. 11).⁴⁹ Tuareglerin sömürgecilik dönemde Fransızlara karşı başlattıkları ilk isyan hareketi, 1916 yılında güney Nijer'de Firhoun ve Kawsan önderliklerindeki Tuareg ayaklanmasıdır (Lawel, 2012). Sömürgecilik dönemindeki bu isyanlar daha çok kurtuluş mücadelesi olarak görülmektedir. Ancak bağımsızlıktan sonraki isyanlarda özerk bir devlet olma arzusu veya ülkede söz sahibi olma anlayışı hakimdir. Tuareglerin isyanlarını meşrulaştırmak için öne sürdükleri gerekçeler insan hakları ihlalleri, devlet otoritesini hissetmemeleri ve geleneksel otoriteye gereken hürmetin gösterilmemesidir.

Tablo 6. Geçmişten Günümüze Kadar Aïr Sultanları

No	Ad ve Soyad	Süre-Tarih Aralığı
1	Younous Taggag Tahannazayyat	1405-1424
2	Akassan Taggag Taghazarat	Birkaç ay
3	Hassane Tagak	1424-1430
4	Ousseini Tagak	1424-1430
5	Ilissaoun Tagak	1430-1450
6	Ibn Takouma	2 ay
7	Amine Tagak	1450-1453
8	Ibrahim Ben Halazi	1453-1462
9	Youssouf Ben Aïchata	1462-1478
10	Mohamed El Kabır	1478-1487
11	Ibrahim Mohamed Satafane	1487-1494
12	Mohamed Ben Abdourahmane Talzi	1494-1502
13	Mohamed El Adel	1502-1516
14	Mohamed Humad	1502-1516
15	Mohamed Talazori	1516-1518
16	Ibrahim Mohamed Satafane	1518-1542
17	Mohamed Talyat	1542-1554
18	Mohamed El Adel Talyat	1554-1591
19	Akanfaye Talyat	1591-1594
20	Youssouf Ibn Elhadj Ahmad	1594-1595
21	Mohamed Ibn Almoubarak	4 ay
22	Youssouf Ibn Elhadj Ahmad 2.Sultanlığı	1595-1621
23	Mohamed Al Tafrij	1621-1654
24	Mohamed Almoubarek	1654-1687
25	Mohamed Agaba	1687-1722
26	Mohamed El Amine	1722-1723
27	Mohamed El Wali	1723-1724
28	Mohamed El Moumine	1724-1725
29	Mohamed Ag Gaïcha	1725-1736
30	Mohamed Houmad	1736-1740
31	Mohamed Gouma Adel	1740-1744
32	Mohamed Humad 2.Sultanlığı	1744-1759
33	Mohamed Ghouma Adel 2. Sultanlığı	1759-1763
34	Mohamed Houmad 3. Sultanlığı	1763-1768
35	Mohamed Al Oudala	1768-1792

⁴⁹ Sömürge dönemiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. 3.2 ve 3.3 no'lu alt başlıklar.

36	Mohamed Al Dani	1792-1797
37	Mohamed Albakrı 1	1797-1809
38	Mohamed Gouma	1809-1818
39	Ibrahim (Mohamed Ghouma'nın kardeşi)	1818-1828
40	Mohamed Gouma 2.Sultanlığı	1828-1836
41	Abdoulkadre	1836-1849
42	Ahmed Roufaye	1850-1852
43	Abdelkadre Mohamed Gouma	1852-1857
44	Ahmed Roufaye	1857-1869
45	Mohamed Albakrı 2 Mohamed Gouma	1869-1876
46	Ahmed Roufaye	1877-İstikrarsızlık
47	Mohamed Albakrı 2	
	Ibrahim Dassoukı (Ahmed Roufaye'nin oğlu)	1899
	Mohamed Albakrı	
48	Ousmane Makıtan Ben Abdelkadre	1903-1907 1/8
49	Ibrahim Dassoukı 2.Sultanlığı	1907-1908
50	Abdourahim Tagama M Albakrı	1908-1919
51	Ibrahim Dassoukı 3.Sultanlığı	Nov 1919-1923
52	Oumarou Ibrahim Dassoukı	1923-1960
53	Ibrahim Oumarou	1960'dan 21/02/ 2012
54	Oumarou Ibrahim Oumarou	2012

Kaynak: (Abdourahamane Aboubacar Touraoua, Le Sultanat Touareg de L'AİR, 2013, ss. 28-29).

AİR Sultanlığı, günümüzde Nijer'in kuzeyinde, Agadez şehri ve çevresinde varlığını sürdüren geleneksel bir liderlik olarak varlığını devam ettirmektedir. 1405 yılında Tuareg kabileleri tarafından kurulan bu yapı, eski otoritesi ve gücü olmasa da modern merkezi hükümet tarafından tanınmakta ve toplumsal ve kültürel yaşamda önemli roller üstlenmektedir. Agadez Sultanı, özellikle kabileler arası anlaşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yaparak sosyal barışın sağlanmasında etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca bölgenin kalkınması, yoksulluğın azaltılması, gençlerin istihdamı ve evlenme gibi sosyal konularda da aktif olarak görev almaktadır (TİKA, 2018).

3.4.2. Damagaram (Zinder) Sultanlığı

Niamey'in 800 km doğusunda ve Kano'nun 200 km kuzeyinde yer alan Zinder, Nijer'in ikinci büyük şehridir (Latour, 1982; aktaran: Mounier, 1999, s. 369). Afrika'daki yerel adı Damagaram olan Zinder, şu anki başkent Niamey'den daha eski bir şehirdir. Zinder, Fransız sömürgeleştirmesi başladığında 19. yüzyıl başlarından beri hızla gelişmekte olan Damagaram'ın siyasi ve ekonomik merkezi konumundaydı (Latour, 1982;aktaran:Mounier, 1999, s. 369). Bir Hausa yerleşimi olan Zinder bölgesi, 1926'ya kadar Nijer'in başkentiydi.

“Damagaram” adı başlangıçta Zinder’in kuzeydoğusunda yer alan ve Dagara kabilesi tarafından iskân edilmiş dar bir yerleşim alanını ifade etmekteydi. Ancak zamanla bu isim, söz konusu bölgenin bugünkü Zinder sınırlarıyla özdeşleştirilmesini pekiştirmek amacıyla ve ilk köyü tanımlamak için “Damagaram Takaya” (yani “dikenli” veya ‘bozkırlık Damagaram’) şeklinde adlandırılmıştır. Bununla birlikte, Damagaram, Kanuri veya Bérbéri toplulukları ile Hausa halklarının kesişim sahası olarak da öne çıkmaktadır (Salifou, 1971, s. 31; aktaran: Danda, 2012, s. 183).

REPUBLICQUE DU NIGER
REGION DE ZINDER
CARTE DU DECOUPAGE ADMINISTRATIF

Zone pastorale

TANOUT

Zone pastorale

Tarka

Gangara

Tanout

Alakoss

Garmou

Kellé

Ouama

MIRRIAH

Dakoussa

Mos

Alberkaram

Damagaram-T

Goudimouni

Tirmiri

Gafati

Zermou

CU Zinder

B. Tapki

Droum

Garagoumsa

KANTCHE

Kantché

Mina

Mimam

Gouna

Dogo

Wachia

Gouchi

Bouné

Dungass

Malawa

Dan Tchiao

MAGARIA

GOURE

Zone pastorale

60 0 60 120 Kilometers

Limites des départements
 Limites des cantons
 Limite des communes
 Alakoss
 Albankaram
 Bande
 Bouné
 Dakaoussa
 Damagaram-T
 Dan Barbo
 Dan Tchiao
 Dakaoussa
 Dogi
 Dogi Dogi
 Droum
 Dungass
 Falerko
 Gafati
 Garmou
 Gangara
 Garagoumsa
 Gouchi
 Gouna
 Gouré
 Guidimouni
 Guidimouni
 Hamdara
 Ichmawa
 Kantche
 Kellé
 Kollaram
 Kourou
 Kwaya
 Magaria
 Malawa
 Matameye
 Macaroni
 Mimam
 Mina
 Ouhéwa
 Sessoumbroum
 Tanout
 Tarka
 Tenya
 Tesker
 Tirmiri
 Tsakouni
 Wachia
 Wana
 Yacouri
 Yacouri
 Zermou

⁵⁰ Sossébaki adı, Nijerya'nın doğusunda bir eyalet olan Bornu Krallığı'ndan gelen prenslerin torunlarına atıfta bulunmaktadır.

Damagaram Sultanlığı, Malam Younous'un kurduğu ilk yerleşim Damagaram Takaya'dan başlayarak genişleyen bir fetih süreciyle şekillenmiştir. Bu genişleme, sadece toprak kazanımı değil, at ve verimli araziler sayesinde ekonomik güçlenmeyi de beraberinde getirmiştir. “Büyük Tanimoun” döneminde sosyopolitik uzlaşısı ve ticaret ön plandaydı. Tanimoun'un başlattığı barış teklifiyle birlikte Damagaram'ın ticari ilişkileri sınırlarının çok ötesine kadar genişlemiştir. Bu sayede Damagaram, Mısır, Libya ve Arabistan'a kadar diplomatik ilişkiler kurmuş, Kahire ve Trablus üzerinden canlı bir ticaret ağı geliştirmiştir. Ayrıca Mekke ve Medine'ye İslami hassasiyetinden dolayı hediyeler göndermiştir. Damagaram Sultanlığı'nın yönetim yapısı, mutlak otoriteye sahip sultanın etrafında örgütlenmiştir. Sultan, Bölge Konseyi tarafından seçilmekte olup bu konsey; yerel ileri gelenler, bazı kaza şefleri, iki marabut (din adamı) ile Fulani ve Tuareg temsilcilerinden oluşmaktadır. Yönetimde, sultanın atadığı seçkinler görev yapar. Bu seçkinler hem aristokrat ailelerden hem de Talaka adı verilen halk tabakasından seçilmektedir (Danda, 2012, ss. 186-188, 194).

Genellikle Zinder Sultanlığı gibi Hausa kökenli topluluklar, kantonlar, göçebe gruplar ve köylerden oluşan karmaşık bir hiyerarşiye sahiptir. Kantonlar, doğrudan ve etkin bir idari birimi temsil etmektedirler. Bu bölgeler, az çok bağımsız hareket edebilen ancak Damagaram Sultanlığında olduğu gibi genellikle sultana bağlı bir şef tarafından yönetilmektedir (Samuel, 2023). Hausa devletlerinde olduğu gibi Zinder'de de İslamlaşmış ve merkezileşmiş bir monarşi mevcuttur (Latour, 1982; aktaran: Mounier, 1999, s. 369).

1899 yılında batıdan ilerleyen Avrupalı güçlerin hareketleriyle ilgili haberlerin Zinder'e ulaşmasının ardından bölge halkı topraklarını savunmak amacıyla genel bir seferberlik başlatmıştır. Bu süreçte Şeyh Senoussi'nin daveti üzerine dönemin yerel marabutlarına “Hristiyanların gelişi” olarak tanımlanan bu duruma karşı birleşmeleri yönünde davette bulunulmuştur. Bu doğrultuda hem Fransız subayı Kaptan Cazemajou'ya hem de Voulet-Chanoine misyonuna karşı koymak üzere suikast planı hazırlanmıştır. Nitekim Kaptan Cazemajou'ya 5 Mayıs 1898 tarihinde suikast düzenlenmiştir, fakat bu olayın ardından Fransızlar tekrar saldırıyla geçmiş ve 30 Temmuz 1899'da Zinder'e girerek Zinder şehrini işgal etmişlerdir (Samuel, 2023).

Zinder Sultanlığı, 1899 yılında sömürgeleştirilme sürecinden ağır biçimde etkilenmiştir. Fransızlara karşı silahlı direniş göstermeye çalışan Sultan Ahmadou Kourandaga, Joalland-Meynier kolunun bir birliği tarafından takip edilip öldürülmüştür. Saraydan birçok seçkin kişi de bu dönemde idam edilmiştir. 1906 yılında halefi Ahmadou Bassa, sömürgeci işgalcilere karşı girişilen bir komplonun ardından sultanlığın diğer ileri gelenleriyle birlikte sürgüne gönderilmiştir. Aynı dönemde sultanlık kaldırılmış fakat 1926'da yeniden tesis edilmiştir

(Mounier, 1999, s. 371). Sömürgecilerin bölgeyi işgal etmesinden sonra Damagaram Sultanlığı, 30 Ekim 1922 tarihli bir kararnameyle sömürge başkenti haline gelmiştir. (Danda M. , 2012, s. 14).

Tablo 7. Geçmişten Günümüze Kadar Damagaram Sultanları

No	Ad-Soyad	Süre Tarih Aralığı
1	Mallam Yunus dan Ibram	1731–1746
2	Baba dan Mallam	1746–1757
3	Tanimoun Babami	1757–1775
4	Assafa dan Tanimoun	1775–1782
5	Abaza dan Tanimoun	1782–1787
6	Mallam dan Tanimoun Babou Tsaba	1787–1790
7	Daouda dan Tanimoun	1790–1799
8	Ahmadou dan Tanimoun Na Chanza	1799–1812
9	Sulayman dan Tanimoun	1812–1822
10	Ibrahim dan Suleyman	1822-1841
11	Tanimoun dan Suleyman	1841-1843
12	Ibrahim dan Suleyman (tekrar)	1843–1851
13	Tanimoun dan Suleyman (tekrar)	1851-1884
14	Abba Gato	1884
15	Suleyman dan Aisa	1884-1893
16	Amadou dan Tanimoun Mai Roumji Kouran Daga	1893-1899
17	Amadou dan Tanimoun dan Bassa	1899-1906
18	Ballama (vekil)	1906-1923
19	Barma Moustapha	1923-1950
20	Sanda Oumarou dan Amadou	1950-1978
21	Aboubacar Sanda Oumarou	1978-2000
22	Mamadou Moustafa	2000-2011
23	Aboubacar Sanda Oumarou (tekrar)	2011–devam etmekte

Kaynak: Abdourahmane Idrissa ve Decalo, Historical Dictionary of Niger, Scarecrow Press 2012, ss. 160-161.

Zinder bölgesi günümüzde bir Sultanlık, otuz üç kanton, yirmi grup yerleşimi, bir bağımsız köy ile çeşitli köyler, kabileler ve mahallelerden oluşmaktadır. Geleneksel kurumlar, bu farklı örgütlenme düzeylerini temsil eden şefler (Kanton Şefleri, Grup Yerleşimi Şefleri, Köy Şefleri, Mahalle Şefi ve Aşiret Şefleri) tarafından yönetilmektedir (Danda M. , 2012, s. 14). Damagaram Sultanlığı, günümüzde Nijer'in doğusunda, Zinder şehri ve çevresinde varlığını sürdüren geleneksel bir liderlik olarak varlığını devam ettirmektedir. 18. yüzyılda Hausalar tarafından kurulan bu yapı, eski otoritesi ve gücü olmasa da modern merkezi hükümet tarafından tanınmakta ve toplumsal ve kültürel yaşamda önemli roller üstlenmektedir. Damagaram Sultanı özellikle kabileler arası anlaşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yaparak sosyal barışın sağlanmasında etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca bölgenin kalkınması,

yoksulluğun azaltılması, gençlerin istihdamı ve evlenme gibi sosyal konularda da aktif olarak görev almaktadır.

Şekil 10. Zinder Sultanlık Sarayı Duvarı

Şekil 11. Zinder Sultanlık Sarayı Girişi

Kaynak: Yazar tarafından 08.12.2022 tarihinde Zinder’de çekilmiştir.

IV. BÖLÜM

NİJER'DEKİ GELENEKSEL OTORİTELERİN ROLÜ

Birçok Afrika ülkesindeki geleneksel otoriteler, varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşler ve bir yasama organı ya da yerel meclis kadar günümüz siyasetinin ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. Varlıklarını bugüne kadar sürdürmelerini sağlayan yegâne faktörün halk desteği mi yoksa devletin onayı ya da zayıflığı mı olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Merkezi hükümetler, geleneksel liderlerin kusurlu olduğunu düşünseler de yaygın bir şekilde halk meşruiyetine sahip olduklarının yadsınamaz bir gerçek olduğunun farkındadırlar. Çünkü hâkim görüşe göre geleneksel otoriteler, yerel yönetişimde önemli bir rol oynamaktadır. Halk, geleneksel otoritelerin çatışmaları yönetme ve çözme konusundaki rollerine, liderlik niteliklerine ve sıradan erişilebilirliklerine yüksek değer biçmektedir. Ayrıca geleneksel liderler, topluluk kimliğinin, birliğinin ve sürekliliğinin simgesi olarak önemli bir sembolik rol oynamaktadır.

Nijer'deki geleneksel otoriteler, yalnızca tarihsel bir mirasın taşıyıcıları değil, aynı zamanda günümüz yönetim süreçlerinin de etkin aktörleridirler. Ülkenin sosyal, kültürel ve siyasi dokusu içerisinde köklü bir yere sahip olan sultanlıklar ve şeflik sistemleri, modern devlet mekanizmalarını tamamlayıcı işlevler üstlenmektedir. Özellikle Nijer'in kırsal bölgelerinde modern merkezi hükümetlerin kurumsal kapasitesinin sınırlı olduğu düşünüldüğünde, geleneksel liderlik yapılarının otorite boşluklarını doldurduğu ve toplumsal düzenin sağlanmasında kritik roller üstlendiği görülmektedir. Bu kapsamda bu bölümde öncelikle Nijer'de günümüzde varlığını sürdüren sultanlıklar ve şeflik sistemlerinin yapısı ve işleyişi ele alınacaktır. Ardından geleneksel otoritenin meşruiyet kaynakları ve bu yapıların güç dinamikleri analiz edilecektir. Devamında geleneksel liderlerin yönetimdeki ve adalet mekanizmalarındaki rolleri, yerel kalkınmadaki katkıları ile kültürel, sosyal ve dini alanlardaki rollerine odaklanılacaktır. Ayrıca çatışma çözümündeki arabuluculuk işlevleri, devlet dışı silahlı ve radikal gruplara karşı yürüttükleri mücadele ve demokratikleşme süreçlerine sundukları katkılar ile karşılaştıkları zorluklar da detaylı şekilde tartışılacaktır.

Bu bölümün temel amacı, Nijer'deki geleneksel otoritelerin modern merkezi hükümetin otoritesini destekleyici ve tamamlayıcı bir rolü olduğunu ortaya koymaktır. Özellikle kırsal kesimlerde devletin sınırlı etkinliğinin, geleneksel liderlik yapılarının gücünü korumasına ve meşruiyetini sürdürmesine olanak tanıdığı vurgulanacaktır. Böylece Nijer örneğinde geleneksel

otorite ile modern devlet yapısının birbirine nasıl eklemlendiği ve toplumsal dengeyi birlikte nasıl sağladıkları daha iyi anlaşılabilecektir.

4.1.Nijer'deki Şeflik Sistemi

Geleneksel otorite yapıları, birçok Afrika ülkesinde siyasal ve toplumsal yapının belirgin bir unsurunu oluşturmaktadır. Geleneksel liderler; uyuşmazlıkların çözümü, doğal kaynakların yönetimi, yerel kalkınmanın yönlendirilmesi ve dini törenlerin icrası gibi geleneksel hukukla çerçevelenmiş çeşitli işlevleri yerine getirmektedirler. Bu liderlik yapıları, yerel ve ulusal düzeyde siyasal süreçlerle çeşitli biçimlerde ilişkilenebilmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, bağımsızlık sonrasında birçok Afrika devleti, şeflik kurumunu kendi iktidarına yönelik bir tehdit olarak değerlendirmiş; ulus inşa süreçleri ve modernleşme projeleri bağlamında bu kurumun etkisini sınırlamaya çalışmıştır. Tüm bu baskılara rağmen özellikle Frankofon Batı Afrika ülkelerinde yaygın olan şeflik sistemi varlığını sürdürmeyi başarmıştır (Türk, 2024, s. 109).

1922–1991 arasında Nijer'de farklı otoriter rejimler (Fransız yönetimi, tek parti rejimi ve askeri yönetimler) hüküm sürerken, şeflik kurumu merkezi otoriteyle uyumlu, muhafazakâr bir yapı olarak varlığını korumuştur. Postkolonyal dönemde ise şeflik, kimi zaman modernleşmeye engel bir unsur, kimi zaman ise yerli siyasal kültürün taşıyıcısı olarak değerlendirilmiştir. Bu çift yönlü yaklaşım, kurumun tarihsel sürekliliği ve dönüşümüne ilişkin tartışmaları derinleştirmektedir. Özellikle cumhuriyetçi yönetime geçişe rağmen şefliğin idari ve siyasal etkisini sürdürmesi, bu tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Şeflerin profillerindeki çeşitlilik, onların sabit ve tek tip siyasal kaynaklara dayanmadığını ortaya koymaktadır. Bu kaynaklar tarihsel süreç içerisinde hem biçimsel hem içeriksel olarak değişkenlik göstermiştir. Dolayısıyla şefliğin sahip olduğu sembolik otorite ve siyasal etkisi, yalnızca kendi yapısı üzerinden değil, aynı zamanda yerel ve ulusal düzeydeki sosyo-politik bağlamlar dikkate alınarak değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Günümüzde şeflik kurumunun varlığını sürdürmesinin iki temel nedeni olduğu ileri sürülmektedir. İlk yaklaşıma göre bu kurumun devamlılığı, sömürgecilik döneminde geliştirilen idari politikaların günümüze uzanan etkisinin bir sonucudur. İkinci görüş ise şefliğin tarihsel kökenlerinden beslenen geleneksel normlarla varlığını sürdürdüğünü ve sömürgecilik sonrasında iktidara gelen yönetimlerin bu kuruma kurumsal bir meşruiyet kazandırarak onu daha da pekiştirdiğini savunmaktadır (Alou, 2009, s. 3).

Şeflik tanımı, farklı geleneksel hiyerarşi seviyelerinde yer alan ve sayısız farklı isimle anılan liderleri kapsamaktadır. Jeffrey Herbst'in belirttiği gibi "şef" kelimesi, büyük ölçüde farklılaşan liderleri tanımlamak için kullanılan genel bir terimdir. Sadece Nijerya'daki unvanlar arasında "emir, oba, obi, eze, obong, amanyanabo, shehu, ovie ve otaru" gibi örnekler bulunmaktadır (Herbst, 2000). "Şeflik" kavramı, Nijer'in siyasal terminolojisine sömürge döneminde, yerel siyasal yapıları tanımlamak amacıyla dâhil edilmiştir. Bu terimin içeriğini kavrayabilmek için, özellikle sömürge yönetimince oluşturulan normatif düzenlemelere bakmak gereklidir. 1917 tarihli genelgede yer alan "yerli şef" ifadesi, 1922'de Vali Yardımcısı Jore tarafından şef maaşlarını düzenleyen genelgede resmiyet kazanarak kurumsallaşmıştır (Alou, 2009, s. 3-4).

Bazı yerel dillerde kullanılan şeflik unvanları da resmiyet kazanarak yasayla resmi hale getirilmiştir. Bu kanuna göre "Örfi veya geleneksel topluluklar, duruma göre aşağıdaki unvanları taşıyan şefler tarafından idare edilmektedir:

Mahalleler için: Maï Angoua – Kourey-Koye

Köyler için: Mai-gari, Hakimi, Bâruma, Boulama, Kwara-Koye, Amirou

Aşiretler/Kabileler için: Ardo, Magagi, Boulama, Oumouzar, Attouboul

Kanton/Kazalar için: Sarki, Maï Gonto, Zarmakoye, Wankoye, Mayaki, Amirou, Kazelma, Katchalla, Lamido

Topluluklar için: Lamido, Aménokal, Tambari, Aggola, Anastafidet, Kadella

Sultanlıklar için: Sarki⁵¹

Bölgeler için: Sarki, Zarmakoye.⁵²

Nijer'de geleneksel şefler, sömürgecilik döneminde olduğu gibi bağımsızlık sonrasında da dönemin koşulları, ülkenin iç dinamikleri ve yürürlükteki siyasi rejimlere bağlı olarak kamu makamları tarafından farklı düzeylerde dikkate alınmış ve görevlerini ifa ederken değişen ölçülerde serbestlikten yararlanarak merkezi yönetimin yardımcıları konumlarını korumaya devam etmişlerdir. Böylece merkezi hükümet ile geleneksel otorite arasında çok yönlü ilişkiler gelişmiş, karşılıklı etkiler yeni dinamiklerin ve kurumların doğmasına yol açmıştır. Öyle ki, bu kurumların bazıları sömürgecilik sonrası siyasal yapılardan çoğunlukla kopmuştur. Ayrıca şefliğin karşılaştığı sorunlar zamanla değişmiş ve bu kurum sürekli yeni meydan okumalarla yüzleşmiştir (Alou, 2009, s. 3). Yıllar içerisinde geleneksel otoritelerin merkezi otoriteye bağımlılığı giderek daha da artmaya devam etmiştir. Fakat geleneksel şefler, ulus devlet inşa

⁵¹ Bazı kavramlar dilden dile değişebilmektedir. Nijer'de geleneksel şefleri için "Sarki" kullanılmaktadır. Her sultan bir Sarki'dir ama her Sarki Sultan değildir. Sultan, sarkiler arasında ayrı bir statüye sahiptir.

⁵² 3 Article 6 de l'ordonnance 93-28 du 30 mars 1993(30 Mart 1993 tarihli 93-28 sayılı kararname).

süreciyle birlikte ortaya çıkan koşullara ve karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen Nijer'in sosyal ve siyasi yaşamında kayda değer bir rol oynamaya devam etmeyi başarmıştır (Abba, 1990, s. 51).

Nijer'de sömürge yönetiminin erken dönemlerinde üst düzey bürokratik pozisyonların önemli bir kısmı eğitimli şef ailelerinin mensupları tarafından doldurulmuştur. Bu durum, sömürgecilik sonrası dönemde de devam ederek geleneksel şeflik makamlarına okuryazar ve bürokratik deneyime sahip adayların gelmesine olanak sağlamıştır. Günümüzde bu tarihsel sürecin sonuçları somut biçimde gözlemlenebilmektedir. Nijer'deki beş yüksek dereceli sultanlıktan dördü, kamu veya özel sektörde üst düzey görevlerde bulunmuştur (Alou, 2009, s. 20). Bu örnek geleneksel otorite ile modern yönetim becerilerinin nasıl bir senteze ulaştığının çarpıcı bir göstergesidir. Oeudrago, 1960 yıllarda Afrika'da kurulan devletlerle ilgili şu sonuca varmaktadır: “Nihayetinde hiçbirini yok edemez (geleneksel otorite-modern merkezi hükümet) ve sömürgecilik sonrası Afrika devleti, sömürge mirası ve gelenekselle bir arada var olmaya devam etmektedir” (Aboubacar, 2013, s. 58).

4.1.1. Şeflik Sisteminin İşleyişi

Nijer'de iktidara gelen her rejim, şeflik kurumuyla çok yönlü ilişkiler geliştirmiştir. RDA Rejimi (1958-1974), geleneksel şefliğe karşı örtük bir hoşgörülle davranmıştır. 1974 Darbesi sonrası Askeri Rejim, şefliğin yeniden canlandırılmasını sağlamış, ikinci Cumhuriyet döneminde (1991-1993), kazanılmış konum pekiştirilmiş, ulusal konferans döneminde (1993), etkisizleştirme girişimi olmuş ve Üçüncü Cumhuriyet döneminde (1993-günümüz) ise şefler birçok açıdan yasal statüye kavuşturulmuştur (Alou, 2009, s. 12).

Bir hükümdarın ya da şefin belirlenmesinde yaşanan değişiklikler, çok çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Tahtın devri çoğunlukla ölen sultanın en büyük oğluna veya istisnai olarak kız kardeşinin oğluna yapılmaktadır. Bu süreçte geleneksel olarak bir seçim kurulu⁵³ oluşturulmakta ve yeni liderin belirlenmesi bu kurulun takdirine bırakılmaktadır. Günümüzde de Burkina Faso ve Nijer'de şeflik seçimleri bu yöntemle yürütülmektedir (Salifou, 2007, ss. 36, 245). Bu durum bir hükümdarın en büyük oğlunun tahta geçmesinin otomatik olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. Geleneksel otoritelerde bir kişi, hükümet otoritesini veya pozisyonunu esas olarak belirli bir aile veya klandan olması sayesinde miras almaktadır ancak geleneksel liderin seçimi yalnızca doğum durumuna dayanmamaktadır. Aynı

⁵³ Genellikle sıradan insanlar ve köle kökenli bireylerden oluşmaktadır.

zamanda karakter veya diğer kişisel nitelikler gibi kriterleri de içermektedir. Böylece genellikle aynı aileden veya klandan birkaç uygun kişi arasında bir seçim yapılmaktadır (United Nations, 2007, s. 31).

2000’li yıllarda, yeni bir şeflik kurulduğunda, genellikle ilk görevdeki kişi devlet yetkilileri ve üst düzey şeflerin mutabakatıyla ya da doğrudan Bakanlar Kurulu kararıyla atanıyordu. Bu atamanın ardından, şeflik pozisyonu genellikle atanmış şefin soyundan gelenlere geçmekteydi. Ancak özellikle köy ve kırsal alanlarda bu durum daha esnek hale gelmiştir. Alt düzey yerleşik şefliklerde para ve siyasi nüfusun etkisi artmaya başlamıştır. Bu nedenle, maddi gücü ve nüfuzu olan kişiler, geleneksel “miras hakkı” kavramının önüne geçerek şeflik makamına gelebilmektedir. Ayrıca bir bakanın bildirgesiyle bir köyün, aşiretin veya mahallenin şefliği iptal edilebilmektedir. Ancak daha yüksek düzeydeki şeflikler (grup, kanton, il ve sultanlık) yalnızca yasayla kaldırılabilen ve bu tür kararlar en nihayetinde Millet Meclisi’nin onayına bırakılmaktadır (Molenaar vd., 2019, ss. 63-64). Köy şefi veya göçebe bölgelerde kabile şefi, yalnızca köy şefliğinin soyuna mensup adaylar arasından aile şefleri tarafından ömür boyu seçilmektedir. Kanton şefi veya göçebe toplumlarda grup şefi, yalnızca kanton şefliğinin soyuna mensup adaylar arasından ömür boyu seçilmektedir. Ayrıca adayların meşruiyetine kanton şefleri ve kaymakamlar karar vermektedir (Olivier de Sardan, 2006, s. 408).

Köy şefleri, topladıkları ve kanton şefine havale ettikleri vergi miktarı üzerinden bir indirim dışında hiçbir ücret almamaktadırlar. Kanton şefleri ise vergi indirimine ek olarak ulusal bütçeden pozisyonlarına göre değişen yıllık bir ödenek almakta ve kaymakam veya İçişleri Bakanı'na rapor vermektedirler. Şefler, ayrıca ücretsiz sağlık ve aile yardımlarından yararlanmaktadırlar. İdari makam olarak statüleri gereği devletten hukuki ve fiziksel koruma hakkı verilmektedir. Onlar aynı zamanda seçilmiş bölge ve belediye meclislerinin, yalnızca istişari nitelikte de olsa danışma üyeleridir. Kanton şefleri, kırsal alanlardaki saygınlığın merkezi olarak görülmektedir. Bu şeflerin siyasi ve sembolik rolleri bulunmaktadır. Kanton şefi, başta arazi anlaşmazlıkları, miras kavgaları, boşanma, tecavüz, bireyler arasındaki kavgalar, küçük hırsızlıklar ve çobanlarla çiftçiler arasındaki çatışmalar olmak üzere bir dizi anlaşmazlık için köy şeflerinin talebi üzerine yargılamalarda bulunmaktadır (Olivier de Sardan, 1998, ss. 2-4).

Son düzenlemelerle Nijer'de yeni bir mahalle, köy veya kabile şefliğinin kurulması, ilgili hane reisleri ya da yerel şeflerin dilekçesiyle başlayan ve İçişleri Bakanlığı onayıyla resmiyet kazanan yarı resmi bir süreçtir. Kanton veya grup düzeyindeki yeni şeflikler içinse

başvurunun en az on tanınmış ya da yirmi tanınma sürecindeki köy/aşiret şefi tarafından desteklenmesi gerekmektedir (Molenaar vd., 2019, s. 65).

Şeflerin görevlerinin temel esasları yazılı olmayan örf ve âdet kurallarına dayanmaktadır. Ayrıca şeflerin performansları, yaşlılar heyeti veya alt şef konseyleri ile ciddi bir kötü yönetim veya yolsuzluk durumunda görevden alınma yaptırımı da dahil olmak üzere bir dizi geleneksel kontrol ve denge ile düzenlenmektedir. Ancak bu kontrol ve dengeler çoğu zaman en iyi şekilde işlenmemektedir (Ubink, 2008, s. 26). Şeflere uygulanacak cezalar konusunda ise yetki İçişleri Bakanı'na aittir. Bakan, şefin ihlalinin ciddiyetine göre ve idari bir soruşturma sonrasında onu görevden uzaklaştırabilmekte veya tamamen azledebilmektedir (Abba, 1990, s. 58).

Geleneksel şeflerin statüsüne ilişkin 30 Mart 1993 tarihli 93-28 sayılı kararın şefleri Nijer yönetiminin işbirlikçisi yaptığı söylenmektedir (Aboubacar, 2013, s. 65). Ayrıca 2000 yılındaki reform, geleneksel şefliği, bölge, il ve belediye müzakere organlarının (madde 21, 55 ve 87) doğal üyesi olarak resmen tanımış ve şeflere danışma hakkı vermiştir. Böylece geleneksel şefliğin, 1964 reformundaki uygulamayla bağlarını koparmıştır. 1964 düzenlemesinde şeflik kurumu yerel müzakere organlarından tamamen dışlanmıştı. 2000'lerdeki reformla geleneksel şefler artık yerel yönetimin tüm kademelerindeki karar alma mekanizmalarına dahil edilmiştir (Danda, 2012, s. 160).

Lyammour (2021, ss. 21-22), günlük yaşamın çeşitli alanlarında halkla en doğrudan temasta bulunan bazı yerel şeflerin görev ve sorumluluklarını şu şekilde özetlemektedir:

Mahalle/Bölge Şefi (Chef de Quartier): Mahalle halkını köy şefi nezdinde temsil eden ve genellikle seçim veya uzlaşi yoluyla göreve getirilen yerel otoritelerdir. Mahalle düzeyinde faaliyet gösteren bu şefler, aile içi ya da mahalli düzeydeki uyuşmazlıklarda başvuru alanıdır. Aynı zamanda vergi toplamak, köy şefi ile mahalleler arasındaki iletişimi sağlamak, mahalledeki faaliyetleri izlemek ve bunları raporlamakla yükümlüdürler. Mahalle şefleri, mahallede düzenlenen toplantı ve tören gibi kamusal etkinliklere de aktif katılım göstermektedir.

Köy Şefi (Chef de Village): Köy yaşamında barış, toplumsal birlik ve uyumun tesisinde merkezi bir rol oynamaktadır. Çatışmalarda arabuluculuk yapmakta, köy barış konseylerine başkanlık etmekte, köy halkının faaliyetlerini izlemekte, bilgi toplamakta ve güvenlik birimleriyle iş birliği içinde çalışmaktadırlar. Ayrıca yerinden edilmiş bireyleri kabul edip topluma entegre etmekle de sorumludurlar. Özellikle Ayerou⁵⁴ bölgesinde köy şefleri, mevcut nüfus ile yeni gelen yerinden edilmiş gruplar arasındaki potansiyel gerilimleri önlemek amacıyla arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kaynak ve gıda temininin yönetimi de görev alanlarına dahildir.

⁵⁴ Nijer'in batısındaki Tillabéri Bölgesi'nde bir kasaba ve kırsal komündür. Mali sınırına yakın başkent Niamey'in 208 km kuzeybatısında yer almaktadır.

Dini Otoriteler: Toplumun davranış kalıplarını şekillendirmede örnek teşkil ettiklerine ve bu yolla ahlaki bir rol üstlendiklerine inanılmaktadır.

4.1.2.Şeflik Sisteminin Önemi ve Rolü

Nijer'deki geleneksel şefler, merkezi hükümetler için yerel iktidarın ve meşruiyetin aracı olarak görülmektedir (Olivier de Sardan, 1998, s. 2). Özellikle kanton şefleri, Nijer kırsalındaki halklara en yakın yerel aktörlerdir (Danda, 2012, s. 172). Nijer'de bir kanton şefi, sadece yerel ve geleneksel değil aynı zamanda modern sembolik gücün de merkezindedir. Yetki alanları, üst düzey devlet memurları ve hatta bakanlar düzeyinde olabilmektedir (Olivier de Sardan, 2006, ss. 412). De Sardan'ın (1998) vurguladığı üzere bu sistem, sadece yerel düzeyde kalmayarak usulleri ve örtük ideolojik çerçevesiyle devletin en üst kademelerine kadar nüfuz etmiş bir nitelik arz etmektedir (Olivier de Sardan, 1998, ss. 3-6).

2007 tarihli Afrika Ekonomik Komisyonu toplantısında yapılan değerlendirmelerde, şeflik kurumunun özellikle şeflerin geniş siyasi sistem içerisinde yerel toplulukların menfaatlerini koruyan ve temsil eden bir rol üstlenmeleri nedeniyle günümüzde karma yönetim modellerinin oluşturulmasında temel bir yapı taşı işlevi görebileceği ortaya konulmuştur (United Nations, 2007, s. 11). Örneğin, Nijer'de 1974 yılında ordunun iktidara gelmesiyle birlikte ekonomik sistemi diğer sosyo-mesleki kesimlere açmayı amaçlayan 'Kalkınma Toplumu' siyasi projesinde de geleneksel şeflikler önemli rol oynamıştır (Mohamadou, 2009, s. 4).

Geleneksel liderler, sadece belirli kültürel ve törensel roller üstlenmekle kalmamaktadır. Aynı zamanda bu liderler, toplumun sürekliliğini sağlayan norm ve değerlerin kurumsal olarak sembolünü sayılırlar Williams (2010), şeflerin önemi hakkında şu ifadede bulunmaktadır: "Halkın şeflik ile birbirine bağlı olduğu ve şefliğin halkın kimliğine anlam verdiği fikri, pek çok kişi için ciddiye alınması zor olabilecek son derece güçlü bir fikirdir" (Logan, 2013, s. 4). Nijer'de şeflik kurumu zamanla güçlenerek devlete entegre olmuş ancak her şefliğe özgü uygulamalar bu kurumsallaşmanın çelişkili yönlerini ortaya çıkarmıştır. Böylece ülke yönetimi, cumhuriyetçi bürokrasi ile yerel şeflik yapılarının iç içe geçtiği karma bir sisteme dönüşmüştür (Alou, 2009, s. 2).

Yerel politikalarda geleneksel şeflerin siyasi etkileri bulunmaktadır. Örneğin, Nijer Geleneksel Şefler Birliği (ACTN), rejime bağlılık yemini etmiş olsa da üyelerinin menfaatlerini savunmak için lobi faaliyetlerinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu şefler, bölgesel kalkınma sürecinin bir parçası olarak oluşturulan iki kurumun Ulusal Yerel Yönetimler Konseyi (HCCT) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konseyi'nin (CESOC) doğal üyeleri ve belediye meclislerinin

danışman üyeleridirler. Ayrıca şefler, vergi tahsildarı rollerini de korumuşlardır (Mohamadou, 2009, s. 5).

Nijer'in kırsal yönetiminde köy şefleri, sembolik konumda kalan pasif şefler ile sınırlı yetkilere rağmen etkin rol oynamaya çalışan aktif şefler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım, geleneksel kanton şefliği sisteminin, yerel düzeyin ötesine geçerek modern devlet yapısı üzerinde kalıcı etkiler yarattığını ortaya koymaktadır (Olivier de Sardan, 1998, ss. 3-6).

Geleneksel liderlerin “halka yakınlığı” temel avantajlarından biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu yakınlık ile şefler, toplulukların ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmektedir. Öte yandan, siyasetçiler ve kamu görevlileri, hizmet etmeleri gereken toplumlardan daha da uzaklaşmış durumdadır (Logan, 2013, s. 4). Geleneksel şeflerin topluma yakın oluşu anlaşılması adına ve otorite ile itaatte yakınlık arasındaki ilişkiyi ele alan Milgram'ın araştırması hatırlanabilir. Bu deneyde araştırmacı ile denek arasındaki fiziksel mesafe ve denetim derecesinin itaat üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmacının deneye yakın olduğu koşullarda tam itaat yüksek iken (26 kişi), mesafe arttığında ve talimatlar telefonla verildiğinde tam itaat önemli ölçüde azalmaktadır. (9 kişi). Araştırmacının tamamen odada olmadığı koşullarda ise denekler talimatlara uymayı daha sık reddetmiş, denekler, doğrudan karşı çıkamasa da verilen talimatları saptırarak farklı yollar geliştirmişlerdir (Yükselbaba, 2017, s. 232). Sonuç olarak geleneksel otoriteler kırsal bölgelerde toplumla beraber olmasından dolayı otorite varlığını en çok hissettiren unsurlar olmuşlardır. Dolayısıyla merkezi hükümetlerin uzaklıktan kaynaklı otorite kaybını geleneksel otoritelerin doldurduğu görülmektedir.

Geleneksel şefler, siyasi tarafsızlıklarını vurgularken; bazı aktörler, yerel karar alma süreçlerinde etkili olmalarını eleştirmektedir. Ancak danışma rolleri ve tarafsızlıklarıyla şefler, yerel yönetimde kapsayıcılığı ve gelenek-modernite dengesini desteklemektedir. Şefler, aynı zamanda mikro bölgelerin kimliğini temsil eden sembolik figürlerdir (Danda, 2012, s. 160).

Nijer'deki şeflik sistemi, sömürgecilik öncesi dönemde toplumsal düzenin sağlanmasında merkezi bir rol oynamış; sömürgecilik sürecinde ise hem dönüştürülmüş hem de işlevselleştirilmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde ise merkezi devletin inşa çabalarına rağmen şeflik kurumu özellikle kırsal kesimlerde meşruiyetini korumuş ve halkın nezdinde - önemli bir otorite kaynağı olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde şeflik sistemi, sadece geleneksel bir miras değil, aynı zamanda yerel düzeyde yönetim, arabuluculuk ve toplumsal uyumun sağlanmasında etkili bir araç olarak önem taşımaktadır.

4.2. Geleneksel Otoritelerin Meşruiyetini Zayıflatan Etkenler

Geleneksel otoriteler, merkezi hükümetler ve toplumlar tarafından meşruiyeti tanınan kurumlar olsa da belirli tarihsel ve toplumsal koşullar altında bu meşruiyetin zayıflamasına, sorgulanmasına hatta reddedilmesine yol açan dinamikler ortaya çıkabilmektedir. Özellikle toplumsal dönüşümler ve siyasi krizler, bu otoritelerin tarihsel süreçte inşa edilmiş meşruiyet temellerini derinden sarsabilmektedir. Bu bağlamda geleneksel otoritelerin modern yönetimler içerisindeki işlevi ve konumu, günümüz siyaset bilimi ve sosyoloji literatüründe önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Birçok ülkede yerel düzeyde geleneksel otorite yetkilerine ilişkin resmi düzenlemeler bulunmasına karşın, durumun gerçekte çok daha karmaşık olduğu vurgulanmaktadır. Nijer’de geleneksel liderlerin resmi olarak devlet idaresine dahil edilmesi, bölgesel, topluluk veya etnik temelli yetki ve meşruiyet arasındaki sınırları giderek daha belirsiz hale getirebilmektedir (Molenaar vd., 2019, s. 142).

Van Nieuwaal ve Van Dijk, şeflik-devlet ilişkisi kapsamında geleneksel liderlerin gücünün arttığı yerde devlet gücünün azaldığı ve bunun tam tersi olduğu yerde de geleneksel liderlerin gücünün azaldığı anlayışının yanlış olabileceğini belirtmektedir. Bunun yerine geleneksel liderlerin ve devletin her zaman doğrudan gözlemlenebilir olmayan yollarla birbirlerinin otoritesini güçlendirebileceğini öne sürmektedirler. Modernist bakış açısından Weberyen görüş ise bireysel hakları savunarak geleneksel otoriteye şüpheyi yaklaşmıştır. Bu bakış açısına göre geleneksel otorite antidemokratiktir. Sömürge dayatmaları nedeniyle “gerçek” sömürgecilik öncesi gelenekler zamanla yok olmuştur. Buna karşılık topluluk temelli bakış açısı⁵⁵, geleneksel otoritenin hâlâ var olduğunu ve bunun özgün bir Afrika demokrasisi ve sivil toplum biçimini temsil ettiğini savunmaktadır (Buur ve Kyed, 2007, ss. 7-9).

Geleneksel şefler, kırsal bölgelerde siyasi partiler için “oy aracısı” işlevi görebilmekte ve devletin yerel yönetim süreçlerine müdahalesi üzerinde gayri resmi bir denetim mekanizması oluşturabilmektedir (United Nations, 2007, s. 23). Nitekim Nijer’de, iktidar partisini açıkça destekleyen geleneksel liderlerin siyasal mobilizasyonda aktif rol aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum muhalefet yanlısı kesimlerin söz konusu liderlerin meşruiyetini tanımayı reddetmesine yol açabilmektedir. Dahası toplumsal çıkarları gözetmek yerine siyasi angajmanları ön planda tutan geleneksel liderler, zamanla yerel halk nezdinde de meşruiyetlerini yitirebilmektedir (Baldwin, 2016).

⁵⁵ Bu görüşe göre, geleneksel liderlik geçmişten kalan bir kalıntı olmaktan ziyade, modern yönetim yapılarının tamamlayıcısı olan hayati ve meşru bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

Şeflerin bulundukları toplumun doğal kaynaklarını kişisel çıkarları için kullanarak zenginleşmeleri, yerel halk nezdinde ciddi bir gerginlik ve kurumsal güvensizlik ortamı oluşturabilmektedir (Ubink, 2008, s. 27). Bu tür yolsuzluk örnekleri, geleneksel otoritelerin toplumsal meşruiyetini aşındırmakta ve söz konusu geleneksel liderlere yönelik kamuoyu algısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öte yandan, merkezi yönetim ile geleneksel otoriteler arasındaki yetki paylaşımı da çıkar çatışmaları ve yönetim krizlerine yol açabilmektedir. Bu tür gerilimler, karar alma mekanizmalarında belirsizliklere, kurumsal çatışmalara ve yönetimde verimlilik kaybına neden olmaktadır. Köklü şefler, özellikle gruplama ve kanton düzeyinde olanlar kişisel prestijleri ve statüleri nedeniyle iyi korunuyor olabilmektedirler. Ancak iktidardakiler gerekli görürse yine de konumlarını kaybettirebilirler (Molenaar vd., 2019, s. 76). Nitekim Nijer'de yaşanan bir örnek, bu dinamikleri göstermektedir. Tandja yönetimi döneminde Zinder Sultanlığı ile merkezi hükümet arasında ciddi bir siyasi gerilim yaşanmıştır. Sultan Aboubacar Sanda, kara para aklama iddiaları gerekçeleriyle tutuklanmış ve uzun süre ev hapsinde tutularak yargı sürecine tabi tutulmuştur (Salifou, 2007, s. 144). Bu olay, geleneksel otoritelerin siyasi ve yargısal süreçlerde nasıl hedef alınabileceğini ve merkezi yönetimle aralarındaki güç mücadelesinin ne denli sertleşebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Nijer'de sömürgecilik öncesi dönemin şefliklerinden başlayarak sömürgecilik süreci ve sonrasındaki dönemlerde, şeflerin atanması ve görevden alınması süreçleri; önce sömürge valilerinin, ardından İçişleri Bakanlarının ve Devlet Başkanlarının merkezi otoriteye dayalı keyfi tercihleriyle şekillenmiştir. Bu uygulamalar, şeflik makamı üzerinde hak iddia eden farklı mirasçı gruplar arasında anlaşmazlıkların ve rekabetin artmasına neden olmuştur (Sardan ve Pierre, 1998, s. 3). Ayrıca geleneksel liderlerin meşruiyetini belirleyen temel unsurlardan biri de halkın refahına yönelik duyarlılık ve bu doğrultudaki mücadele kararlılığıdır. Halkın yaşam koşullarını iyileştirmeyi göz ardı eden herhangi bir şef, toplumsal güveni yitirme riskiyle karşı karşıya kalmakta ve bu durum, görevden alınmasına yol açabilecek bir meşruiyet krizine dönüşebilmektedir (United Nations, 2007, s.32).

4.3.Geleneksel Otoritelerin Yönetimdeki Roller ve Siyasi Yetkinlikleri

Afrikanlı merkezi hükümetler, insanlara temel hizmetleri sunmada başarılı olamadıkları takdirde yerel düzeyde halkın yaşamını düzenleyen ve hizmet sunan geleneksel otoritelere yönetebilmektedir. Şeflerin idari işlevleri, seçilmiş yerel yönetim yapılarının idari işlevleriyle örtüşmektedir (Ubink, 2008, s. 13, 21). Nitekim Nijer'deki merkezi hükümet de şeflik

kurumunu yerel iktidarın aracı olarak kullanmaktadır (Olivier de Sardan, 1998, s. 2). Zira bağımsızlık sonrası birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi Nijer’de de merkezi hükümet, sınır bölgelerinde otorite tesis etmekte zorlanmaktadır. Merkezi hükümetin sınır bölgelerindeki etkisi sınırlıyken, bu bölgelerde geleneksel liderlerin otoritesi daha belirgin şekilde hissedilmektedir. Böylece geleneksel otorite, modern bürokratik yapıların içine entegre edilmeye çalışılırken aynı zamanda kendi meşruiyet alanını da muhafaza etmeye çabalamaktadır. Bu nedenle geleneksel liderler, aslında merkezi idarenin temsilcileri olarak görev yapmaktadırlar. Ancak bu etkileşim, yer yer kurumsal iş birliği ve karşılıklı destek biçiminde tezahür edebileceği gibi kimi durumlarda çıkar çatışmaları, temsil krizleri ve toplumsal gerilimlere de yol açabilmektedir. Özellikle merkezi otoritenin yerel toplulukların kabile şeflerini seçme pratiklerine müdahale ederek yukarıdan dayatmacı bir atama süreci yürütmesi, geleneksel şeflerle merkezi hükümet arasındaki ilişkiyi zayıflatabilmektedir (Türk, 2024, s. 111). Yine de bu bölgelerde toplumsal düzenin ve adaletin sağlanması, çatışmaların yönetimi ve yerel yönetim gibi işlevler geleneksel otoriteler tarafından üstlenildiği takdirde devlet otoritesinin eksikliğini kısmen de olsa doldurabilmektedir.

Geleneksel otoriteler, yerel meselelere ilişkin derin bir kavrayışa sahiptir. Böylece gelenek liderler nesiller boyunca aktarılan birikim ve deneyimle yerel halkın ihtiyaçlarını daha yakından tanımakta ve bu ihtiyaçlara uygun politikaların geliştirilmesinde merkezi otoritelerle etkili bir koordinasyon kurabilmektedir. Bu süreci yürütürken geleneksel otoriteler etnik topluluklar içindeki sosyal normları somutlaştırarak hareket etmektedirler. Bu normlar, topluluk üyeleri tarafından içselleştirildiği için şefe yüksek düzeyde uyum gösterilmekte ve böylelikle toplumsal düzen sağlanmaktadır (Cheka, 2008, s. 85). Bu bağlamda merkezi otorite yapılarının yetersiz kaldığı bölgelerde, sosyal normlar aracılığıyla toplumsal düzenin tesisi mümkün olmaktadır. Böylece otorite boşluğu, geleneksel yönetim mekanizmalarıyla doldurularak hem devletin varlığı hissettirilmekte hem de toplumsal istikrar sağlanmaktadır.

Nijer’deki geleneksel otoritelerin yetkileri ve etkileri genellikle ulusal sınırların ötesine uzanmaktadır. Bundan dolayı geleneksel liderler sınır bölgesindeki topluluklarla irtibat kurarken yüksek derecede meşruiyete sahiptirler. Nitekim 26 Temmuz 2023 tarihinde gerçekleşen darbe sonucunda Nijer’deki geçici askeri yönetim, Nijerya hükümeti yetkilileri ile görüşmeyi reddederken Nijerya’nın dini ve geleneksel lideri olan Sokoto Halifesi’nin ekibini kabul etmişlerdir (Voanews, 2023) .

Nijer’de de geleneksel otoriteler, merkezi devlet ile yerel halk arasında aracılık işlevi görerek hem topluluklara erişimi kolaylaştırmakta hem de hukuki düzenin korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Geleneksel otoritelerin resmi yönetime entegrasyon düzeyi

farklılık gösterse de tümü yerel düzeyde yönetim sorumluluğu taşımaktadır. Toplum içi ve toplumlar arası anlaşmazlıkların çözümünde ise uzlaştırıcı mekanizmalar aracılığıyla arabuluculuk yapmaktadırlar (Lyammouri, 2021, s. 21). Nitekim Nijer’de 2010 ve 2015 yıllarında çıkarılan yasalarla geleneksel otoritelere vergi toplama, adli arabuluculuk yapma, nüfus sayımı yürütme ve insani yardım koordinasyonu gibi çeşitli idari görevler verilmiştir.⁵⁶ Bu liderlik yapıları, özellikle devletin zayıf olduğu bölgelerde yerel düzeyde meşruiyet ve kamu hizmeti sunumu açısından merkezi otoritenin tamamlayıcıları olarak işlev görmektedirler. Ancak bu liderlerin siyasal rekabetin bir parçası haline getirilmesi ya da siyasal baskılara maruz bırakılması, yerel yönetişimin etkinliğini olumsuz etkileyebilmektedir.

Geleneksel liderlerin varlığını sürdürmelerine ilişkin argümanların çoğu, resmi hükümet kurumlarının başarısızlıklarına odaklanmakta ve geleneksel otoriteleri tek geçerli alternatif olarak bırakabilmektedir. Logan, bu görüşün daha olumlu bir bakış açısıyla şeflerin topluluklarına daha iyi erişebilmeleri ve toplulukları hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmaları sayesinde toplulukların kalkınmayı başarabilmeleri için yerel yönetimlerle birlikte çalışmalarının faydalı, hatta gerekli olduğunu öne sürmektedir. Böylece şefler, yerel yönetimlerin bir alternatifi olarak değil, aksine onların kritik bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilmektedir (Logan, 2013, s. 5).

Rolleri resmi olarak tanınsın ya da tanınmasın, geleneksel liderler genellikle merkezi hükümet, yerel yönetimler ve vatandaşlar arasında önemli bir bağlantı olarak hizmet etmeye devam etmektedir. Merkezi hükümetin sınırlı yetenekleri nedeniyle çoğu zaman anlaşmazlıkların çözümü, arazi yönetimi ve doğal afet müdahalelerinin koordinasyonu gibi hizmetleri sağlamaktadırlar. Yani devletin yokluğunda fiilen devletin kendisi haline gelebilmektedirler (Dullah Omar Institute, 2024, s.24). Nijer’de geleneksel şeflik sistemi, halkla güçlü bağları sayesinde resmen olmasa da fiilen sivil toplumun bir parçası olarak işlev görmektedir. Merkezi otorite ve uluslararası kuruluşlar, özellikle sağlık, eğitim ve toplumsal cinsiyet gibi alanlarda geleneksel liderlerle iş birliğine dayalı projeler yürütmektedir. Bu bağlamda UNICEF ve Nijer Geleneksel Şefler Birliği arasında 2000 yılında imzalanan Mutabakat Zaptı, çocuk sağlığı başta olmak üzere birçok sosyal konuda geleneksel şeflerin aktif katılımını kurumsallaştırmıştır (Salifou, 2007, ss. 175-177, 206).

Geleneksel liderler, özellikle bürokratik yapının zayıf olduğu ülkelerde, kırsal sorunlara çözüm üretme kapasitesiyle öne çıkmaktadır. Bu güçlerini, görevlerinin sürekliliğinden kaynaklanan uzun vadeli yaklaşımlara ve yerel kurumlara yaptıkları yatırımlara borçludurlar.

⁵⁶ Nijer Cumhuriyeti, 13 Ocak 2015 tarihli, 2015-01 sayılı Kanun (République du Niger, 13 Janvier 2015, loi n° 2015-01).

Ancak bazı eleştirilere göre güçlü şefler, seçilmiş temsilcilerle halk arasındaki ilişkiyi zayıflatarak siyasi hesap verebilirliği düşürmekte ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bir lobiye dönüşebilmektedirler (Baldwin, 2016, ss. 5-8).

Literatürde sıklıkla göz ardı edilen diğer bir nokta ise şeflerin performansına yönelik eleştirilerle şeflik kurumuna duyulan toplumsal bağlılığın bir arada var olabilmesidir. Geleneksel liderler, meşruiyet iddialarını kolektif hafızada somutlaşan tarihsel süreklilik, kültürel kodlar ve yerel hukuk sistemleri üzerinden inşa etmektedirler (Ubink, 2008, ss. 17, 28). Nijer’de olduğu gibi toplumun şeflik kurumuna atfettiği sembolik değer ile bireysel şeflerin yönetim pratiklerine yönelik eleştirel tutumu arasındaki bu ikili dinamik, geleneksel otoritenin esnekliğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, devlet tarafından resmi olarak tanınma süreci, şeflerin hem yerel düzeydeki otoritesini güçlendirmekte hem de merkezi yönetimle kurdukları ilişkilerde stratejik bir araç işlevi görmektedir. Bu durum, devlet aygıtı ile geleneksel iktidar yapılarının ilişkisini yansıtan önemli bir çerçeve sunmaktadır.

4.4. Geleneksel Otoritelerin Farklı Alanlardaki Roller

4.4.1. Yerel Kalkınmadaki Roller

Afrika’da kamu hizmetleri, genel olarak yetersiz kalmaktadır. Bunun başlıca nedenleri arasında siyasi irade, kapasite eksikliği ve yerel katılımın yetersizliği yer almaktadır. Devletin demokratikleşmesi ve geleneksel kurumların sürece dahil edilmesi, bu hizmetlerin iyileştirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Geleneksel otoriteler, yerel toplulukları siyasi katılıma teşvik edebilmekte ve kamu hizmetlerinin dağıtımına yönelik politikaları etkileyebilmektedir. Bu sayede sosyoekonomik kalkınma politikalarının daha etkin uygulanması mümkün olmaktadır. Böylece geleneksel liderler ile hükümet yöneticileri arasındaki iş birliği, Afrika’da daha güçlü devlet-toplum ilişkilerini teşvik edebilmektedir (United Nations, 2007, ss. 21-22). Öte yandan, Nijer’in zayıf kurumsal kapasitesi ve mali sıkıntıları, politikacıların kalkınma programlarını yalnızca devlet kanalları aracılığıyla uygulamalarını zorlaştırmaktadır. Merkezi hükümetler, yerel sorunları değerlendirme ve çözme konusunda örgütsel kaynaklardan yoksun olduğu gibi, önerilen çözümleri tam olarak finanse edecek mali güce sahip değildir. Bu nedenle Nijer’de politikacılar kısa ve orta vadede devlet kapasitesini geliştirecek yapısal adımlar atmakta zorlanmaktadır. Bunun yerine, çoğunlukla uluslararası bağışçılara, sivil toplum kuruluşlarına veya doğrudan kendi seçmenlerine projeleri finanse etme ve uygulama konusunda güvenmektedirler.

Yönetişim, günümüzde temel olarak güç ilişkilerinden ve gücün kalkınma için kullanıldığı farklı yollardan biri olarak algılanmakta ve anlaşılmaktadır (Cheka, 2008, s. 82). Bu amaçla geleneksel liderlerin konumunun resmileştirilmesi ve güçlendirilmesinin temel nedeni yerel yönetişimi iyileştirmektir. Günümüzde bir şefin, halkın refahını kaldırmak için yardım faaliyetlerinin ve projelerinin düzenlemesine öncülük etmesi, sağlık, eğitim, ticaret, ekonomik ve sosyal kalkınma gibi alanlarda kurum ve programlar kurmada inisiyatif alması beklenmektedir. Şeflerin, sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik etmedeki rolü büyük ölçüde devletin doğası da dahil olmak üzere birçok faktöre bağlıdır. Bu faktörler, geleneksel siyasal değerlerin doğası, eğitim düzeyinden etkilenen nüfusun demokratik bilinç düzeyi, şeflik sisteminin hesap verebilirlik mekanizmaları ve görevdeki şefin idari etkinliği gibi etkenlerdir (United Nations, 2007, ss. 15, 33).

Cheka'ya göre (2008) geleneksel otoriteler yerel kalkınmanın merkezinde yer almaktadır. Geleneksel otoritelerin oynadığı önemli rollerden biri özellikle merkezi otoritenin etkin olamadığı bölgelerde kendilerinin aktif rol oynamasıyla yerel kalkınmadaki problemlere dikkat çekerek ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iş birliğini sağlayabilmeleridir. Çünkü özellikle kırsal ortamda sözlü iletişim kültürü en güvenilir ve en çok kullanılan kültür olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla geleneksel otoriteler, merkezi otoritelerden yerele bilgi aktarımı için en uygun kanalı oluşturmaktadır (s. 82).

Hükümetin zayıf performansından dolayı daha iyi bir alternatifin olmaması nedeniyle yerel topluluklar, çoğunlukla kendi istekleri dışında, en temel ihtiyaçlarını karşılamak için geleneksel otoritelere güvenmek zorunda kalmışlardır (Logan, 2013, s. 3). Nitekim yabancı kalkınma uzmanları da günümüzde şeflik kurumuna yönelik tutumlarını değiştirmişlerdir. Artık geleneksel şeflik kurumunu, ekonomik durgunlukla eş anlamlı görmemektedirler. Birçok ülkede uygulamada olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikaları, şeflik için de fırsatlar sunabilmektedir (Perrot, 2009, s. 22).

Nijer'deki seçmenlerin büyük kısmı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ancak devlet kurumlarının kırsal bölgelerdeki zayıflığı, kamu hizmetlerinin ulaştırılmasını güçleştirmektedir. Bu boşluğu geleneksel şefler doldurmakta ve seçimle göreve gelmemelerine rağmen kalkınma projelerinde kritik roller üstlenmektedir. Görevlerinin kalıcılığı, yerel düzeyde sürdürülebilir planlamalar yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu da halkın, oy tercihlerinde geleneksel liderlerin görüşlerini dikkate almasını rasyonel hâle getirmektedir. Baldwin'e göre (2016) şeflerin etkisi, oy mobilizasyonundan ziyade kalkınma süreçlerine aracılık etmelerinden kaynaklanmaktadır (ss. 65-66). Nitekim Nijer örneğinde, seçmenlerin

çoğunluğu oy tercihlerinde yerel kalkınmayı belirleyici unsur olarak görürken, altyapıdaki iyileşmelerin seçim sonuçları üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir.

ACTN Genel Sekreteri'nin konuyla ilgili şu açıklaması önemlidir: “Konsey müzakere organlarının doğal üyesi olarak varlığımız, topluluklarımızın kalkınmasını takip etmemize ve aktif rol almamıza olanak sağlamaktadır. Ayrıca statümüz gereği tabi olduğumuz çekimser kalma ve tarafsızlık yükümlülüğü bizi seçim rekabetinin dışında tutmaktadır” (Arifari, 1999). Bu noktada Mancur Olson'un “sabit haydutlar” (stationary bandits) kavramsallaştırması büyük önem taşımaktadır. Olson'a göre (1965) sabit haydutlar, aynı topluluğu ömür boyu yönetmeyi bekleyen ve refahları yerel ekonomiye bağlı olan liderlerdir. Bu nedenle topluluklarının sosyoekonomik gelişimini teşvik etmekle ilgilenmektedirler. Çünkü uzun vadede bundan kendileri de fayda sağlamaktadır. Yerel ekonomi kötüleşirse kendi maddi refahları da zarar görerek tebaalarından topladıkları haraç ve ücretler azalmakta, yerel işletmeleri gelir kaybına uğramakta ve aileleri ile arkadaşları zarar görmektedir. Buna karşılık yerel ekonomi büyürse, kendi refahları da artacaktır. Bu nedenle sabit haydutlar, yerel ekonomiyi genel olarak iyileştirecek yerel kamu mallarının sağlanmasını kolaylaştırmak için maliyetli yatırımlar yapmaya istekli olabilmektedirler.

Zinderli iş insanı Moutari El Hadj Malam Souley de bir zamanlar ekonomik açıdan güçlü olan Zinder gibi tarihi bir bölgenin kurtuluşunun, bölgedeki yerel aktörlerin güçlendirilmesinde olduğunu savunmaktadır. Ailesiyle Zinder'de yaşayan ancak işlerinin çoğunluğu Niamey'de olan iş adamına göre Zinder'in yerel elitlerini güçlendirmek, alt düzeyden yukarıya doğru yeni bir kalkınma dinamiği oluşturmak için elzemdir. Bu da modern Afrika devletinin alt düzeyden oluşum fikriyle paraleldir. Damagaram'da sosyal değişimi harekete geçirecek bu yeni vizyon, yöneticiler ile yönetilenler arasındaki güven krizinin bir sonucudur. Zamanla yoksulluğun, hatta aşırı yoksulluğun her geçen gün daha fazla yayıldığını fark eden bu iki grup, artık bölgenin diğer alt bölgesel topluluklarla dayanışma yükümlülüğü olduğunu kabul etmektedir. Bu topluluklar, halkın yakın çevresini iyileştirmekle sorumludur (Danda, 2012, s. 206).

Nijer, Mali ve Burkina Faso'nun altı bölgesinde (Gao, Ménaka, Tillabéri, Centre-Nord, Est ve Sahel) yapılan 2021 tarihli bir araştırmada “temel hizmet alımı için başvurduğunuz ilk aktör kimdir?” sorusu sorulmuştur. Araştırma bulguları, altı bölge arasında küçük farklar olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu ya hiç kimseye güvenmediklerini ya da ailelerine ve arkadaşlarına güvendiklerini belirtmiştir. Devlet aktörleri, kamu görevlileri, seçilmiş liderler ve sivil toplum kuruluşları önemli ek hizmet sağlayıcılar olarak tanımlanırken, geleneksel otoriteler, yalnızca Nijer'in batısındaki Tillabéri bölgesinde temel hizmet sağlayan

ilgili aktörler olarak anılmaktadır. Bu durum, incelenen üç ülkeden, geleneksel otoritelerin en güçlü şekilde resmi devlet yapılarına entegre edildiği ülkenin Nijer olmasıyla açıklanabilir (Molenaar vd., 2021, s.37). Bu nedenle Nijer'deki geleneksel otoriteler, temel hizmet sağlama konusunda diğerlerine kıyasla daha güçlü bir yetkiye sahiptir.

4.4.2. Adaleti Sağlamadaki Roller

Adalet hizmetlerinin sağlanması, geleneksel ve dini otoritelerin kilit aktörler olarak öne çıktığı bir diğer alandır. Şeflerin adaletin sağlanmasıyla ilgili kullandığı hukuki yöntemler uzlaşma ve arabuluculuk yöntemleridir. Bu yöntemler bazen mantık dışı etkilere sahip olabilmektedir. Şefin hükmünün başarısız olduğunda, tarafların modern bir mahkemede dava açması gerekmektedir. Fakat çoğu kişi maliyeti yüksek olması ve sürecin daha yavaş ilerlemesinden dolayı modern mahkemelere başvurmaktan kaçınmaktadır. Yazılı kurallar ve düzenlemeler bütünü temsil eden geleneksel bir yasa bulunmadığından, kararlar emsalleri ve içtihatları takip etmektedir. Kararlar, aynı zamanda, şeflerin yükümlülüklerinin veya erdemlerinin bir parçası olarak geliştirmesi gereken sosyolojik ve kültürel inceliğe dayanmaktadır.

Bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada⁵⁷ katılımcılar, adalet hizmeti için başvurdukları bir numaralı aktör olarak geleneksel otoriteleri tanımlamıştır. Katılımcıların %26,86'sı adaletin sağlanması için geleneksel otoritelere başvurduklarını belirtmiştir. Bu veriler, adaletin sağlanması konusunda farklı aktörlere güvenildiğini gösterirken, en fazla güvenilen aktörün geleneksel otoriteler olması dikkat çekicidir.

Tablo 8. Adalet sağlanması için başvurduğunuz aktör

Aktör	Oran	Aktör	Oran
Aile / arkadaşlar	%7.59	Devlet yetkilileri	%15.8
Toplum üyeleri	%2.78	STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları)	%0.14
Yaşlılar	%0.84	Hiç kimse	%3.06
Geleneksel otoriteler	%26.86	Silahlı aktörler	%17.19
Dini otoriteler	%19	Diğer	%5.64

Kaynak: Fransje Molenaar, Méryl Demuyne, Kars de Bruijne, Customary Characters In Uncustomary Circumstances, USAID Customary Resilience 2021, s. 42.

⁵⁷ 2021 tarihli araştırma, altı sınır bölgesinde (Gao, Ménaka, Tillabéri, Centre-Nord, Est ve Sahel) toplanan ankete ve 656 yapılandırılmış görüşmeye dayanmaktadır.

Nijer'in kırsal bölgelerinde resmi yargı sistemine erişimin sınırlı olması ve toplumsal güvenin geleneksel aktörlere yönelmesi, geleneksel otoriteleri adaletin hem simgesel hem de işlevsel taşıyıcıları haline getirmiştir. Şefler, dini liderler ve yaşlılar konseyleri gibi otoriteler, çatışmaların çözümünde arabuluculuk yaparak sadece hukuki değil aynı zamanda toplumsal barışı inşa edici roller üstlenmektedir. Bu bağlamda Nijer'de geleneksel otoritelerin adalet alanındaki rolü sadece tarihsel ya da kültürel bir olgu olarak değil aynı zamanda günümüz hukuk düzeninin işleyişi açısından da kritik bir inceleme alanı sunmaktadır.

Geleneksel yönetim aktörleri bazen resmi olmayan veya devlet dışı aktörler olarak tanımlanırken, Nijer gibi bazı Afrika ülkelerinde bu otoriteler, hukuken devletin ve adalet sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak tanınmaktadır. Şefler, resmi olarak İçişleri Bakanlığı'na bağlı olmakla birlikte günlük uygulamalarında farklı adalet mekanizmalarıyla da doğrudan ilişki içerisindeyler. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halk için hukuki sorunlarda başvurulacak ilk otorite sıklıkla geleneksel şeflerdir. Şeflerin başkanlık ettiği mahkemelerin çoğunluğu doğal kaynakların kullanımıyla ilgili anlaşmazlıklar, (tarım arazileri ve meralar, su kaynakları), aile içi anlaşmazlıklar (boşanma ve miras) ve zaman zaman ortaya çıkan sosyal düzensizliklerle (borçluluk, kavga, komşu çatışmaları, yanlış söylentiler) ilgilidir. Şefler tarafından yürütülen adalet süreci ise resmi hukuk sistemini dışında, gayri resmi bir nitelik taşımaktadır. Şeflerin bu hususta duruma bağlı olarak uyguladığı birkaç farklı teknik bulunmaktadır. Tahkim ve uzlaşma en sık kullanılan yöntemler arasında görülmektedir. Şefler ayrıca cinayet vakalarında sanıklara “diya”, yani “kanın bedeli” uygulayarak hüküm vermektedir. Ancak bu durumun zamanla azaldığı söylenebilir. Ülkenin merkezine çok uzak kısımlarında, örneğin Tubuların olduğu uzak doğu bölgesindeki şefler ise bu uygulamalara devam etmektedir (Molenaar vd., 2019, s. 5).

Nijer'de geleneksel otoritelerin adaletteki rolü, yalnızca geçmişten miras kalan bir uygulama değil aynı zamanda günümüzde toplumsal işleyişin sürdürülebilirliğine katkı sunan dinamik bir pratik olarak da varlığını sürdürmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde devletin sınırlı kurumsal kapasitesi, geleneksel liderleri yerel adaletin başat aktörleri haline getirmiştir. Ancak bu yapı, yerel meşruiyet ve toplumsal uzlaşma gibi güçlü yönlerinin yanı sıra insan hakları normları ve hukukun evrensel ilkeleriyle uyum sorunları da taşımaktadır. Dolayısıyla geleneksel adalet mekanizmalarının demokratikleşmesi, şeffaflaşması ve devlet sistemleriyle sağlıklı biçimde bütünleştirilmesi, Nijer'de daha kapsayıcı ve etkili bir hukuk düzeninin inşası açısından önemlidir. Bu çerçevede geleneksel otoritelerin adaletin sağlanmasındaki rol ve potansiyellerini göz ardı etmeden bu yapıların insan haklarına duyarlı bir şekilde yeniden yapılandırılması hem hukuki güvenlik hem de toplumsal barış için stratejik bir adım olacaktır.

4.4.3. Çatışma Çözümündeki Roller

Geleneksel otoritelerin, çatışmaların çözümü ve toplumsal istikrarın korunmasındaki rolleri göz önüne alındığında, yerel düzeydeki anlaşmazlıkların sona erdirilmesi ve arabuluculuğun teşvik edilmesine yönelik ulusal ve uluslararası çatışmalarda kilit rol oynadıkları söylenebilir. Tez çalışması kapsamında pek çok kez vurgulandığı üzere, geleneksel liderler, özellikle devlet otoritesinin sınırlı olduğu kırsal bölgelerde, barış inşası ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında önemli bir işlev görmeye devam etmektedirler.

Genelde Sahel özelde ise Nijer'deki çatışma çözümü mekanizmaları ve bu alandaki temel aktörler değerlendirilirken, güvenlik yönetişiminin yalnızca devlete ait bir alan olmadığı, çok aktörlü bir yapıya sahip olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Devlet, yukarıdan aşağıya doğru ikili ya da çok taraflı vesayet ve müdahale biçimleriyle; aşağıdan yukarıya ise geleneksel liderlik, dini otoriteler ve sivil toplum kuruluşları gibi yerel aktörlerle birlikte hareket edebilmektedir (Guichaoua ve Pellerin, 2018, s. 21).

Sahel bölgesinde, özellikle de Mali ve Nijer örneklerinde, barış süreçleri çoğunlukla barış yapma aşamasına odaklanmış ve kalıcı barışın inşasına yönelik adımlar eksik ya da yetersiz kalmıştır.⁵⁸ Sahel bölgesi, barış süreçlerinin çok katmanlı doğasını gözlemlemek açısından çarpıcı bir örnektir. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeydeki sorunlar iç içe geçmekte olup yalnızca barış süreçlerini değil, aynı zamanda devletin yapısal işleyişini de derinden etkilemektedir. Bu nedenle barış süreçlerinde devlet dışı aktörler (silahlı gruplar, dini yapılar, sivil toplum kuruluşları), devlet kurumları, bölgesel yapılar ve uluslararası kuruluşlar gibi farklı düzeydeki tüm aktörlerin rolü dikkate alınmalıdır. Nitekim 1990'dan bu yana Nijer'de yürütülen tüm barış süreçleri, bu çok aktörlü müdahalelerin etkisi altında şekillenmiştir (Guichaoua ve Pellerin, 2018, ss. 19-22).

2007 tarihli bir Birleşmiş Milletler raporunda da askeri müdahalelerin uzun vadeli barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmadığı, aksine yalnızca şiddetli çatışmaların kısa vadeli olarak duraksamasına ve toplumsal düzeyde yoğun bir öfke ve direnişin ortaya çıkmasına neden olduğunu ifade edilmiştir. Bu bağlamda Afrika ülkelerinin alternatif çatışma çözüm mekanizmalarını keşfetmeleri ve özellikle devlet inşası sürecinde geleneksel çatışma çözme ve uzlaş mekanizmalarını hayata geçirmeleri gerekmektedir. Geleneksel yönetişim yapılarının

⁵⁸ Jenkins, barışı üç temel kategoriye ayırarak bir süreçler bütünü olarak tanımlamaktadır. Barış yapma (*peacemaking*), barışın uygulanması (*peace implementation*) ve barış inşası (*peacebuilding*). Barış yapma süreci, çatışmaların sona erdirilmesine yönelik müzakere ve arabuluculuk faaliyetlerini; barışın uygulanması, varılan anlaşmaların sahada hayata geçirilmesini; barış inşası ise tüm tarafların katılımıyla uzun vadeli kurumsal ve yönetişimsel dönüşümlerin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Jenkins , 2013, s. 20).

yerel düzeyde arabuluculuk ve barış inşasında sahip olduğu meşruiyet ve toplumsal kabul, uzun vadeli barış ve istikrar için sürdürülebilir çözümler sunabilmektedir. Geleneksel kurumların potansiyel katkı sağlayabileceği bir diğer alan ise kaynak temelli çatışmaların azaltılmasıdır. Afrika'nın büyük bir bölümünde yaygın olan toplumsal toprak mülkiyet sistemi, geleneksel siyasi yapıların temelini oluşturmaktadır (United Nations, 2007, ss.20-22).

Geleneksel ve dini otoriteler, toplumdaki farklı gruplara yönelik eşitlikçi yaklaşımları bakımından yüksek düzeyde güven gören kurumsal yapılardır. Bu yapıların çatışma çözümü ve yerel güvenliğin teminine ilişkin müdahale kapasitesi, karşılaştırmalı bağlamda diğer aktörlere kıyasla daha güçlüdür. Ayrıca geleneksel otoriteler, topluluklar ile güvenlik güçleri arasındaki iletişim kanallarının sürdürülmesinde de kilit bir rol oynamaktadır. Güvenlik önlemlerini halka iletmekte ve açıklamakta, aynı zamanda güvenlik durumuna ilişkin bilgileri güvenlik aktörleriyle paylaşmaktadırlar (Lyammouri, 2021, s. 27).

Çatışmaların çözümüne yönelik Batı merkezli mekanizmaların Afrika bağlamında uzun vadede işlevsel sonuçlar vermediği ilgili literatürde sıklıkla vurgulanan bir husustur. Buna karşın, Afrika toplumlarında nesiller boyunca şekillenen yerel çatışma çözüm mekanizmaları, toplumsal uyumun sürdürülebilirliğini sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Bu mekanizmalar, toplulukların parçalanmasını engellemenin yanı sıra, barış inşası süreçlerine katkıda bulunan kolektif bir hafıza oluşturmuştur. Söz konusu yaklaşımların temelini ise toplumun ortak normları, arabuluculuk ritüelleri ve geleneksel uzlaşi pratikleri gibi kültürel unsurlar oluşturmaktadır. Bu değerler sistemi, bireyler arasında karşılıklı saygı, affetme ve diyaloga dayalı uzlaşi kültürünü güçlendirerek sosyal sermayenin artmasına katkı sağlamıştır. Afrika'nın post-kolonyal sorunlarına yönelik güncel çözüm arayışları, bu geleneksel modellerin yeniden yorumlanması ve modern yönetim yapılarıyla eklemlenmesi üzerine odaklanmaktadır (Oladipo, 2022, s. 224). Örneğin, Nijer'deki gelenek uygulamaları ve iç çatışma süreçlerinde yerel gerçeklikleri dikkate alan ve Afrika'nın sosyokültürel dokusuna uyumlu çatışma çözüm paradigmalarının geliştirilmesi, bölgesel istikrar açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Nijer'in de yer aldığı Sahel bölgesinde geleneksel liderler, toplulukları nezdinde yüksek düzeyde toplumsal meşruiyete sahip aktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu meşruiyet, onları yalnızca yerel yönetim süreçlerinde değil aynı zamanda çatışmaların önlenmesi ve çözümünde arabuluculuk işleviyle donatılmış kritik aktörler hâline getirmektedir. Özellikle etnik ve kabile temelli gerilimlerin yoğun olduğu bölgelerde, geleneksel liderlik yapılarının çatışma çözümündeki rolü, toplumsal istikrarın korunmasında önemli bir tampon işlevi görmektedir (Türk, 2024, ss. 110-111).

Nijer de dahil pek çok Afrika toplumunda, iç çatışmaların yönetimi ve çözümü için yaşlılar meclisleri, barış komiteleri ve geleneksel arabuluculuk konseyleri gibi kurumsal mekanizmalar oluşturulmuş, bu kurumlar toplumsal uyumun sürdürülmesinde hayati bir rol oynamıştır. Söz konusu kurumların temel işlevi, çatışmaları yalnızca bastırmak değil, aynı zamanda ilişkileri dönüştürerek uzlaşi kültürünü pekiştirmek olmuştur (Ogunjulugbe, 1993: aktaran, Oladipo, 2022, s. 225).

Nijer, Mali ve Burkina Faso'nun altı bölgesinde (Gao, Ménaka, Tillabéri, Centre-Nord, Est ve Sahel) yapılan ve daha önce de bahsi geçen bir araştırmada katılımcılara çatışma çözümü söz konusu olduğunda başvurulacak bir numaralı aktör sorulmuştur. Araştırmanın verilerini içeren 9 numaralı tablo da gösterildiği üzere, katılımcıların %44,61'i, topluluk içindeki çatışmaları çözmek için geleneksel otoritelere başvurduklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların %50,40'ı, geleneksel otoritelerin diğer aktörlerin yürüttüğü çatışma çözüm çabalarına destek olan aktörler olduğunu ifade etmiştir. Polis, güvenlik güçleri ve/veya silahlı gruplar ikinci sırada yer almakla birlikte yalnızca %15,87'lik bir oranla bu aktörlere başvurulmaktadır. Aradaki bu büyük fark, bu konuda geleneksel aktörlere duyulan güveni gösterir niteliktedir.

Tablo 9. Topluluğunuz içinde/diğer topluluklarla çatışma çözümü için başvurduğunuz aktör

Aktör	Oran (İlk başvuru/Destek)	Aktör	Oran (İlk başvuru/Destek)
Aile / arkadaşlar	%7.38 / %3.97	Devlet yetkilileri	%5.71 / %12.46
Toplum üyeleri	% 5.64 / %3.48	STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları)	%0.56 / %0.7
Yaşlılar	%5.29 / % 4.11	Hiç kimse	%1.95 / %2.85
Geleneksel otoriteler	% 44.61 / %43.98	Silahlı aktörler	%15.87 / %10.86
Dini otoriteler	%8.35 / %6.75	Diğer	%3.27 / %4.38

Kaynak: (Fransje Molenaar, Méryl Demuynck, Kars de Bruijne, Customary Characters In Uncustomary Circumstances, USAID Customary Resilience 2021, ss. 40-41).

Nijer'de kanton, grup, köy ve kabile şefleri, devlet tarafından tanınan yerel yönetim aktörleri olarak devlet-halk ilişkilerinde aracı rolü üstlenmekte ve özellikle çatışma çözümünde etkin işlev görmektedir. Çatışmalar, mahalle komitelerinden başlayarak köy ve kanton şeflerine uzanan hiyerarşik bir yapı içinde çözümlenmektedir. Süreç, COFO⁵⁹ temsilcilerinin de dahil olduğu değerlendirme komiteleriyle başlamakta, köy şefinin çözüme kavuşturamadığı durumlarda ise anlaşmazlık kanton şefine devredilmektedir (Lyammouri, 2021, ss. 21-22). Bu yapı hem toplumsal barışın korunmasını hem de yerel düzeyde geleneksel otoritelerin

⁵⁹ Arazi Mülkiyeti Komisyonu

meşruiyetini pekiştirmektedir. Bu durum, otorite kavramının yerel bağlamda hukukla özdeşleşmesiyle açıklanmakta olup, Arendt'in otorite tanımıyla da örtüşmektedir. Ayrıca COFO gibi çok aktörlü yapılar, kararların meşruiyetini ve kabulünü artırmaktadır.

Şeflik kurumunun özellikle Frankofon Batı Afrika ülkelerinde anlaşmazlık çözümünden doğal kaynak yönetimine kadar pek çok işlevi yerine getirdiğini belirten Türk de bu liderlerin özellikle devletin yetkisinin zayıf olduğu sınır bölgelerinde güvenlik boşluğunu doldurma işlevi gördükleri ve yerel halkla merkezi otorite arasında arabuluculuk yaptıklarını belirtmektedir. Ancak bu ilişkiler her zaman iş birliğiyle sonuçlanmamaktadır. Zaman zaman merkezi otoritenin geleneksel yapıya müdahalesi gerginlik oluşturabilmekte ve kabileler arasında ayrışmalara yol açabilmektedir (Türk, 2024, ss. 67-70). Molenaar vd.'nin daha önce bahsi geçen çalışmasında da güvenlik hizmetlerinin sağlanması söz konusu olduğunda, geleneksel otoritelerin önemli oranda başvurulmuş kişiler olduğu görülmektedir. Tablo 10'da görüleceği üzere, bu araştırmada katılımcıların büyük bir kısmı (%42,59) güvenlik ihtiyacı duyduklarında öncelikle silahlı aktörlere başvurmaktadır. Geleneksel otoriteler ise ikinci sırada yer almakta ve oldukça önemli bir güvenlik sağlayıcısı olarak öne çıkmaktadır (%21,36). Devlet yetkilileri ve aile/arkadaşlar ise daha sınırlı oranlarda tercih edilmektedir. Dini otoritelerin güvenlik alanındaki etkisi ise oldukça düşüktür (%3,69). Katılımcıların %6,4'ü ise güvenlik konusunda hiç kimseye başvurmadığını ifade etmiştir.

Tablo 10. Güvenlik Sağlanması için Başvurduğunuz Aktör

Aktör	Oran (%)	Aktör	Oran (%)
Aile / arkadaşlar	9,05	Devlet yetkilileri	9,32
Toplum üyeleri	4,11	Sivil Toplum Kuruluşları	0,21
Yaşlılar	0,84	Hiç kimse	6,4
Geleneksel otoriteler	21,36	Silahlı aktörler	42,59
Dini otoriteler	3,69	Diğer	1,74

Kaynak: Fransje Molenaar, Méryl Demuynck, Kars de Bruijne, Customary Characters In Uncustomary Circumstances, USAID Customary Resilience 2021, s. 39.

Geleneksel otoriteler, özellikle çobanlar ve çiftçiler arasındaki çatışmalar gibi toplumsal gerilimlerde, adil ve kapsayıcı bir yaklaşımla arabuluculuk yaparak merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu otoritelerin sosyal uyumu, hoşgörüyü ve çoğulculuğu teşvik eden müdahaleleri, çatışma çözümünün etkinliğini artırmaktadır. Ayrıca dini ve geleneksel liderler, topluluklar arası anlayışı geliştirmek ve aşırılığa karşı durmak amacıyla söylemsel güçlerini ve çeşitli iletişim araçlarını (toplantılar, radyo yayınları, kültürel etkinlikler) kullanmakta; bu da çatışma çözümüne katkı sağlarken, onları aşırılık yanlısı grupların hedefi haline

getirebilmektedir (Molenaar vd., 2021, s. 93). Bu nedenle merkezi otoritenin geleneksel otoritelerle ilişkisini dikkatli bir denge siyaseti üzerinden kurması gerekmektedir. Geleneksel otoritenin aşırı güçlendirilmesi, ilerleyen süreçlerde alternatif iktidar odaklarının oluşmasına ve yönetilmesi güç olan yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir. Öte yandan, bu yapının dışlanması ya da zayıflatılması da merkezi devlet ile yerel topluluklar arasındaki kırılmalı ilişkilerin daha da gerilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla geleneksel otorite ile merkezi otorite arasında işlevsel bir eşgüdüm ve stratejik bir denge kurulması, bölgesel barış ve yönetim açısından önemli görünmektedir (Türk, 2024, s.111).

4.4.3.1. Tuareg İsyanında Geleneksel Otoritelerin Rolü

Merkezi otorite ile geleneksel otorite arasındaki gerilimin en çarpıcı örneklerinden birisi Nijer'de yaşanan Tuareg isyanıdır. Bu isyan sürecinde ortaya çıkan çatışmalar ve izlenen politikalar, geleneksel otoritelerin çatışmalardaki rolünü açık biçimde gözler önüne sermektedir. Bu nedenle söz konusu isyanın özel olarak incelenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Fransızlar, böl-parçala-yönet politikasını uygulayarak Nijer'i 1897 ile 1900 yılları arasında ele geçirmiştir. Tuaregler bu dönemde Fransızlara karşı her ne kadar direniş ve isyan hareketlerinde bulunsalar da başarılı olamamıştır (Djibo, 2003, s. 41). Nijer'deki Fransız yönetimi, yalnızca Tuareglerin geleneksel güç yapılarını zayıflatmakla kalmamış, birçok kabile grubunun iç yapısı ve düzenlerini de temelden değiştirmiştir. Boilley'e göre Fransız Sudan, Cezayir ve Nijer arasında çizilen sınırlar yalnızca Fransız sömürge yönetiminin stratejik hedeflerini yansıtmayıp, aynı zamanda farklı Tuareg gruplarının siyasal bölünmeleri için yapılmıştır. Tekrarlayan Tuareg isyanlarının temel sebebi ise hem sömürge döneminde hem de ulus-devlet dönemlerinde sistematik bir biçimde marjinalleştirilmeleridir (Türk, 2024, s. 122).

Bağımsızlık sonrası dönemde Nijer yönetimi, Tuaregleri sisteme entegre etmeyi amaçlayan kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu politika, 1960'ta Tuareg kökenli Mouddour Zakara'nın başkanlığında Sahra ve Göçebe İşleri Bakanlığı'nın kurulması ile simgelenmiştir. Cumhurbaşkanı Diori Hamani'nin bu tercihi, Tuareglerin bazı idari ve mali ayrıcalıklardan faydalanmasını sağlasa da güney merkezli iktidar⁶⁰ yapıları onları siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak dışlamıştır. Tuareg dilinin kamusal alanda yasaklanması

⁶⁰ Zarma / Songhay etnik gruplarının egemen olduğu hükümetler.

ardından 15 Nisan 1974'teki darbeyle iktidara gelen General Kountché döneminde bu durum daha da sertleşmiştir. Özellikle Mart 1976'da gerçekleşen ve iki Tuaregin dahil olduğu darbe girişimi sonrasında gerçekleştirilen baskılar sırasında General Kountché, Tuaregleri siyasi bir tasfiyeye uğratarak Libya'ya sürgüne zorlamıştır. Hükümet, Tuareg bölgelerine insani yardım ulaştırmayı reddetmiş, uluslararası yardımları ise başka alanlara yönlendirmiştir. Kountché'nin ölümünden sonra başlayan yumuşama, 1990'da Tchintabaraden'de yaşanan durumla bozulmuştur. Yılların dışlanmışlığı ve hoşnutsuzluğu, aynı yıl Tuareg isyanı olarak ortaya çıkmıştır. 1990 yılı Nisan ayında Nijer güvenlik güçleri kamu binalarına saldırı gerekçesiyle yüzlerce Tuaregi tutuklamıştır. Çatışmalar onlarca kişinin ölmesi ve şiddetin tırmanmasıyla devam etmiştir (CADHP, 2008, s. 39; Guichaoua ve Pellerin, 2018, s. 29).

Kontrolü sürdürmek ve herhangi bir kabile grubunun yerel düzeyde çok etkili olmasını önlemek için askeri rejim aynı zamanda bir pozitif ayrımcılık politikası da izlemiştir. Örneğin, Tahoua'da askeri rejim, Kel Dinnik konfederasyonundan oluşan Amazighi tercih etmiştir. Bu ayrımcılık, 1980'lerde Kaddafi'nin Nijer ve Mali'nin Tuareglerini silah altına almaya ve Nijer topraklarının bazı bölümlerini ilhak etme planlarını içeren İslami Lejyonuna katılmaya çağırdığı gelişmelerin de önünü açmıştır. Abalak'tan pek çok Tuareg erkeği Libya'ya gitmiştir. Alınan kararlar Nijer'de yaşayan Tuareglere karşı dengeli bir politika yürütülmemesinden dolayı özellikle Tahoua ve Agadez bölgelerinde kargaşaları daha da arttırarak devam etmiştir. 1981 yılından beri problemlerin devam etmesi ve merkezi hükümete iletilen taleplerin reddedilmesinden kaynaklı olarak 1990 yılının başında Abalak'ta bir Tuareg isyanı başlamıştır (Mohamadou, 2005).

Yerleşik nüfusların bağımsızlık sonrası devlet yapısına siyasi entegrasyonu özellikle Tuaregler gibi göçebe topluluklara kıyasla genellikle daha sorunsuz olmuştur. Bağımsızlıktan bu yana Nijer'in güneyinde siyasi ve toplumsal temellerini kurmuş olan devlet otoritesi, kuzey bölgelerde meşruiyetini tesis etmekte zorlanmaktadır. Bu bölgelerdeki çeşitli sıkıntılardan dolayı pek çok protesto gerçekleşmektedir. Bu muhalefet; sivil toplum katılımı, siyasi partiler arası rekabet gibi yollarla sivil angajman biçiminde ya da daha sert biçimde silahlı mücadele (isyancılık) şeklinde gerçekleşebilmektedir. Ancak merkez-çevre coğrafi ayrımı, isyanların döngüsel doğasını açıklamak için yeterli değildir. Nijer ve Mali'nin kuzey bölgeleri, sosyolojik açıdan homojen ya da siyasi olarak uyumlu alanlar değildir. Bu bölgeler, sürekli yeniden müzakere edilen içsel toplumsal tabakalaşmalar, kabilesel ve ekonomik rekabetler ya da kuşaklar arası gerilimlerle iç içedir (Guichaoua ve Pellerin, 2018, s. 17). Bölgesel güvenlik zafiyetinin temel nedenlerinden biri olarak bazı kabilelerin merkezi otoriteyle yakın ilişkiler kurarken, dışlanan kabilelerin alternatif güç arayışına girmesi ve silahlı gruplarla iş birliği

yapması gösterilmektedir. Nijerya’da Boko Haram’a karşı yerel halkın oluşturduğu bazı grupların, başlangıçta devletle iş birliği yaparken zamanla kontrolden çıkması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Sonuç olarak geleneksel otoriteler, sadece güvenliğin sağlanmasında değil, aynı zamanda güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasında da etkili olabilmekte ve bu ikili yapının dikkatle yönetilmesi gerekmektedir (Türk, 2024, ss.67-70).

Tablo 11. Günümüze Kadar Nijer’deki Tuareg İsyanları

İsyan Başlangıç Tarihi	Hareket Adı	Lider	Talepleri	Sonuç
1917		Ag Mohammed Kaocen	Fransız işgalcilerin ülkeden kovulması	Askeri yenilgi,
1991	FLAA	Rhissa Ag Boula Mano Dayak Mohamed Anacko	Özerklik: 1994 yılında resmileştirilen Çerçeve Direniş Programı	Barış anlaşmaları ve isyancıların dağılması
2007	MNJ	Aghaly Alambo Mohamed Achari	1995 Barış Anlaşmasının uygulanması: adem-i merkeziyetçiliğin hızlandırılması, uranyum gelirinin bölgesel dağılımı, entegrasyon	Askeri yenilgi, hareketin dağılması ve silahsızlanma

Kaynak: Yvan Guichaoua ve Mathieu Pellerin, Making Peace, Building The State. Relations Between Central Government and the Sahelian Peripheries In Niger and Mali, Études de l’IRSEM, 2018, s. 25.

1990’lı yıllarda başlayan Tuareg isyanlarının birçok sebebi bulunmaktadır. Tuaregler, devlet yönetiminde her zaman siyasi, ekonomik ve sosyal marjinalleştirilen nesnesi ve hatta kültürel ayrımcılığın kurbanı olduklarını iddia etmişlerdir. Ülkenin yönetiminde söz sahibi olabilecek konuma gelmeyi ve azınlık muamelesi yapılmamasını istemişlerdir (Lawel, 2012). Bu dönemde ortaya çıkan isyanlar, esasen devletin ayrımcı politikalarına karşı etnik temelli bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tuaregler, sahip oldukları coğrafi avantajlardan yararlanarak silahlı direniş yöntemlerine başvurmuş ve aynı zamanda Nijer’de federatif bir yapının kurulmasını talep ederek siyasal özerklik arayışına girmişlerdir. Bu yönelim, 1990 yılında açık bir isyan hareketine dönüşmüştür. Bu durumu ise hükümet ilk olarak sert bir müdahale ile bastırmıştır (Saroğlu, 2025, s. 86).

Yaşanan bu çatışmalara, süreç içerisinde müzakere ihtiyacı doğmuş, geleneksel şeflerin de dâhil olduğu Ulusal Barış İnşası Yüksek Komiserliği (HACP) oluşturulmuştur. 1990’ların

sonunda kurulan bu kuruluş, Tuareg taleplerine çözüm üretmeyi ve etnik çatışmaların önlenmesine yönelik kamuoyunu bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Ulusal sınırlar dahilindeki tüm etnik grupların barış içinde bir arada yaşaması, toplumsal istikrar açısından hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda çatışmaların çözümünde en kritik rolü oynayabilecek geleneksel liderler bu kuruluşa dahil edilmiştir. HACP, ülke genelinde barışı teşvik eden ziyaretler düzenlemiştir. Gerçekleştirilen müzakereler sonucunda, çatışan taraflar 1995 yılında bir barış anlaşması imzalamış ve bu anlaşma uyarınca her yıl 24 Nisan günü “Ulusal Barış Günü” olarak kutlanmaya başlanmıştır. Bu süreçte, geleneksel liderlerin çatışmalardaki arabuluculuk rolü ve çözümü ön plana çıkmıştır (Salifou, 2007, ss. 156-157).

Nijer’de barış inşası sürecinin kurumsal çerçevesi HACP olmuştur. HACP, yalnızca kriz yönetimi değil, aynı zamanda toplumsal barışın korunmasında da kilit bir aktör hâline gelmiştir. 1995’te Tuareg isyanı sonrası kurulan bu yapı, zamanla önemli bir kurumsal süreklilik örneğine dönüşmüştür. Başına eski isyancı Mohamed Anacko’nun getirilmesi, barışa taraf grupların sürece dâhil edilmesini sağlamıştır. 2010 sonrası asker kökenli başkanlarla birlikte kurum, başlangıçtaki sınırlarını aşarak Diffa, Tillabery ve Agadez gibi kritik bölgelerde barışın korunmasında aktif bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Issoufou Mahamadou 2011 seçimlerini kazandıktan sonra ilk iş olarak Tuareg olan Brigi Rafini’yi başbakan olarak atamış, böylece süreci pragmatik olarak çözmeye çalışmıştır. Burada Issoufou’nun geleneksel otoritelerle ilişkilerinin bir başka boyutta olması da önemli bir etkidir.

Günümüzde başbakanlıkta, cumhurbaşkanlığında, Ulusal Meclis’te ve hatta HACP gibi yapılarda yüzlerce memur ve danışman görev yapmaktadır. Bu ağ, her kabile ve sivil toplum yapısı içinden seçilmiş göçebe elitlerden oluşmaktadır. Böylece bu grupların isyana eğilimli unsurlarının etkisini bastırmak için yeterli görülmektedir (Guichaoua ve Pellerin, 2018, ss. 74-75, 66). Guichaoua ve Pellerin (2018, s. 102), Nijer’in barış inşası sürecinde HACP etrafında inşa edilmiş kalıcı bir kurumsal yapının barışın pekiştirilmesi çalışmalarını sürdürmesinin önemli rol oynadığını ileri sürmektedir:

- Eski isyancıların sadece politik atanmasıyla sınırlı kalmayıp, onları Nijer’in siyasi ekonomisine entegre eden geniş bir entegrasyon sistemi;
- Kuzeydeki kamuoyunun değişim taleplerini bastırmak için yeterince kapsayıcı bir yapı;
- Ulusal egemenlik kendi toprakları içinde (Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve şimdi de Diffa’da Çad’ın desteğiyle) korunmakta ve terörist grupların kurulmasını engellemektedir (Guichaoua ve Pellerin, 2018, s. 102).

Nijer Geleneksel Şefler Birliği (ACTN)'nin, çeşitli toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunların çözümündeki etkin rolü, özellikle iç çatışmaların yoğun yaşandığı Liberya ve Çad gibi ülkelerde de siyasilerin ilgisini çekmiştir. Örneğin, 2001 yılında Liberya İçişleri Bakanı'nın öncülüğünde bir heyet, ACTN'nin yapısını incelemek ve geleneksel şefliğin Tuareg isyanının çözümündeki katkısını yerinde görmek amacıyla Nijer'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında geleneksel şeflerin kriz yönetimi ve etnik gruplar arası birlikte yaşam konularındaki deneyimleri değerlendirilmiştir. Benzer şekilde Çad da 2002 yılında özellikle çiftçiler ve çobanlar arasındaki arazi çatışmalarını çözmede geleneksel şefliğin yeniden yapılandırılması için Nijer modelinden yararlanma yoluna gitmiştir (Salifou, 2007, ss. 158-159).

Sonuç olarak çatışmaların çözümüne yönelik yaklaşımların başarısı yalnızca toplumsal huzuru sağlamakla kalmayıp aynı zamanda toplumların gelecekteki gelişim potansiyelini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda hem geleneksel hem de modern çatışma çözüm yöntemlerinin kültürel duyarlılık ve bağlamsal uygunluk temelinde harmanlanması, sürdürülebilir barışın inşası için önem arz etmektedir.

4.4.4. Radikal ve Devlet Dışı Silahlı Gruplarla Mücadeledeki Roller

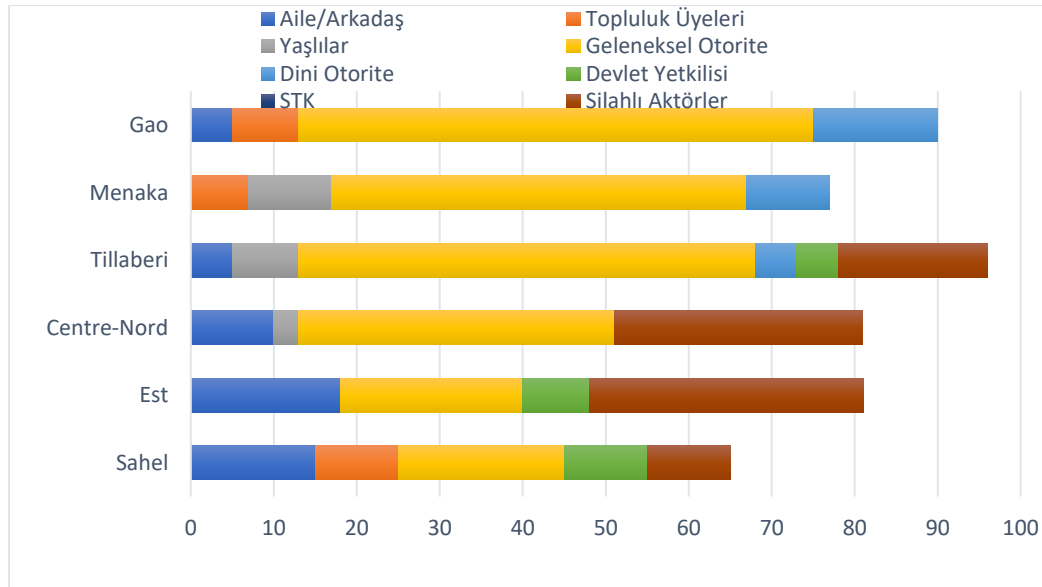
Radikalleşmenin önlenmesi ve aşırılıkla mücadelede geleneksel liderlerin katkısı ya da bu konudaki olumsuz etkileri henüz yeterince araştırılmamış bir alandır. Nijer'in sınır bölgelerinde, özellikle de Diffa bölgesi (Çad Gölü havzası), Tillabéri ve Tahoua bölgesinin kuzey kesimlerinde ulusal güvenlik güçlerinin oldukça sınırlı bir varlığı bulunmaktadır. Sahel ve Mağrip bölgeleriyle kesişen stratejik konumu, ülkeyi insan ve mal hareketlerinin yoğun olduğu bir geçiş noktası yaparken, sınır ötesi güvenlik tehditlerine karşı da savunmasız bırakmaktadır. Kuzeyde Libya'daki uzun süreli istikrarsızlık, güney ve doğuda ise Boko Haram ve DEAŞ (ed Devlet'ul İslamiy el-Irak veş-Şam) ile Batı Afrika Eyaleti'nin (ISWAP: Islamic State West Africa Province) saldırıları, Nijer'i bölgesel güvenlik krizlerinin merkezine yerleştirmiştir (Saroğlu, 2025, s. 70). Batı sınırında ise Mali ve Burkina Faso'da etkili silahlı gruplar, devlet otoritesini zayıflatma ve yerel topluluklar üzerinde kontrol kurma stratejileri izlemektedir. Bu sınırlı devlet varlığı, birtakım idari boşluklara ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasında sıkıntılara yol açmış ve devlet dışı aktörlerin gayri resmi ya da silahlı yönetim faaliyetlerinde bulunmalarını kolaylaştırmıştır (Lyammouri, 2021, ss. 5-6).

Artan güvensizlik ve radikal silahlı grupların yayılması hem merkezi yönetimlerin hem de geleneksel otoritelerin meşruiyetini zayıflatmaktadır. Yerel düzeyde yönetim kapasitesine sahip olan geleneksel liderler, yeterli destekten yoksun kaldıklarında hayatta kalma kaygısıyla

silahlı gruplarla çatışmaktan kaçınmakta ve dolaylı biçimde bu yapıların yerel meşruiyetini artırmaktadır. Özellikle Nijer'in Tillabery ve Tahoua bölgelerinde sınır ötesi çatışmalar ve radikal yapıların etkisi, geleneksel liderlerin kaçırılması, öldürülmesi veya taraf değiştirmesi gibi vakalarla otorite boşluklarına yol açmaktadır. 2018'den itibaren yalnızca ISGS⁶¹ tarafından sekiz geleneksel şefin öldürüldüğü kaydedilmiştir (Danish Refugee Council, 2018).

Mali-Nijer-Burkina Faso sınır hattında artan silahlı gruplar ve radikal örgütler, geleneksel otoriteleri hem fiziksel hem de yapısal olarak tehdit etmektedir. 2013'te Mali'de başlayan çatışmalar, Fransa'nın Serval Operasyonu ile uluslararası boyut kazanmıştır. Çatışma alanının Burkina Faso'ya yayılmasıyla birlikte radikal gruplar, Nijer'in Tillabery bölgesinde etkili bir varlık kurmuştur. DEAŞ ve El Kaide bağlantılı militanlar, sınır ötesi hareketlilik ve yerel gerilimlerden faydalanarak toprak kontrolü kurma hedefiyle etki alanlarını genişletmektedir. Başlangıçta etnik çatışmalar ve tarımsal anlaşmazlıklardan beslenen bu yapılar, günümüzde propaganda ve üyelik stratejilerini etnik sınırların ötesine taşımışlardır. Bu gruplar, devletin uzak bölgelerdeki etkisini zayıflatmak amacıyla etnik ayrım gözetmeksizin Fulani, Songhay-Zarma, Arap ve Tuareg liderlerini hedef almaktadır. Bu durum, geleneksel otoritelerin toplumsal istikrarı sağlama meşruiyetini önemli oranda zayıflatmaktadır (Lyammouri, 2021, ss. 6-7).

Şekil 12. Katılımcıların köylerinde çatışma çözümü ve adaletin sağlanmasında başvurdukları kişiler

Kaynak: Rida Lyammouri, Customary Characters in Uncustomary Circumstances The case of Niger's Tillabéri region, USAID Customary Resilience, 2021, s. 15.

⁶¹ Büyük Sahel İslam Devleti, The Islamic State in the Greater Sahara (ISGS).

12 numaralı şekilde de görüldüğü üzere, 2021 tarihli bir anket çalışmasına katılanlar, köylerinde çatışma çözümü ve adaletin sağlanmasında başvurabilecekleri başlıca toplumsal aktörler olarak geleneksel otoriteleri, yaşlıları ve dini otoriteleri tanımlamışlardır. Anket sonuçlarına göre katılımcıların %61'i köy içindeki çatışmaların çözümünde, %66'sı ise adaletin sağlanması amacıyla geleneksel otoritelere başvuracaklarını belirtmiştir.

Tillabéri'nin kuzeyinde Fulaniler, sayıca az olmamalarına karşın Zarma/Songhay, Hausa ve Tuareg toplulukları karşısında siyasi ve geleneksel temsil açısından marjinal konumdadır. 2019 itibariyle bölgede yalnızca bir Fulani kanton şefi bulunmaktadır. Bu temsil eksikliği, topluluk içindeki dışlanmışlık hissini pekiştirmekte ve çatışmaların çözümünü zorlaştırmaktadır. Oysa grup şeflikleri, doğrudan devletle temas kurabilmeleri sayesinde çatışmaları önleyici bir role sahiptir. Ancak bu tür temsil mekanizmalarının Fulaniler için yetersiz oluşu, bu işlevin etkin biçimde işletilememesine yol açmaktadır. Fulani seçmenlerin sistematik biçimde dışlandıklarını ve kötü muameleye maruz kaldıklarını düşünmeleri, yerel düzeyde barış ve istikrarın sağlanmasını engellemektedir (Molenaar vd., 2019, ss. 78, 148).

Geleneksel liderler, yerelden aldıkları meşruiyet ile devletten edindikleri yasal statü nedeniyle hem merkezi otoritenin hem de silahlı grupların şüpheyile yaklaştığı aktörler olarak görülebilmektedir. Devletin bu liderleri bilgi toplama ve gözetim amacıyla kullanması, onları silahlı grupların hedefi hâline getirirken; aynı grupların istihbarat talepleri ise merkezi yönetimin güvenliğini sarsmaktadır. Bu çift yönlü baskı, liderlerin arabuluculuk kapasitelerini kısıtlayarak onları görünmezlik ve tarafsızlık stratejilerine yöneltmektedir. Ayrıca askeri güce sahip olmadıkları için çatışmalar silahlı boyuta ulaştığında etkisiz kalmakta; göç, kaynak kıtlığı ve yerinden edilme gibi krizler, görevlerini daha da güçleştirmektedir. Bu koşullar, yerel düzeyde barışı son derece kırılgan kılmaktadır. Böylece radikal silahlı gruplar, toplumsal kırılgan hatlarından faydalanarak yerel meşruiyetlerini pekiştirmektedir. Örneğin, Tillabéri'nin kuzeyinde kötüleşen güvenlik ortamı, geleneksel liderlerin görevlerini terk etmesine, kaçırılmasına, öldürülmesine ya da militan gruplara katılmasına yol açmıştır. Bu durum, şefleri hem radikal grupların hedefi hâline getirmiş hem de onları potansiyel işbirlikçiler olarak gören devletin güvenlik şüphelerine açık hâle getirmiştir. Sonuç olarak geleneksel otoritelerin hem fiziksel varlığı hem de kurumsal meşruiyeti ciddi biçimde zedelenmiştir (Molenaar vd., 2019, ss. 72-73).

Geleneksel otoriteler, tarihsel olarak toplumsal istikrarın temel unsurlarından biri olmuş; ancak günümüzde bu rolü sürdürebilmeleri için daha fazla koruma, maddi destek ve kurumsal kapasiteye ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Bu durum, geleneksel otoritelerin özellikle sosyal uyum ve güven inşasında önemli aktörler olduğunu göstermektedir. Bu konuda

yapılan bir araştırmada da katılımcıların çoğu, geleneksel otoriteleri güvenlik güçleriyle iş birliği içinde, radikalleşmeye karşı toplumsal direnci artırabilecek stratejik ortaklar olarak gördüklerini belirtmektedir. Bu iş birliğinin güçlendirilmesi, şiddet yanlısı aşırılığa karşı daha sağlam topluluk bağları kurulmasına katkı sağlayacaktır (Lyammouri, 2021, s. 30).

Sahel'deki güvenlik krizleri, geleneksel otoritelerin stratejik rolünü artırmıştır. Kabile yapıları yalnızca tarihsel aidiyet sistemleri değil, aynı zamanda çatışmalarda kolektif mobilizasyonu kolaylaştıran ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren yapılardır. Sınır ötesi güvenlik tehditlerinin yaygınlığı ve kırılgan güvenlik mimarisi nedeniyle, bölgedeki birçok devlet, güvenlik tehditleri karşısında karşı yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda özellikle istihbarat toplama ve yerel düzeyde güvenlik tehditlerinin tespiti noktasında, kabile yapıları ve geleneksel otorite figürleri stratejik bir rol üstlenebilmektedir. Ancak bu aktörlerin güvenliği destekleyici rolleri kadar, kontrolsüz hale geldiklerinde yeni tehditlere dönüşme riskleri de bulunmaktadır. Örneğin, Boko Haram'a karşı geliştirilen topluluk temelli savunma gruplarının zamanla denetim dışı aktörlere dönüşmesi, devlet ile yerel güçler arasındaki ilişkinin dikkatle yönetilmesi gerektiğini göstermektedir (Türk, 2024, ss.110-114). Bu örnek, devlet ile yerel güvenlik aktörleri arasında tesis edilecek ilişkinin dikkatli bir şekilde kurgulanması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır

Radikal silahlı grupların uzun vadeli yerel yönetim pratiklerine dahil olması, geleneksel liderlerin halk nezdindeki meşruiyetini ciddi biçimde zayıflatmaktadır. Bazı durumlarda topluluklar, silahlı aktörleri geleneksel otoritelerden daha etkili ve işlevsel yönetim aktörleri olarak algılayabilmektedir. Silahlı grupların halk desteğini kazanarak yerel düzeyde meşruiyet inşa etmesi hem geleneksel liderlerin hem de merkezi otoritenin toplumsal meşruiyetini aşındırmakta ve bu aktörlerin etkisini sınırlamaktadır. Mali, Nijer ve Libya'daki çatışma bölgelerine dair 2019 tarihli The Status Quo Defied adlı raporda yer alan bulgular, bu durumu açıkça yansıtmaktadır. Rapora göre birçok katılımcı silahlı aktörlerin yalnızca geleneksel liderlerin hareket alanını daraltmakla kalmadığını, aynı zamanda topluluk üyelerinin uyuşmazlıklarını çözmek amacıyla bu silahlı aktörlerin temsilcilerine daha sık başvurduğunu ifade etmiştir (Molenaar vd., 2019, ss. 72-73). Bu eğilim, geleneksel otoritelerin işlevsizleşme riskini artırırken, radikal grupların yerel yönetim yapılarında alternatif bir meşruiyet kaynağı hâline gelmesine yol açmaktadır.

Geleneksel liderlerin yerel düzeyde etkinlik kazanmalarının başlıca nedenlerinden biri, üstlendikleri arabuluculuk rolüdür. Özellikle güvenlik açıklarının ve toplumsal kargaşanın hâkim olduğu bölgelerde bu liderler, çatışan taraflar arasında iletişim kurabilmekte ve devlet otoritesinin taleplerini yerel düzeyde iletebilme kapasitesi sergilemektedir. Bu yönüyle

geleneksel liderler, yalnızca kültürel birer otorite değil, aynı zamanda güvenlik ve istikrar süreçlerinde kritik arabulucular olarak da işlev görmektedir (Türk, 2024, ss. 67-70). Nitekim 2000'li yılların başında geleneksel şefler, Diffa bölgesindeki bireysel silahlanmaya karşı yürütülen kampanyada toplulukla arasında arabuluculuk rolünü oynamışlardır (Molenaar vd., 2019, s. 79). Dolayısıyla çatışmalı bölgelerde kalıcı barışın ve toplumsal düzenin inşası açısından bu liderlerin arabuluculuk çabalarının kurumsal düzeyde desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Tüm bunlar, devletin otoritesinin sınırlı olduğu bölgelerde geleneksel otoritelerin konumunun güçlendirilmesi ve güvenliğin sağlanması için bu otoritelerin desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca devletin ya da uluslararası toplumun çatışma arabuluculuğunda bu otoritelerle birlikte çalışması da önemlidir. Zira desteklenmedikleri takdirde geleneksel otoriteler, devlet dışı silahlı aktörlerle ilişkilerini artırabilmekte, bu tür bir iş birliği de toplumsal anlaşmazlıkların hızla militarizasyonuna süregelen şiddetin yayılmasına neden olmaktadır.

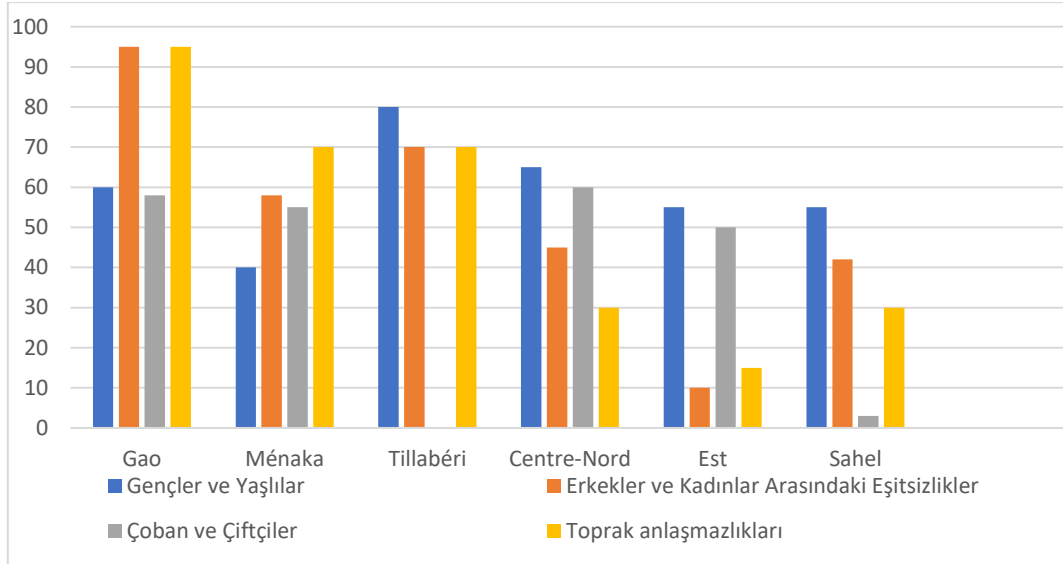
4.4.5. Doğal Kaynaklarla İlgili Çatışmaların Çözümünde Oynadıkları Roller

Doğal kaynaklara dair yerel anlaşmazlıklarda geleneksel şefler, kırsal bölgelerde başlıca arabulucu konumundadır. Toplumsal meşruiyeti güçlü bu aktörler, çözüm süreçlerinde zaman zaman resmi mahkemelere başvurarak kararların bağlayıcılığını artırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel ve modern hukukun birlikte işlemesini sağlayarak sosyal barışı güçlendirmektedir. Sahel bölgesindeki mevcut çatışmaların önemli bir bölümü, özellikle kırsal bölgelerde doğal geçim kaynakları üzerindeki mülkiyet ve kullanım haklarına ilişkin anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktadır. Göçebe topluluklarla yerleşik halk arasında tarla sınırları, mera alanları ve yeraltı suları gibi kaynaklar üzerinde pek çok ihtilaf yaşanmaktadır. Yerleşik topluluklarda arsa sınırları kuşaktan kuşağa aktarılan yerel bilgiyle devam etmekte ve olası uyuşmazlıklar geleneksel liderlerin arabuluculuğuyla hızla çözülebilmektedir. Buna karşın göçebe gruplar için arazinin sahiplik durumu genellikle belirsizdir. Zira birçok kırsal alanda sınırlar net biçimde çizilmemiş, tapu kayıtları oluşturulmamış ve araziler resmi olarak haritalandırılmamıştır. Aynı zamanda tarım alanlarının zamanla genişlemesi meraların daralmasına neden olmaktadır. Bu durumda göçebe toplulukların hayvanlarını otlatmak uygun alan bulmalarını zorlaştırmaktadır. Sahel bölgesinde son 30 yılda tarım arazilerinin %20'den fazla genişlediği tespit edilmiştir. ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu'nun (USGS) 2013 tarihli raporuna göre, 1975 yılında Batı Afrika'da tarım arazileri toplam alanın %10,7'sini kaplarken, 2013 yılına gelindiğinde bu oran %22,4'e yükselmiştir (USGS, 2023). Bu koşullar altında

göçebeler hayvan sürülerini tarım arazilerine yönlendirmek zorunda kalmakta, bu da yerleşik halkla aralarında mülkiyet temelli çatışmalara yol açmaktadır. Bu tür kaynak temelli ihtilaflar, güvenliğin zayıf olduğu bölgelerde daha büyük toplumsal krizlerin tetikleyicisi hâline gelebilmektedir (Benjaminsen ve Ba, 2009).

Doğal kaynaklara dair çatışmalar, toplumlar arası olduğu kadar aynı grup ya da aile içinde de yaşanmaktadır. Bu süreçlerde geleneksel şefler, din adamları ve büyücüler arabuluculukta kilit rol üstlenmektedir. Özellikle toprak, evlilik ve miras gibi konular, yerel inanç sistemleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmaktadır. Nijer ve Mali sınırında yapılan araştırmalarda, geleneksel otoritelerin en çok toprak (%93) ve çoban-çiftçi anlaşmazlıklarına (%88) müdahil olduğu görülmüştür. Şefler, doğal kaynaklara erişim ve yönetiminde hem devlete hem halka danışmanlık yaparken; dini otoriteler ise bu kararları destekleyici bir işlev görmektedir. Örneğin, Ayerou gibi kırsal bölgelerde şefler, belediye başkanlarıyla iş birliği içinde çalışmakta, yönetim süreçlerinde etkili aktörler hâline gelmektedir. Ancak güvenlik sorunları, yerinden edilme, mali yetersizlikler ve hareket kısıtları, bu otoritelerin kaynak yönetimindeki rolünü zayıflatmaktadır. Bu da halk desteğini azaltmakta ve silahlı grupların kaynaklar üzerindeki nüfuzunu artırmaktadır (Lyammouri, 2021, s. 27).

Şekil 13. Geleneksel ve Dini Otoritelerin Toplum Çatışmalarına müdahale etme derecesi (Bölgelere göre)

Kaynak: Rida Lyammouri, Customary Characters in Uncustomary Circumstances The case of Niger's Tillabéri region, USAID Customary Resilience, 2021, s. 26.

4.4.6. Demokratikleşme Alanındaki Roller

Modern ve geleneksel iki güç arasındaki ilişki sorununu gündeme getirirken örtülü veya açık bir şekilde şu temel soru ele alınmaktadır: Demokratikleşme sürecindeki Afrika'da geleneksel şefliğin önünde hala bir gelecek var mı?

Afrika Ekonomik Komisyonu'nun daha önce de bahsi geçen 2007 tarihli toplantısında geleneksel siyasi değerler, kendi dönemlerinde demokratik ilkelerle ne kadar çok örtüşürse, kıtanın demokratik dönüşümüne katkıda bulunma potansiyellerinin de o kadar büyük olabileceği tezi savunulmuştur (United Nations, 2007, s.17). Bu noktada Ntsebeza'nın ele aldığı bir arada yaşama tezi, bu iki farklı yönetim biçiminin birbirini dışlamaksızın işleyebileceğini ve demokratik kurumların geleneksel otoritenin kalıtsal yapılarıyla uyumlu bir işleyiş geliştirebileceğini öne sürmektedir (Cau, 2024, s. 11). Ancak bu iddia, birçok akademisyen ve gözlemci tarafından sorgulanmaktadır. Bu konu, geleneksel otoritenin meşruiyeti ve demokratik hukuk devleti ilkeleriyle ne derece bağdaşabileceği konularıyla yakından bağlantılıdır. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren Sahra Altı Afrika'da yaşanan demokratikleşme süreciyle eş zamanlı olarak geleneksel otorite yapılarında gözlenen yeniden canlanma, bu iki yönetim biçiminin karşılıklı etkileşim ve dönüşüm içinde olabileceğini göstermektedir (Ubink, 2008).

1990'ların başında, Nijer'de demokratikleşme dalgası geleneksel otoritelerin statüsünün yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. 1991 Ulusal Konferansı ve 1992 Anayasa referandumunun ardından, 1993'te kabul edilen yeni düzenlemeler kapsamında geleneksel şefler resmi yerel yöneticiler olarak tanınmış; köy, kanton ve grup düzeylerinde hukuki ve mali destek görür hâle gelmişlerdir. Bu durum, devletin doğrudan ulaşamadığı kırsal bölgelerde geleneksel liderlerin hem yönetim hem de toplumsal düzen sağlama açısından kritik roller üstlenmesini sağlamıştır.

Sahra Altı Afrika'da demokrasi, zayıf temeller üzerine inşa edilmiş ve kırılgan bir yapıya sahiptir. Dekolonizasyon sürecinin ardından bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin çoğu, gerçek anlamda demokratik bir sistem geliştirememiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde, otoriteyi ele geçiren siyasi liderler, kurtarıcı figürler olarak ortaya çıkmış ve zamanla bir elit sınıf oluşturarak iktidarı ellerine almışlardır. Kıtada uzun yıllar boyunca hüküm süren militarist rejimler, otoriter yönetim anlayışının derinleşmesine ve demokratik süreçlerin sekteye uğramasına neden olmuştur (Durdu, 2024, s. 191).

Herhangi bir ideolojiden bağımsız bir Afrika demokrasisi ve ulus inşa süreci arayışı, akademik ve siyasi düzeyde önemli bir öncelik haline gelmiş ve geleneksel otoritenin tanınmasını teşvik eden politikaları desteklemiştir. Bu süreç, "kendi köklerini bulma"

söylemiyle birleşerek yerli kimlik inşasının önemli bir unsuru haline gelmiştir (Buur ve Kyed, 2007, s. 7). Afrika’da geleneksel şeflik kurumları, uygun koşullarda demokratik dönüşüm süreçlerine katkı sunabilecek potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin gerçekleşmesi, yalnızca şefliğin yapısal niteliğine değil; devletin karakteri, toplumsal değerler, halkın demokratik bilinci ve eğitim düzeyi gibi çok sayıda etkene bağlıdır. Hesap verebilirlik mekanizmaları ve şefin idari yeterliliği de sürecin başarısını belirlemektedir. Kıta genelinde görülen etnik ve kültürel çeşitliliğe rağmen, birçok geleneksel yönetim biçimi ortak siyasal değerler etrafında şekillenmektedir. Bu da Afrika’ya özgü bir siyasal kültürün varlığına işaret etmektedir (United Nations, 2007, ss. 14-15, 31).

Geleneksel liderler ile siyasi partiler arasındaki ilişkiler, yönetimi demokratik hesap verebilirliği zayıflatabilecek şekilde de şekillendirebilmektedir. Bazı durumlarda, iktidardaki partiler geleneksel liderleri siyasi desteği güvence altına almak için kendi saflarına katmakta ve karşılığında onlara maddi teşvikler sunarak seçmenleri harekete geçirme ve toplumsal kontrolü sağlama görevini vermektedir (Buur ve Kyed, 2007, s. 10). Nijer’de de geleneksel liderlik yapıları, hukuken siyasal alandan özerk görünse de uygulamada özellikle seçim dönemlerinde iktidar partileriyle yakın ilişkiler kurarak siyasal sürece müdahil olmaktadır. Kırsal seçmenle güçlü bağlara sahip bu yapılar, siyasi partiler tarafından mobilize edilmektedir. Böylece geleneksel otoriteler kültürel temsilin ötesine geçerek siyasal rekabetin parçası hâline gelmektedir. Bu durum lider atamalarında demokratik beklentileri boşa çıkarırken, geleneksel otoritelerin toplumsal meşruiyetini zayıflatmakta ve merkezîyetçi yönetim anlayışını pekiştirmektedir (Molenaar vd., 2019, s. 144).

Geleneksel şeflik yapılarında liderlik pozisyonları genellikle yaşlı erkeklerden oluşan etnik grubun seçkin üyeleriyle sınırlı tutulmuş ve bu durum kadınları, gençleri ve marjinal grupları sistematik biçimde dışlayan bir temsil yapısını beraberinde getirmiştir (Ubink, 2008, s. 30). Bu tarihsel dışlayıcılığa rağmen son yıllarda demokratikleşme süreçlerinin etkisiyle bazı bölgelerde şeflerin atanmasında daha katılımcı yöntemlerin, örneğin yerel düzeyde istişareye dayalı seçim benzeri uygulamaların yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir. Öte yandan, ekonomik sermaye de bu alanda giderek daha belirleyici hâle gelmiştir. Varlıklı bireylerin geleneksel liderlik konumlarına ulaşma olasılığı özellikle kırsal alanlarda gözle görülür biçimde artmıştır (Molenaar, 2019, s.144). Bu gelişmeler, şeflik kurumunun hem demokratik normlarla hem de neoliberal ekonomik dinamiklerle yeniden şekillendiğini göstermektedir.

Birçok Afrika ülkesinde, geleneksel liderlerin aktif siyasetle eşzamanlı olarak görev yapmaları yasal sınırlamalara tabidir. Bu durumun temelinde, hem siyasi çıkar sağlama riskini önleme hem de etnik temelli siyasi kutuplaşmayı engelleme amacı bulunmaktadır. Zira

geleneksel liderlerin siyasallaşması, onların toplumsal itibarını zedeleyebilmektedir (Ubink, 2008, ss. 23-24).

Tablo 12. Salifou’ya göre Geleneksel Şefliğin ve Demokrasinin Temelleri

Geleneksel Şefliğin Temelleri	Demokrasinin Temelleri
1- Siyasi partilerin var olmaması	1- Siyasi partilerin varlığı
2- Seçim kurulunun varlığı	2-Seçim kurulunun varlığı
3-Seçimler, ülkede hüküm sürmüş hanedanların soyundan gelenlere açıktır.	3-Seçimler, herhangi bir ayırım gözetmeksizin kanunla tanımlanan koşulları yerine getiren herkese açıktır.
4- Kadınların iktidardan neredeyse tamamen dışlanması	4-Seçimler kadınlara açık
5- Müsamaha gösterildiğinde, muhalefet mümkün olduğunca sağduyulu olmalıdır	5- Tanınmış bir muhalefetin varlığı
6- Lider tarafından somutlaştırılan, kanun önünde herkesin eşitsizliği	6-Herkesin kanun önünde eşitliği
7- Bir yaşam boyu bir görevi.	7- Sabit süreli görev

Kaynak: Bertrand Salifou, Les Chefs Traditionnels Et Leur Participation Au Pouvoir Politique En Afrique: Les Cas Du Burkina Faso Et Du Niger, Universite de Reims Champagne-Ardenne, 2007, s. 227.

Sahra Altı Afrika'daki çoğu devletin kapasitesinin yetersiz olması, yaşanan demokratik gerilemenin başlıca nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bölgedeki ülkelerin düşük fiziki ve beşeri sermaye seviyeleri, hükümetlerin vergi toplama kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Devletin yeterli vergi toplayamaması da kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasını zorlaştırmakta ve vergi karşılığında temsiliyet ilkesinin etkin bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Dolayısıyla zayıf devlet kapasitesi vatandaşlarla devlet arasındaki güven ve aidiyet bağlarını daha da zedelemekte, demokratikleşme sürecini sekteye uğratmaktadır (Durdı, 2024, ss. 191-192).

Nijer'de, iktidar partisini açıkça destekleyen geleneksel liderlerin siyasal mobilizasyonda aktif rol aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum muhalefet yanlısı kesimlerin söz konusu liderlerin meşruiyetini tanımayı reddetmesine yol açabilmektedir. Dahası, toplumsal çıkarları gözetmek yerine siyasi angajmanları ön planda tutan geleneksel liderler, zamanla yerel halk nezdinde de meşruiyetlerini yitirebilmektedir (Baldwin, 2016). Bu duruma engel olmak adına geleneksel liderler resmi olarak siyasi partilere üye olmamaktadırlar. Fakat iktidar partileri bu durumu görmezden gelmekte, geleneksel şefler ise merkezi iktidar partilerinden destek alarak bölgelerinde yerel kalkınmayı arttırmak istemelerinden dolayı merkezi iktidar partilerinin siyasi angajmanlarına yönelmektedirler (Perrot, 2009, s. 21). Ekonomik bağımlılık,

bu liderlerin tarafsızlık iddialarını zayıflatmakta ve merkezi hükümet ile toplum arasındaki ilişkilerin hassas dengesini bozmaktadır.

Ubink'e göre (2008) geleneksel otoritelerin tanınması bazı durumlarda yerel yönetimlerle çatışmaya neden olabilmekte, bazı durumlarda ise iktidar partisinin gücünü pekiştirebilmekte veya kırsal alanlara müdahalesini artırabilmektedir. Bu nedenle geleneksel yönetim yapılarının demokrasiyle ne ölçüde uyumlu olduğu daha dikkatle incelenmelidir (ss. 24-30). Örneğin, Nijer toplumu geleneksel şefliğe günümüzde hala büyük ölçüde bağlıdır. Genellikle şefin talimatlarını almaya ve uygulamaya isteklidirler. Bunun farkında olan siyasi parti liderleri, seçimler olduğunda tebaalarının oylarını alabilmek için geleneksel şeflerle özenle ilgilenerek onlara hediyeler vermektedirler. Nijer'deki 24 Temmuz 2004 yerel seçimleri, yeni belediyelerde geleneksel otoritelerin gücünü teyit etmiş, beş belediyenin hepsinde önde gelen köy yöneticileri belediye başkanı olarak seçilmiştir (Mohamadou, 2009, s. 14).

Afrika'daki seçimlerde bazı geleneksel liderler, zayıf parti örgütlenmeleri ve yetersiz yerel mobilizasyon nedeniyle seçmen davranışını etkileyen başlıca aktörlere dönüşmektedir. Maddi kaynaklara erişimleri, toplumsal nüfuzları ve yerleşik normlarla uyumlu konumları, onları partilerin yerini dolduran figürler hâline getirmektedir. Seçmenler, parti temsilcilerine kıyasla geleneksel liderlere daha fazla minnet ve saygı besleyebilmektedir. Baldwin'e göre (2016) bu durum, seçmenlerin kendi çıkarları aleyhine oy kullanmalarına ve politikacıların halk yerine bu liderleri hedef almalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel otoritelerin demokratik sistem içinde güç kazanması hem merkezi otoritenin zayıflamasına hem de demokratikleşme sürecinde bir paradoksun ortaya çıkmasına yol açmaktadır (ss. 5, 67-68).

Geleneksel liderliğin devlet bürokrasisine entegre edilmesiyle hesap verebilirlik bir yandan artırılabilirken, diğer yandan böyle bir hamle tam tersi etkiye de neden olabilmektedir. Böyle bir bütünleşmeden sonra geleneksel liderlere sorulan hesap sorma girişimleri devlete ve parti bürokrasisine bir meydan okuma olarak algılanarak bürokrasi ve iktidardaki siyasi parti tarafından sert bir dirençle karşılaşılabilmektedir (Ubink, 2008, s. 30-31). Geleneksel liderler yerel halka karşı her zaman aşağıya doğru hesap verebilir durumda değildir. Bunun için kötü performansı cezalandıracak mekanizmalara ihtiyaç vardır. Hesap verebilirlik ve yanıt verme mekanizmaları oluşturulamazsa, geleneksel otoritelerin yolsuzluk ve gücü kötüye kullanma riski bulunmaktadır.

Geleneksel liderlere verilen rollerin çoğu, devletin yeniden yapılanması ile ilgili olup bu liderler birer “bürokrat” olarak görülmektedir. Ayrıca geleneksel liderlerin etnik bölünmeleri manipüle ederek ve belirli siyasi grupları baskı altına alarak politikacıları ve iktidardaki hükümetleri güçlendirmek için kullanıldığı durumlar da olmuştur (Buur ve Kyed, 2007, s. 12).

Otoriterliğe karşı geliştirilen liberal ve demokratik tutum, yalnızca otoriter rejimlere değil, aynı zamanda otorite kavramının kendisine yönelik bir direnç de üretmektedir. Bu yaklaşım, otoriteyi çoğunlukla ahlaki bir “kötülük” olarak değerlendirdiğinden, onun toplumsal düzeni kurma ve meşruiyet üretme kapasitesini göz ardı etmektedir (Ünal, 2021, s. 127). Nitekim Nijer’de hâlen varlığını sürdüren geleneksel otoritelerin görmezden gelinmesi, toplumun yapısal meşruiyet kaynaklarının ihmal edilmesine neden olabilmektedir. Bundan dolayı merkezi hükümet geleneksel otorite varlığını koruyarak söz konusu meşruiyetin devamlılığını güvence altına almıştır.

Sonuç olarak Nijer bağlamında, kırsal nüfus yoğunluğu ve devletin zayıf varlığı geleneksel otoritelerin hem toplumsal meşruiyet hem siyasi işlev bakımından merkezi bir konuma yükselmesini sağlamaktadır. Şeflerin siyasal katılımı teşvik etme, toplumsal uzlaşmayı sağlama ve yerel düzeyde yönetimi kolaylaştırma gibi önemli işlevler üstlendikleri görülmektedir. Ayrıca bu aktörler, devletin kurumsal kapasitesinin sınırlı olduğu kırsal bölgelerde, demokratik pratiklerin benimsenmesine aracılık eden bir köprü işlevi görmektedir. Ancak kimi durumlarda oy aracı haline gelen geleneksel şefler, toplumun demokratik sürece katılımını etkilemekte ve süreci kendi maddi çıkarlarını gözetenek yönlendirebilmektedir. Hatta geleneksel liderler, kişisel çıkarlarını korumak amacıyla demokratik reformlara direniş gösterebilmektedir. Devlet ile geleneksel kurumlar arasındaki yetki paylaşımı konusundaki belirsizlikler de demokratik yönetimi zayıflatan önemli bir engel olarak öne çıkmaktadır. Böylece geleneksel şefler gerçek bir özerklikten yoksun hale gelebilmektedirler. Bu nedenle, şefleri politikadan izole edecek yollar ve yöntemler bulunması gerekmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, Nijer örneği üzerinden geleneksel otoritelerin günümüzdeki işlevselliği, meşruiyet temelleri, merkezi siyasi hükümetlerle kurduğu hibrit etkileşimleri ve kırsal alandaki rolleri incelenmiştir. Ayrıca otorite kavramının tarihsel gelişimi, teorik temelleri ve Weberyen otorite sınıflandırması üzerinden yapılan tartışmalar, geleneksel otoritenin modern siyasi sistemler içindeki meşruiyetinin anlaşılmasına yönelik bir teorik çerçeve sunmuştur. Bu bağlamda elde edilen bulgular, geleneksel otoritenin sadece kültürel değil, aynı zamanda siyasi, toplumsal ve yönetsel alanlarda hala önemli rol oynadığını ve özellikle kırsal bölgelerde geleneksel otoritelerin merkezi hükümete birçok açıdan destek sağlayarak devletin varlığını tamamlayıcı bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur.

Otorite kavramının statik bir kavram olmadığı, aksine toplumsal değişimlere ve dönüşümlere göre değişebildiği ve gerek geleneksel toplum yapısında gerekse modern dönemde yeniden tanımlanma sürecinin devam ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Nijer örneğinde görülen geleneksel liderlik kurumlarının yeniden konumlanması, otoritenin esnek yapısına dair somut bir örnek teşkil etmektedir. Bu sebeplerden dolayı otoritenin meşruiyet kaynakları ve sınırları konusunda sürekli bir tartışma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu tez kapsamında otorite kavramının günümüzde giderek daha karmaşık bir hal aldığı ve küreselleşme, bireyselleşme ve demokratik dönüşümlerle birlikte geleneksel otorite anlayışlarının dönüştüğü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Afrika'daki geleneksel otoriteler tarihsel olarak incelendiğinde, sömürgecilik öncesinde tek otorite olarak kabul edilirken, sömürgecilik döneminde sistematik biçimde dönüştürülerek sömürgeci güçlerin aracı haline getirildiği görülmektedir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında, sömürge yönetimlerinin etkisiyle geleneksel liderlerin otoritesi ciddi biçimde zayıflamaya başlamış, birçok geleneksel şef, sömürgecilik sürecinde hem statüsünü hem de yönetsel gücünü kaybetmiştir. Böylece yönetim yapıları içindeki etkileri büyük ölçüde azalmıştır.

Bağımsızlık döneminde ise Afrika'da kurulan birçok merkezi hükümet, sömürge döneminden miras kalan merkezîyetçi yapıyı sürdürürken, aynı zamanda geleneksel liderlerle iş birliğine gitmiştir. Bu dönemde geleneksel şeflik kurumları resmi olarak tanınmaya devam etmiş, yerel yönetimlerde geleneksel otoritelere sembolik yetkiler verilmiş ve merkezi hükümet, kırsal alanda nüfuzunu artırmak için geleneksel yapıları araçsallaştırmıştır. Geleneksel liderler de bu süreçte statülerini korumak adına merkezi hükümetin varlığını tanıyarak siyasi istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunmuşlardır. Özellikle 1990'lardan itibaren Afrika'daki merkezi hükümetler, geleneksel otoritelerin kırsal bölgelerdeki liderlik

nitelikleri, topluma erişebilirlikleri ve çatışma çözümündeki rollerinden dolayı geleneksel liderlerin konumlarını resmen tanımış ya da güçlendirmiştir.

Nijer'deki geleneksel sultanlar veya geleneksel şeflik sistemi, ülkedeki politik-ekonomik yapılar/koşullar göz önüne alındığında, merkezi otorite için güçlü bir varlıktır. Çünkü bu liderler yalnızca tarihsel bir miras değil, aynı zamanda yerel düzeyde yönetimin bir parçası olarak kurumlaşmış bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Bu yapı, vergi toplama, arazi dağılımı, adaletin sağlanması, sosyal yardımlaşma ve kültürel normların sürdürülmesi gibi birçok alanda aktif roller üstlenmektedir. Tuareg isyanı gibi örneklerde görüldüğü üzere özellikle kırsal bölgelerdeki çatışmaların çözümünde, geleneksel otoriteler hem güvenlik sağlamakta hem de toplumsal barışın sağlanmasında önemli rolleri bulunmaktadır. Bu tez kapsamında Nijer'deki geleneksel otoritelerin yalnızca tarihsel mirasın bir unsuru olmadığı, aynı zamanda günümüz siyasal, toplumsal ve yönetsel sistemleri içinde etkin aktörler olarak işlev gördükleri ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada yapılan literatür araştırması neticesinde Nijer'deki geleneksel otoritelerin özellikle kırsal bölgelerdeki rollerine dair şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Geleneksel liderler, tarih boyunca resmi ve bürokratik devlet kurumlarıyla karşılıklı bağımlılık içinde olmuş ve bu süreçte geleneksel şeflik kurumu, modern devletin dinamiklerine uyum sağlayarak dönüşüm geçirmiştir. Bağımsızlıktan sonra Nijer'de geleneksel liderler, ulus-devletin bir parçası hâline gelmiş ve aynı zamanda devlet, şeflik sisteminin taşıyıcısı konumuna gelmiştir. Bununla birlikte şeflik kurumunun birçok yönü ve günümüzdeki uygulamaları Weberyen anlamda geleneksel otoritenin Nijerlilerin gözündeki meşruiyetini temelden zayıflatmamıştır. Aksine şeflik kurumu, devletin kurumsal yapısının bir parçası haline gelmiştir.

Nijer örneğinde geleneksel otorite yapısı, belirli bir yasal ve idari düzene oturtulmuş, çeşitli derecelerde şeflik unvanlarıyla hiyerarşik bir yapıya bürünmüştür. Geleneksel otoriteler, resmi devlet yapısının bir parçası olarak kabul edilmiştir. 2010 yılında yürürlüğe giren yasa ve 2015'te yapılan düzenlemelerle birlikte geleneksel şefler devletin resmi yönetim sisteminde özel bir teşkilat içinde yer almıştır. Bu bağlamda geleneksel şeflik sistemi, yalnızca tarihsel bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, toplumsal dayanışmanın sağlanması, yerel uyuşmazlıkların çözümü, yerel yönetişim, sosyal destek mekanizmaları ve adaletin sağlanması gibi konularda önemli roller üstlenmektedir. Bu durum da onları yerel idarenin doğal bir parçası haline getirmiş, aynı zamanda çatışma arabuluculuğunda da devlet tarafından kendilerine resmi yetkiler atfedilmiştir.

Nijer'deki şeflik unvanları belirli yasal düzenlemelere dayanmakta, hiyerarşik olarak organize edilmekte ve hem merkezi yönetimle hem de yerel halkla kurumsal ilişki içinde işlev

görmektedir. Şeflerin atanması, görev tanımları ve yetki sınırları yasal düzenlemelerle çerçevelenmiştir. Bu durum, geleneksel liderliğin sadece kültürel bir unsur değil, aynı zamanda devletin yerel düzeydeki bir resmi organı veya tamamlayıcı unsuru olduğunu göstermektedir.

Geleneksel otoriteler, apolitik aktörler olmayıp özellikle kırsal alanda otorite boşluğu yaşanmamasını sağlayarak yönetim ve siyaset alanında aktif rol oynamaktadırlar. Bugün Nijer’de geleneksel liderler üzerine yürütülen tartışmalar artık onun gerekliliğinden ziyade, siyasi arenadaki konumu etrafında şekillenmektedir. Bu durum geleneksel liderlerin toplumsal yapıya ne kadar köklü bir biçimde yerleşmiş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu tez çalışması, aynı zamanda Nijer’de etkisini halen sürdüren ve anayasal düzeyde tanınan Aïr ve Damagaram gibi tarihi sultanlıklar ile şeflik yapılarına sahip geleneksel otoritelerin hem sembolik hem de pratik anlamda toplumla devlet arasında tamamlayıcı rol üstlenmesine, başka bir deyişle, toplum-devlet bütünleşmesine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Bu geleneksel yapılar, Nijer’in çok geniş ve zor coğrafyası, sosyo-ekonomik kısıtlılıkları, çeşitli etnik yapılar ve merkezi devlet otoritesinin kırsal bölgelerdeki sınırlı varlığı gibi etkenler nedeniyle, merkez ve devletin diğer resmi kurumlarıyla iş birliği içerisinde hareket etmesini sağlamıştır. Böylece geleneksel otoriteler kimi zaman merkezin rolünü üstlenmekte ve kimi zaman da kamu hizmetlerini sunmaktadır. Bu rollerinden dolayı geleneksel liderler, toplum nezdindeki meşruiyetlerini güçlendirmiştir. Özellikle kırsal kesimlerde devletin sınırlı varlığı, geleneksel liderlik yapılarının meşruiyetini sürdürmesine ve gücünü korumasına olanak sağlamaktadır. Böylece Nijer örneğinde geleneksel otorite ile merkezi hükümet devlet yapısının birbirine nasıl eklemlendiği ve toplumsal dengeyi birlikte nasıl sağladıkları daha iyi anlaşılmaktadır.

Sağlık, eğitim, alt yapı ve çevre hizmetlerinin yerel düzeyde örgütlenmesinde önemli roller üstlenen geleneksel liderler, kalkınma projelerinde aracı, kolaylaştırıcı ve düzenleyici aktörler olarak faaliyet göstermektedirler. Geleneksel liderlerin uyuşmazlıkların çözümü, örfi hukuk uygulamaları ve sosyal düzenin tesisi gibi alanlarda da önemli rolleri olmuştur. Geleneksel liderler, yerel düzeyde adalete erişimi kolaylaştırmakta ve devlet yargısının sınırlı olduğu kırsal bölgelerde hakemlik işlevi görmektedir. Böylelikle merkezi otoritenin ulaşamadığı kırsal alanlarda güvenlikten adalet hizmetlerine, sosyal yardımdan uyuşmazlık çözümüne kadar birçok alanda önemli aktörler haline gelmiştir. Ayrıca kültürel değerlerin korunması, dini törenlerin düzenlenmesi ve sosyal dayanışmanın sağlanması açısından da kilit bir rol üstlenmektedirler.

Çalışmanın önemli bulgularından bir diğeri ise geleneksel otoritelerin çatışma çözümündeki rolleridir. Nijer örneği üzerinden yapılan birçok araştırma sonucunda yerel

düzeyde çıkan anlaşmazlıklarda ilk başvuru aktörler genellikle devlet yetkilileri değil, köy şefleri olmaktadır. Bu bulgu, Nijer'deki silahlı grupların veya radikal gruplarla mücadelede bütüncül toplum yaklaşımı (whole-of-society approach) ilkesinin ne kadar hayati olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Nijer'deki geleneksel liderliğin yalnızca yönetsel değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal düzenin taşıyıcısı olduğu da söylenebilir. Nijer örneği, geleneksel liderliğin yalnızca kültürel bir kalıntı olarak değil; yerel meşruiyeti olan, toplumsal istikrarı sağlayan ve devletin yönetsel kapasitesini tamamlayan bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle devletin zayıf olduğu sınır ve kırsal bölgelerinde, geleneksel otoritenin yokluğu, bir güvenlik boşluğu oluşturmakta ve bu boşluk, radikal gruplar tarafından kolaylıkla doldurulmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel liderlerin radikalizmle mücadelede ve toplumsal direnci artırmadaki katkıları, ulusal ve uluslararası güvenlik politikaları açısından da önem taşıdığı görülmektedir.

Nijer'in özellikle sınır bölgelerinde etnik gerilimler, doğal kaynaklara dair anlaşmazlıklar ve silahlı grupların faaliyetleri gibi güvenlik sorunları karşısında, geleneksel liderlerin çatışma çözümündeki arabulucu rolleri ön plana çıkmaktadır. Devletin ulaşamadığı ya da etkin olamadığı alanlarda, bu liderler sosyal barışın tesisi için kritik aktörlerdir. Devlet otoritesinin zayıfladığı yerlerde merkezi hükümetin geleneksel liderlere yüklediği sorumluluk nedeniyle, bu bölgelerdeki çatışmalar büyük oranda engellenmiştir. Ancak bu uyumun devamlı olabilmesi için her iki tarafın da birbirinin hassasiyetlerine dikkat etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çatışmaların tekrar ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Geleneksel liderleri çatışmalarda ayrıcalıklı kılan bir diğer sebep ise bulundukları bölgelerdeki çatışmalardaki problemleri tespit ederek anında müdahale etmeleridir. Ayrıca yaşanan problemleri örfi mahkeme ile neticeye bağlayabilmektedirler. Kendi güçlerini aşan bir durum olduğu takdirde ise bu durumu merkezi otoriteye bildirerek merkezi otorite ile iş birliği halinde sorunun çözülmesi için uğraşabilmektedirler. Nitekim Zinder ve Agadez bölgelerinde güçlü liderlerin bulunması ve merkezi otorite ile iyi diyaloglar halinde olunması sonucunda güvenlik problemleri büyük oranda aşılmıştır.

Tez çalışmasının bir diğer önemli bulgusu ise geleneksel liderlerin sadece kültürel değil aynı zamanda politik birer aktör olduğudur. 1990'lı yıllardan itibaren hızlanan demokratikleşme süreçleri, geleneksel liderlere yeni kamusal alanlar açmıştır. Böylece onların siyasi arenada yeniden etkili aktörler hâline gelmesine zemin hazırlanmıştır. Ayrıca bu dönemde STK'lar ile ulusal ve uluslararası kuruluşlar da geleneksel otoritelere artan ilgiyi artırmıştır. Dolayısıyla devletin giderek karmaşılaşan ve iç içe geçen küresel düzen içerisinde

bir aktör olarak konumlandırılması eğilimi, geleneksel otoritelerin modern yönetim mekanizmalarıyla daha fazla bütünleşmesini desteklemiştir.

Son dönemde geleneksel otoritelerin varlığını güçlendiren bir diğer sebep ise siyasi partiler için oy aracı haline gelmeleridir. Nijer örneği üzerinde iktidar partisini açıkça destekleyen geleneksel liderlerin siyasal mobilizasyonda aktif rol aldığı gözlemlenmiştir. Ancak bu durum muhalefet yanlısı kesimlerin söz konusu liderlerin meşruiyetini sorgulamasına ve hatta reddetmesine neden olmuştur. Siyasal çıkarları, toplumsal sorumluluklarının önüne koyan geleneksel liderler, zamanla yerel halk nezdinde de meşruiyetlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Bu tez çalışmasının bulguları, geleneksel liderliğin merkezi hükümet yapılarıyla rekabet içinde olmadığını hatta çoğu zaman tamamlayıcı işlevlerle varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Geleneksel otorite, modern devletin ulaşmakta zorlandığı toplumsal katmanlarda hem temsil hem de hizmet sunumu açısından ikame edici bir pozisyona sahiptir. Bu durum, Afrika'daki yönetim sorunlarının yalnızca teknik reformlarla değil, yerel bilgi ve otorite biçimlerinin kurumsal düzeyde tanınmasıyla da çözülebileceğini ortaya koymaktadır.

Geleneksel liderlerin devletle olan ilişkilerini yeniden tanımlayarak hem kültürel hem de politik bir yapı olarak güçlendirilmesi gerektiği, Afrika'nın geleceği için önemli bir stratejik unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Merkezi devlet ile geleneksel otoriteler arasındaki yetki paylaşımı konusundaki belirsizlikler de demokratik yönetimi zayıflatan önemli bir engel olarak öne çıkmaktadır. Bu durumda hem merkezi devlet hem de geleneksel şefler gerçek bir özerklikten yoksun hale gelebilmektedirler. Bu sebeplerden dolayı yetki paylaşımının daha net olması yönetimi olumlu etkileyecektir.

Geleneksel liderler, her zaman yerel halka karşı hesap verebilir değildir. Bunun için kötü yönetimi ya da yetersiz performansı cezalandırabilecek mekanizmalara ihtiyaç vardır. Geleneksel liderlerin hesap verebilirliğini sürdürebilmeleri için ise kontrol mekanizması ve yeterli şeffaflığa sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca geleneksel liderlerin, yönetsel kapasitelerinin geliştirebilmeleri açısından eğitime ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda özellikle maddi kaynağa erişimi sınırlı olan geleneksel liderlerin, görevlerini daha etkin ve tarafsız bir şekilde yürütebilmeleri için eğitilmeleri ve gerekli donanım ile desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır. Geleneksel otoritelerin kapasitelerini geliştirilmesine yönelik yatırımlar yapılması ve bu liderlere yasal çerçeve ile müzakere becerileri konusundan destek sağlanması, çeşitli anlaşmazlıklarda uzlaşma çabalarının başarı oranını önemli ölçüde artırabilir. Aynı zamanda bu süreç, yerel topluluklar ile uluslararası topluluklar arasında etkili bir iletişim kanalının kurulmasına da katkı sunabilir.

Tezin genelinde ulaşılan bulgular, geleneksel otoritelerin modern yönetişim sistemleriyle birlikte var olabileceği bir hibrit modelin olanaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu birlikteliğin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi için merkezi hükümetlerin, geleneksel otoriteyi dışlayıcı değil, işlevsel bir partner olarak ele alması gerekmektedir. Bu durumda daha kapsayıcı, katılımcı ve meşruiyeti yüksek bir yönetişim yapısı oluşacaktır. Bu doğrultuda anayasal ve yasal çerçevelerin yeniden düzenlenmesi, geleneksel liderlerin siyasal sistemde kurumsal yerlerinin açıkça tanımlanması ve bu yapıların modern insan hakları normlarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak bu tez, Nijer rneği üzerinden yürütülen tarihsel, kuramsal ve örnek analizlerle, geleneksel otoritelerin günümüz siyasal yapıları içerisindeki önemini ve işlevselliğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca merkezi hükümet ile geleneksel otoritelerin bir aradalığına dayalı bir gelecek vizyonunun mümkün olduğunu; bu durumun da devlet-toplum ilişkilerinin gelişmesine katkı sağladığını ileri sürmektedir.

KAYNAKÇA

- Ag Youssouf , I. (2012). Études Sur Les Stratégies De Développement Économique Et Social Des Régions Nord Du Mali. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/s3.sourceafrica.net/documents/25089/Etude-Sur-Les-Strate-Gies-De-Dvp-E-Co-Et-Sociale.pdf> adresinden alınmıştır.
- Anadolu Ajansı. (2024, Temmuz 17). Dünyanın en fakir ülkelerinden Nijer, zengin maden yataklarıyla dikkati çekiyor. 04.09.2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyanin-en-fakir-ulkelerinden-nijer-zengin-maden-yataklariyla-dikkati-cekiyor/3277710> adresinden alınmıştır.
- Arifari, N. (1999). Dynamique Et Forme De Pouvoir Politique En Milieu Ruralouest Africain : Étude Comparative Sur Le Bénin Et Au Niger. (Doktora tezi, EHESS), Marseille.
- Arslan, Y. (2012). Afrika İç-Göçü ve Post-Kolonyal Vatandaşlık. *Alternatif Politika*, 4(2), 202-231. 05 Şubat 2025 tarihinde <https://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/11-Temmuz-2012/5.y.-kerem-arslan.pdf> adresinden alınmıştır.
- Ayittey, George N. B. (1992), *Africa Betrayed*, St. Martin's Press, New York.
- Beaulier, Scott A. (2003), "Explaining Botswana's Success: The Critical Role of Post-Colonial Policy, *Cato Journal*, 23(2), 227-240.
- Buur, L., ve Kyed, H. (2007). *State Recognition and Democratization in Sub-Saharan Africa A New Dawn for Traditional Authorities?* New York: Palgrave Macmillan.
- Abba, S. (1990). La Chefferie Traditonnelle En Question. *Politique Africaine*, 39, 51-60.
- Aboubacar, Z. (2013). Traditional Chiefs and Decentralization in the Region of Tahoua in Niger. *Global Journal of Human Social Science*, 13(7), 56-68.
- Afari , B., ve Le Meur , P.-Y. (2005). Le Retour Des Rois – Les Autorités Traditionnelles Et l'Etat En Afrique Contemporaine. *Karthala*, 125-143. 6 Şubat 2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/280696655_La_chefferie_au_Benin_une_resurgence_ambigue adresinden alınmıştır.
- AFB. (2024). Fulani: AFP Special Investigation. 16 Ocak 2024 tarihinde <https://www.afp.com:https://www.afp.com/en/inside-afp/fulani-afp-special-investigation> adresinden alınmıştır.

- Africom. (2024, Eylül). US Withdrawal From Niger Completed <https://www.africom.mil>. 09 Şubat 2025 tarihinde <https://www.africom.mil:https://www.africom.mil/pressrelease/35590/us-withdrawal-from-niger-completed> adresinden alınmıştır.
- Aidelokhi, D. (2022, June). Traditional Rulers In Modern Governance In Nigeria: An Analytical Discourse. *Lapai International Journal of Administration*, 9(1), 63-79.
- Ainslie, A., ve Kepe, T. (2016). Understanding the Resurgence of Traditional Authorities in Post-Apartheid South Africa. *Journal of Southern African Studies*, 42(1), 19-33. <https://doi.org/10.1080/03057070.2016.1121714> adresinden alınmıştır.
- Akay, A. (2000). *Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları* (2. b.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Al Jazeera. (2023, Temmuz 27). Timeline: A history of coups in Niger. 09 Şubat 2025 tarihinde aljazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2023/7/27/timeline-a-history-of-coups-in-niger> adresinden alınmıştır
- Alamy. *alamy.com*. Colonial Niger, Niamey city plan, French West Africa. 09 Şubat 2025 tarihinde alamy.com: <https://www.alamy.com/stock-photo-colonial-niger-niamey-city-plan-de-la-ville-french-west-africa-1938-93075798.html> adresinden alınmıştır.
- Alou, M. (2009). La Chefferie Au Niger Et Ses Transformations De La Chefferie Coloniale À La Chefferie Post Coloniale. *LASDEL*, 1-27. 16 Nisan 2025 tarihinde <https://publication.codesria.org/index.php/pub/catalog/download/176/1187/4000> adresinden alınmıştır.
- Aouad-Badoual , R. (2014). Le Rôle De 'Abidine El Kounti Dans La Résistance Nomade A La Conquête Française De La Boucle Du Niger (1894-1902). *Institut De Recherches Et D'études Sur Les Mondes Arabes Et Musulmans*, 35-48.
- Appadorai , A. (2000). *The Substance of Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Arendt, H. (1961). What Is Authority? H. Arendt içinde, *Between Past And Future Six Exercises in Political Thought* (s. 143-172). New York: Published in 1961 by The Viking Press, 14 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Arendt, H. (2012). *Geçmişle Gelecek Arasında*. (I. Y. Ş., Dü., ve B. Sina Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Arendt, H. (2018). *İnsanlık Durumu*. (B. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2020). *Otorite Nedir? H. Arendt İçinde, Geçmişle Gelecek Arasında*. (B. Şener, ve O. Kara, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aristoteles. (2017). *Politika (3b.)*. (F. Akderin, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2017). *19.yy. Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Arslan Özdel, F. Mali, Niger ve Burkina Faso, ECOWAS'tan resmen ayrıldı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mali-nijer-ve-burkina-faso-ecowastan-resmen-ayrildi/3465162> adresinden alınmıştır.
- Arslan, A. (2009). *İbni Haldun*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, S. (2018). Yönetim Sürecinde Otorite Kullanımı ve Ortaya Çıkan Sorunların Değerlendirilmesi: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-18. 30 Aralık 2024 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usakoeyb/> adresinden alınmıştır.
- Atak Abukan, G. (2023). Sahra Altı Afrika'da Kadın ve Kalkınma: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Merkezli Bir İnceleme. *Avrasya Etüdleri*, 68-105. 31 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3567136> adresinden alınmıştır.
- Atallah, L. (2013). The Tuareg Revolt and the Mali Coup. *ASPJ Africa and Francophonie*, 66-80.
- Autesserre, S. (2011). Construire La Paix: Conceptions Collectives De Son Établissement, De Son Maintien Et De Sa Consolidation. *Critiques Internationales*.
- Ayittey, G. B. (2006). *Indigenous African Institutions*. Transnational Publishers.
- Bal, H. (2014). Siyaset Teorisinde 'Otorite' Kavramı. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 247-255. 11 Kasım 2024 tarihinde <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspxID=6552> adresinden alınmıştır.
- Baldwin, K. (2016). *The Paradox of Traditional Chiefs in Democratic Africa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Balima, S.-A. (1996). *Légendes et Histoire des Peuples du Burkina Faso*.

- Banazili, A., ve Ateş, H. (2022, December). Afrika’da Kamu Yönetimi: Afrika Ülkelerinin Yönetim Yapılarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Strategic Public Management Journal*, 28-44. doi: 10.25069/spmj.1089546
- Bancel, N. (2000). « Le Projet D’élimination De La Chefferie Traditionnelle : Les Mouvements Ultra Nationalistes Étudiants En France Dans Le Contexte Politique Institutionnel De L’AOF (1950-1960) », İn Chefferie Traditionnelle Et l’Etat Post-Colonial En Afrique De l’Ouest. *Actes du colloque international*, 79-85.
- Barcourgne , C. (1960). “Rapport sur la Chefferie”, in Parti Progressiste nigérien – section nigérienne du RDA, Conférences : Août 1959, Mai 1960, octobre 1960., (s. 27-30).
- Bar-Tal, D., ve Gemma, H. (2004). *The Nature of reconciliation as an outcome and as a process. From conflict resolution to reconciliation*. New York: Oxford Academic. doi:10.1093/acprof:oso/9780195166439.003.0002
- Batmaz, V. (2006). Sanford, Milgram, Şerif ve Asch’in Otoriteriyen Kişilik ve Uyma Deneyleri ve Adorno’nun Sarkacı. *Otoriteriyen Kişilik* (s. 9-59). içinde İstanbul.
- BBC. (19 Şubat 2010). Niger: Reactions to the Crisis. *BBC Türkçe*. 13 Nisan 2025 tarihinde https://www.bbc.com:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100219_niger_reaction adresinden alınmıştır.
- BBC. (23 Şubat 2021). Mali: Coup and Political Developments. *BBC News*. 09 Şubat 2025 tarihinde [bbc.com: https://www.bbc.com/news/world-africa-56175439](https://www.bbc.com/news/world-africa-56175439) adresinden alınmıştır
- BBC. (2023, Ağustos 04). Mali and Niger: Latest developments in West Africa. [bbc.com/news/world-africa](https://www.bbc.com/news/world-africa). 09 Şubat 2025 tarihinde [bbc.com/news/world-africa:https://www.bbc.com/news/world-africa-13943662](https://www.bbc.com/news/world-africa-13943662) adresinden alınmıştır.
- BBC. (22 Mart 2025). Niger Political Developments: Latest Updates. [www.bbc.com. www.bbc.com: https://www.bbc.com/news/articles/c7ve6y735djo](https://www.bbc.com/news/articles/c7ve6y735djo) adresinden alınmıştır.
- Beetharn, D. (1991). *Max Weber and the Legitimacy of the Modern State*. Westdeutscher Verlag, Opladen .
- Bendix , R. (1998). *Max Weber: An Intellectual Portrait*. New York: Routledge.

- Benjaminsen, T., ve Ba, B. (2009). Farmer-Herder Conflicts, Pastoral Marginalisation and Corruption: A Case Study From The Inland Niger Delta Of Mali. *Geographical Journal*, 71-81. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2008.00312.x>
- Birsin, M. (2012, Nisan-Eylül). Ortaçağdan Aydınlanmaya Kıta Avrupa'sında Meşruiyet Paradigmasının Dönüşümü. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (4), 5-23. 09 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/800888> adresinden alınmıştır.
- Boone, C. (2003). Political Topographies of the African State: Territorial Authority and Institutional Choice. New York: Cambridge University Press.
- Boudais, V. (2015). The Trajectories of the State in Mali. Paris: Harmattan.
- Bourdillon, M. (1976). The Shona Peoples: An Ethnography of the Contemporary Shona. Harare: Mambo Press.
- Britannica. (2025, Şubat). Niger. Encyclopaedia Britannica 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www.britannica.com>: <https://www.britannica.com/place/Niger> adresinden alınmıştır.
- Britannica. (2025, 02 23). Pastoral Nomadism. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com>. 23 Şubat 2025 tarihinde <https://www.britannica.com>: <https://www.britannica.com/topic/pastoral-nomadism> adresinden alınmıştır.
- Bayram, Mürsel (2014). Afrika Geneline İstisnai Bir Devlet: Botswana. *Adam Akademi*, 4(1), 74-88.
- CADHP. (2008). *Rapport Du Groupe De Travail De La Commission Africaine Sur Les Populations*. Copenhague: International Work Group For Indigenous Andigenous Affairs (IWGIA). 07 Şubat 2025 tarihinde https://iwgia.org/images/publications/African_Commission_book_French.pdf adresinden alınmıştır.
- Canpolat, N. (2003). Michel Foucault. N. Rigel, G. Batuş, G. Yücedoğan, ve B. Çoban içinde, *Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar* (s. 73-141). İstanbul: Su Yayınları.
- Cau. (2024, Kasım). The Role Of Traditional Authorities In Rural Local Governance In Mozambique: Case Study Of The Community Of Chirindzene. Programme for Land

and Agrarian Studies (PLAAS) Faculty of Economic and Management Sciences
University of the Western Cape (UWC).

Cevizci, A. (1999). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Chaibou , M. (1999). Répertoire Biographique. Personnalités De La Classe Politique et Leaders
D'opinion Du Niger. 1945 à Nos Jours. Niamey: Editions Démocratie 2000.

Chan, J. (2001). Authority. Encyclopedia of Democratic Thought, Paul Barry Clarke and Joe
Foweraker (ed.), 25-29. London and New York. 09 Kasım 2024 tarihinde
http://lib.ysu.am/open_books/312295.pdf adresinden alınmıştır.

Chanock, M. (1985). Law, Custom and Social Order: The Colonial -Experience in Malawi and
Zambia. Cambridge: Cambridge University Press.

Cheka, C. (2008). Traditional Authority at the Crossroads of Governance in Republican
Cameroon. *Africa Development*, 67–89. doi:<https://doi.org/10.4314/ad.v33i2.57284>

China Daily. (2023, Ağustos 07). *chinadailyhk.com*. [chinadailyhk.com:](https://www.chinadailyhk.com/hk/article/344656)
<https://www.chinadailyhk.com/hk/article/344656> adresinden alınmıştır.

Coles, C., ve Mack, B. (1991). Hausa Women in the Twentieth Century. Wisconsin: University
of Wisconsin Press.

Conrad, D. (2010). Empires Of Medieval West Africa. Chelsea: Chelsea House.

Cooper, F. (2014). Citizenship between Empire and Nation: Remaking France and French
Africa, 1945–1960. *Princeton University Press*, 161-198.

Crowder, M. (1978). West African Chiefs. Colonial West Africa. *Collected*, 209-230.

Çaycı, A. (1995). *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1991)*. Ankara: Türk Tarih
Kurumu.

Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler
Dergisi*, 5(1), 512-523. 12 Ocak 2025 tarihinde
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117381> adresinden alınmıştır.

Çetinkaya, S. (29 Temmuz 2022). Bir Devlet Tipi Olarak Patrimonyal ve Neopatrimonyal
Devlet Kavramlarının İmkânı. *Global Journal of Economics and Business Studies*,
11(1), 1-18. 22 Ocak 2025 tarihinde <http://www.dergipark.org.tr/gumusgjebs>
adresinden alınmıştır.

- Çınar, A. (2006). Kimin Otoritesi? Hangi Otorite? *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 233-246.
- Danda, M. (2012). *Niger : Le Cas Du Damagaram Développement Régional Et Identités Locales*. Paris: L'Harmattan.
- Danish Refugee Council. (2018). Rapport D'analyse Mensuelle Des Donnees Du Monitoring De Protection Juillet 2018 Tillabéri, Niger. Tillabéri: UN High Commissioner for Refugees and Protection Cluster. doi:<https://reliefweb.int/report/niger/rapport-d-analyse-mensuelle-des-donn-es-du-monitoring-de-protection-juillet-2018-tillab>
- De Latour , E. (1987). « Le Futur Antérieur », in Piault M.H., La Colonisation : Parenthèse ou Rupture. *Paris : L'harmattan*, 123-176.
- Delany, W. (1963). The Development and Decline of Patrimonial and Bureaucratic Administrations. *American Sociological Quarterly*, 7(4), 458-501. doi:<https://doi.org/10.2307/2390961>
- Demir, Ö., ve Acar, M. (1992). Çağdaş İktidar Kuramları. Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirci, Z., ve Gueye, M. (2018, 05 04). Sahra Çölü'nün gizemli ve kadim sahipleri: Tuaregler. Anadolu Ajansı. 24 Şubat 2025 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sahra-colunun-gizemli-ve-kadim-sahipleri-tuaregler/1109054> adresinden alınmıştır.
- Demirkasımoğlu, N. (2015, Mart). Toplum Yaşamında Kurallar: Birey-Kural İlişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 138-156. 02 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/4078/53868> adresinden alınmıştır.
- Discover-Niger. (2017). *Niger.dk/discover-Niger*. 30 Nisan 2025 tarihinde [niger.dk/discover-Niger](https://Niger.dk/discover-Niger): <https://Niger.dk/discover-Niger> adresinden alınmıştır.
- Djibo , M. (2001). *Les Transformations Politiques au Niger à La Veille de L'indépendance*. Paris: l'Harmattan.
- Djibo, M. (2003). Les Enjeux Politiques Dans La Colonie du Niger (1944-1960). *Autrepart*, 41-60. 21 Şubat 2025 tarihinde https://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/autrepart2/010032246.pdf adresinden alınmıştır.
- Dufour, J. (1987). La Révolte de l'Aïr 1916-1917. *Centre D'Etudes Sur L'Histoire Du Sahara*.

Dullah Omar Institute. (2024). Le Rôle des Autorités Traditionnelles dans La Gouvernance Locale. 22 Ağustos 2024 tarihinde <https://dullahomarinstitute.org.za/siteworkspace/fiche-dinformation-ndeg9-le-role-des-autorites-traditionnelles-en-afrique.pdf> adresinden alınmıştır.

Duman, M. (2020). Toplumun Nesnel Gerçekliği Üzerine Sosyolojik Bir Bakış . *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 16(2), 203-218. 04 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1017318> adresinden alınmıştır.

Durdu, M. (2024). Sahraaltı Afrika’da Demokratik Gerileme: Vaka İncelemesi Olarak Burkina Faso. *Bölge Çalışmaları Dergisi*, 185-224. 27 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4079229> adresinden alınmıştır.

Duverger , M. (1982). *Siyaset Sosyolojisi*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

Dsing, Sandra (2002), *Traditional Leadership and Democratisation in Southern Africa: A Comparative Study of Botswana, Namibia, and South Africa*, LIT Verlag, Hamburg.

Ebenstein, W. (2009). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*. İstanbul: Şule Yayınları.

Ebu Manka , A. (1998). *Ta’rîf an Tarihi Luġâti ’l-Hausa* . Hartum: Câmî’u Hartum: Câmî’u .

Eisenstadt, S. (1970). *Readings in Social Evolution and Development*. Pergamon Press.

Eisenstadt, S. (1973). *Traditional Patrimonialism and Modern Neopatrimonialism*. London: Sage Publications.

Eisenstadt, S. (2007). *Modernleşme Başkaldırı ve Değişim*. (U. Coşkun, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Elhadji Bachir ve Sani Hamet, (2021). Nijer'de Eğitim Sistemi, Kültür ve Kimlik: Sosyolojik ve Tarihsel bir Bakış. D. Mahmandarov, ve A. Arpachiev (Dü) içinde, 6. *Uluslararası Öğrencilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı Sekizinci Kitap* (s. 142-156). 07 Şubat 2025 tarihinde <https://www.internationalstudentsymposium.com/dosya/2020-sempozyum-bildiriler-8.pdf#page=142> adresinden alınmıştır.

Elias, N. (1978). *The Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.

Englebert, P. (2000). *State Legitimacy and Development in Africa*. Boulder: Lynne Rienner.

Erdem, B. (2022, Eylül-Ekim). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1-42. 24 Ocak 2025 tarihinde <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2022-162-2070> adresinden alınmıştır.

- Esgin, A. (2013). Otoritenin Sosyolojisi: Otoriteye İtaatin Ya Da Otorite Bağımlılığının Sosyolojik Anlamları. 3 Ocak 2025 tarihinde https://sosyologca.org/?mod=makale_tr_ozet makale_id=54351# adresinden alınmıştır.
- Eyrice Tepeciklioğlu, E. (2013). Federalism and Conflict Management: The Cases of Nigeria and South Africa. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ferhavi, F. (2015). *Nijerya'da Şiddet, Radikalizm ve Boko Haram* . Ankara: Karınca Yayınları .
- Fisher, S., Abdi, , D., ve Ludin, J. (2000). Working With Conflict: Skills and Strategies For Action. *researchgate.net*. 15 Nisan 2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/44829631_Working_with_Conflict_Skills_and_Strategies_for_Action adresinden alınmıştır.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve İktidar*. (E. Işık, ve A. Osman , Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. (F. Keskin, Dü., I. Ergüden, ve O. Akinbay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- France 24. (02 Nisan 2016). Niger's Issoufou Sworn in For A Second Term After Disputed Vote. 09 Şubat 2025 tarihinde France 24: <https://www.france24.com/en/20160402-niger-issoufou-sworn-second-term-president> adresinden alınmıştır.
- Francisco, A. (2010, Janvier 24). Neopatrimonialism in Contemporary African Politics. 21 Ocak 2025 tarihinde <https://www.e-ir.info/2010/01/24/to-what-extent-can-neopatrimonialism-be-considered-significant-in-contemporary-african-politics/> adresinden alınmıştır.
- Fukuyama, F. (2005). *Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. Sage Publications.
- Gary , L., ve Connie Bird. (2008). Life is Sales. Kanada.
- Geschiere, P. (1993). Chiefs And Colonial Rule In Cameroon: Inventing Chieftaincy, French and British Style. *Africa*, 151-175.
- Griffiths, J. (1986). What Is Legal Pluralism? *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*. 1-55.

- Guichaoua , Y. ve Pellerin, M. (2018). Making Peace, Building The State. Relations Between Central Government and the Sahelian Peripheries In Niger and Mali. *Études de l'IRSEM*. 24 Nisan 2025 tarihinde <https://kar.kent.ac.uk/84798/> adresinden alınmıştır.
- Gulbrandsen, Ørnulf (2012), The State And The Social: State Formation in Botswana and its Precolonial and Colonial Genealogies, Berghahn Books, New York and Oxford.
- Gündüz, Ş. (2017). Otoritenin Teolojik Meşruiyeti: Kutsal Bir Fenomen Olarak Otorite. *Milel: İlahiyat, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 8–23. doi: Dergi Park, 10.17131/milel.324209 adresinden alınmıştır.
- Gür, E. (2024). Afrika'nın Giydirilmiş Siyasal Kimliğinin Dönüşümü: Afrika Birliği. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 49-65. 27 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3812158> adresinden alınmıştır.
- Haan, C., Dubern , E., ve Garancher , B. (2014). Pastoralism Development in the Sahel:A Road to Stability? Global Center on Conflict, Security and Development.
- Hampshire, C. (2017). Fulani. *Ember*, 656-664.
- Harding, R. (2010). Urban-Rural Differences in Support For Incumbents Across Africa.
- Haugaard, M. (2017). What is Authority? *Journal of Classical Sociology*, 1-29. doi:<https://doi.org/10.1177/1468795X17723737>
- Hegel, G. (2006). Tarih Felsefesi. İstanbul: İdea Yayınları.
- Hentgen , E. (1964). Etude Et Propositions De Réformes Des Structures Régionales Et Municipales Du Niger. Niamey.
- Herbst, J. (2000). States and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority and Control. Princeton: Princeton University Press.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları* (2. b.). (H. Özler , Çev.) İstanbul: Adres Yayınları.
- Hodkinson, C. (2008). *Yönetim Felsefesi* (1.Basım b.). (İ. Anıl, ve B. Doğan, Çev.) İstanbul: Propedia Yayınları.
- Hyden, G. (1983). No Shortcuts to Progress: African Development Management in Perspective. Berkeley: University of California Press.

- Idrissa , K. (2001). « *La Dynamique De La Gouvernance : Administration Politique Et Ethnicité au Niger* ». Paris: l'Harmattan.
- Idrissa, A., ve Decalo, S. (2012). *Historical Dictionary of Niger (African Historical Dictionaries of Africa series)* (4 b.). Scarecrow Press.
- Ihonvbere, J. (2000). How to Make an Undemocratic Constitution: The Nigerian . *Third World Quarterly*, 343-366.
- Ikechukwu Bernard, E., ve Umar, K. (2014). Authority, Power, and Conflict in Organization: Analysis of the Impact of Their Functional Relationship In Organization Performance. *European Journal of Business and Management* (22), 174-184. 01 Ocak 2025 tarihinde www.iiste.org ISSN 2222-1905 adresinden alınmıştır.
- İpek, C. (2014). Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum*, 111-130. 28 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/5130/69850> adresinden alınmıştır.
- J.B., P. (2000). Traditional Leaders in Purgatory Local Government in Tsolo, Qumbu and Port St Johns, 1990–2000. *ResearchGate*, 97-114. https://www.researchgate.net/publication/233142258_Traditional_Leaders_in_Purgatory_Local_Government_in_Tsolo_Qumbu_and_Port_St_Johns_1990-2000 adresinden alınmıştır.
- Jaspers, K. (1981). *Felsefeye Giriş* (2. b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Jenkins, R. (2013). Peacebuilding. From Concept to Commission. *researchgate*. doi:<http://dx.doi.org/10.4324/9780203081051>
- Kapani , M. (1999). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaplan, İ. (1994). Demokrasi- Hukuk- Otorite. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(1) 267-271. 04 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36526> adresinden alınmıştır.
- Karamustafaoğlu, T. (1967). Afrika'nın Siyasi Partileri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 1-16. 27 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42775/516557> adresinden alınmıştır.
- Kavas , A. (2019). *Geçmişten Günümüze Afrika*. Alelmas Yayıncılık.

- Kavas, A. (2015). Afrika'nın Büyük Sahri ölü'nde Yaşayan Tuaregler (Tevarıklar) Kimdir? . *Ortadoğu ve Aftika Araştırmacıları Derneği Yayınlan Araştıma Eserleri*, 11-32. 16 Mart 2025 tarihinde https://isamveri.org/pdfdrg/D236946/2015/2015_Kavasa.pdf adresinden alınmıştır.
- Kay, G. (1965). *Changing Patterns of Settlement and Land Use in the Eastern Province of Northern Rhodesia*. University of Hull Publications.
- Kılıç, G. (2022). Kitap İncelemesi (Bürokrasi ve Otorite). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 1069-1071. 11 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1184955> adresinden alınmıştır.
- Kizerbo, J. (1978). *Histoire De l'Afrique Noire, D'hier A Demain*. Paris: Hachette.
- Koelble , T., ve Li Puma , E. (2011). Traditional leaders and the culture of governance in South Africa. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institution*, 5–29.
- Kojeve, A. (2020). *Otorite Kavramı*. (M. Erşen, Çev.) Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Köseoğlu, Ö., ve Djamanca, B. (2015). Sahraaltı Afrika'da Bağımsızlık Sonrası Devlet İnşası, Siyasi İstikrar ve Devlet Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Gine-Bissau Örneği. *International Journal of Political Studies*, 1(1), 54-67. 27 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172358> adresinden alınmıştır.
- Közleme, O. (2013). Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri ve Karizma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 239-250. 04 Ocak 2025 tarihinde https://toplumbilimleri.com/?mod=makale_tr_ozet_makale_id=239 adresinden alınmıştır.
- Kuhn, T. (1996). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago and London: The University of Chicago of Press.
- Kurnaz, A., ve Kara, M. (2022). İktidar İlişkilerine Farklı Yaklaşımlar: Weber, Arendt, Parsons, Dahl, Bachrach ve Baratz, Lukes, Foucault. M. Ercan, K. Yıldırım, ve M. Karaca (Dü) içinde, *21.Uluslararası Kamu Yönetimi Formu Tam Metinler Kitabı* (s. 713-724). İstanbul: Efe Akademi. 04 Ocak 2025 tarihinde https://www.academia.edu/106350185/%C4%B0ktidar_%C4%B0li%C5%9Fkilerine_

Farkl%C4%B1_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar_Weber_Arendt_Parsons_Dahl_Bachrach_Ve_Baratz_Lukes_Foucault adresinden alınmıştır.

Kurşun, Z. (2015). *Afrikanın Asıl Göçerleri: Tuaregler*. İstanbul: Taş Mektep Yayın Atolyesi.

Kutluay, F. (2019). Siyasal Otorite Kavramının Tarihsel Seyri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1–18. 07 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nisantasisbd/issue/53986/711331> adresinden alınmıştır.

L.Johson, D., ve G. Galaty, J. (1993). The World Of Pastoralism. J. G.Galaty, ve D. L.Johnson içinde, *The World Of Pastoralism* (s. 145-176).

Langa, P. (2007). Meydan Okuyan Medeniyetler. Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 4(2), 161–170. Ocak 27 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939275> adresinden alınmıştır.

L'Assemblée de L'Union Française. (1951). L'Assemblée de L'Union Française Rapport. (275). 09 Mayıs 2025 tarihinde http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/chan/chan/pdf/sm/C_16110_16855.pdf adresinden alınmıştır.

Latour, E. (1982). La Paix Destructrice. J. Bazin, ve E. Terray İçinde, *Guerres De Lignage Et Guerres Etats* (S. 235-269). Paris: Editions Des Archives Contemporaines.

Lawel, C. (2012). Rébellion Touareg Au Niger: Approche Juridique Et Politique. Approche Juridique Et Politique. Science Politique.

Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi* (1. b.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Lecocq , B. (2010). *Disputed Desert: Decolonization, Competing Nationalisms And Tuareg Rebellions In Mali*. Afrika-Studiecentrum Series. <https://brill.com/display/title/11408> adresinden alınmıştır.

Lecocq, B., ve Klute, G. (2013). Tuareg Separatism in Mali and Niger. *International Publishing*, 424-434. <https://www.jstor.org/stable/24709398> adresinden alınmıştır.

Lederach, J. (2014). *The Little Book Of Conflict Transformation*. New York: Good Books. 15 Nisan 2025 tarihinde <https://professorbellreadings.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/10/the-little-books-of-justice-peacebuilding-john-lederach-the-little-book-of-conflict-transformation-good-books-2014-1.pdf> adresinden alınmıştır.

- Le Cam, M. (2024, June 10). *Frontière fermée, pétrole bloqué : la tension monte entre le Niger et le Bénin*. Le Monde. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/06/10/frontiere-fermee-petrole-bloque-la-tension-monte-entre-le-niger-et-le-benin_6238463_3212.html adresinden alınmıştır.
- Logan, C. (2013, July). The Roots Of Resilience: Exploring Popular Support For African Traditional Authorities. (M. Bratton, Dü.) *Oxford University Press on behalf of The Royal African Society*, 353-376. Nisan 2025 tarihinde <http://www.jstor.com/stable/43817329> adresinden alınmıştır.
- Luckham , R. (2015). *Whose Security? Building Inclusive and Secure Societies in an Unequal and Insecure World*. IDS Evidence Report. 25 Nisan 2025 tarihinde <https://www.ids.ac.uk/publications/whose-security-building-inclusive-and-secure-societies-in-an-unequal-and-insecure-world/> adresinden alınmıştır.
- Leith, James Clark (2005), *Why Botswana Prospered*, Montreal: McGill-Queen's Press.
- Lutz, G., ve Linder,Wolf. (2004). *Traditional Structures in Local Governance for Local Development*. University of Berne, Switzerland . Berne: University of Berne, Switzerland . Aralık 07, 2024 tarihinde <https://www.wolf-linder.ch/wp-content/uploads/2019/11/Political-Development-Traditional-structures-and-local-governance-2004.pdf> adresinden alınmıştır.
- Lyammouri, R. (2021). *Customary Characters in Uncustomary Circumstances The case of Niger's Tillabéri region*. USAID Customary Resilience. 13 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.policycenter.ma/publications/customary-characters-uncustomary-circumstances-case-nigers-tillaberi-region> adresinden alınmıştır.
- Makinde, M. (1978). *African Philosophy, Culture, and Traditional Medicine*. Ohio: Ohio University Press.
- Mamadou, I., ve Oumarou , F. (2017). *The Geography of Niger: Between Desert and Savannah*. Niamey University Press., 45-68.
- Mamdani , M. (1996). *Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism*. Princeton: Princeton University Press.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü (2. Basım)*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Martin , A. (2008). *Tuareg rebellions in Mali and Niger, 1990 – Today*. Georgetown: Georgetown University.
- Martin, C. (1985). *Law, Custom, and Social Order: the Colonial Experience in Malawi and Zambia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mc Nay , L. (1996). *Foucault. A Critical Introduction*. Cambridge: Polity.
- Medard , H. (2003). Le retour des rois – Les Autorités Traditionnelles Et l’Etat En Afrique Contemporaine. *Karthala*, 361-379.
- Mendel, G. (2005). *Bir Otorite Tarihi; Süreklilikler ve Değişiklikler*. (I. Ergüden, Dü.) İstanbul
- Merriam-Webster. (2024, Aralık 31). 31 Aralık 2024 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/authority> adresinden alınmıştır.
- Miles , W. (1987). « Partitioned Royalty : The Evolution Of Hausa Chiefs in Nigeria And Niger ». *The Journal of Modern African Studies*, 233-258.
- Miles, W. (1993). Traditional rulers and development administration: Chieftaincy in Niger, Nigeria, and Vanuatu. *Studies in Comparative International Development*, 31-50.
- Milgram, S. (1963). Behavioral Study Of Obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(4), 371-378. 31 Aralık 2024 tarihinde <https://www.columbia.edu/cu/psychology/terrace/w1001/readings/milgram.pdf> adresinden alınmıştır.
- Milgram, S. (2015). *Deney*. (O. Melis, ve K. Tüfekçi, Çev.) İstanbul.
- Milli İstihbarat Akademisi. (2024). *Türkiye- Nijer İlişkileri: Osmanlı Türkiyesi'nin Mirası ve Gelecek Perspektifleri*. Milli İstihbarat Akademisi. 09 Şubat 2025 tarihinde https://mia.edu.tr/uploads/f/15112024_1.pdf adresinden alınmıştır.
- Milliyet.com.tr. Arkaik Ne Demek? 2025, Şubat 07 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/egitim/arkaik-ne-demek-tdk-sozluk-anlami-nedir-6522771> adresinden alınmıştır.
- Minority Right Group. (2024, Temmuz). Fulani in Niger. 01 Temmuz 2025 tarihinde <https://minorityrights.org/communities/fulani/> adresinden alınmıştır.

- Mısıır, M. (2013). Egemenlik. G. Atılın , ve E. Aytekin içinde, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* (Cilt 3., s. 55-68). İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Mızrak, B. (2022). Afrika'daki Devletleşme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar:Sömürge Öncesi ve Sonrası Döneme Dair Bir Değerlendirme. *Bölge Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 50-77. Şubat 05, 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2649597> _ adresinden alınmıştır.
- Mohamadou, A. (2005). Les pouvoirs locaux dans la commune d'Abalak. *LASDEL Etudes et Travaux*(34). 30 Ocak 2025 tarihinde N°34 « Les pouvoirs locaux dans la commune d'Abalak », par A. Mohamadou (2005) – Lasdel adresinden alınmıştır.
- Mohamadou, A. (2009). *Decentralisation And Local Power in Niger*. Making Decentralisation Work.
- Molenaar, F., Demuynck, M., ve Bruijne, K. (2021). *Customary Characters In Uncustomary Circumstances*. USAID Customary Resilience. 13 Mayıs 2025 tarihinde https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-11/customary_legitimacy_synthesis.pdf adresinden alınmıştır.
- Molenaar, F., Tossell, J., Schmauder, A., Idrissa, R., ve Lyammouri, R. (2019). *The Status Quo Defied The legitimacy of traditional authorities in areas of limited statehood in Mali, Niger and Libya*. Hague: CRU Report. doi:legitimacy_traditional_authorities_mali_niger_libya.pdf (clingendael.org)
- Mounier, P. (1999). La Dynamique Des Interrelations Politiques : Le Cas Du Sultanat De Zinder (Niger). *Cahiers d'Études Africaines*, 367-385. Nisan 20, 2025 tarihinde https://www.persee.fr/doc/cea_0008-0055_1999_num_39_154_1315 adresinden alınmıştır.
- Mrj Olivettesworldhistoryclass. Africa. 09 Şubat 2025 tarihinde mrj Olivettesworldhistoryclass: <https://mrj Olivettesworldhistoryclass.weebly.com/africa.html> adresinden alınmıştır.
- Mwesigye, F., Guloba, M., ve Barungi, M. (2020). Women's Land Rights and Agricultural Productivity in Uganda. *Women and Sustainable Human Development Empowering Women in Africa*.

- Newbury, D. (2009). *The Land Beyond The Mists, Essays on Identity and Authority in Precolonial Congo and Rwanda*. Ohio: Ohio University Press.
- Nicolaisen, J. (1982). *Structures Politiques Et Sociales Des Touaregs De L'Aïr Et De L'Ahaggar*. Niamey: Institut de Recherches en Sciences Humaines.
- Nişancı , E. (2002). Neopatrimonyalizm ve Türk Siyasal Modernleşmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, 123-139. Ocak 23, 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2151790> adresinden alınmıştır.
- Njegovan, B., Serbia, N., Vukadinović, M., ve Nešić, L. (2011). Characteristics and Types of Authority: the Attitudes of Young People. A Case Study. *Sociológia*(43), 657-673. 01 Ocak 2025 tarihinde <https://www.sav.sk/journals/uploads/120811162%20studia.pdf> adresinden alınmıştır.
- Ntsebeza, L. (2003). Land Rights and Democratisation: Rural Tenure Reform in South Africa's Former Bantustans. 68-95.
- NTV. Retorik Ne Demek? 03 Ocak 2025 tarihinde Ntv: <https://www.ntv.com.tr/ne-demek/retorik-ne-demek-55381> adresinden alınmıştır.
- OFPPRA. (2015). *Nigeria : Les Chefferies Traditionnelles*. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/fraofpra/2015/fr/109282> adresinden alınmıştır.
- Ogunjulugbe, J. (1993). *The history of Ipetu-Ijesa*. Ibadan. University Press PLC.
- Ok, A. (2017). Max Weber'de Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 4(8), 42-54. 09 Ocak 2025 tarihinde <http://www.asead.com/> adresinden alınmıştır.
- Okogu , J., ve Umudjere, S. (2016). Tribalism as a Foiled Factor of Africa Nation-Building. *Journal of Education and Practice*, 92-94.
- Oktay , C. (2003). *Siyaset Bilimi İncelemeleri, Meşruiyet, Sınıflandırma, Kültür, Modernleşme*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Oladipo, I. (2022). Traditional Institutions and Conflict Resolution in Contemporary Africa. *African Journal of Stability and Development (AJSD)*, 224-244. doi:<https://doi.org/10.53982/ajsd.2022.14012.10-j>

- Olivier de Sardan, J.-P. (1998). Chefs et Projets au Village (Niger). *Bulletin de l'APAD [En ligne]*, 1-26. doi:<https://doi.org/10.4000/apad.563>
- Olivier de Sardan, J.-P. (2006). Des pouvoirs locaux dans l'attente de la décentralisation au Niger. I. Editions (D .) içinde, *Décentralisation et pouvoirs en Afrique* (s. 407-426). Bamako. 21 A ustos 2024 tarihinde <https://books.openedition.org/irdeditions/17018> adresinden alınmıştır.
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: Cambridge University Press.
-  zalp , E. (1995). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: A. . Vakfı Yayınları.
- Özbaş, M. (2023). Otorite Ve İktidar: Kavramsal Ve Kuramsal Bir İnceleme. *Sosyal Aktörler ve Deneyimler Dergisi (SADED)*(1), 10-38.
-  zcan, M. S. (2019). Westphalian Devletler Sistemi ve Modernleşmenin Geleneksel Dünyanın Büyük G  leri Olan İmparatorluklara Etkisi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 5(1), 49 62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/843945> adresinden alınmıştır.
-  zdemir, G. (2014, Ekim). Webery n Anlamda Türklerde Otorite ve Meşruiyet İlişkisi (15.yüzyıl Osmanlı Dönemine Kadar). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(2), 69-90. doi:<https://doi.org/10.17550/aid.72794>
- Özer, H. (2014). Otorite Kavramı Ve Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Otoritenin Yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 135-146. Ocak 01, 2025 tarihinde <http://www.sosyalarastirmalar.com/> adresinden alınmıştır.
- Öztürk, N. (2015). *Yönetim Temel Kavramlar ve Uygulamalar*.  anakkale: Akademi Yayınları.
- Pereira, L. (2010). Linking the sub-Saharan and West Eurasian gene pools: maternal and paternal heritage of the Tuareg nomads from the African Sahel. 02 Ocak 2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/42109459_Linking_the_sub-Saharan_and_West_Eurasian_gene_pools_Maternal_and_paternal_heritage_of_the_Tuareg_nomads_from_the_African_Sahel adresinden alınmıştır.

- Perrot, C.-H. (2009). Les autorités traditionnelles et l'État moderne en Afrique Subsaharienne au début du XXIe Siècle. *Cadernos de Estudos Africanos*, 15-33. doi: 10.4000/cea.179
- Pettit, P. (2012). *On the People's Terms: A Republican Theory and Model of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Phago, K., ve Netswera, F. (2011). *Journal Of Public Administration*, 1023-1038. https://www.researchgate.net/publication/317368982_The_Role_Of_Traditional_Leadership_In_A_Developmental_State_The_Case_Of_Greater_Sekhukhune_District_Municipality_Of_South_Africa adresinden alınmıştır.
- Poggi, G. (2002). *Modern Devletin Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rathbone, R. (2000). *Nkrumah and the Chiefs: The Politics of Chieftaincy in Ghana*. Athens: Ohio University Press.
- République du Niger. (2015, Ocak 13). *relative à l'organisation et l'administration du territoire de la République du Niger, modifiée et complétée par l'ordonnance(2008-42)*. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ner146499.pdf> adresinden alınmıştır.
- Reuters. (10 Ağustos 2023). Construction Of China Gezhouba Group's Kandadji Dam In Niger Suspended Due To Coup. 09 Şubat 2025 tarihinde <https://www.reuters.com/world/construction-china-gezhouba-groups-kandadji-dam-niger-suspended-due-coup-2023-08-10/> adresinden alınmıştır.
- RFI. (2010, Şubat). A brief history of Niger. 09 Şubat 2025 tarihinde [Rfi.fr: https://www.rfi.fr/en/africa/20100219-brief-history-niger](https://www.rfi.fr/en/africa/20100219-brief-history-niger) adresinden alınmıştır.
- Rodd. (2013). Origins of the Tuareg. *The Geographical Journal*, 27-47.
- Rodd, F. (1926). *People of the Veil: Being an account of the habits, organisation and history of the wandering Tuareg tribes which inhabit the mountains of Air or Asben in the Central Sahara*. London. 01 Temmuz 2025 tarihinde <https://www.gutenberg.org/cache/epub/74774/pg74774-images.html> adresinden alınmıştır.
- Rossi, B. (2002). *The Keita Project: An anthropological study of international development discourses and practices in Niger:2002*. London: University of London, Economics and Political Science.

- Rousseau, J. (1996). *Toplum Sözleşmesi*. (A. Erenulu, Çev.) Ankara: Öteki Yayınları.
- Sabiu , İ., Zainol , F., ve Abdullahi , M. (2018). Hausa People of Northern Nigeria and Their Development. *Asian People Journal*, 179-189.
- Salifou , A. (1989). *Histoire du Niger*. Paris: ACCT-Nathan .
- Salifou, A. (1971). *Le Damagaram ou Sultanat de Zinder au XIX è siècle*. Niamey: Etudes Nigériennes.
- Salifou, B. (2007). Les Chefs Traditionnels Et Leur Participation Au Pouvoir Politique En Afrique:Les Cas Du Burkina Faso Et Du Niger. Université de Reims Champagne-Ardenne. 22 Ağustos 2024 tarihinde <https://bu-documents.univ-reims.fr/theses/exl-doc/GED00000355.pdf> adresinden alınmıştır.
- Samuel, I. (2023, Haziran 18). www.africanhistoryextra.com. Temmuz 07, 2025 tarihinde <https://www.africanhistoryextra.com>: <https://www.africanhistoryextra.com/p/a-history-of-the-damagaram-sultanate> adresinden alınmıştır.
- Sangare, B. (2019). Fulani People And Jihadism In Sahel And West African Countries. *Foundation pour la Recherche Strategique*, 1-16.
- Saraçoğlu, A. (2022). Michel Foucault'nun İktidar Kavramı. *International Social Sciences Studies Journal*(8), 1527-1532. doi:<http://dx.doi.org/10.29288>
- Saroğlu, Z. C. (2025). Nijer: Sahel'in Kalbinde Etnik Rekabet ve Uranyum Paradoksu. M. Bayram (Ed.), *Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi* (ss.69-100) . Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve Post-modernizm*. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sennett, R. (2017). *Otorite*. (K. Durand, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Séré de Riviére, E. (1989). *Histoire du Niger*. Paris: Berger-Levrault.
- Séze, N., Marchand, A., ve Bardy, R. (2012). *French overseas territories*. 05 Şubat 2025 tarihinde https://www.ieom.fr/IMG/pdf/l_outre-mer_francais_et_l_euro_-_bdf_bm_186_etu_7_version_anglaise.pdf adresinden alınmıştır.
- Sharma, K. (1997). Mechanisms For Involvement Of Traditional Leaders in The Promotion Of Good Governance. D. Ray, K. Sharma, ve I. Mayparker (Dü.), *Symposium on Traditional Leadership and Local Government* içinde, (s. 40-44). Gaborone.

- South African Government. (1996). Constitution of the Republic of South Africa. 27 Temmuz 2025 tarihinde <https://www.gov.za/sites/default/files/images/a108-96.pdf> adresinden alınmıştır.
- Sunar, L. (2012). *Marx ve Weber'de Doğu Toplumlari*. Ayrıntı Yayınları.
- Şengül, H. (2013). İktidar. G. Atılğan, ve E. Aytekin içinde, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* (Cilt 3., s. 41-54). Yordam Kitap.
- Şule, Ö. (2017). *Dünyada Başkanlık Sistemleri*. İmge Kitabevi.
- T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2024). ticaret.gov.tr. 09 Şubat 2025 tarihinde ticaret.gov.tr: <https://ticaret.gov.tr/data/5ed8fb0c13b876d8ec73d5f1/Nijer%20%C3%9Clke%20Profili%202024.pdf> adresinden alınmıştır.
- Tajfel , H., ve Turner , J. (1979). An Integrative Theory Of Intergroup Conflict. *The Social Psychology of Intergroup Relations*, 33-37.
- Tatar, B. (2017). Kutsal Metin ve Otorite: Tarihsel-Fenomenolojik Bir Analiz. *Milel ve Nihal*, 64-76. doi:<https://doi.org/10.17131/milel.324214>
- Tekarsan, E. (1989). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tieleman, J., ve Uitermark, J. (2019). Chiefs in the City: Traditional Authority in the Modern State. *Sociology*(53), 707-723. doi:<https://journals.sagepub.com/home/soc>
- TİKA. (2018, Eylül 24). <https://tika.gov.tr>. <https://tika.gov.tr>: https://tika.gov.tr/detail-afrika%27daki_agadez_sultanligi_tika%27nin_destegi_ile_osmanliyi_yasatiyor/ adresinden alınmıştır.
- Tilly , C. (1975). *Reflections on the History of European State-Making*. (C. Tilly, Dü.)
- Touraoua, A. (2013, Mai). Le Sultanat Touareg de L'Aïr.
- Trnovec, S. (2020). The Challenges of Colonial Rule in West African. *Asian and African Studies*, 282-314.
- Türk Dil Kurumu. (2025, 06 Haziran). Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Türkçe Sözlük 08 Ocak 2025 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Türk, O. (2024). *Afrika'da Bölgesel Güvenlik ve Terör*. Ankara: Nobel Bilimsel.

Türk, O. (2024). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Kapsamında Sahel Bölgesi'nde Aşırılık ve Boko Haram: Çad Cumhuriyeti Örneği. Polis Akademisi, Doktora Tezi, Ankara.

Ubink, J. (2008). *Traditional Authorities in Africa Resurgence in an Era of Democratisation*. Leiden University Press.

UN Geospatial. (2018, Ocak). [un.org.geospatial/content/Niger](https://www.un.org/geospatial/content/Niger).
<https://www.un.org/geospatial/content/Niger>:
<https://www.un.org/geospatial/content/Niger> adresinden alınmıştır.

UNEP. (2011). *Livelihood Security: Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel*. United Nations Environment Programme.

UNESCO. (1987). *Histoire générale de l'Afrique Vol.VII.,1880-1935*. Paris: UNESCO-NEA.

United Nations. Economic Commission for Africa. (2007). *Relevance of African Traditional Institutions of Governance*. 17 Ağustos 2024 tarihinde <https://hdl.handle.net/10855/3086> adresinden alınmıştır.

USGS. (2023, Mayıs 16). <https://www.usgs.gov>. 13 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.usgs.gov>: <https://www.usgs.gov/centers/eros/science/agricultural-expansion-across-west-africa> adresinden alınmıştır.

Uygun , O. (2008). *İbn Haldun 'un Toplum ve Devlet Kuramı*. İstanbul: XII Levha Yayınları.

Ünal, M. (2021). Otorite Üzerine: Arendt ve Kojève'nin Kavramsallaştırmalarının Mukayaseli Olarak İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 125-137.
doi:<https://doi.org/10.33537/sobild.2021.12.2.13>

Van de Walle , N. (2001). *African Economies and the Politics of Permanent Crisis,1979-1999*. New York: Cambridge University Press.

Van Dijk , R., ve Van Rouveroy van Nieuwaal , E. (1999). *Introduction. The domestication of chieftaincy in Africa: The imposed and the imagined*. Hamburg: Lit Verlag.

Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi* (7. b.). İstanbul: Doğan Kitap.

- Villandre, J. (1950). in Les Chefferies Traditionnelles en Afrique Occidentale Française.
- Villaudiere , E. (2003). Politique administrative et réalités dynastiques à Tessaoua Niger (1959-1999)-Le retour des rois-. (C. Perrot ve A. Fauvelle, Dü) *Karthala*, 249-266.
- Voanews. (2023, Ağustos 12). <https://www.voanews.com>. <https://www.voanews.com:https://www.voanews.com/a/nigerian-delegation-meets-with-niger-s-junta-as-military-intervention-looms-/7222731.html> adresinden alınmıştır.
- Weber , M. (2013). *Bürokrasi ve Otorite* (6. b.). (H. Akın, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite*. (M. Arıcıoğlu, H. Akın, Dü, ve H. Akın, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Weber, M. (2006). *Sosyoloji Yazıları*. (T. Parla, Çev.) İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*. (L. Boyacı, Çev.) Yarın Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Cilt II). (L. Boyacı, Çev.)
- Williams, J. (2010). *Chieftaincy, the State, and Democracy: Political Legitimacy in Post-Apartheid South Africa*. Bloomington: Indiana University Press. .
- Worlddata.info. Hausa Language. 11 Nisan 2025 tarihinde <https://www.worlddata.info/languages/hausa.php> adresinden alınmıştır.
- World Bank, (2022). Pathways To Sustainable Growth İn Niger: A World Bank Group Country Economic Memorandum (Report No. P1747890). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099045304062243916/pdf/P17478901e97cb006082090ad76fafb500d.pdf>
- Yaşar, A. (2017). İbn Haldun’a Göre Siyasi Otorite ve Liderlik. 12 Ocak 2025 tarihinde <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/610.pdf> adresinden alınmıştır.
- Yayla, A. (2005). *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yılmaz, V., ve Telsaç, C. (2021). Authority And Bureaucracy From Weber's Perspective Weber'in Bakış Açısından Otorite Ve Bürokrasi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. doi:10.20875/makusobed.903546

Yılmaz, Z. (2015). *Roma Siyasal Düşüncesi Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücel Spahiu, E. (2002). Michel Foucault-Foucaultcu İktidar, Söylem ve Özne Kavramları. *Kurgu Dergisi*, 17, 271-282. 12 Ocak 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1497179> adresinden alınmıştır.

Yükselbaba, Ü. (2017). Milgram Deneyi: Otorite ve İtaate Dair. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Dergisi*. 75(1), 2024 Aralık tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/327251> adresinden alınmıştır.

Zartman, I. (2000). *Traditional Cures for Modern Conflicts: African Conflict “Medicine”*. Lynne Rienner Publishers.

